

Redakcja naukowa:
JACEK ZBOINA

WYBRANE ZAGADNIENIA
BEZPIECZEŃSTWA POŻAROWEGO
OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

*Wyniki badań
i rekomendacje*

**WYBRANE ZAGADNIENIA
BEZPIECZEŃSTWA POŻAROWEGO
OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH**
*Wyniki badań
i rekomendacje*

Redakcja naukowa
JACEK ZBOINA

Redakcja naukowa:

bryg. dr inż. Jacek Zboina

Autorzy:

mgr inż. Damian Bąk
dr Robert Gwardyński
st. bryg. w st. spocz. mgr inż. Jan Kielin
dr hab. inż. Jarosław Prońko
mgr inż. Ewa Sobór
mgr Beata Wojtasiak
st. bryg. w st. spocz. mgr inż. Piotr Wojtaszewski
mgr inż. Konrad Zaciera
bryg. dr inż. Jacek Zboina

Recenzja:

prof. dr hab. Bernard Wiśniewski
dr hab. Andrzej Czupryński

Przygotowanie do wydania:

Julia Pinkiewicz
Anna Golińska

Projekt graficzny layoutu i okładki, skład i łamanie:

Julia Pinkiewicz

Grafiki na okładce:

Leonardo da Vinci „Portret damy z gronostajem”, Muzeum Narodowe w Krakowie
Freepik.com

ISBN: 978-83-61520-95-5

DOI: 10.17381/2017.2

© Copyright by Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwpożarowej im. Józefa Tuliszkowskiego
Państwowy Instytut Badawczy, Józefów 2017

Objętość: 9 ark. wyd.

Wydawca:

Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwpożarowej
im. Józefa Tuliszkowskiego
Państwowy Instytut Badawczy
05-420 Józefów k/Otwocka, ul. Nadwiślańska 213
www.cnbop.pl

Wydawnictwo finansowane ze środków Narodowego Centrum Badań i Rozwoju w ramach projektu nr DOB-BIO7/08/01/2015 pn. „Opracowanie innowacyjnego systemu zarządzania bezpieczeństwem obiektów zabytkowych w zurbanizowanych centrach miast”.

Spis treści

WPROWADZENIE	5
OZNACZENIA	10
DEFINICJE	12
Beata Wojtasiak, Damian Bąk	
ANALIZA I OCENA OBECNIE FUNKCJONUJĄCYCH WYMAGAŃ ORGANIZACYJNYCH I TECHNICZNYCH DOTYCZĄCYCH BEZPIECZEŃSTWA POŻAROWEGO OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH	15
Konrad Zaciera, Damian Bąk	
ANALIZA I OCENA WYBRANYCH DZIAŁAŃ RATOWNICZO-GAŚNICZYCH W OBIEKTACH ZABYTKOWYCH	29
Ewa Sobór, Piotr Wojtaszewski	
ANALIZA I OCENA POTRZEB SZKOLENIOWYCH, W TYM WYNIKAJĄCYCH Z DOSKONALENIA OPERACYJNEGO SŁUŻB RATOWNICZYCH	57
Jan Kielin, Beata Wojtasiak, Damian Bąk	
PROPOZYCJE I REKOMENDACJE W ZAKRESIE SZKOLENIA I DOSKONALENIA ZAWODOWEGO ORAZ PROGRAMY SZKOLEŃ I DOSKONALENIA ZAWODOWEGO DLA PRACOWNIKÓW MUZEÓW ORAZ JEDNOSTEK RATOWNICZYCH	67
Jacek Zboina, Piotr Wojtaszewski	
WYTYCZNE I CERTYFIKACJA ROZWIĄZAŃ ORGANIZACYJNYCH I TECHNICZNYCH OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH	119

Jarostaw Prońko, Beata Wojtasiak

**ANALIZA I OCENA DZIAŁAŃ ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ NA RZECZ OCHRONY
ZABYTKÓW 135**

Robert Gwardyński

ANALIZA I OCENA DZIAŁAŃ POLICJI NA RZECZ OCHRONY ZABYTKÓW W POLSCE 149

ZAKOŃCZENIE..... 165

**KARTA KONTROLNA ZAGADNIENŃ UWZGLĘDNIAJĄCA WYSTĘPUJĄCE ASPEKTY
TECHNICZNE I ORGANIZACYJNE W OBIEKTACH ZABYTKOWYCH – DO ZAŁOŻEŃ
DO WYTYCZNYCH DO OPINIOWANIA I CERTYFIKACJI (WZORZEC) 169**

LITERATURA..... 183

NOTY O AUTORACH 191

Wprowadzenie

W przedmiotowej publikacji zawarto wybrane zagadnienia dotyczące bezpieczeństwa pożarowego obiektów zabytkowych, w tym muzeów oraz gromadzonych w nich zbiorów, opracowane na podstawie wyników prowadzonych badań¹, które uzupełniono o konkretne wnioski i rekomendacje. Zakres publikacji zawężono przede wszystkim do zagadnień bezpieczeństwa pożarowego stanowiącego część, element zapewnienia bezpieczeństwa tych obiektów. Publikacja została wzbogacona także o wybrane zagadnienia dotyczące działania administracji publicznej, a także policji na rzecz ochrony zabytków.

Bezpieczeństwo pożarowe definiowane jest między innymi jako stan funkcjonowania społeczeństwa w otoczeniu mieszczącym się w granicach stabilizacji (dopuszczalnego, akceptowalnego ryzyka). Natomiast ochrona przeciwpożarowa to zespół rozwiązań systemowych zapewniających utrzymanie bezpieczeństwa pożarowego w akceptowalnych granicach. System ochrony przeciwpożarowej funkcjonuje na podstawie rozwiązań: prawnych, normalizacyjnych, organizacyjnych, technicznych, personalnych itd.²

Zatem zasadne jest rozważanie i łączne traktowanie zagadnień bezpieczeństwa. Właściciel, zarządca, użytkownik obiektu, w tym szczególnie, jakim jest obiekt zabytkowy lub muzealny, w którym gromadzone są zbiory o określonej wartości, dokonuje analizy zagrożeń i podejmuje, w oparciu o określone wymagania, działania mające na celu zapewnienie szeroko rozumianego bezpieczeństwa. W obszarze tych rozważań i analizy pozostają zatem zagadnienia bezpieczeństwa, w tym ochrony fizycznej, ochrony przed pożarem, powodzią, zdewastowaniem, zniszczeniem, oddziaływaniem człowieka, czynników atmosferycznych, technicznych itd.

---

¹ Badania prowadzone w ramach realizacji projektu „Opracowanie innowacyjnego systemu zarządzania bezpieczeństwem obiektów zabytkowych w zurbanizowanych centrach miast”, projekt finansowany przez NCBR, numer umowy projektu: DOB-BIO7/08/01/2015.

² J. Zboina, *Miejsce i rola ochrony przeciwpożarowej w systemie bezpieczeństwa państwa*, w: *Ochrona przeciwpożarowa a bezpieczeństwo państwa*, J. Zboina, B. Wiśniewski (red.), CNBOP-PIB, Józefów 2014, s. 74–80.

Definiowane są cele ochronne. Bezpieczeństwo, jego zapewnienie jest zatem celem, który zostaje osiągnięty przy właściwej organizacji i powiązaniu wszystkich działań podejmowanych na jego rzecz. Przeciw rozłącznemu podchodzeniu do wybranych zagadnień bezpieczeństwa przemawiają między innymi cele stosowania w tym samym obiekcie różnego rodzaju ochrony. Przykładem może być ochrona fizyczna oraz ochrona przeciwpożarowa. W określonych warunkach cele stosowania tych ochron mogą pozostawać w sprzeczności, co wynika z oczekiwanych funkcjonalności (np. kontrola dostępu a zapewnienie właściwych warunków ewakuacji). Dlatego konieczne jest uwzględnianie ich w szerszym kontekście patrzenia na zagadnienia zapewnienia bezpieczeństwa w obiekcie budowlanym.

System ochrony przeciwpożarowej projektowany, organizowany, wdrażany oraz utrzymywany w danym obiekcie powinien gwarantować określony poziom bezpieczeństwa pożarowego, tj. realizacji na określonym poziomie zakładanych celów ochronnych (Ryc. 1).

Ryc. 1 Cele, istota ochrony przeciwpożarowej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie T. Kietbasa, J. Zboina, D. Gajownik, *Inżynieria bezpieczeństwa pożarowego*, w: *Ochrona przeciwpożarowa a bezpieczeństwo państwa*, J. Zboina, B. Wiśniewski (red.), CNBOP-PIB, Józefów 2014, s. 11

Cele ochrony życia, zdrowia, mienia i środowiska wynikają formalnie z zapisów ustawy o ochronie przeciwpożarowej³. Kolejność tych celów ochronnych nie jest przypadkowa. Absolutnym priorytetem jest ochrona życia i zdrowia, a ochrona mienia i środowiska jest ważnym celem, ale stawianym w drugiej kolejności. Czy można jednak mówić o ich rozłączności? W określonych przypadkach zapewne tak – wówczas gdy dokonuje się wyboru pomiędzy ochroną życia i zdrowia a mienia czy środowiska. Priorytet ochrony życia i zdrowia raczej nie budzi tutaj wątpliwości. W odniesieniu do obiektów zabytkowych, w tym muzeów i gromadzonych w nich zbiorów, cel ochrony mienia ma szczególne znaczenie. Dlatego na potrzeby osiągnięcia tego celu często konieczne są indywidualne rozwiązania.

Publikacja przedstawia wyniki prowadzonych badań dotyczących uwarunkowań bezpieczeństwa pożarowego obiektów zabytkowych i muzealnych. Dziedzictwo kulturowe i kultura własnego narodu jako przedmiot bezpieczeństwa posiada specyficzne cechy wymagające szczególnych procedur i środków. Obiekty zabytkowe i muzealne są z jednej strony otaczane szczególną troską, co wymaga dużych nakładów finansowych, z drugiej strony ze względu na cechy historyczne obiektu nie zawsze jest możliwe zastosowanie wszystkich wymagań ochrony przeciwpożarowej. Specyfika obiektów zabytkowych i muzealnych, ich szczególne cechy stwarzają konieczność zastosowania szczególnych, dedykowanych rozwiązań organizacyjnych i technicznych ochrony przeciwpożarowej. Prowadzenie badań naukowych w tym zakresie jest uzasadnione poszukiwaniem wiedzy dotyczącej przyczyn, zagrożeń oraz skutków pożarów w tych obiektach, co pozwoli na wdrażanie skuteczniejszych rozwiązań w zakresie technicznym i organizacyjnym ochrony przeciwpożarowej. Zapewnienie bezpieczeństwa pożarowego w tych obiektach jest problemem złożonym wymagającym nie tylko właściwego przygotowania administratorów do zarządzania bezpieczeństwem obiektów zabytkowych, ale również właściwego przygotowania procedur, zamierzeń profilaktycznych i służb uczestniczących w działaniach ratowniczych. Prowadzenie badań naukowych w tym obszarze jest zasadne tak z punktu poznawczego, jak i utylitarne, ponieważ wnioski wypracowane w procesie badań dostarczają podstaw w praktyce do projektowania systemu bezpieczeństwa pożarowego obiektów zabytkowych i muzealnych. Prezentacja ich wyników jest możliwa w ograniczonym zakresie w przedmiotowej publikacji z uwagi na jej objętość.

³ Poza „zapewnieniem ciągłości działania”. Dokonując szczegółowej analizy w tym zakresie, można sformułować wniosek, iż ochrona życia i zdrowia, a także mienia i środowiska, jako priorytety zapewniają pośrednio realizację kolejnego zdefiniowanego celu jw., to jest zapewnienia ciągłości funkcjonowania. Chociaż bardzo często konieczne jest dedykowanie temu celowi specjalnych działań. Zapewnienie ciągłości działania bazuje oczywiście na celach, jakimi są ochrona życia i zdrowia, mienia i środowiska, ale jest to cel, który w wielu organizacjach wymaga wyodrębnienia i specjalnych środków ochrony.

W związku z tym przedstawiono w niej najważniejsze, wybrane zagadnienia wraz z wnioskami i rekomendacjami końcowymi w zakresie ich zastosowania w praktyce. Jednym z proponowanych rozwiązań w tym zakresie jest certyfikacja bezpieczeństwa pożarowego obiektów zabytkowych poprzedzona czynnościami analizy, oceny i w razie potrzeby wdrożeniem rozwiązań organizacyjnych i/lub technicznych. Koncepcja certyfikacji tych obiektów jest nowa w warunkach polskich. Związana jest z wykorzystaniem nowoczesnych technologii, a także stosowaniem i eksploataowaniem urządzeń zgodnie z ich przeznaczeniem w celu jeszcze skuteczniejszej niż dotychczas ochrony przeciwpożarowej.

W przedmiotowej publikacji przedstawiono wybrane zagadnienia w zakresie bezpieczeństwa pożarowego obiektów zabytkowych, w tym muzeów i gromadzonych w nich zbiorów. W rozdziale 1 zawarto analizę i ocenę obecnie funkcjonujących wymagań organizacyjnych i technicznych dotyczących bezpieczeństwa pożarowego obiektów zabytkowych. W tej części publikacji przedstawiono prewencyjne działania w ramach ochrony przeciwpożarowej. Następnie przedstawiono wybrane wnioski ze zdarzeń na podstawie analizy wybranych działań ratowniczo-gaśniczych w obiektach zabytkowych, a także prowadzonych prac badawczych i projektowych. Zawarta w dalszej części publikacji koncepcja szkolenia i doskonalenia zawodowego wraz z propozycjami, rekomendacjami oraz programami szkoleń i doskonalenia zawodowego powstała w wyniku prac projektowych pt. „Opracowanie innowacyjnego systemu zarządzania bezpieczeństwem obiektów zabytkowych w zurbanizowanych centrach miast” (OZAB), projekt finansowany przez NCBR, numer umowy projektu: DOB-BIO7/08/01/2015. Powstanie koncepcji poprzedzała zawarta w publikacji analiza potrzeb szkoleniowych, w tym doskonalenia operacyjnego służb ratowniczych. W części tej zawarto między innymi identyfikację stanu obecnego (jest to próba odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób określone są obecnie potrzeby szkoleniowe i w jaki sposób są realizowane?), a także propozycje i rekomendacje w zakresie szkolenia i doskonalenia zawodowego oraz programy szkoleń i doskonalenia zawodowego. Wynikiem dalszych prac są prezentowane w kolejnej części wytyczne oraz propozycje dotyczące certyfikacji rozwiązań organizacyjnych i technicznych obiektów zabytkowych. Dodatkowymi zagadnieniami, jakie zawarto w publikacji, są działania administracji publicznej, a także policji na rzecz ochrony zabytków. Na uwagę zasługuje również praktyczny załącznik zatytułowany *Karta kontrolna zagadnień, uwzględniająca występujące aspekty techniczne i organizacyjne w obiektach zabytkowych – do założeń do wytycznych do opiniowania i certyfikacji (wzorzec)*. Zawiera ona zbiór informacji dotyczących charakterystyki pożarowej obiektu, wyposażenia go w urządzenia przeciwpożarowe, zapewnienia warunków ewakuacji, a także przygotowania obiektu (budynku) do prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych. Załącznik

---

ten będzie niezwykle użyteczny przy przeprowadzaniu oceny bezpieczeństwa pożarowego w obiektach z kategorii zabytków. Z uwagi na różnorodność opisywanych zagadnień poszczególne rozdziały publikacji zawierają wprowadzenie, odpowiednio podrozdziały i podsumowanie wraz z wnioskami.

bryg. dr inż. Jacek Zboina

Oznaczenia

BHP – Bezpieczeństwo i Higiena Pracy
CNBOP-PIB – Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwpożarowej
im. Józefa Tuliszkowskiego – Państwowy Instytut Badawczy
CPOZ – Certyfikat Pożarowy Obiektu Zabytkowego
CPR – Centrum Powiadamiania Ratunkowego
DSC – Dynamic Safety Corporation Sp. z o.o.
DSO – dźwiękowy system ostrzegawczy
GBARt – średni samochód ratowniczo-gaśniczy
GCBA – ciężki samochód ratowniczo-gaśniczy
IBP – Instrukcja Bezpieczeństwa Pożarowego
JRG – Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza
KDR – Kierujący Działaniami Ratowniczo-Gaśniczymi
KG PSP – Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej
KSRG – Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy
MKiDN – Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
MI – Ministerstwo Infrastruktury
MSWiA – Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
NIK – Najwyższa Izba Kontroli
NIMOZ – Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów
NCBR – Narodowe Centrum Badań i Rozwoju
OSP – Ochotnicza Straż Pożarna
OZAB – Opracowanie innowacyjnego systemu zarządzania bezpieczeństwem
obiektów zabytkowych w zurbanizowanych centrach miast
P/MSK – Powiatowe/Miejskie Stanowisko Kierowania
PSP – Państwowa Straż Pożarna

RP – Rzeczpospolita Polska

SA PSP – Szkoła Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie

SCD – samochód specjalny drabina mechaniczna

SGSP – Szkoła Główna Służby Pożarniczej

SITP – Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Pożarnictwa

SSP – system sygnalizacji pożaru

SUG – stałe urządzenie gaśnicze

WT – Warunki techniczne określone w Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. z 2002 r. Nr 75, poz. 690 z późn. zm.)

Definicje

Ekspozycja – zbiór przedmiotów umieszczonych w miejscu publicznym np. w galeriach sztuki, muzeach itp.¹

Kryzys – to sytuacja ekstremalna, która powstała w toku działalności podmiotu, powodująca utratę kontroli nad tą sytuacją i możliwość zaistnienia jakościowej zmiany systemowej, przełom między dwiema fazami jakiegoś procesu, wymagająca podjęcia zdecydowanych, wszechstronnych kroków zaradczych².

Kurs – to forma szkolenia o czasie trwania nie krótszym niż 15 godzin lekcyjnych, składającego się z zajęć teoretycznych i praktycznych, umożliwiającego uzyskanie, aktualizowanie lub uzupełnianie wiedzy i umiejętności w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy³.

Miejscowe zagrożenie krytyczne – zdarzenie inne niż pożar czy wypadek komunikacyjny, nie będące katastrofą naturalną lub techniczną, które powoduje bezpośrednio zagrożenie życia i/lub zdrowia ludzi. Niezbędna jest pomoc zespołu ratowniczego zgodnie z przyjętymi standardami. Zdarzenie wymagające udzielenia pomocy osobom zagrożonym lub zabezpieczenie przed szkodliwym jego oddziaływaniem⁴.

Muzealia – rzeczy ruchome i nieruchomości stanowiące własność muzeum i wpisane do inwentarza muzealiów. Muzealia stanowią dobro narodowe⁵.

Muzeum (1) – jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego

¹ Hasło: ekspozycja, *Słownik Języka Polskiego PWN*, <http://sjp.pl/ekspozycja> [dostęp 08.09.2016 r.].

² D. Wróblewski (red.), *Rekomendacje formalno-prawne z zakresu zarządzania kryzysowego*, CNBOP-PIB, Józefów 2015, s. 102.

³ Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 lipca 2004 r. w sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz.U. 2004 nr 180 poz. 1860).

⁴ Tamże.

⁵ Art. 21 ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 2012 poz. 987).

dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów⁶.

Muzeum (2) – instytucja gromadząca, przechowująca i konserwująca zbiory z różnych dziedzin kultury, sztuki, nauki lub techniki i udostępniająca je publiczności w formie wystaw⁷.

Pożar krytyczny – pożar, powodujący bezpośrednio zagrożenie życia i/lub zdrowia ludzi. Do udzielenia skutecznej pomocy osobom zagrożonym, niezbędna jest pomoc zespołu ratowniczego zgodnie ze standardami⁸.

Przygotowania obronne państwa – proces realizowany przez wszystkie podmioty systemu obronnego państwa, obejmujący całokształt przedsięwzięć planistycznych, organizacyjnych i rzeczowo-finansowych, mających na celu przygotowanie sił i środków oraz sposobów (procedur) działania tych podmiotów do zapewnienia przetrwania państwa i jego obywateli w razie wystąpienia zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa i w czasie wojny⁹.

Sytuacja kryzysowa – należy przez to rozumieć sytuację wpływającą negatywnie na poziom bezpieczeństwa ludzi, mienia w znacznych rozmiarach lub środowiska, wywołującą znaczne ograniczenia w działaniu właściwych organów administracji publicznej ze względu na nieadekwatność posiadanych sił i środków¹⁰.

Szkolenie – cykl wykładów z jakiegoś przedmiotu, zorganizowanych w celu uzupełnienia czyjś wykształcenia lub czyichś wiadomości z jakiejś dziedziny¹¹.

Wojna – konflikt zbrojny między państwami, blokami państw, narodami lub klasami społecznymi, kontynuacja polityki środkami przemocy w celu osiągnięcia określonych interesów politycznych, ekonomicznych lub ideologicznych¹².

⁶ Art. 1 Ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 2012 poz. 987).

⁷ Hasło: muzeum, *Słownik Języka Polskiego PWN*, <http://sjp.pwn.pl/sjp/muzeum;2568685.html> [dostęp 22.08.2016 r.]

⁸ Definicja opracowana w ramach realizacji zadania „Identyfikacja wymagań użytkowników końcowych oprogramowania PSR oraz standardów udzielania pierwszej pomocy ratowniczej” realizowanego w ramach projektu nr DOBR/0015/R/ID1/2012/03 pn. „Zaawansowane technologie teleinformatyczne wspomagające projektowanie systemu ratowniczego na poziomach: gmina, powiat, województwo”.

⁹ M. Kuliczkowski, *Przygotowania obronne w Polsce. Uwarunkowania formalnoprawne, dylematy pojęciowe i próba systematyzacji*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2013, s. 29.

¹⁰ Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz.U. 2007 Nr 89, poz. 590 z późn. zm.).

¹¹ Hasło: szkolenie, *Słownik Języka Polskiego PWN*, <http://sjp.pwn.pl/sjp/szkolenie;2526708.html> [dostęp 10.12.2016 r.].

¹² *Mała Encyklopedia Wojskowa*, Warszawa 1971, t. 3, s. 494.

Zabytek (1) – oznacza nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową¹³.

Zabytek (2) – obiekt ruchomy lub nieruchomy, a także zespół obiektów lub miejsc, które stanowią świadectwo epoki albo zdarzenia i mają wartość historyczną, naukową, kulturalną, artystyczną i z tej racji podlegają ochronie prawnej¹⁴.

Zabytek (3) – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami)¹⁵.

Zabytek ruchomy – dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej; kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które je tworzyły; wytwory techniki; numizmaty oraz pamiątki historyczne; materiały biblioteczne; instrumenty muzyczne; wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne; przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji¹⁶.

Zabytek nieruchomy – krajobrazy kulturowe; układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane; dzieła architektury i budownictwa; dzieła budownictwa obronnego; obiekty techniki; cmentarze; parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni; miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji¹⁷.

Zabytek archeologiczny – pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa; cmentarzyska; kurhany; relikt działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej¹⁸.

¹³ Art. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2003 Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).

¹⁴ Hasło: zabytek, Encyklopedia PWN, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/zabytek;3999682.html> [dostęp 09.12.2016 r.].

¹⁵ *Zabytek – definicja*, http://wkz.szczecin.pl/mainjoo/index.php?option=com_content&view=article&id=63&Itemid=83 [dostęp 09.12.2016 r.].

¹⁶ Art. 6 ust. 1. pkt 2. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2003 Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).

¹⁷ Tamże, art. 6 ust. 1 pkt 1.

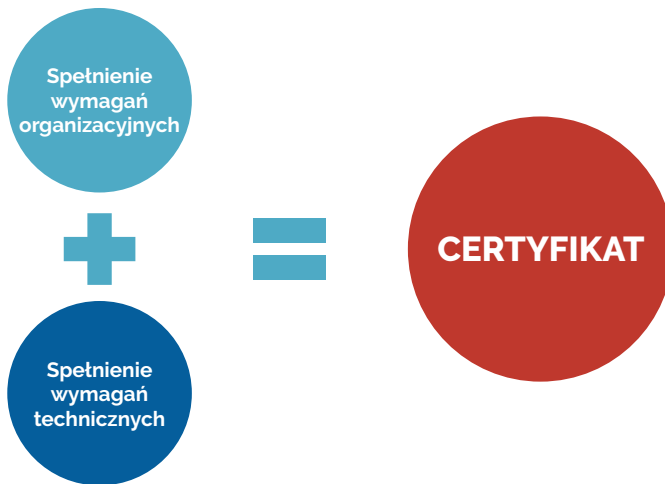
¹⁸ Tamże, art. 6 ust. 1 pkt 3.

Analiza i ocena obecnie funkcjonujących wymagań organizacyjnych i technicznych dotyczących bezpieczeństwa pożarowego obiektów zabytkowych

**Beata Wojtasiak, Damian Bąk
CENTRUM NAUKOWO-BADAWCZE
OCHRONY PRZECIWPOŻAROWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY**

Przez certyfikację rozumie się potwierdzenie, przez tak zwaną stronę trzecią (niezależną), spełnienia określonych wymagań odpowiednio przez produkt, usługę, personel, obiekt itd. Dlatego też niezbędnym elementem do opracowania założeń do wytycznych do opiniowania i potencjalnej certyfikacji rozwiązań organizacyjnych i technicznych obiektów zabytkowych jest w pierwszej kolejności analiza obecnie funkcjonujących wymagań dotyczących bezpieczeństwa pożarowego obiektów zabytkowych i muzeów. Spełnienie odpowiednio wymagań organizacyjnych i technicznych w wyniku przeprowadzenia procesu certyfikacji stanowi podstawę udzielenia certyfikacji.

Ryc. 1 Wymagania organizacyjne i techniczne w procesie certyfikacji
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie definicji słowa „certyfikacja”¹

Z ideą certyfikacji obiektów zabytkowych, a konkretnie Certyfikatem Pożarowym Obiektu Zabytkowego (CPOZ) można spotkać się na przykład w wynikach prac projektu HERITPROT². Jednym z celów projektu HERITPROT było pozyskanie, usystematyzowanie i propagowanie wiedzy na temat właściwej ochrony przeciwpożarowej obiektów zabytkowych wraz z opracowaniem wytycznych do planów ochrony przeciwpożarowej. Ponadto jego celem było również pozyskanie, usystematyzowanie oraz propagowanie wiedzy i umiejętności w zakresie ograniczania przyczyn zagrożeń pożarowych obiektów zabytków, a także usprawnienie metod zarządzania w zakresie zapobiegania zagrożeniom pożarowym, jak również podniesienie świadomości władz i podmiotów odpowiedzialnych w zakresie potrzeb ochrony zabytków przed zagrożeniami pożarowymi. W projekcie tym skupiono się na wymaganiach w zakresie ochrony przeciwpożarowej oraz na stworzeniu warunków do szybszych, efektywniejszych i zoptymalizowanych działań ratowniczo-gaśniczych w tych szczególnych obiektach.

¹ A. Hamrol, *Zarządzanie jakością z przykładami*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.

² Projekt HERITPROT realizowany był w latach 2012-2014. W ramach tego projektu między innymi realizowano ćwiczenia oraz opracowano „Podręcznik Dobrych Praktyk” (A Good Practice - Manual For Fire Protection In Word – Heritage Cities).

Innym przykładem jest realizowany projekt OZAB³. Dotyczy on opracowania innowacyjnego systemu teleinformatycznego, którego celem jest opracowanie rozwiązania do usprawnienia procesu ewakuowania dóbr poprzez zarządzanie priorytetyzacją oraz kontrolą ewakuowanego mienia. W ramach projektu OZAB opracowano między innymi założenia do opiniowania i potencjalnej certyfikacji obiektów zabytkowych. Oparte one zostały na wymaganiach zarówno organizacyjnych, jak i technicznych.

Niniejsza publikacja powstała na podstawie sprawozdania pt.: „Analiza obecnie funkcjonujących wymagań organizacyjnych i technicznych dotyczących bezpieczeństwa pożarowego obiektów zabytkowych”, opracowanego w ramach projektu „Opracowanie innowacyjnego systemu zarządzania bezpieczeństwem obiektów zabytkowych w zurbanizowanych centrach miast”.

Obiekt zabytkowy jako obiekt budowlany. Wymagania podstawowe, organizacyjne, techniczne

Przez wymagania techniczne dla obiektu budowlanego należy rozumieć warunki techniczne, jakie powinien spełniać obiekt lub jego elementy, które są określone w przepisach prawa i normach. Przez wymagania organizacyjne rozumieć należy wynikające z obowiązujących przepisów warunki, jakie powinny być spełnione w zakresie zasad funkcjonowania danej instytucji w aspekcie czynnościowym, prowadzące do osiągnięcia założonych celów (kto, kiedy, gdzie, co, w jakim celu – uświadomienie celu, planowanie, przygotowanie, realizacja, kontrola). Wymagania te przenikają się, tworząc jeden mechanizm (spełnienie wymagań pozwala osiągnąć efekt synergiczny).

Wymagania dotyczące bezpieczeństwa pożarowego obiektów zabytkowych w Polsce są zawarte w obowiązujących przepisach (ustawy, rozporządzenia, wytyczne, normy). System norm prawnych dotyczących bezpieczeństwa zbiorów muzealnych i obiektów zabytkowych wynika również z zawartych umów międzynarodowych⁴, których celem jest szeroko pojęta ochrona dziedzictwa kulturowego⁵, także w zakresie ochrony przed pożarami. Wymagania dotyczące bezpieczeństwa pożaro-

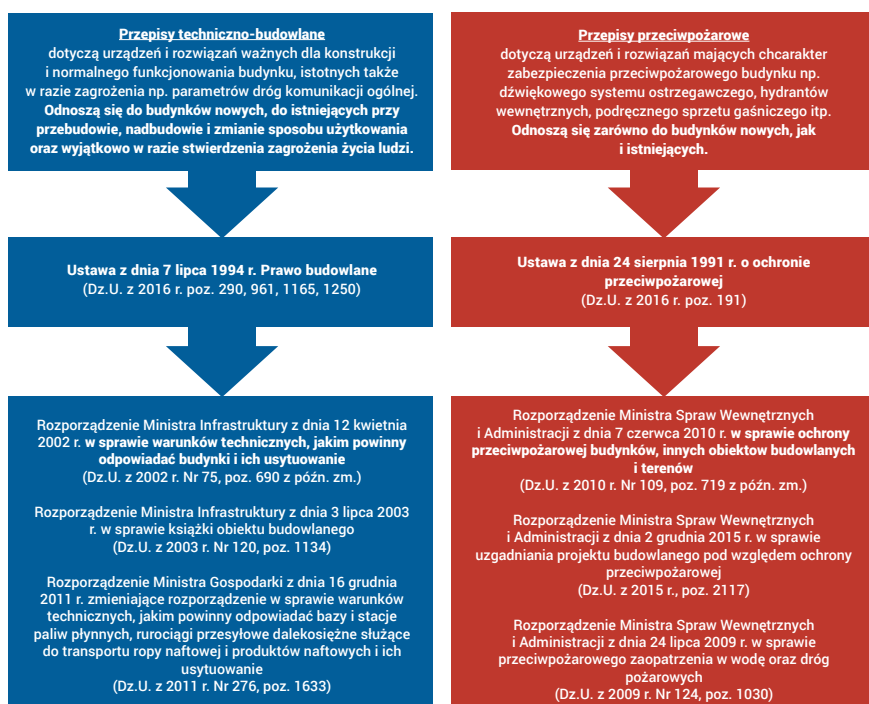
³ Projekt „Opracowanie innowacyjnego systemu zarządzania bezpieczeństwem obiektów zabytkowych w zurbanizowanych centrach miast”, finansowany przez NCBR, numer umowy projektu: DOB-BIO7/08/01/2015.

⁴ Po II wojnie światowej w 1954 roku zwołano w Hadze specjalną konferencję dyplomatyczną, która zakończyła się podpisaniem 14 maja aktu końcowego o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z regulaminem wykonawczym oraz protokołem. Konwencja zobowiązuje m.in. do utworzenia i przygotowania już w czasie pokoju w tonie swoich sił zbrojnych, specjalnej komórki organizacyjnej lub zespołu osób o specjalnych kwalifikacjach, której/którego zadaniem będzie czuwanie nad poszanowaniem dóbr kultury i współpraca z władzami cywilnymi sprawującymi opiekę nad dobrami kultury. Polska ratyfikowała Konwencję w 1956 roku, tym samym przyjęła zobowiązania do jej przestrzegania i uwzględniania jej wymogów w prawie wewnętrznym.

⁵ A. Przyborowska-Klimczak, *Rola muzeów w ochronie dziedzictwa kulturalnego w świetle dokumentów międzynarodowych*, w: *Prawo muzeów*, J. Włodarski, K. Zeidler (red.), Warszawa 2008, s. 123.

wego tworzą pewnego rodzaju specyfikację organizacyjno-techniczną. Znajomość wymagań oraz poprawność ich interpretacji jest kluczowa. Wiedza na temat ochrony przeciwpożarowej to obecnie między innymi wiedza w zakresie nowych technologii, technicznych systemów zabezpieczeń przeciwpożarowych, symulacji komputerowych rozwoju zjawisk pożarowych, konstrukcji, automatyki, teorii rozwoju pożaru, chemii, fizyki i wielu innych dziedzin.

Podstawowe wymagania techniczne i warunki ochrony przeciwpożarowej dla obiektów zabytkowych jako obiektów budowlanych określają odpowiednio ustawa Prawo budowlane⁶ oraz ustawa o ochronie przeciwpożarowej⁷ wraz z wydanymi na ich podstawie przepisami wykonawczymi.

Ryc. 2 Podstawowe przepisy prawne z zakresu wymagań technicznych i warunków ochrony przeciwpożarowej dla budynków

Źródło: Praca zbiorowa, *Wybrane zagadnienia z zakresu ochrony muzeów i zbiorów przed pożarem*, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Warszawa 2014

⁶ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. z 2016 r. poz. 290, 961, 1165, 1250).

⁷ Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. z 2016 r. poz. 191).

Najistotniejsze przepisy zawierające wymagania techniczne oraz organizacyjne to:

[Ustawa o ochronie przeciwpożarowej z dnia 24 sierpnia 1991 r. \(Dz.U. z 2016 r. poz. 191\)](#)

Ustawa zawiera między innymi regulacje dotyczące:

- a) zapobiegania pożarowi, klęsce żywiołowej lub innemu miejscowemu zagrożeniu;
- b) organizacji ochrony przeciwpożarowej w Polsce;
- c) działań ratowniczych;
- d) uprawnień strażaków jednostek ochrony przeciwpożarowej i członków ochotniczych straży pożarnych;
- e) świadczeń rzeczowych i finansowych.

[Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów \(Dz.U. z 2010 r. nr 109, poz. 719 z późn. zm.\)](#)

Rozporządzenie zawiera regulacje w zakresie:

- a) czynności zabronionych i obowiązków w zakresie ochrony przeciwpożarowej;
- b) materiałów niebezpiecznych pożarowo;
- c) ewakuacji;
- d) instalacji wodociągowej przeciwpożarowej;
- e) stosowania stałych urządzeń gaśniczych, systemów sygnalizacji pożarowej, dźwiękowych systemów ostrzegawczych i gaśnic;
- f) instalacji i urządzeń technicznych;
- g) prac niebezpiecznych pod względem pożarowym oraz oceny zagrożenia wybuchem.

Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz.U. 2002 nr 75, poz. 690 z późn. zm.)

Przepis ten zawiera m.in. w dziale „Bezpieczeństwo pożarowe” regulacje w zakresie:

- a) wymagań dotyczących odporności pożarowej budynków;
- b) stref pożarowych i oddzielení przeciwpożarowych;
- c) dróg ewakuacyjnych;
- d) wymagań przeciwpożarowych dla elementów wykończenia wewnątrz i wyposażenia stałego;
- e) wymagań przeciwpożarowych dla palenisk i instalacji;
- f) usytuowania budynków z uwagi na bezpieczeństwo pożarowe;
- g) wymagań przeciwpożarowych dla garaży.

Zgodnie z § 207 budynek i urządzenie z nim związane powinny być zaprojektowane i wykonane w sposób zapewniający w razie pożaru:

- a) nośność konstrukcji przez czas wynikający z rozporządzenia;
- b) ograniczenie rozprzestrzeniania się ognia i dymu w budynku;
- c) ograniczenie rozprzestrzeniania się pożaru na sąsiednie budynki;
- d) możliwość ewakuacji ludzi, a także uwzględniający bezpieczeństwo ekip ratowniczych.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 września 2014 r. w sprawie zabezpieczania zbiorów muzeum przed pożarem, kradzieżą i innym niebezpieczeństwem grożącym ich zniszczeniem lub utratą (Dz.U. 2014 poz. 1240).

Rozporządzenie to określa:

- a) szczegółowy zakres i tryb zabezpieczania zbiorów muzeum, przed pożarem, kradzieżą i innym niebezpieczeństwem grożącym ich zniszczeniem lub utratą;
- b) sposoby przygotowania zbiorów muzeum do ewakuacji w razie powstania zagrożenia.

Na wymagania, jakie musi spełniać obiekt budowlany, mają wpływ m.in. następujące parametry:

- wysokość budynku, liczba kondygnacji;
- powierzchnia, kubatura, przeznaczenie [strefy pożarowe w obiektach muzealnych – część wystawowa (kategoria ZL), część magazynowa (kategoria PM)];
- liczba osób mogących przebywać jednocześnie w obiekcie i w poszczególnych pomieszczeniach;
- usytuowanie obiektu (typ zabudowy, dojazdy pożarowe, zaopatrzenie w wodę do zewnętrznego gaszenia pożaru, odległość od innych obiektów itp. – informacje te zawarte są w planie zagospodarowania terenu).

Zgodnie z obowiązkiem wynikającym z § 6 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów dla obiektów muzealnych opracowuje się instrukcję bezpieczeństwa pożarowego, która zawiera wskazania dotyczące:

- a) warunków ochrony przeciwpożarowej, wynikających z przeznaczenia, sposobu użytkowania, prowadzonego procesu technologicznego, magazynowania (składowania) i warunków technicznych obiektu, w tym zagrożenia wybuchem;
- b) wyposażenia w wymagane urządzenia przeciwpożarowe i gaśnice oraz sposoby poddawania ich przeglądowi technicznemu i czynnościom konserwacyjnym;
- c) sposobów postępowania na wypadek pożaru i innego zagrożenia;
- d) sposobów zabezpieczenia prac niebezpiecznych pod względem pożarowym, jeżeli takie prace będą prowadzone;
- e) warunków i organizacji ewakuacji ludzi oraz praktycznych sposobów ich sprawdzania;
- f) sposobów zapoznawania użytkowników obiektu, w tym zatrudnionych pracowników, z przepisami przeciwpożarowymi oraz treścią przedmiotowej instrukcji;
- g) zadań i obowiązków w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla osób zatrudnionych w obiekcie, dla którego ustanowiona jest instrukcja;
- h) planów obiektów, obejmujących także ich usytuowanie, oraz terenu przyległego, z uwzględnieniem graficznych danych dotyczących w szczególności:

- powierzchni, wysokości i liczby kondygnacji budynku;
- odległości od obiektów sąsiadujących;
- parametrów pożarowych występujących substancji palnych;
- występującej gęstości obciążenia ogniowego w strefie pożarowej lub w strefach pożarowych;
- kategorii zagrożenia ludzi, przewidywanej liczby osób na każdej kondygnacji i w poszczególnych pomieszczeniach;
- lokalizacji pomieszczeń i przestrzeni zewnętrznych zaklasyfikowanych jako strefy zagrożenia wybuchem – jeśli takie występują;
- podziału obiektu na strefy pożarowe;
- warunków ewakuacji, ze wskazaniem kierunków i wyjść ewakuacyjnych;
- miejsc usytuowania urządzeń przeciwpożarowych i gaśnic, kurków głównych instalacji gazowej, materiałów niebezpiecznych pożarowo oraz miejsc usytuowania elementów sterujących urządzeniami przeciwpożarowymi;
- wskazania dojeżdżać do dźwigów dla ekip ratowniczych;
- hydrantów zewnętrznych oraz innych źródeł wody do celów przeciwpożarowych;
- dróg pożarowych i innych dróg dojazdowych, z zaznaczeniem wjazdów na teren ogrodzony;
- wskazanie osób lub podmiotów opracowujących instrukcję.

W przypadku obiektów zabytkowych zakres tego dokumentu jest szerszy. Instrukcja bezpieczeństwa pożarowego, oprócz elementów wymienionych wyżej, powinna zawierać także wskazanie:

- a) potencjalnych zagrożeń pożarowych;
- b) dróg i kierunków ewakuacji zbiorów;
- c) sposobu sprawdzania organizacji i warunków ewakuacji zbiorów;
- d) technicznych środków umożliwiających ewakuację zbiorów;
- e) miejsc przechowywania i ekspozycji najcenniejszych zbiorów;
- f) postępowania przy zabezpieczaniu najcenniejszych zbiorów;
- g) procedur powiadamiania dyrektora i pracowników muzeum oraz osób two-

rzących zespoły, o których mowa w pkt. 8 ww. rozporządzenia, o powstaniu zagrożenia;

- h) imion i nazwisk osób tworzących zespoły mające brać udział w ewakuacji zbiorów, a także zajmowanych przez te osoby stanowisk, z określeniem zakresu ich działania i odpowiedzialności.

Analizując wymagania dotyczące obiektów zabytkowych pod kątem wymagań budowlanych związanych z bezpieczeństwem pożarowym należy wskazać dwa przypadki:

1. Budowa obiektu muzealnego od podstaw (znane są założenia, jego funkcje i przeznaczenie) – np. Muzeum Historii Żydów Polskich w Warszawie.
2. Adaptacja obiektu zabytkowego na cele publiczne (wdrażanie nowych funkcji w starą zabudowę) – np. fabryka Izaaka Szejna w Białymstoku.

W pierwszym przypadku projektant ograniczony jest wymaganiami wynikającymi z zapisów oraz budżetu inwestora. W drugim przypadku adaptacji zabytków do współczesnych funkcji praktycznie zawsze towarzyszy modernizacja oraz prace remontowe wynikające ze względów technicznych. Często również prace remontowe wynikają z możliwości przebudowy i rozbudowy uzależnionej od przyjętego programu użytkowego. W takim przypadku, aby w obiekcie były spełnione wymagania dotyczące bezpieczeństwa pożarowego musi dojść do ścisłej współpracy Generalnego Konserwatora Zabytków z Komendantem Głównym Państwowej Straży Pożarnej (np. stosowanie systemu sygnalizacji pożarowej oraz stałych urządzeń gaśniczych, jest wymagane w: muzeach oraz zabytkach budowlanych, wyznaczonych przez Generalnego Konserwatora Zabytków w uzgodnieniu z Komendantem Głównym Państwowej Straży Pożarnej).

W określonych przypadkach, gdy budynek nie spełnia wymagań techniczno-budowlanych w zakresie ochrony przeciwpożarowej, komendant wojewódzki Państwowej Straży Pożarnej może wyrazić zgodę na zastosowanie rozwiązań zamiennych w celu spełnienia wymagań ochrony przeciwpożarowej. Sytuacja taka może mieć miejsce, gdy ingerencja w budynek, np. budowa klatek schodowych zamkniętych drzwiami o odporności EI, może spowodować zniszczenie zabytkowej architektury. Wymagania, o których mowa w § 1 rozporządzenia z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, dotyczące przypadków określonych w § 2 ust. 1 i 2 mogą być spełnione w sposób inny niż określony w rozporządzeniu, stosownie do wskazań ekspertyzy technicznej właściwej jednostki badawczo-rozwojowej albo rzeczoznawcy budowlanego oraz do spraw zabezpieczeń przeciwpożarowych, uzgodnionych z właściwym komendantem wojewódzkim PSP. Przy nadbudowie, rozbudowie, przebudowie i zmianie spo-

sobu użytkowania budynków określonych w § 2 ust. 3a wymagania, o których mowa w § 1 ww. rozporządzenia, z wyłączeniem wymagań charakterystyki energetycznej, mogą być spełnione w sposób inny niż określony w rozporządzeniu, stosownie do wskazań, o których mowa w ust. 2, uzgodnionych z właściwym komendantem wojewódzkim PSP.

Rozwiązania organizacyjne opierają się na czterech funkcjach zarządzania: planowaniu, organizowaniu, motywowaniu i kontrolowaniu⁸. Wobec powyższego można stwierdzić, że rozwiązania organizacyjne traktować należy jako element procesu tworzenia takiego systemu zarządzania zasobami ludzkimi, który umożliwi osiągnięcie zamierzonych celów w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa pożarowego w obiektach zabytkowych. System taki powinien pozwalać na precyzyjne ustalanie kompetencji i odpowiedzialności poszczególnych osób (kto co powinien robić?, kto kogo nadzoruje? oraz jakie są wzajemne relacje między poszczególnymi pracownikami i elementami organizacji?)⁹. Wskutek organizowania powstaje struktura organizacyjna, która stanowi, poza ludźmi, techniką i celami, jeden z najważniejszych elementów każdej organizacji.

Obiekt zabytkowy jako instytucja kultury – wymagania

Drugim aspektem postrzegania obiektów zabytkowych w kontekście wymagań organizacyjnych i technicznych jest obiekt zabytkowy jako instytucja kultury. Ochrona zabytków, czyli ochrona dziedzictwa narodowego i dóbr kultury, jest unormowana w Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. W preambule Konstytucji RP oraz zasadach ustrojowych państwa (art. 5 i 6 Konstytucji RP) można znaleźć zapisy mówiące o tym, że Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia do niego dostęp. Realizacja zadań w tym obszarze następuje m.in. poprzez instytucje kultury, które mają obowiązek zabezpieczenia powierzonych im zbiorów. W okresie pokoju zasadniczą sferą aktywności obiektów zabytkowych jest działalność wystawiennicza, konserwatorska, a także edukacyjna. Obiekt zabytkowy jako instytucja kultury, zawierająca cenne w aspekcie historycznym oraz finansowym mienie, jest zobligowana do wykonania określonych zabezpieczeń mających charakter działań organizacyjnych i zadań rzeczowych wynikających z potencjalnych zagrożeń, jakimi są konflikty zbrojne, sytuacje kryzysowe¹⁰ oraz pożar, kradzież i inne niebezpieczeń-

⁸ R. W. Griffin, *Podstawy zarządzania organizacjami*, PWN, Warszawa 2002, s. 39-44, 328-359, 392-417.

⁹ J. R. Schermerhorn, *Zarządzanie*, PWE, Warszawa, 2008, s. 176.

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. 2004 Nr 212, poz. 2153).

stwa grożące ich zniszczeniem lub utratą¹¹.

Podstawą istniejącego w Polsce systemu ochrony zabytków jest generalna ustawowo norma prawna¹², która zobowiązuje wszystkich właścicieli i zarządców zabytków oraz poszczególne organy administracji publicznej, od wójta do ministra kultury i dziedzictwa narodowego, do czynnego udziału w przedsięwzięciach planistycznych dotyczących działań zapobiegawczych, ochronnych i ratowniczych. Ustawa w art. 25 nakłada na ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego obowiązek określenia, w drodze rozporządzenia, zasad zabezpieczenia zabytków przed zniszczeniem, uszkodzeniem, dewastacją i zaginięciem, w tym w szczególności na wypadek katastrofy, klęski żywiołowej lub konfliktu zbrojnego, uwzględniając przy tym zasady sporządzania planów ochrony, sił i środków do realizacji prac zabezpieczających, organizacji ochrony na szczeblu ogólnokrajowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym oraz w ramach instytucji będących w posiadaniu zabytków, a także zadania związane z objęciem zabytków ochroną specjalną.

Do głównych wymagań organizacyjnych dotyczących bezpieczeństwa obiektów zabytkowych w kontekście instytucji kultury zaliczono przygotowanie i aktualizowanie:

- a) planu ochrony muzeum¹³ – wymaganie wynikające z rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Przygotowanie dokumentu wymaga nie tylko wnikliwej analizy rodzaju i stopnia zagrożenia całego obiektu, ale również ważnych detali budowlanych i poszczególnych elementów stanowiących jego wyposażenie. Warto również zauważyć, iż taki dokument planistyczny jest zatem określoną koncepcją działania kierownika jednostki organizacyjnej i odpowiedniego stopnia organu administracji publicznej;
- b) instrukcji przygotowania zbiorów do ewakuacji¹⁴ – wymaganie wynikające z rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie zabezpieczania zbiorów muzeum przed pożarem, kradzieżą i innym niebezpieczeństwem grożącym ich zniszczeniem lub utratą;
- c) rocznej analizy stanu zabezpieczenia muzeum przed pożarem, kradzieżą

¹¹ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 września 2014 r. w sprawie zabezpieczania zbiorów muzeum przed pożarem, kradzieżą i innym niebezpieczeństwem grożącym ich zniszczeniem lub utratą (Dz.U. 2014 poz. 1240).

¹² Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (Dz.U. 1962 Nr 10, poz. 48).

¹³ Dokument ten poddano szczegółowej analizie, a wyniki zawarto w rozdziale 6.1 sprawozdania „Przegląd dostępnej literatury z zakresu działań operacyjnych podejmowanych przez służby ratownicze w przypadku zagrożeń obiektów zabytkowych i obiektów ze zgromadzonymi eksponatami o wysokiej wartości historycznej i materialnej pod kątem realizacji zadania”, opracowanego w ramach projektu „Opracowanie innowacyjnego systemu zarządzania ...”.

¹⁴ Tamże, rozdział 7.

i innym niebezpieczeństwem¹⁵ – wymaganie wynikające z rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie zabezpieczania zbiorów muzeum przed pożarem, kradzieżą i innym niebezpieczeństwem grożącym ich zniszczeniem lub utratą;

- d) instrukcji współpracy z policją i służbami ratowniczymi, instrukcji konwojowania zbiorów, itp.

Obiekt zabytkowy jako miejsce pracy – wymagania

Nie można zapomnieć, że obiekty zabytkowe to również miejsca pracy. Przepisy prawne¹⁶ nakładają na pracodawcę obowiązek zapoznania pracowników z przepisami przeciwpożarowymi, regulaminem pracy (organizacja pracy, warunki przebywania na terenie zakładu pracy w czasie pracy i po jej zakończeniu, zakres kompetencji itd.) oraz wyposażenia ich w narzędzia i materiały, w tym również w odzież i obuwie robocze oraz w środki ochrony indywidualnej i higieny osobistej, niezbędne do wykonywania czynności służbowych.

Istotnym aspektem jest również przeszkolenie pracowników w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy (BHP)¹⁷, które obejmuje również zarówno zagadnienia z zakresu ochrony przeciwpożarowej oraz udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej, jak i zasady postępowania na wypadek zagrożeń, jakie mogą wystąpić w miejscu realizacji zadań służbowych.

Przeszkolony i świadomy potencjalnych zagrożeń pracownik ma znaczący wpływ na bezpieczeństwo obiektu, w którym pracuje. Dlatego też spełnienie wymagań dotyczących działań informacyjno-organizacyjnych (kształtowanie poprawnych zachowań w przypadku pożaru, innego miejscowego zagrożenia, konfliktu zbrojnego itd.) poprawia bezpieczeństwo pracowników i obiektu budowlanego. Ochrona i bezpieczeństwo obiektów zabytkowych stanowi wspólną troskę wszystkich pracowników, ponoszących również odpowiedzialność za realizację zadań. Dlatego konieczne jest przypisanie pracownikom konkretnych funkcji w procesie ochrony zabytków.

Konkluzje

Przeprowadzona analiza pozwoliła na identyfikację przepisów, w których zawarte są wymagania w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla obiektów zabytkowych i muzealnych. Analizie zostały poddane wymagania dla obiektów zabytkowych pod

¹⁵ Tamże, rozdział 6.5.

¹⁶ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz.U. 1998 Nr 21, poz. 94 z późn. zm.) oraz akty wykonawcze.

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 lipca 2004 r. w sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz.U. 2004 Nr 180, poz. 1860).

kątem ich trzech funkcji, które mają kluczowy wpływ na bezpieczeństwo. Obiekt zabytkowy może pełnić funkcję:

- a) obiektu budowlanego;
- b) instytucji kultury;
- c) miejsca pracy.

W wyniku analizy wskazano wymagania dotyczące bezpieczeństwa obiektów zabytkowych w Polsce. Należy zwrócić uwagę, że przeprowadzona analiza jest pewnym uogólnieniem i znaczącym uproszczeniem. Ze względu na specyfikę funkcjonowania obiektów muzealnych i ich walorów historycznych, usytuowania, możliwości finansowych i potrzeb, każdy obiekt zabytkowy należy traktować indywidualnie, z uwzględnieniem obowiązujących przepisów i norm.

Certyfikacja rozwiązań organizacyjnych i technicznych w odniesieniu do obiektów zabytkowych może być natomiast narzędziem do zarządzania jakością w zakresie szeroko pojętego bezpieczeństwa dla tego typu obiektów. System wspomagający ewakuację zbiorów w sytuacjach zagrożenia, który jest przedmiotem projektu pn.: „Opracowanie innowacyjnego systemu zarządzania bezpieczeństwem obiektów zabytkowych w zurbanizowanych centrach miast”, przyczynić się może natomiast do istotnej poprawy jakości rozwiązań organizacyjnych oraz technicznych w obiektach zabytkowych.

Analiza i ocena wybranych działań ratowniczo-gaśniczych w obiektach zabytkowych

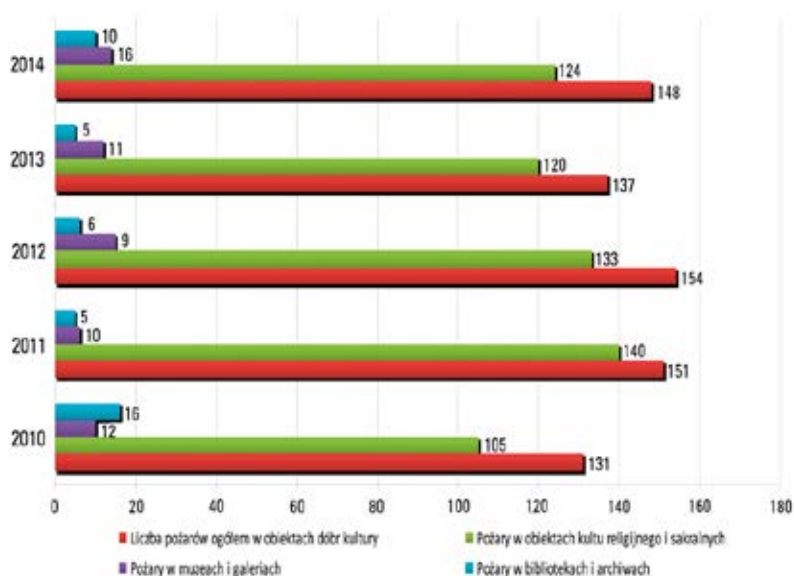
Konrad Zaciera, Damian Bąk
CENTRUM NAUKOWO-BADAWCZE
OCHRONY PRZECIWPÓŻAROWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY

W ramach realizowanego zadania „Opracowanie założeń modelu szkolenia i doskonalenia operacyjnego służb ratowniczych. Wypracowanie rozwiązań w drodze analizy systemu opiniowania i potencjalnej certyfikacji rozwiązań organizacyjnych i technicznych obiektów zabytkowych” projektu OZAB dokonano analizy wybranych niekorzystnych zdarzeń – pożarów, które negatywnie wpłynęły na obiekty zabytkowe, powodując ogromne straty zarówno finansowe, jak i kulturowo-historyczne. Poniżej publikujemy ich ogólne opisy, a także wnioski z tej analizy.

Jednym z poważnych zagrożeń dla obiektów zabytkowych są właśnie pożary. Każdego roku w Polsce w wyniku ich powstawania nieodwracalnie zniszczeniu ulega kilkadziesiąt zabytków, w tym najczęściej zniszczeniu w wyniku pożaru ulegają drewniane obiekty sakralne. Wyniki badań w tym zakresie przedstawia między innymi opracowanie autorstwa Pawła Janika i Radosława Czapli pt.: *Pożary obiektów zabytkowych w ostatnich latach – przyczyny i statystyki*, w którym między innymi prezentowana jest liczba pożarów w obiektach zabytkowych w latach 2010-2014¹.

---

¹ P. Janik, R. Czapla, *Pożary obiektów zabytkowych w ostatnich latach – przyczyny i statystyki w: Ochrona dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń – bezpieczeństwo użytkowania obiektów zabytkowych*, materiały z ogólnopolskiej konferencji zorganizowanej w dniach 4-6 listopada 2015 r. w Krakowie, Niepołomicach i Mostowicach, Zeszyty Naukowe Szkoły Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie, s. 8.

Ryc. 1 Wykres przedstawiający liczbę pożarów w obiektach zabytkowych w latach 2010–2014

Źródło: *Chronic z głową*, <http://www.ppoz.pl/rozpoznawanie-zagrozen/1135-chronic-z-glowa> [dostęp 10.12.2016 r.]

Wybrane analizy pożarów obiektów zabytkowych

Przedstawione powyżej statystyki w zakresie liczby pożarów wskazują na konieczność podejmowania różnorodnych kolejnych działań na rzecz bezpieczeństwa pożarowego obiektów zabytkowych, muzealnych i ochrony znajdujących się w nich zbiorów. Działania prewencyjne podejmowane w tym zakresie przez Państwową Straż Pożarną to między innymi przeprowadzane kontrole w obiektach zabytkowych. Takim prewencyjnym kontrolom średnio rocznie poddawanych jest około 700 obiektów zabytkowych². Stosowanie wymagań przedstawionych w pierwszej części publikacji w ochronie przeciwpożarowej obiektów zabytkowych jest warunkiem koniecznym, ale nie zawsze wystarczającym dla zapewnienia oczekiwanego poziomu bezpieczeństwa pożarowego. Przepisy prawa najczęściej określają wymagania niezbędne, to jest minimalne. Ich tworzeniu często towarzyszy również analiza niekorzystnych zdarzeń, które miały miejsce w przeszłości i wyciąganie z nich wniosków.

² E. Przyłuska, *Chronic z głową*, „Przegląd Pożarniczy”, 1 (2016), s. 30–31.

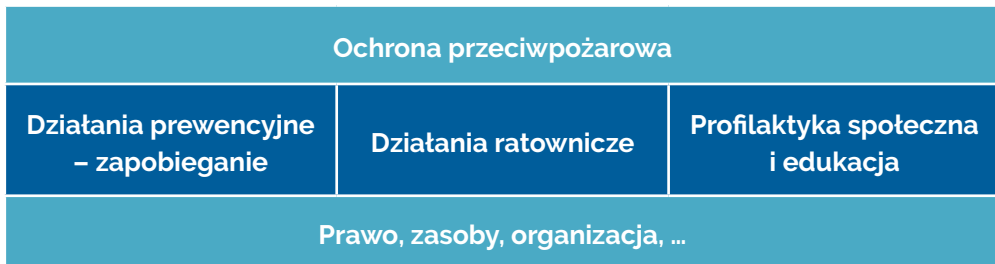
Natomiast ochrona przeciwpożarowa to zespół rozwiązań systemowych zapewniających utrzymanie bezpieczeństwa pożarowego w akceptowalnych granicach. System ochrony przeciwpożarowej funkcjonuje na podstawie rozwiązań: prawnych, normalizacyjnych, organizacyjnych, technicznych, personalnych itd.³

W związku z powyższym częściowo uzasadnione wydaje się poddanie w wątpliwość tego, że ochrona przeciwpożarowa powinna opierać się tylko i wyłącznie na spełnieniu wymagań formalnych. Oczywiście nie można w tym miejscu przekroczyć pewnej granicy, wśród wymagań w tym zakresie znajdują się zarówno te obligatoryjne, jak i te fakultatywne (dodatkowe, zalecane, rekomendowane będące wynikiem dobrych praktyk, wiedzy technicznej itd.). Tak więc formalnie konieczne jest spełnienie tych obligatoryjnych i można zastosować te dodatkowe. Ponadto w ramach podejmowanych działań na rzecz ochrony przeciwpożarowej każdorazowo konieczne jest stworzenie mechanizmu sprawdzającego oraz pozwalającego na upewnianie się co do skuteczności przyjętych rozwiązań również tych organizacyjnych, technicznych, a także kompetencji i przygotowania personelu. Celem jest bowiem skuteczna organizacja ochrony przeciwpożarowej, według potrzeb doskonalenie, korekcja lub zmiana stosowanych czy zastosowanych rozwiązań na jej rzecz.

Niezależnie istotnym działaniem zarówno w zakresie doskonalenia wymagań formalnych, rozwiązań organizacyjnych i technicznych jest analiza zaistniałych zdarzeń oraz incydentów, wyciąganie wniosków i na ich podstawie odpowiednio wdrażanie kolejnych działań. O ile informacje o przyczynach i przebiegu pożarów podlegają rejestracji, a istotne informacje o przyczynach zdarzenia i jego dalszym przebiegu są możliwe do pozyskania (celem dalszej analizy), to po incydentach, które zakończyły się powodzeniem (skuteczną interwencją personelu obiektu zabytkowego lub muzeum), ale bez udziału jednostek ochrony przeciwpożarowej, zazwyczaj nie pozostaje już żaden ślad. Praktyka w tym zakresie powinna być skrajnie inna. Incydent to pewien sygnał (ostrzeżenie), dlatego po jego wystąpieniu powinna następować analiza, ocena, wnioski i według potrzeb działania.

Ochrona przeciwpożarowa jest ważnym elementem bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. Jest ona realizowana przez działania prewencyjne, ratownicze, profilaktykę i edukację społeczną (tzw. filary ochrony przeciwpożarowej – Ryc. 2).

³ J. Zboina, *Miejsce i rola ochrony przeciwpożarowej w systemie bezpieczeństwa państwa*, w: *Ochrona przeciwpożarowa a bezpieczeństwo państwa*, J. Zboina, B. Wiśniewski (red.), CNBOP-PIB, Józefów 2014, s. 74–80.

Ryc. 2 Filary ochrony przeciwpożarowej

Źródło: J. Zboina, *Bezpieczeństwo pożarowe. Zarys teorii problemu*, w: *Ochrona przeciwpożarowa a bezpieczeństwo państwa*, dz. cyt., s. 78.

Do realizacji tych 3 filarów niezbędne są: podstawy prawne, zasoby ludzkie i materialne, w tym w szczególności sprzęt oraz wyposażenie, kwalifikacje i kompetencje personelu, określona organizacja, a przede wszystkim system ochrony przeciwpożarowej zintegrowany w ramach jednego systemu ratowniczego wszystkich podmiotów ratowniczych.

Niezwykle ważne jest również powiązanie i synergia tych elementów (3 filarów ochrony przeciwpożarowej). Poszczególne działania w ramach ochrony przeciwpożarowej powinny się łączyć i wzmacniać, jedne powinny wynikać z drugich i im służyć. Działania prewencyjne powinny wynikać z doświadczeń ratowniczych, wiedzy, bieżących potrzeb, a także oceny ryzyka. Z kolei działania ratownicze powinny uwzględniać istniejące rozwiązania prewencyjne, poprzedzone rozpoznawaniem i analizą zagrożenia. Profilaktyka i edukacja społeczna to trzecie niezbędne działanie do osiągnięcia celu, jakim jest bezpieczeństwo pożarowe⁴.

W pierwszej części publikacji odniesiono się do wymagań o charakterze prewencyjnym. Poniżej natomiast zaprezentowano wyniki analiz⁵ wybranych akcji ratowniczo-gaśniczych prowadzonych w czasie pożarów w obiektach zabytkowych i obiektach ze zgromadzonymi eksponatami o wysokiej wartości historycznej i materialnej, które miały miejsce w Polsce w latach 2014–2016. Na ich podstawie zostały wytypowane czynniki mogące mieć istotny wpływ na skuteczność prowadzonych działań. Analiza została przeprowadzona na podstawie dostępnych materiałów⁶.

Po wstępnym zapoznaniu się z materiałami dotyczącymi kilkunastu pożarów

⁴ J. Zboina, P. Gancarczyk, *Certyfikacja usług w ochronie przeciwpożarowej w ujęciu praktycznym i teoretycznym*, Wydawnictwo CNBOP-PIB, Józefów 2016, ISBN 978-83-61 520-55-9, DOI:10.17381/2016.1, s. 20-26.

⁵ Badania prowadzone w ramach realizacji projektu „Opracowanie innowacyjnego systemu zarządzania bezpieczeństwem obiektów zabytkowych w zurbanizowanych centrach miast”, projekt finansowany przez NCBR, numer umowy projektu: DOB-BIO7/08/01/2015.

⁶ Materiały operacyjne PSP z prowadzonych akcji ratowniczo-gaśniczych.

obiektów zabytkowych autorzy na potrzeby przeprowadzenia analizy wybrali poniżej przedstawione zdarzenia. Wnioski z przeprowadzonej analizy stanowiły podstawę do opracowania modelu szkolenia służb ratowniczych uczestniczących w prowadzeniu akcji gaśniczych w obiektach zabytkowych w ramach realizowanego przez CNBOP-PIB zadania „Analiza – przegląd przykładowych działań ratowniczo-gaśniczych w obiektach będących przedmiotem projektu w oparciu o udostępnione dane/informacje przez wytypowane Komendy Wojewódzkie PSP w projekcie OZAB”.

Pożar kościoła w Milezskach

31 sierpnia 2015 roku o godzinie 4:03 rano Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Łodzi otrzymała alarm pożarowy wysłany z urzędzenia transmisji alarmów pożarowych i sygnałów uszkodzeniowych, które znajdowało się w kościele pw. św. Doroty w Starych Milezskach nieopodal Łodzi. Kościół ten powstał w 1766 roku i był to jeden z najstarszych tego typu obiektów w Polsce. Pożar budynku kościoła miał miejsce w rejonie działań JRG nr 8. Z uwagi na prowadzenie działań przez JRG nr 8 w innym miejscu do zdarzenia zostały zadysponowane zastępy z JRG nr 4. Ze względu na odległość 11 km tej JRG od miejsca pożaru, a także dodatkowe utrudnienie na trasie przejazdu, strzeżone przejazdy kolejowe, czas dojazdu uległ wydłużeniu. W odpowiedzi na zgłoszenie dyspozytor zadysponował: GBARt 2,5/16, GCBA 5/32, SCD 37 z JRG 4 przy ulicy Wedmanowej 1/3. Do akcji ratowniczo-gaśniczej zadysponowano 17 zastępów straży pożarnej. Gdy pierwsze zastępy straży pożarnej dotarły do Milezsek ogień wydostawał się już przez dach kościoła. Działania ratowniczo-gaśnicze prowadzone przez PSP były utrudnione z powodu braku wody w hydrantach znajdujących się w pobliżu kościoła. Około godziny 5.00 rano pożar opanował cały obiekt. W tej fazie rozwoju pożaru temperatura, która panowała w obrębie obiektu, była tak wysoka, że PSP musiała podjąć decyzję o wycofaniu pojazdów na bezpieczną odległość, gdyż zaczęły się w nich topić elementy wykonane z plastiku. Brak zaopatrzenia w wodę rozwiązał dopiero przyjazd na miejsce zdarzenia cysterny strażackiej, sprowadzonej przez Jednostkę Ratowniczo-Gaśniczą nr 4 w Łodzi. Niestety nie udało uratować się jednego z ostatnich w regionie zabytkowych, drewnianych kościołów. Świątynia została w wyniku tego pożaru doszczętnie zniszczona. W dniu pożaru przyczyna jego wybuchu nie była jeszcze znana, podobnie nie było również informacji o ewentualnych poszkodowanych. Jak się później okazało przyczyną pożaru było zwarcie w instalacji elektrycznej. W ostatniej chwili strażacy wynieśli z zakrystii szaty liturgiczne i to, co jeszcze można było ocalić⁷.

⁷ Strona internetowa łódzkiej gazety „Dziennik Łódzki”, <http://www.dzienniklodzki.pl> [dostęp 12.03.2016 r.].

Ryc. 3 Kościół św. Doroty w Mileszkach przed pożarem

Źródło: <http://lodz.wyborcza.pl>⁸ [dostęp 12.03.2016 r.]

Ryc. 4 Kościół św. Doroty w Mileszkach po pożarze

Źródło: <http://lodz.naszemiasto.pl>⁹ [dostęp 12.03.2016 r.]

⁸ Strona internetowa łódzkiej gazety „Dziennik Łódzki”, <http://www.dzienniklodzki.pl> [dostęp 12.03.2016 r.]

⁹ Strona internetowa ogólnopolskiego dziennika społeczno-politycznego „Gazeta Wyborcza” wydawanego dla miasta Łodzi, <http://lodz.wyborcza.pl>. [dostęp 12.03.2016 r.]

Pożar zamku Książ

W dniu 10 grudnia 2014 r. doszło do pożaru zamku Książ położonego w pobliżu miasta Wałbrzych. Zamek Książ jest jedną z największych atrakcji turystycznych Dolnego Śląska. Książański kompleks zamkowo-pałacowy wraz z otaczającym go parkiem jest trzecim, po Malborku i Wawelu, pod względem kubatury zamkiem w Polsce¹⁰, a jego historia sięga XIII w. Nowy właściciel zamku, od momentu jego przejęcia we władanie, rozpoczął działania związane z doskonaleniem warunków ochrony przeciwpożarowej obiektu. Zostały poprawione warunki ewakuacji z sal wystawieniowych m.in. poprzez właściwe ich oznakowanie i oświetlenie. Nawiązana została również w tym zakresie współpraca ze strażą pożarną. Zapoczątkowano przygotowania do wyposażenia budynku w system sygnalizacji pożaru i system antywłamaniowy¹¹.

Obiekt jednak nadal nie spełniał jeszcze wszystkich wymagań rozporządzenia Ministerstwa Infrastruktury oraz Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, co potwierdziła ekspertyza wykonana na zlecenie Najwyższej Izby Kontroli. W 2011 roku przeprowadzono kolejne czynności kontrolno-rozpoznawcze, w zakresie przestrzegania przepisów (wymagań) ochrony przeciwpożarowej w obiekcie, które wykazały nieprawidłowości, co skutkowało wydaniem decyzji administracyjnych w tym zakresie. Kontrola sprawdzająca realizację wykonania nakazów wydanych w decyzjach administracyjnych przeprowadzona została w 2013 r. Przeprowadzone w zamku kontrole wykazały, że nieprawidłowości odnośnie ochrony przeciwpożarowej wskazane w decyzjach Komendanta Miejskiego PSP w Wałbrzychu zostały usunięte zgodnie z postanowieniami 423/2009 i 424/2009 z dnia 06 maja 2009 r., Dolnośląskiego Komendanta Wojewódzkiego PSP. Zrealizowane obowiązki w zakresie ochrony przeciwpożarowej miały duże znaczenie i w dużym stopniu zdecydowały o rozwoju pożaru i o powodzeniu prowadzonych działań ratowniczo-gaśniczych w dniu 10 grudnia 2014 roku, kiedy to w obiekcie wybuchł pożar.

Pożar w zamku Książ był szczególnym sprawdzianem słuszności różnorodnych przedsięwzięć i rozwiązań na rzecz ochrony przeciwpożarowej, które zostały wykonane w tym obiekcie. Aktualnie na terenie obiektu sukcesywnie przeprowadzane są ćwiczenia, które weryfikują konkretne scenariusze zagrożeń pożarowych. Szerzej to zdarzenie zostało opisane w artykule Lecha Lewandowskiego pt. *System sprawdzony w ogniu*¹².

¹⁰ Serwis historyczno-krajoznawczy poświęcony zamkom i warowniom, położonym na terenie Polski, <http://www.zamkipolskie.com> [dostęp: 15.03.2016]

¹¹ D. Buła, *Zamek Książ inaczej*, w: *Ochrona dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń...*, dz. cyt., s. 118.

¹² L. Lewandowski, *System sprawdzony w ogniu*, „Przegląd Pożarniczy”, 2 (2015), s. 12-13.

Ryc. 5 Zamek Książ przed pożarem fot. Maciej Kasprzyk

Źródło: <http://televizjarepublika.pl/pozar-zamku-ksiaz-duze-zniszczenia-zabytku,14816.html>
[dostęp 13.03.2016 r.]

Ryc. 6 Zamek Książ w trakcie pożaru

Źródło: <http://www.tvn24.pl/wroclaw,44/zamek-ksiaz-w-ogniu-plonie-zamek-ksiaz,497401.html>¹³
[dostęp 14.03.2016 r.]

W wyniku tego pożaru spłonęło około 100 m kw. dachu zamku¹⁴. Z uwagi na usytuowanie zamku utrudniające strażakom dostęp do obiektu pożar był bardzo trudny do opanowania. Po dwóch godzinach walki z ogniem strażakom udało się

¹³ Strona internetowa portalu informacyjnego TVN24, <http://www.tvn24.pl> [dostęp 14.03.2016 r.]

¹⁴ Strona internetowa portalu informacyjnego TVN24, <http://www.tvn24.pl>. [dostęp 12.12.2016 r.]

opanować sytuację. Ewakuowano pracowników oraz turystów, którzy przebywali na terenie zamku. Na miejscu pracowało 30 zastępów straży pożarnej. Nie było ofiar w ludziach, nie ucierpiały też zabytki, zwłaszcza zabytkowa część obiektu, tj. sala Maksymiliana. Jednak wstępnie straty materialne oszacowano na około milion złotych¹⁵.

Działania gaśnicze musiały być prowadzone bardzo ostrożnie, aby nie doszło do uszkodzenia zabytków np. poprzez zalanie. Dostępny raport z przebiegu zdarzenia nie podaje informacji o sposobie prowadzenia ewakuacji oraz utrudnieniach napotkanych przez ratowników. Wstępnie jako przyczynę pożaru wskazano prace związane z naprawą pokrycia dachu papą. Najprawdopodobniej prowadzono je metodą na ciepło z użyciem palników na gaz propan-butan. Tezę tę może potwierdzać fakt, iż po zakończeniu działań gaśniczych na pogorzeliisku została odnaleziona 11-kilogramowa butla na gaz propan-butan wraz z palnikiem do podgrzewania papy.

Zamek Książ to obiekt, w którym prowadzone są regularnie ćwiczenia jednostek ochrony przeciwpożarowej, podczas których strażacy mają możliwość zapoznania się z obiektem, urządzeniami przeciwpożarowymi zamontowanymi w budynku, układem komunikacyjnym oraz przećwiczenia procedur w przypadku powstania w obiekcie pożaru lub miejscowego zagrożenia. Ostatnie ćwiczenia na zamku przed opisanym pożarem odbyły się we wrześniu 2013 r. Ważną rolę w przypadku tego obiektu odegrał system sygnalizacji pożarowej. Przy czym należy pamiętać, że tego rodzaju systemy mogą wywoływać fałszywe alarmy, których z roku na rok przybywa. Dlatego informacja o pożarze musi zostać potwierdzona np. przez personel obiektu lub osoby w nim przebywające. W przypadku tego pożaru brakuje danych na temat tego, który element detekcji pierwszy wykrył pożar. Nie ustalono również, ile czasu upłynęło od momentu zakończenia prac do czasu zauważenia pożaru.

Oprócz wyżej wymienionych pożarów w obiektach zabytkowych zostały wybrane najciekawsze wnioski z innych akcji gaśniczych, o których informacje można było uzyskać z ogólnodostępnych materiałów.

Wybrane wnioski z pożaru budynku kościoła św. Katarzyny w Gdańsku

Do pożaru budynku kościoła św. Katarzyny przy ul. Wielkie Młyny w Gdańsku doszło w dniu 22 maja 2006 roku. Ze względu na charakter i przebieg zdarzeń istotny wpływ na prowadzenie działań ratowniczo-gaśniczych miały:

¹⁵ Strona internetowa Telewizji Republika, <http://telewizjarepublika.pl>. [dostęp 12.12.2016 r.]

- drewniana kratownica zamiast belek w niektórych miejscach konstrukcji dachu, która w trakcie pożaru ma znaczenie dla utrzymania nośności ogniowej konstrukcji dachu;
- brak zainstalowanych stałych urządzeń gaśniczych, które zabezpieczyłyby miejsca niemożliwe do ewakuacji np.: wieżę zegarową.

Wybrane wnioski z pożaru klasztoru Zgromadzenia Bernardynów w Alwernii

Do pożaru klasztoru Zgromadzenia Bernardynów w Alwernii przy ul. Klasztornej doszło w dniu 6 marca 2011 roku. Ze względu na charakter i przebieg zdarzeń, istotnymi czynnikami dla prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych były:

- problemy z zaopatrzeniem w wodę – niskie ciśnienie w sieci hydrantowej;
- stan dróg z uwagi na śliską nawierzchnię, wąskie drogi dojazdowe do kompleksu zabytkowego;
- problemy z łącznością radiową z uwagi na topografię terenu.

Ponadto w raporcie z analizy zdarzenia zawarto następujące zalecenia:

- należy dokonać weryfikacji obowiązujących przepisów w aspekcie zapewnienia wjazdu sprzętu ratowniczego na teren obiektów zabytkowych (odpowiednia szerokość bram wjazdowych, utwardzenie alternatywnych dróg dojazdowych, zapewnienie pól pracy podnośników poprzez przycięcie występujących w pobliżu drzew). Komentarz: ten wniosek wydaje się mało realny do spełnienia;
- utrudnieniem w prowadzeniu działań był między innymi brak dostępu (wejść) od wewnątrz budynku na poddasze, które w całym kompleksie klasztornym stanowiło jedną strefę pożarową. Zacieśnienie miejsca prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych wynikające z zabytkowego charakteru zabudowy obiektów klasztornych ograniczało swobodne sprawianie ciężkiego sprzętu samochodowego (dotyczy to m.in. podnośników hydraulicznych) mające na celu skuteczną realizację założeń taktycznych przyjętych przez KDR-a.

Wybrane wnioski z pożaru budynku mieszkalnego i kościoła w Oławie

Do pożaru budynku mieszkalnego i kościoła w Oławie przy ul. Ks. Prałata J. Janowskiego doszło w dniu 30 maja 2013 roku. Ze względu na charakter i przebieg

zdarzeń istotnymi czynnikami dla prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych były:

- utrudniony dostęp do hydrantu podziemnego z uwagi na zalanie pokrywy asfaltem,
- czasochłonna forma przyjmowania zgłoszeń przez „Energetykę” – konieczność podawania różnych informacji przed rozmową z dyspozytorem, w tym zapowiedź elektroniczna. Tego typu zdarzenie z pozoru nieistotne może mieć szczególne znaczenie w sytuacjach dużych pożarów, gdzie dyspozytor musi bardzo dynamicznie podejmować decyzje. Zgłoszenia „dodatkowe” od osób postronnych w dużym stopniu angażują dyżurnych, którzy nie mogą skoncentrować się na obsłudze zdarzenia. W przypadku analizowanego zdarzenia zgłoszenia te nie wnosiły nic do posiadanej już wiedzy, a jedynie absorbowały uwagę dyspozytora.

Wybrane wnioski z pożaru kościoła św. Antoniego w Braniewie

Do pożaru kościoła św. Antoniego przy ul. Królewieckiej w Braniewie doszło w dniu 3 stycznia 2016 roku. Szczególną uwagę zwróciły następujące kwestie:

- podczas próby poboru wody z sieci hydrantowej miejskiej (hydrant podziemny) wystąpiły problemy z otwarciem zasuw ze względu na ich zamarznięcie. Temperatura -13°C , bez opadów, wiatr słaby, zmienny. To spowodowało, że linie zasilające wodę musiały przebiegać rozlegle przez kilka ulic, w wyniku czego węże były narażone na uszkodzenia przez przejeżdżające pojazdy, w konsekwencji podjęto decyzję o wyłączeniu z ruchu znacznej części ulic wokół miejsca zdarzenia;
- w czasie prowadzonych działań ratowniczych doszło do wypadku ratownika, który upadając na zamarzniętej nawierzchni w pobliżu głównego wejścia do obiektu sakralnego doznał urazu dłoni – kciuka. Panujące warunki przed obiektem kościoła oraz na drewnianych schodach wież kościelnych sprawiły, że podczas prowadzenia działań kilku ratowników przewróciło się na śliskiej i zamarzniętej powierzchni. Posypywanie terenu przed kościołem piaskiem przez przedstawicieli Wodociągów Miejskich czy MPEC dawało częściowy efekt, gdyż spływająca woda tworzyła następną warstwę zmarzliny. Dodatkowo nie szczelności z węży powodowały, że zamarzająca woda stwarzała dodatkowe zagrożenie dla poruszających się pojazdów;
- do czasu wsparcia dyspozytora jego działania były utrudnione przez znaczącą liczbę powtarzających się telefonów – zgłoszeń dotyczących tego pożaru;

- od początku akcji prowadzono częściową ewakuację mienia z palącego się budynku kościoła, głównie zakrystii i głównego wejścia. Wśród ewakuowanego mienia znalazły się m.in. naczynia liturgiczne, keyboard itp. Po ponownym wejściu do wnętrza kościoła przystąpiono do ewakuacji wyposażenia w postaci: obrazów, figur świętych, stacji drogi krzyżowej, ławek, itp., wykorzystując główne wejście od frontu. Wyposażenie ewakuowane ze strefy zagrożonej wierni odbierali i przenosili w bezpieczne miejsce – za ogrodzenie kościoła, a następnie do siedziby parafii. Ewakuacja była utrudniona ze względu na spadające elementy konstrukcyjne sufitu, dlatego KDR wycofał ratowników z wnętrza obiektu i przerwał ewakuację mienia. W trakcie działań ratownicy zabezpieczyli przed działaniem wody organy znajdujące się wewnątrz obiektu sakralnego. Dodatkowo w poniedziałek i we wtorek podczas działań na pogorzeliśku strażacy pomagali w usunięciu pozostałej części wyposażenia oraz zdemontowali z prezbiterium zabytkowy krzyż, który został przewieziony do Bazyliki Mniejszej pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Braniewie. Działania te zostały podjęte ze względu na wartość historyczną wyposażenia zabytkowego obiektu sakralnego. Brak danych o osobie decydującej o pierwszeństwie ewakuowanego mienia. Decyzja o ewakuacji mienia została podjęta przez KDR-a o godz. 16:40, natomiast o godz. 17:00 została przerwana ze względu na bezpieczeństwo strażaków. Kilkadziesiąt elementów stanowiących wyposażenie kościoła zostało w trakcie trwania pożaru ewakuowane na podstawie decyzji KDR, co przyczyniło się do uratowania zabytkowych obrazów i drogiego mienia kościelnego. Dodatkowo uratowane zostały organy;

Na podstawie analizy działań ratowniczych prowadzonych w dniu 3 stycznia 2015 roku Komenda Powiatowa PSP w Braniewie przedłożyła uwagi w zakresie zmian przepisów dotyczących obowiązkowego zabezpieczania budynków sakralnych, w tym:

- montaż czujek dymu i tlenku węgla w przypadku wyposażenia obiektu w piec CO;
- montaż systemu sygnalizacji pożarowej w przypadku obiektów zabytkowych lub o konstrukcji łatwopalnej (drewnianej);
- zabezpieczenie przewodów kominowych poprzez montaż wkładów.

Wstępne przyczyny powstania tego pożaru wskazują na wadę przewodu kominowego – jego rozszczelnienie, co doprowadziło do rozkładu termicznego drewnianych elementów konstrukcyjnych dachu, a w konsekwencji do pożaru kościoła.

Ryc. 7 Fotografia przedstawiająca ewakuowane mienie z kościoła w Braniewie

Źródło: <http://braniewo.wm.pl> [dostęp 20.06.2016 r.]

Ryc. 8 Fotografia przedstawiająca zabytkowe organy, które zostały uratowane przed działaniem ognia i zalaniem wodą

Źródło: <http://wiadomosci.onet.pl> [dostęp 20.06.2016 r.]

Ryc. 9 Fotografia przedstawiająca zabytkowe organy, które zostały uratowane przed działaniem ognia i zalaniem wodą

Źródło: <http://wiadomosci.onet.pl> [dostęp 20.06.2016 r.]

Wybrane wnioski z realizacji projektu HERITPROT

Prowadzone badania literatury pozwoliły na dotarcie do wyników prac z projektu HERITPROT pt. „Przeciwdziałanie ryzyku pożarowemu i doskonalenie systemów gaszenia pożaru starówek miejskich, uznanych za obiekty światowego dziedzictwa kulturowego UNESCO”¹⁶, realizowanego w latach 2012–2014. Projekt powstał w ramach współpracy międzyregionalnej INTERREG IVC dziewięciu miast partnerskich (La Laguna – Hiszpania, Angra de Heroismo – Portugalia, Cuneca – Hiszpania, Holloko – Węgry, Liverpool – Wielka Brytania, Ryga – Łotwa, Sighisoara – Rumunia, Warszawa – Polska, Wilno – Litwa). Pożary obiektów zabytkowych w Lizbonie, teatru Liceo de Barcelona w 1994 r.; zamku Windsor w Londynie w 1992 r., czy też wpisanych na Listę UNESCO Zamku Królewskiego w Warszawie w 1984 r. i pałacu Salazar w La Lagunie w 2006 r., uzmysłowiły inicjatorom projektu niezadowalający stan wiedzy na temat właściwej ochrony przeciwpożarowej i zabezpieczania zabytków.

Celem projektu HERITPROT było pozyskanie i propagowanie wiedzy na temat właściwej ochrony przeciwpożarowej obiektów zabytkowych wraz z opracowaniem

¹⁶ Strona internetowa projektu HERITPROT, <http://www.heritprot.com>. [dostęp 10.12.2016 r.],

wytycznych do planów ochrony przeciwpożarowej. Cele szczegółowe projektu to m.in.:

- pozyskanie wiedzy i umiejętności w zakresie ograniczania przyczyn zagrożeń pożarowych obiektów zabytków,
- usprawnienie metod zarządzania w zakresie zapobiegania zagrożeniom pożarowym,
- podniesienie świadomości władz i podmiotów odpowiedzialnych w zakresie potrzeb ochrony zabytków przed zagrożeniami pożarowymi.

W ramach projektu realizowano ćwiczenia oraz opracowano *Podręcznik Dobrych Praktyk (A Good Practice – Manual For Fire Protection In Word – Heritage Cities)*. Podręcznik został opracowany w języku angielskim (216 stron) i zawiera ilustracje oraz rysunki ułatwiające zrozumienie wybranych zagadnień, a także jest w nim mowa również o sytuacjach i zachowaniach, których należy unikać. Przyjazna forma graficzna publikacji ułatwia przyswajanie zawartych w niej treści. Poniżej zostały pokazane przykładowe strony tytułowe poszczególnych rozdziałów podręcznika oraz wybrane z niej fotografie.

Ryc. 10 Widok stron tytułowych rozdziałów AT1, AT2 i AT3

Źródło: *A Good Practice – Manual For Fire Protection In Word – Heritage Cities*, Heritprot, www.heritprot.com [dostęp 12.12.2016 r.]

Ryc. 11 Widok stron tytułowych rozdziałów dot. praktyk AT4 i AT5

Źródło: *A Good Practice – Manual For Fire Protection In Word – Heritage Cities*, Heritprot, www.heritprot.com [dostęp 12.12.2016 r.]

Ryc. 12 Widok ekipy ratowników w trakcie ćwiczeń dot. zabezpieczenia mienia przed zalaniem środkiem gaśniczym oraz wzmocnieniem konstrukcji

Źródło: *A Good Practice – Manual For Fire Protection In Word – Heritage Cities*, Heritprot, www.heritprot.com [dostęp 12.12.2016 r.]

Ryc. 13 Ćwiczenia dotyczące ewakuacji

Źródło: *A Good Practice – Manual For Fire Protection In World – Heritage Cities*, Heritprot, www.heritprot.com [dostęp 12.12.2016 r.]

Ryc. 14 Przykład organizacji ewakuacji

Źródło: *A Good Practice – Manual For Fire Protection In World – Heritage Cities*, Heritprot, www.heritprot.com [dostęp 12.12.2016 r.]

Ryc. 15 Proces rejestracji ewakuowanego mienia

Źródło: *A Good Practice – Manual For Fire Protection In Word – Heritage Cities*, Heritprot, www.heritprot.com [dostęp 12.12.2016 r.]

Ryc. 16 Fotografia przedstawiająca nadzorowanie ewakuacji mienia

Źródło: *A Good Practice – Manual For Fire Protection In Word – Heritage Cities*, Heritprot, www.heritprot.com [dostęp 12.12.2016 r.]

Całe opracowanie poświęcone jest ochronie zabytków nie tylko w kontekście ewakuacji zbiorów, ale również w kontekście organizacji całej akcji ratowniczo-gaśniczej oraz zapobiegania pożarom. Autorzy podręcznika dzielą się swoimi dotych-

czasowymi doświadczeniami z przebiegu akcji ratowniczo-gaśniczych oraz ćwiczeń związanych z ratowaniem mienia w obiektach zabytkowych. W materiale zawarto również informacje dotyczące problemów oraz błędów organizacyjnych w zakresie ochrony przeciwpożarowej zabytków np. problemy związane z dojazdem do miejsca zdarzenia – wąskie ulice, identyfikacja źródła zagrożeń, kategoryzowanie zasobów, dobór środków gaśniczych oraz problemy ze sprawnym przepływem informacji pomiędzy służbami.

W poradniku przedstawiono również ciekawe propozycje usprawnienia ewakuacji mienia, a w szczególności ułatwienia w podejmowaniu decyzji o pierwszeństwie ewakuacji. Poradnik podaje dużo przykładów, w tym również rysunki 3D, które w sposób intuicyjny mogą zostać zaimplementowane w praktyce. Forma przekazu treści jest szczególnie interesująca, gdyż wiele informacji przedstawianych jest w postaci rysunków i fotografii, co zdecydowanie ułatwia zrozumienie i utrwalenie informacji zawartych w poradniku.

 <p>Observations</p>	<p>Piece / collection</p> <p>Description</p> <p>Material / technique</p> <p>Location</p>	<p>SCULPTURE 2</p> <p>San Julian</p> <p>Polychrome wood</p> <p>Tapestry room, third floor</p>
	<p>Dimensions</p> <p>Approximate weight</p> <p>Necessary material</p> <p>Evacuation route</p> <p>Storage place</p>	<p>0,60 x 0,60. N° of pieces: 2</p> <p>6 kg. N° of people: 2</p> <p>Bubble wrap, protected box</p> <p>Main door</p> <p>Cathedral, Episcopal Palace, Church of San Andrés</p>
<p>PROTECTION IN SITU</p> <p>Material necessary for its protection</p> <p>Supported on a wooden console</p>		

		
---	--	--

EVACUATION		
PRIORITY IMMEDIATE		
MEDIUM		
NON PRIORITY		

PROTECTION IN SITU		
WATER	FIRE	SMOKE/DUST
Plastic and adhesive tape	Fire blanket and/or evacuate	Plastic and adhesive tape

Ryc. 17 Przykład planu organizacji ewakuacji – kategoryzacja zasobów pod kątem pierwszeństwa ewakuacji

Źródło: *A Good Practice – Manual For Fire Protection In World – Heritage Cities*, Heritprot, www.heritprot.com [dostęp 12.12.2016 r.]

W poradniku wskazano takie praktyki jak np.: tworzenie grup dyskusyjnych pracujących nad wskazówkami dotyczącymi wybranych regulacji prawnych, gdzie podkreśla się znaczenie współpracy służb ratowniczych z instytucjami tworzącymi prawo dla doskonalenia ochrony zabytków.

Praktyki opisane w poradniku były przedmiotem wdrożenia w ramach lokalnego forum powołanego przez przedstawicieli¹⁷ z Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej m.st. Warszawy, Pełnomocnika Prezydenta m.st. Warszawy ds. zarządzania światowym dziedzictwem UNESCO, przedstawicieli Szkoły Głównej Służby Pożarnej. W ramach przedsięwzięć został opracowany „Plan Działania i Plan Wdrażania dobrych praktyk dla Historycznego Centrum Warszawy” (Warszawa, grudzień 2014). W ramach opracowania planu przeprowadzono szereg różnych czynności identyfikujących bariery w prowadzeniu akcji ratowniczych, chociażby np. mapki z ograniczonym poruszaniem się dużymi pojazdami, opisano ogólną charakterystykę obiektów, sposoby ich zabezpieczenia i koncepcje prowadzenia akcji ratowniczo-gaśniczych.

Ryc. 18 Mapa dróg dojazdowych z oceną stopnia trudności poruszania się pojazdem ciężarowym

Źródło: Plan Działania i Plan Wdrażania dobrych praktyk dla Historycznego Centrum Warszawy,

<http://zabytki.um.warszawa.pl> [dostęp 12.12.2016 r.]

¹⁷ Strona internetowa Biura Stołecznego Konserwatora Zabytków, <http://zabytki.um.warszawa.pl>. [dostęp 12.12.2016 r.].

Opracowanie, zgodnie ze wskazówkami zawartymi w poradniku, zawiera wykaz większych pożarów, jakie wydarzyły się na Starym Mieście w Warszawie, rekomendacje minimalnego wyposażenia strażaków oraz wyposażenia obiektu zabytkowego w stałe urządzenia gaśnicze, ramowe programy szkoleń. Przedstawione zostały również propozycje poprawy bezpieczeństwa zabytków, w tym propozycje wsparcia ochrony zabytków na poszczególnych szczeblach administracji, które niezależnie od regulacji prawnych na poziomie ustaw i rozporządzeń mogą wspomagać ochronę zabytków w zakresie swoich możliwości i kompetencji na drodze uchwał i zarządzeń. Program jest w trakcie wdrażania.

Konkluzje

Na podstawie przeprowadzonej analizy wybranych pożarów w obiektach zabytkowych sformułowano następujące wnioski:

1. W ochronie przeciwpożarowej obiektów zabytkowych i muzealnych konieczne jest uwzględnianie ich specyfiki. Ochrona mienia jest istotnym celem ochronnym;
2. Praktyka w tym zakresie dowodzi, że brak skutecznego systemu detekcji pożaru i podjęcia działań gaśniczych wywoływać może znaczące straty materialne;
3. W przypadku pożarów dotyczących zabytków, a w szczególności obiektów sakralnych charakterystyczna jest swoboda rozprzestrzeniania się ognia w miejscach trudno dostępnych takich jak wieże, strychy i poddasza. W wieżach dodatkowo działania gaśnicze są utrudnione, z uwagi na wysokość i brak dostępu do górnych partii wieży;
4. Wyposażenie obiektu muzealnego w odpowiednio zaprojektowany system sygnalizacji pożaru pozwala na szybkie wykrycie pożaru i przekazanie sygnału o powstałym pożarze do PSP, co w konsekwencji przyczynia się do podjęcia działań gaśniczych we wcześniejszej fazie rozwoju pożaru. Wskazano jest dążenie do instalowania systemów sygnalizacji pożarowej w obiektach zabytkowych, również w tych, w których nie ma takiego obowiązku prawnego, ale uzasadniają to warunki ochrony przeciwpożarowej z punktu widzenia ochrony mienia, w tym zbiorów;
5. Należy podjąć działania w celu opracowania i stworzenia procedur związanych z możliwością alarmowego przejazdu przez strzeżone przejazdy kolejowe;

6. Należy zwiększyć nadzór nad szkoleniem OSP z zakresu taktyki pożarniczej;
7. Analiza zdarzeń niekorzystnych (pożarów) nasuwa pytanie, czy w przypadku, gdy z obszaru chronionego systemem sygnalizacji pożarowej wyłączone są poddasza, strychy lub wieże, to wykrycie pożaru przez system sygnalizacji pożarowej będzie na tyle opóźnione, że podjęcie nawet natychmiastowych czynności gaśniczych może nie dać pożądaných efektów;
8. Dysponowanie w pierwszym rzucie ciężkich samochodów gaśniczych oraz drabin mechanicznych jest często prawidłowym działaniem, gdyż w przypadku takich obiektów występują trudności w zaopatrzeniu w wodę do gaszenia pożaru, a także w dostępie;
9. Niezwykle ważne jest odpowiednie opracowanie i wdrożenie instrukcji bezpieczeństwa pożarowego uwzględniającej specyfikę tych obiektów;
10. Ważnym czynnikiem jest również dostęp do instrukcji bezpieczeństwa pożarowego oraz obecność na miejscu przygotowanego znajdującego obiektu personelu, znajdującego rozmieszczenie dróg ewakuacyjnych, miejsca do zbiórki ludzi po ewakuacji, usytuowanie urządzeń przeciwpożarowych, w jakie wyposażony jest obiekt muzealny, a także rozmieszczenie eksponatów i ich wartość (kolejność ich ewakuacji);
11. Konieczne są systematycznie przeprowadzane ćwiczenia w obiekcie z udziałem pracowników i jednostek straży pożarnych przewidzianych do działań w przypadku pożaru w obiekcie;
12. Ważną rolę odgrywa dbałość o stan techniczny wyposażenia obiektu (na przykład systematyczne sprawdzanie stanu hydrantów umożliwiających pobór wody w razie pożaru, stanu zbiorników wody do zewnętrznego gaszenia pożaru i stanowisk dla pomp) – systematycznie przewidziane przepisami przeglądy i badania oraz ich dokumentowanie w książce obiektu budowlanego. Dotyczy to także sprzętu stosowanego przez jednostki straży pożarnych – szczególnie w okresie zimy;
13. Złe warunki pogodowe mają negatywny wpływ na prowadzenie akcji ratowniczo-gaśniczych. Szczególne utrudnienie stanowi niska temperatura. Występują problemy zarówno w sieci wodociągowej (zamarznięte zawory), jak również problemy z wyposażeniem technicznym. Dodatkowym utrudnieniem jest zły stan dróg dojazdowych do obiektów oraz obszarów mających szczególne znaczenie dla prowadzonych działań operacyjnych. Przejazd ciężkim sprzętem po oblodzonej oraz niedostatecznie odśnieżonej na-

wierzchni jest utrudniony, a nawet wręcz niemożliwy (przykład utknięcia cysterny z wodą z uwagi na śliską nawierzchnię). Ukształtowanie terenu, jego pochylenie w okresie zimowym może stanowić dość poważne utrudnienie w prowadzonych działaniach. Zbyt duże opady śniegu mogą spowodować, że dojazd do obiektu może zostać znacząco opóźniony, co w konsekwencji opóźni rozpoczęcie właściwych działań gaśniczych. Woda ciekąca z nieuszczelności połączeń linii gaśniczych tworzy rozlewiska, które mogą zamarzać i przez to utrudniać prowadzenie akcji (przykład pożaru w Białymstoku i w Braniewie).

14. W przypadku działań operacyjnych jednym z najistotniejszych czynników decydujących o powodzeniu akcji są działania podejmowane w pierwszych minutach pożaru. Decyzje podjęte na tym etapie przez kierującego akcją ratowniczo-gaśniczą (KDR) mają znaczący wpływ na powodzenie prowadzonych działań. KDR podejmuje decyzje na podstawie informacji o obiekcie, dlatego bardzo ważna jest jakość informacji uzyskanych od dyspozytora obsługującego stanowisko kierowania. Wiedza i doświadczenie dyspozytora pozwalają na szybsze rozpoznanie sytuacji przez KDR-a, a w konsekwencji szybsze podjęcie właściwych działań. W wielu przypadkach powodzenie akcji uzależnione jest od jakości informacji podanej przez zgłaszającego lub osobę będącą na miejscu zdarzenia. Dzięki uzyskaniu informacji o tym, gdzie jest pożar i na jakiej wysokości, dyspozytor nie musi czekać na informację zwrotną od KDR-a, aby dysponować np. drabinę lub podnośnik o właściwym zasięgu. Ważne mogą być również wskazówki dotyczące dojazdu i dostępu do lokalu. W przypadku zamkniętych pomieszczeń dodatkowym utrudnieniem są czynności mające na celu sforsowanie zamknięć. W związku z czym szybki dostęp do kluczy oraz włączów może mieć znaczenie dla powodzenia akcji. W szczególności dotyczy to obiektów zabytkowych, gdyż wiele pożarów w tego typu obiektach ma swój początek na strychach i poddaszach – w miejscach trudnodostępnych, a zarazem dających możliwość swobodnego rozprzestrzeniania się pożaru.
15. Istotną rolę w prowadzeniu działań przez KDR odgrywa informacja potwierdzająca, że w obiekcie nie ma osób, które należy ewakuować. Brak potwierdzenia przez KDR, że nie ma osób do ewakuacji, powoduje opóźnienie w przystąpieniu do bezpośredniego rozpoznania zdarzenia i w konsekwencji przystąpienia do działań mających na celu identyfikację miejsca zagrożenia i ograniczenie rozprzestrzeniania się pożaru.
16. W kontekście przyczyn pożarów, można stwierdzić, że sprzyjającymi warun-

kami do zapoczątkowania pożaru są m.in. prace remontowe. Należy podkreślić, że warunki prowadzenia remontów zdecydowanie sprzyjają rozluźnieniu w utrzymaniu bezpieczeństwa pożarowego (np. elektryczne instalacje prowizoryczne oraz wykonywanie prac pożarowo niebezpiecznych bez odpowiedniego zabezpieczenia). Warto podkreślić, że niska kultura pracowników i wyrzucanie przez nich niedopałków papierosów sprzyja postawianiu zagrożeń. Aby temu zapobiec należy w takich warunkach zdecydowanie zaostrzyć nadzór nad pracownikami i permanentnie uczulać na aspekty bezpieczeństwa. Istotną rolę odgrywa jakość szkoleń BHP i ppoż. przed podjęciem jakichkolwiek prac. Zalecane jest przyjęcie odpowiednich uwarunkowań dotyczących bezpieczeństwa w umowach i warunkach przetargowych. Niezależnie od uwarunkowań zawartych w umowach należy stosować zasadę ograniczonego zaufania i prowadzić cykliczne nienadzorowane kontrole, przytaczając przykłady uciążliwych kar za niedotrzymanie warunków bezpieczeństwa pożarowego. Przez nieegzekwowanie warunków i zachowania poziomu bezpieczeństwa pożarowego zarządzający daje robotnikom prawo do nieprzestrzegania bardzo ważnych obostrzeń związanych z ochroną przeciwpożarową. Obostrzenia związane z ochroną przeciwpożarową znacząco utrudniają pracę, dlatego osoby o niskiej kulturze oraz osoby poddane presji i naciskom będą ignorowały obostrzenia ppoż. i w ten sposób będą wzmagaly zagrożenia pożarowe. Ponadto w przypadku wykonywania prac, którym towarzyszy pył, czujki pożarowe mogą generować fałszywe alarmy, w związku z czym często czujki są zakrywane lub odłączane na cały okres trwania remontu i w przypadku wystąpienia prawdziwego pożaru system sygnalizacji pożarowej nie jest w stanie odpowiednio wcześniej go wykryć.

17. W trakcie ewakuacji mienia ważne jest prowadzenie ewidencji ewakuowanego mienia, gdyż takie sytuacje stwarzają okazję do kradzieży i uszkodzenia zabytków. Istnieje niekwestionowana potrzeba stworzenia infrastruktury wspomagającej ewakuację oraz rejestrowanie mienia.
18. Z przedstawionych materiałów wynika, że skuteczność akcji gaśniczych ma swoje ograniczenia, więc nie należy bagatelizować procesów dotyczących zapobiegania pożarom lub czynności ułatwiających stłumienie pożaru w jego wczesnej fazie. Należy podkreślić, że w przypadku dużego pożaru, strażacy mogą nie być w stanie wspomagać czynności związanych z ewakuacją mienia, gdyż priorytetem będzie powstrzymanie dynamicznego rozprzestrzeniania się ognia. Należy wziąć pod uwagę konieczność ewakuacji

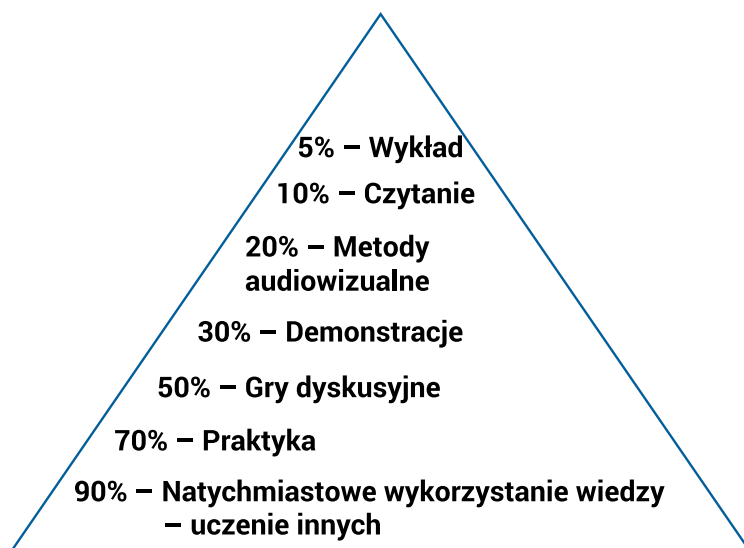
muzealiów, chroniąc je przed uszkodzeniem wynikającym z zawalenia się wyżej położonych płonących konstrukcji dachu.

19. Przy niewystarczających środkach lub niesprzyjających warunkach pierwsze minuty pożaru mogą być istotne z uwagi na powodzenie ewakuacji miejsca. Opóźnienie w rozpoczęciu ewakuacji może się okazać zbyt niebezpieczne dla ratowników.
20. Analizy z akcji ratowniczo-gaśniczych to cenne źródła informacji, które mogą być przydatne przede wszystkim do badania przyczyn lub popełnionych błędów w celu uniknięcia ich w przyszłości. Jedną z metod stosowanych w przemyśle, wykorzystywaną do usprawnienia działania organizacji poprzez analizę błędów, jest metoda HERCA¹⁸. Warto spojrzeć na ochronę zabytków jako główny cel, patrząc przez model przedsiębiorstwa, gdzie zadania PSP to jedynie mały wycinek zadań w szerszym zbiorze organizacji, której celem jest ochrona zabytków przed skutkami pożaru. Zastosowanie tego modelu rzuca nowe spojrzenie na analizę materiałów z ćwiczeń, opracowanie scenariuszy, określenie adresatów. Jednak podstawą powodzenia tej metody jest zaangażowanie całego otoczenia, co związane jest między innymi ze zmianą mentalności i nawyków, ponieważ najczęściej najbardziej niechętnie podchodzi się do omawiania błędów. Na potrzeby doskonalenia warunków ochrony przeciwpożarowej niezbędne jest budowanie atmosfery wzajemnego zaufania i otwartości, w czym przesadne formalizowanie relacji zdecydowanie przeszkadza, co w przypadku organizacji takich jak strukturach mundurowych zdecydowanie może utrudniać powodzenie tej metody, a przyznanie się do błędu nadal wymaga dużej determinacji i odwagi. Metoda ta wymaga również kultury otoczenia, w szczególności kreowanej przez przełożonych.
21. Istotną rolę w ćwiczeniach oraz zdarzeniach odgrywają fotoreporterzy, gdyż utrwalone ujęcia oraz materiały filmowe stanowią późniejsze narzędzie do dalszej analizy mającej na celu doskonalenie działań oraz mogą zostać wykorzystane jako materiał szkoleniowy, możliwy do zaprezentowania w szerszym gronie zgodnie z zasadą, że najwierniejszym świadkiem zdarzenia jest kamera. Bezzałogowe statki latające (tzw. drony) stanowią dobre narzędzie do tworzenia bardzo wartościowych materiałów szkoleniowych. Jednym z projektów podkreślających edukację filmową jest projekt „Filmoteka Szkol-

¹⁸ I. Ławniczak, A. Iwanowicz, P. Mazurek, *HERCA – metoda analizy błędów ludzkich*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie” Nr 62, 2014, s. 85-96.

na. Akcja!”, który ma na celu upowszechnienie edukacji filmowej, wspieranie nauczycieli w wykorzystaniu materiału filmowego na zajęciach szkolnych, promocję dobrych praktyk z zakresu edukacji filmowej, a także stworzenie uczniom i nauczycielom możliwości nawiązania kontaktów ogólnopolskich i wymiany doświadczeń (<http://www.ceo.org.pl/pl/filmotekaszkolna>). W przypadku obiektów zabytków można rozważyć rozszerzenie takiej formy pozyskiwania materiałów tworząc grupy dyskusyjne na szerszą skalę wymianę doświadczeń na arenie międzynarodowej.

22. Forma przekazu materiału szkoleniowego ma znaczenie. Poniżej przedstawiono piramidę zapamiętywania wg Dale’a¹⁹ wskazującą na znaczenie metod edukacji na zapamiętywanie. W procesie tym metodą wartą rozważenia mając na uwadze stosunek korzyści do poniesionych nakładów, która daje znaczące rezultaty edukacji są gry dyskusyjne.

Ryc. 19 Piramida zapamiętywania według Dale'a

Źródło: Strona internetowa Biblioteki Publicznej nr 11 Łódź-Śródmieście, <http://biblioteka11lodz.blox.pl> [dostęp 12.12.2016 r.]

¹⁹ Tamże.

23. Obligatoryjne wymagania w zakresie ochrony przeciwpożarowej wynikające z przepisów prawa należy traktować jako minimalne. Nie można w stosowaniu ich pominąć jednak celu ich stosowania. Obowiązek posiadania gaśnicy w pojeździe nie powinien sprowadzać się jedynie na wyposażeniu. Celem jest możliwość użycia, co wiąże się między innymi z zapewnieniem dostępności, skuteczności (sprawności) gaśnicy i umiejętności skutecznego użycia. W związku, z czym ograniczanie się do wyposażenia i warunków wynikających tylko z regulacji prawnych może nie zawsze, w tym w obiektach specyficznych, pozwalać na uzyskanie oczekiwanego poziomu ochrony. Co do zasady, to do każdego obiektu zabytkowego należy podejść indywidualnie, mając na uwadze obyczaje i kulturę funkcjonującą w określonym czasie, zważając na aspekt cyklicznych zmian. Do tego niezbędne jest przeprowadzanie skrupulatnych analiz z zaistniałych zdarzeń oraz incydentów i wyciąganie odpowiednich wniosków dla każdej z zainteresowanych stron w celu oceny skuteczności obecnych rozwiązań oraz wypracowania doskonalszych.
24. Z uwagi na zmieniające się warunki, wymagania, zagrożenia, potrzeby i otoczenie należy przewidywać potrzebę cyklicznego podnoszenia kwalifikacji i kompetencji, w tym umiejętności. W tym niezbędne jest tworzenie zintegrowanych programów szkoleń dla określonych grup osób, służb realizujących wspólne zadania, chociażby takich podmiotów jak: Państwowa Straż Pożarna, zarządcy obiektów zabytkowych, muzeów i innych wartościowych dóbr kultury, Policja i inne służby wspomagające (pogotowie gazowe, energetyczne, przedsiębiorstwa komunalne i wodociągowe, łącznie z dziennikarzami, oraz innymi osobami pełniącymi funkcję wolontariuszy) mogące znacząco wspomóc działania ratownicze. Nie bez znaczenia jest również kształtowanie odpowiednich postaw społecznych.
25. Dobrą praktyką, popartą realnymi potrzebami, byłoby stworzenie dedykowanego ośrodka szkoleniowego, skupiającego się na holistycznym podejściu do bezpieczeństwa zabytków w aspekcie ochrony przeciwpożarowej, którego zadaniem byłoby wspomaganie lokalnych grup interdyscyplinarnych, znających lokalne uwarunkowania techniczne, urbanistyczne i skupiających się na rozwiązaniu problemów z ochroną przeciwpożarową zabytków. Jednym z takich ośrodków mających namiastki centrum szkoleniowego w zakresie doskonalenia ochrony dóbr kultury jest Centrum Szkolenia Ochrony Ludności i Dóbr Kultury przy Szkole Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie, jednak działania podejmowane przez Centrum należałoby zdecydowanie wesprzeć poprzez promocję przedsięwzięć i zaangażowanie

w projekty na skalę międzynarodową oraz zapewnić stałe źródła finansowania pozwalające na stosowanie najnowocześniejszych rozwiązań technologicznych.

26. Inną potrzebą dostrzeganą w tym zakresie są dedykowane publikacje i bazy wiedzy, przydatne przy opracowywaniu materiałów i programów szkoleniowych, samodoskonalenia i rozwoju zawodowego. Niezbędne jest wypracowanie narzędzi do cyklicznego podnoszenia kompetencji.

Analiza i ocena potrzeb szkoleniowych, w tym wynikających z doskonalenia operacyjnego służb ratowniczych

Ewa Sobór
CENTRUM NAUKOWO-BADAWCZE
OCHRONY PRZECIWPOŻAROWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY

Piotr Wojtaszewski

W rozdziale przedstawiono aktualny system doskonalenia operacyjnego (taktyki zwalczania pożarów) służb ratowniczych, w tym przede wszystkim Państwowej Straży Pożarnej. Na podstawie prowadzonych badań przedstawiono również aktualny system szkolenia w zakresie doskonalenia operacyjnego służb ratowniczych w odniesieniu do muzeów i obiektów zabytkowych, a także potrzeby w tym zakresie oraz odniesienie do programów nauczania dotyczących taktyki zwalczania pożarów w muzeach i obiektach zabytkowych. W ramach realizacji projektu pt. „Opracowanie innowacyjnego systemu zarządzania bezpieczeństwem obiektów zabytkowych w zurbanizowanych centrach miast” zostało przeprowadzone badanie eksperckie – ankietowe, którego celem było zebranie informacji dotyczących potrzeb szkoleniowych, w tym elementów kluczowych dla doskonalenia operacyjnego służb ratowniczych PSP w muzeach i obiektach zabytkowych. Badanie zostało przeprowadzone wśród przedstawicieli Państwowej Straży Pożarnej oraz ochrony zabytków. Wyniki tych badań wykorzystano do prezentowanych poniżej treści, w tym sformułowanych wniosków.

Identyfikacja stanu obecnego – określanie potrzeb szkoleniowych i ich realizacja

Potrzeby szkoleniowe w zakresie doskonalenia służb ratowniczych w odniesieniu do muzeów i obiektów zabytkowych, jak dotychczas, nie zostały jednoznacznie zdefiniowane przez Państwową Straż Pożarną. Jak ustalono, szkolenia w zakresie operacyjnym (taktyki zwalczania pożarów) są realizowane na podstawie planów nauczania o charakterze ogólnym, które nie są ukierunkowane, co do zasady, na działania operacyjne odnoszące się do poszczególnych grup obiektów. Oznacza to, że nie dotyczą wprost muzeów i obiektów zabytkowych. Na podstawie badań, dostępnych materiałów oraz informacji pozyskanych od osób zajmujących się zagadnieniami szkoleń w zakresie doskonalenia operacyjnego można sformułować wniosek, że w chwili obecnej w jednostkach organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej nie prowadzi się szkoleń dotyczących doskonalenia taktyki zwalczania pożarów ukierunkowanych wprost na muzea i obiekty zabytkowe. Plany nauczania w zakresie taktyki zwalczania pożarów sporadycznie posiadają dedykowane elementy dotyczące specyfiki prowadzenia działań operacyjnych w muzeach i obiektach zabytkowych i są jedynie uzupełnieniem programów nauczania realizowanych na poziomie ogólnym. Jednak można znaleźć wyjątki od tej reguły – szkolenia takie prowadzi na przykład Szkoła Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie. Mając na uwadze przywołaną możliwość szkoleniową w zakresie szkoleń dotyczących działań operacyjnych w odniesieniu do omawianej grupy obiektów, jakimi są muzea i obiekty zabytkowe – na chwilę obecną Państwowa Straż Pożarna nie zgłasza szerszych potrzeb szkoleniowych. Z prowadzonych badań ankietowych¹ wynika jednak, iż specyfika obiektów zabytkowych oraz występujących w nich zbiorów, jak również brak pełnej wiedzy ze strony administratorów oraz służb ratowniczych na temat charak-

¹ Ankiety przeprowadzono w ramach zadania „Określenie potrzeb szkoleniowych, w tym elementów kluczowych dla doskonalenia operacyjnego służb ratowniczych” projektu nr DOB-BI07/08/01/2015 pt.: „Opracowanie innowacyjnego systemu zarządzania bezpieczeństwem obiektów zabytkowych w zurbanizowanych centrach miast”. Celem ankiety było zebranie informacji dotyczących potrzeb szkoleniowych, w tym elementów kluczowych dla doskonalenia operacyjnego służb ratowniczych PSP w muzeach i obiektach zabytkowych. Ankieta zawierała następujące pytania: 1. Czy zgodnie z Pana wiedzą, w PSP prowadzone są szkolenia doskonalące działania operacyjne służb ratowniczych w odniesieniu do muzeów i obiektów zabytkowych? 2. Jakie przyjęto założenia do programów istniejących szkoleń doskonalących działania operacyjne służb ratowniczych prowadzonych w muzeach i obiektach zabytkowych? (wymień jakie) 3. Jaki charakter mają te szkolenia (ogólny, wyodrębniony (ukierunkowany, nie wiem, inny)? 4. Czy występują obecnie potrzeby w zakresie prowadzenia (organizowania) szkoleń dotyczących działań operacyjnych służb ratowniczych w odniesieniu do muzeów i obiektów zabytkowych? 5. Z czego wynikają takie potrzeby? 6. Jakie są znane Państwu instytucje/ośrodki PSP i spoza PSP, które realizują programy szkoleń dotyczących działań operacyjnych służb ratowniczych muzeach i obiektach zabytkowych? 7. Czy programy szkoleń doskonalących działania operacyjne służb ratowniczych w obiektach zabytkowych i muzeach są dostępne? 8. Kto opracowuje programy szkoleń doskonalących? 9. Jakie materiały szkoleniowe i w jakiej formie są obecnie stosowane? 10. Jakie czynniki mają wpływ na podnoszenie skuteczności ww. szkoleń? Kto monitoruje skuteczność szkoleń doskonalących? 11. Co jest miernikiem skuteczności szkoleń doskonalących? 12. Jakie znane Panu instytucje identyfikują potrzeby skutecznych działań operacyjnych?

teru działań w wyżej wymienionych obiektach, istnieje potrzeba organizowania szkoleń w odniesieniu do działań operacyjnych służb ratowniczych w tej grupie obiektów. Potrzeby w przedmiotowym zakresie wynikają również ze specyfiki tych obiektów oraz wartości muzealnych znajdujących się w tych obiektach. Są to często obiekty, które posiadają drogocenne przedmioty i wystrój wnętrz, np. polichromie na sufitach, a co za tym idzie wymagają zastosowania m.in. odpowiednich środków gaśniczych. Niejednokrotnie, omawiane obiekty mają nietypowe położenie (na wzniesieniach, skarpach), posiadają znaczącą wysokość, tak więc mogą występować utrudnienia w dostępie i skutecznym podejmowaniu działań ratowniczo-gaśniczych (np. ostatni pożar dachu w zamku Książ).

Aktualne oferty szkoleniowe w tym zakresie są prezentowane na stronach internetowych, na przykład SA PSP w Krakowie (www.sapsp.pl), a także niektórych ośrodków szkoleń komend wojewódzkich PSP. Oferowane szkolenia dotyczą głównie doskonalenia zawodowego strażaka i mają na celu utrwalanie wiedzy oraz doskonalenie umiejętności na odpowiednim poziomie w zakresie operacyjnym. Nie są jednak ukierunkowane na działania w obszarze taktyki gaszenia pożarów stricte w grupie muzeów i obiektów zabytkowych. Obejmują tylko wybrane zagadnienia dotyczące zabezpieczenia przeciwpożarowego muzeów i obiektów zabytkowych oraz ochrony zbiorów przed pożarem. Jednym z przykładów zrealizowanych w roku bieżącym przedsięwzięć edukacyjno-szkoleniowych było szkolenie SA PSP w Krakowie pod tytułem „Ochrona dóbr kultury”. Szkolenie skierowane było do osób chcących poszerzyć swoją wiedzę na temat bezpieczeństwa pożarowego obiektów zabytkowych. Szkolenia o takim charakterze realizowane są również na zlecenie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Wiodącym podmiotem PSP w omawianym zakresie jest SA PSP w Krakowie. Sztandarowym „produktem” tej szkoły, w zakresie ochrony zabytków, są realizowane co dwa lata, przy znaczącym współudziale KG PSP, międzynarodowe konferencje pod roboczym tytułem „Ochrona dóbr kultury”. Konferencje te są ważnym i użytecznym wydarzeniem obejmującym między innymi elementy doskonalenia operacyjnego w obiektach zabytkowych.

Poniższa część publikacji dotyczy szkoleń organizowanych przez PSP, jednakże obejmuje zagadnienia dotyczące ochrony przeciwpożarowej muzeów i obiektów zabytkowych, nie uwzględnia natomiast zagadnień szkoleń doskonalenia operacyjnego w odniesieniu do tych obiektów.

Ośrodki zaangażowane w prowadzenie szkoleń

Państwowa Straż Pożarna posiada własny system kształcenia i szkolenia. Składa się on z dwóch podsystemów, z których jeden odpowiada za podwyższanie kwalifikacji ogólnych, przygotowując młodych ludzi do zawodu strażaka, technika pożarnictwa lub inżyniera pożarnictwa. Z kolei drugi związany jest z podwyższaniem kwalifikacji zawodowych w strukturach straży. System ten dotyczy również strażaków zatrudnionych w zakładowych strażach pożarnych.

System kształcenia tworzy:

- 16 ośrodków szkolenia w komendach wojewódzkich Państwowej Straży Pożarnej;
- 1 Szkoła Podoficerska Państwowej Straży Pożarnej w Bydgoszczy;
- 3 szkoły aspirantów Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie, Częstochowie i Poznaniu (w randze szkół policealnych) – kształcące w zawodzie technik pożarnictwa;
- 1 Szkoła Główna Służby Pożarniczej w Warszawie, kształcąca na studiach pierwszego stopnia – inżynierów pożarnictwa oraz na studiach drugiego stopnia – magistrów inżynierów pożarnictwa.

Przyjęty system jest zgodny z powszechnym systemem edukacji, co oznacza między innymi, że jest on otwarty na każdym poziomie dla młodych ludzi, starających się związać swoją przyszłość ze strażą pożarną (po wcześniejszym zdaniu egzaminów wstępnych). Ośrodki szkolenia i szkoły PSP realizują kształcenie kwalifikacyjne oraz szkolenia doskonalące, w tym kursy specjalistyczne. Zatrudniają strażaków i inne osoby, z przygotowaniem specjalistycznym, a także osoby wspomagające proces nauczania. Wykładowcy stale rozwijają, aktualizują i doskonalą swoje zawodowe kompetencje. Do prowadzenia zajęć czy tematów, w uzasadnionych przypadkach, zatrudniani są zewnątrzni specjaliści np. lekarze, prawnicy, eksperci w różnych dziedzinach. Do prowadzenia zajęć zapewnione są właściwe warunki i wyposażenie. Szkoły i ośrodki posiadają, rozbudowują i budują nowe poligony, na których przeprowadzane są ćwiczenia z zakresu ratownictwa chemicznego, ekologicznego, technicznego oraz gaszenia pożarów. Ćwiczenia odbywają się również w komorach dymowych i komorach rozgorzeniowych. Dla zapewnienia wysokiego poziomu kształcenia, tworzone są specjalistyczne laboratoria i pracownie z niezbędnym wyposażeniem, które dają słuchaczom możliwość bezpiecznej obserwacji i przeprowa-

dziania eksperymentów odwzorowujących zjawiska występujące w trakcie działań ratowniczych².

W systemie kształcenia i szkolenia PSP, w wyniku analizy zidentyfikowano podmioty zajmujące się tematyką szkolenia w zakresie ochrony przeciwpożarowej muzeów i obiektów zabytkowych. Podmiotami PSP biorącymi udział w procesie szkolenia w omawianym zakresie są KG PSP – Biuro Szkolenia, SA PSP Kraków, ośrodki szkolenia, SGSP. Inne podmioty prowadzące w tym zakresie działalność szkoleniową to MKiDN, NIMOZ, a także SITP. Szkolenia oferowane przez te organizacje są przygotowywane i prowadzone przez strażaków PSP, pracowników MKiDN i NIMOZ, przedstawicieli instytucji publicznych i prywatnych (muzeów, publicznych ośrodków gromadzenia zbiorów, szkół PSP, uczelni wyższych).

Programy szkoleń

Programy szkoleń w przedmiotowym zakresie opracowują i udostępniają podmioty je organizujące (jak wspomniano powyżej). Analiza dostępnych programów prowadzi do wniosku, że brakuje wśród nich programów dotyczących doskonalenia operacyjnego (taktyki zwalczania pożarów) w muzeach i obiektach zabytkowych. Aktualnie w ww. SA PSP trwają prace nad przygotowaniem dedykowanego programu szkoleń dla specjalistów zatrudnionych w instytucjach podległych MKiDN.

W 2016 roku zespół powołany przez Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej opracował „Zasady organizacji doskonalenia zawodowego w Państwowej Straży Pożarnej”, których celem jest przedstawienie systemowego rozwiązania zasad organizacji i realizacji procesu doskonalenia zawodowego we wszystkich jednostkach organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej, z uwzględnieniem poziomu realizowanych zadań oraz kompetencji przewidzianych do wykonywania różnych zadań służbowych³.

Podstawy formalne – konieczność podnoszenia kompetencji

W omawianym zakresie brak jest szczegółowych regulacji formalnoprawnych. W chwili obecnej podmioty PSP, realizujące szkolenia, opierają się głównie na zadaniach i obowiązkach wynikających z ustawy o ochronie przeciwpożarowej oraz ustawy o ochronie zabytków.

W odniesieniu do ogólnych zasad dotyczących konieczności szkolenia i dosko-

² Informacja o systemie kształcenia w Państwowej Straży Pożarnej w Polsce dostępna na stronie internetowej Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Słupsku, <http://test.straz.slupsk.pl/nowa/index.php/informacje/sluzba-w-ppsp/system-ksztalcenia> [dostęp: 14.06.2016]

³ L. Suski (red.), Zasady organizacji doskonalenia zawodowego w Państwowej Straży Pożarnej, KG PSP, Warszawa 2016, s. 9 [dok. elektr.] http://www.straz.gov.pl/panstwowa_straz_pozarna/Doskonalenie_zawodowe [dostęp 12 grudnia 2016].

nalenia zawodowego działania te pozwalają na utrwalanie oraz aktualizację wiedzy i umiejętności na odpowiednim poziomie. Uczestnicy procesu odświeżają wiedzę i uzupełniają luki kompetencyjne. Jest to bardzo istotne z punktu widzenia zadań, jakie stoją przed Państwową Strażą Pożarną, jak również z punktu widzenia zasad pełnienia służby, a także zmian cywilizacyjnych i technologicznych.

Skuteczność szkoleń w Państwowej Straży Pożarnej oraz nadzór nad ich realizacją monitoruje Komendant Główny PSP. Realnym miernikiem skuteczności szkoleń doskonalących jest skuteczność działań operacyjnych prowadzonych podczas pożarów tego typu obiektów.

Konkluzje

1. Potrzeby dotyczące szkoleń doskonalących działania operacyjne (taktykę zwalczania pożarów), służb ratowniczych PSP w muzeach i obiektach zabytkowych nie są wystarczająco zidentyfikowane, gdyż Państwowa Straż Pożarna, jak do tej pory, problematykę działań operacyjnych wykorzystywaną w tej grupie obiektów traktuje w sposób ogólny, nieuwzględniający specyfiki tych obiektów. Przeprowadzane badania pozwalają na stwierdzenie, że system szkoleń doskonalenia operacyjnego służb ratowniczych, w tym Państwowej Straży Pożarnej, opiera się na ogólnych zasadach i procedurach prowadzenia takich działań w obiektach budowlanych i nie wyodrębnia spośród tych działań takich, które są ukierunkowane na grupę obiektów muzealnych i zabytkowych. Procedury dysponowania sił również uwzględniają te objekty.
2. Przepisy prawa dotyczące ochrony muzeów i obiektów zabytkowych dość szczegółowo i precyzyjnie określają podmioty odpowiedzialne za zabezpieczenie zbiorów w tych obiektach. Zabezpieczenie powinno polegać z jednej strony na działaniach prewencyjnych, a z drugiej na ochronie miejsc, w których te zbiory się znajdują. Wspomniane regulacje prawne dość precyzyjnie określają również obowiązek opracowania instrukcji bezpieczeństwa pożarowego, która powinna zawierać między innymi wskazania dotyczące:
  - dróg i kierunków ewakuacji zbiorów,
  - sposobów sprawdzania organizacji i warunków ewakuacji zbiorów,
  - technicznych środków umożliwiających ewakuację zbiorów,
  - miejsc przechowywania i eksponowania najcenniejszych zbiorów,
  - postępowania przy zabezpieczeniu najcenniejszych zbiorów.

Zatem ewakuacja zbiorów w muzeach i obiektach zabytkowych powinna być realizowana w zasadzie w oparciu o własne siły i środki, jakie zostały wyznaczone przez dyrektora takiego muzeum. W związku z powyższym rola Państwowej Straży Pożarnej w przypadku pożaru lub występowania innego miejscowego zagrożenia, w odniesieniu do ewakuacji zbiorów, powinna się ograniczać do roli doraźnej i uzupełniającej (wspomagającej). Co do zasady, działania PSP, powinny się koncentrować przede wszystkim na realizacji skutecznych działań ratowniczo-gaśniczych w muzeach i obiektach zabytkowych. Przykłady takiego podziału kompetencji występujących podczas działań interwencyjnych, tj. PSP – gaszenie pożaru, ochrona fizyczna muzeum – ewakuacja zbiorów, zostały przedstawione podczas ćwiczeń zorganizowanych na Wawelu (2011 r.) oraz w obiekcie Opactwa Benedyktynów w Tyńcu (2013 r.), podczas międzynarodowych konferencji „Ochrona dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń – zagrożenia pożarowe i inne miejscowe”.

3. W związku z dotychczasowym brakiem zdefiniowania potrzeb szkoleniowych, w tym elementów kluczowych dla doskonalenia operacyjnego służb ratowniczych w odniesieniu do muzeów i obiektów zabytkowych, wydaje się zasadne opracowanie koncepcji szkoleniowych uwzględniających następujące zagadnienia:
  - a) Programy szkoleń doskonalenia operacyjnego służb ratowniczych w odniesieniu do grupy obiektów muzealnych i zabytkowych powinny uwzględniać na ogół już funkcjonujące w tych obiektach:
    - procedury postępowania przy zabezpieczeniu najcenniejszych zbiorów;
    - systemy organizacji i warunki ewakuacji zbiorów oraz wyposażenie tych obiektów w urządzenia przeciwpożarowe, które uwzględniają specyfikę każdego obiektu muzealnego oraz poziom zabezpieczenia i ochrony zbiorów.
  - b) Taktyka zwalczania pożarów w obiektach muzealnych i zabytkowych, prowadzona przez służby ratownicze, powinna uwzględniać udział pracowników muzeum (najczęściej tworzących zespoły zadaniowe) przeprowadzających ewakuację zbiorów z wykorzystaniem pracowników ochrony fizycznej obiektu. Organizacja funkcjonowania takich zespołów i kompetencje osób tworzących te zespoły powinny zostać określone w planie ochrony muzeum i instrukcji przygotowania zbiorów do ewakuacji. Współpraca pomiędzy służbami ratowniczymi i pracownikami muzeum powinna uwzględniać w szczególności sposób zabezpieczenia przed pożarem i zalaniem ewakuowanych

zbiorów. Natomiast w przypadkach udziału PSP w ewakuacji zbiorów – sporządzenie czytelnej listy priorytetów, co ewakuujemy w pierwszej kolejności.

- c) Wybór środków gaśniczych i urządzeń przeciwpożarowych, które mogą być zastosowane w obiektach muzealnych i zabytkowych w zależności od występujących (skali) zagrożeń, ich skuteczności z uwzględnieniem skutków ich oddziaływania na zbiory.
  - d) Uwzględnienie występowania w obiektach muzealnych i zabytkowych innych zabezpieczeń technicznych, mogących mieć wpływ na skuteczność prowadzonych działań ratowniczo-gaśniczych.
  - e) W celu wykorzystania na potrzeby planowania, organizacji i prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych Państwowej Straży Pożarnej, zgodnie z § 6 ust. 2 rozporządzenia MSWiA z dnia 7.06.2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz.U. Nr 109, poz. 719), zarówno plany sytuacyjne, jak i warunki ochrony przeciwpożarowej wymienione w § 6 ust. 1 pkt. 1, w stosunku do obiektów muzealnych i zabytkowych, w których stosowanie systemów sygnalizacji pożarowej jest obowiązkowe (§ 28 ust. 1 pkt 14), powinny być przekazane do właściwego miejscowo komendanta powiatowego (miejskiego) PSP. Podstawową przesłanką do wprowadzenia tego obowiązku są doświadczenia z zaistniałych zdarzeń, w trakcie których brak dostępu do dokumentacji graficznej obiektów utrudniał organizację skutecznych działań ratowniczych. Mając na uwadze powyższe, do tzw. planowania operacyjnego powinny zostać wykorzystane ww. plany sytuacyjne i warunki ochrony przeciwpożarowej dotyczące konkretnych muzeów i obiektów zabytkowych.
4. Aktualne przepisy i wytyczne w zakresie zabezpieczenia przeciwpożarowego muzeów i obiektów zabytkowych ukierunkowane są na szeroko rozumianą profilaktykę w odniesieniu do zabytków pod kątem prewencji pożarowej – na wypadek pożaru, innego miejscowego zagrożenia, wojny itp. Zagadnienia dotyczące doskonalenia operacyjnego służb ratowniczych w odniesieniu do tych obiektów nie są objęte programami szkoleń. Pojedyncze znane przypadki omawiania tych zagadnień podczas szkoleń ogólnych najczęściej wynikają ze specjalizacji wykładowcy lub podmiotu. Takie przypadki mają miejsce np. podczas zajęć z profilaktyki w SA PSP w Krakowie.
  5. Bazując na wynikach przeglądu (analizy) przykładowych działań ratowniczo-gaśniczych w wybranych obiektach oraz wykorzystując wnioski i obserwacje z ćwiczeń prowadzonych w tych obiektach, należy rozważyć potrzebę organizowania szkoleń doskonalenia operacyjnego służb ratowniczych w grupie muzeów i obiektów zabytkowych. Głównym celem tych szkoleń powinno być wypracowa-

nie procedur operacyjno-organizacyjnych minimalizujących straty bezpośrednio i pośrednio w związku z działaniami ratowniczo-gaśniczymi służb ratowniczych (PSP).

6. Szkolenia w tym zakresie należy usystematyzować i wprowadzić do programów kształcenia na wszystkich poziomach edukacji PSP, a także zaoferować cykl szkoleń (operacyjnych i profilaktycznych) innym jednostkom ochrony przeciwpożarowej oraz administratorom obiektów zabytkowych.

Sformułowane powyżej wnioski znajdują potwierdzenie w wynikach przeprowadzonego badania ankietowego.

Propozycje i rekomendacje w zakresie szkolenia i doskonalenia zawodowego oraz programy szkoleń i doskonalenia zawodowego dla pracowników muzeów oraz jednostek ratowniczych

Jan Kielin, Beata Wojtasiak, Damian Bąk
CENTRUM NAUKOWO-BADAWCZE
OCHRONY PRZECIWPOŻAROWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY

„System kształcenia jest ukierunkowanym na osiągnięcie celu połączeniem ludzi, zasobów materiałowych ułatwień wyposażenia i procedur wchodzących ze sobą w rozmaite interakcje”¹.

Analizując obecnie obowiązujące programy szkoleń w zakresie ochrony przeciwpożarowej oraz zasady ich stosowania, które wynikają z regulacji wprowadzonych rozporządzeniem² stwierdzono, że nie są one odpowiednio dostosowane do specyfiki muzeów i obiektów zabytkowych oraz wartości zbiorów muzealnych znajdujących się w tych obiektach³. Ponadto potrzeby szkoleniowe w zakresie doskonalenia służb ratowniczych w tym temacie nie zostały dotychczas jednoznacznie zdefinio-

¹ R. H. Davis, T. A. Lawrence., S. L. Yelon, *Konstruowanie system kształcenia*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1983, s. 16.

² Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 lipca 2004 r. w sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. 2004 nr 180 poz. 1860).

³ P. Wojtaszewski, *Określenie potrzeb szkoleniowych, w tym elementów kluczowych dla doskonalenia operacyjnego służb ratowniczych*, opracowanie w ramach realizacji projektu „Opracowanie innowacyjnego systemu zarządzania bezpieczeństwem obiektów zabytkowych w zurbanizowanych centrach miast”, CNBOP-PIB, Józefów 2016.

wane przez Państwową Straż Pożarną. Szkolenia w zakresie operacyjnym (taktyki zwalczania pożarów) realizowane są na podstawie planów nauczania o charakterze ogólnym. Zasadniczo nie są one ukierunkowane na działania operacyjne, odnoszące się do poszczególnych grup obiektów. Oznacza to, że nie dotyczą bezpośrednio muzeów i obiektów zabytkowych. Stosowanie planów nauczania w zakresie taktyki zwalczania pożarów, które posiadają elementy dotyczące specyfiki prowadzenia działań operacyjnych w muzeach i obiektach zabytkowych, jest sporadyczne i stanowi jedynie uzupełnienie programów nauczania realizowanych na poziomie ogólnym.

W związku z powyższym zarówno specyfika obiektów zabytkowych, rodzaj występujących w nich zbiorów, jak i brak pełnej wiedzy ze strony administratorów oraz służb ratowniczych na temat specyfiki działań w wyżej wymienionych obiektach, potwierdza potrzebę organizowania szkoleń w odniesieniu do działań operacyjnych służb ratowniczych w tej grupie obiektów.

Charakterystyka zagrożenia pożarowego w obiektach muzealnych i obiektach zabytkowych – ocena ryzyka

Podstawową strategią przy ustalaniu wymagań ochrony przeciwpożarowej w obiekcie muzealnym jest opracowanie analizy jakościowej, która obejmuje swoim zakresem takie zagadnienia jak:

- a) konstrukcja budynku i zastosowane materiały budowlane, podział na strefy pożarowe oraz drogi ewakuacyjne;
- b) zakładany sposób użytkowania (gęstość obciążenia ogniowego, ewentualne zmiany sposobu użytkowania);
- c) techniczne urządzenia ochrony przeciwpożarowej, warunki do prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych;
- d) scenariusze pożarowe (możliwe miejsca powstania pożaru i jego rozprzestrzeniania się, warunki brzegowe przebiegu pożaru).

Należy opracować również analizę ilościową obejmującą takie problemy jak:

- a) scenariusze pożarowe i pożary wzorcowe niezbędne dla przyjęcia technicznych środków ochrony przeciwpożarowej;
- b) analiza oddziaływania pożaru włącznie z rozprzestrzenianiem się dymu i jego odprowadzaniem;
- c) wymagania ochrony przeciwpożarowej dla elementów budynku i jego konstrukcji nośnej;

- d) modele i dane do ustalenia potrzeb w zakresie technicznych środków ochrony przeciwpożarowej i przygotowania do gaszenia pożaru;
- e) ustalenie wymagań dla zapewnienia bezpieczeństwa osób i warunków do ewakuacji zarówno ludzi, jak i cennych zbiorów;
- f) środki do ewakuacji w sytuacji zagrożenia;
- g) metodyka szacowania ryzyka i ustalenie wymagań w zakresie bezpieczeństwa;
- h) porównanie rezultatów z wymaganiami (sformułowanymi w celach ochronnych);
- i) przedstawienie i objaśnienie rezultatów.

„Muzeum z racji charakteru swojej działalności gromadzi, przechowuje i ekspozuje wiele cennych, unikatowych dzieł sztuki. Ze względu na nagromadzenie w jednym miejscu dużej liczby zbiorów skutki ewentualnego pożaru mogą być w przypadku muzeum o wiele bardziej dotkliwe”⁴.

W celu skutecznego zabezpieczenia przeciwpożarowego obiektów zabytkowych i muzealnych należy przede wszystkim zdefiniować odpowiednie przedsięwzięcia zabezpieczające te obiekty przed pożarem. W pierwszej kolejności powinno się wymagać przedstawienia indywidualnej analizy i oceny stanu zabezpieczenia przeciwpożarowego obiektu. Na tej podstawie określony zostanie optymalny sposób zabezpieczenia przed pożarem każdego obiektu, a tym samym zabezpieczenia również cennych zbiorów znajdujących się w tych obiektach. Dopiero w wyniku wnikliwej i fachowej analizy warunków ochrony przeciwpożarowej można w sposób właściwy przyjąć odpowiednie środki ochrony czynnej i biernej zabezpieczenia przeciwpożarowego wspomnianych obiektów, które powinny być adekwatne do faktycznie występujących w obiekcie zagrożeń i nieprawidłowości. Najczęściej stosowanymi i podejmowanymi działaniami technicznymi i organizacyjnymi w tej grupie obiektów, uwzględniającymi wymagania ochrony przeciwpożarowej, które powinny wynikać z opracowanej analizy jakościowej i ilościowej, są m.in.:

- a) zabezpieczenie konstrukcji drewnianych środkami chemicznymi nadającymi im właściwości pożarowe jako nierozprzestrzeniających ognia;
- b) obudowa elementów łatwopalnych materiałami niepalnymi (np. płytami gipsowymi);

⁴ P. Kowalczyk, *Wybrane przepisy z zakresu ochrony muzeów przed pożarem*, w: *Wybrane zagadnienia z zakresu ochrony muzeów i zbiorów przed pożarem*, praca zbiorowa, Wydawnictwo: Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Warszawa 2014 s. 26.

- c) podział obiektu na strefy pożarowe;
- d) eksploataowanie urządzeń technicznych zgodnie z przeznaczeniem i instrukcją obsługi oraz zapewnienie bieżącej ich konserwacji;
- e) zapewnienie badań okresowych instalacji i urządzeń elektrycznych oraz urządzeń grzewczych;
- f) zapewnienie właściwej ochrony odgromowej;
- g) opracowanie szczegółowych instrukcji bezpieczeństwa pożarowego i skutecznego wdrażania do stosowania zawartych w nich postanowień. Szczególnie ważne jest wykorzystanie zawartych w instrukcji warunków ochrony przeciwpożarowej⁵, wynikających z przeznaczenia, sposobu użytkowania, magazynowania (składowania) i warunków technicznych obiektu itp. na potrzeby planowania, organizacji i prowadzenia działań ratowniczych, a także określonych obowiązków poszczególnych pracowników funkcyjnych w zakresie dbania o terminowe przeglądy i konserwację budynków, instalacji wszystkich rodzajów (wodne, gazowe, wentylacyjne, elektryczne, odgromowe, gaśnicze włącznie z podręcznym sprzętem do gaszenia pożaru);
- h) zapewnienie bezpiecznych warunków ewakuacji ludzi i mienia w tym oznakowania obiektu znakami ewakuacyjnymi;
- i) zapewnienie właściwych warunków do prowadzenia akcji gaśniczej przez jednostki straży pożarnej (m.in. wykonanie i utrzymanie drożności dróg pożarowych, zapewnienie wody do zewnętrznego gaszenia pożaru);
- j) regularne przeprowadzanie ćwiczeń w obiekcie w zakresie ewakuacji ludzi i mienia oraz działań ratowniczo-gaśniczych;
- k) wyposażenie obiektu w:
  - system sygnalizacji pożarowej, w tym podłączenie do jednostki straży pożarnej,
  - stałe urządzenia gaśnicze SUG (tam, gdzie są wymagane⁶) i urządzenia przeciwpożarowe,

⁵ P. Janik, S. Zając, *Instrukcje bezpieczeństwa pożarowego także dla obiektu zabytkowego. Zbytek, czy konieczność?*, materiały z ogólnopolskiej konferencji „Ochrona dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń – bezpieczeństwo użytkowania obiektów zabytkowych”, 4-6 listopada 2015 r., Kraków, Niepołomice i Mostowice, Zeszyty Naukowe Szkoły Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie, s. 14–21.

⁶ Zob. § 27 ust. 1 pkt. 2 rozporządzenia MSWiA w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów wskazuje, gdzie należy obowiązkowo stosować takie urządzenia: w muzeach i zabytkach budowlanych, wyznaczonych przez Generalnego Konserwatora Zabytków w uzgodnieniu z Komendantem Głównym Państwowej Straży Pożarnej (Dz.U. z 2010 Nr 109, poz.719).

- gaśnice, hydranty wewnętrzne.

Równie ważne będzie także wskazanie działań organizacyjnych, koncentrujących się w szczególności na ewakuacji zbiorów muzealnych na wypadek pożaru lub innego miejscowego zagrożenia. Analiza ww. elementów powinna stanowić podstawę do oceny warunków ochrony przeciwpożarowej występujących w konkretnym obiekcie.

Wieloletnia praktyka, stosowana dość powszechnie w krajowych przepisach przeciwpożarowych wskazuje, że większość wymagań w zakresie zabezpieczenia przeciwpożarowego obiektów budowlanych, w tym m.in. wyposażenia ich w techniczne zabezpieczenia przeciwpożarowe, dotyczy zasadniczo obiektów objętych obowiązkiem wyposażenia w system sygnalizacji pożarowej (SSP). W grupie obiektów zobligowanych do posiadania SSP znalazły się również obiekty zabytkowe i muzea wyznaczone w porozumieniu zawartym w 1993 roku między Generalnym Konserwatorem Zabytków i Komendantem Głównym PSP⁷. Wyposażenie obiektów zabytkowych i muzealnych w SSP musi być zasadne. Kryteria potwierdzające uzasadnione wyposażenie danego obiektu w SSP uwzględniają m.in.: dużą wartość zabytkową obiektu oraz jego wyposażenia, zagrożenie życia ludzi w obiekcie, duże prawdopodobieństwo powstania pożaru, możliwość bardzo znacznego rozprzestrzeniania się pożaru w razie nieprzewodzenia skutecznej akcji gaśniczej, oraz inne istotne elementy dotyczące zabezpieczenia przeciwpożarowego obiektu.

Struktura budynku, lokalizacja, sposób użytkowania ma decydujący wpływ na zagrożenia pożarowe tych zabytkowych budynków. Obiekty te są remontowane ze względu na ich stan techniczny wynikający często z ich wieku. Prace te powodują niejednokrotnie powstawanie pożarów, powodowanych przez zaniedbania lub nieostrożność osób wykonujących te prace. Ochrona przeciwpożarowa w zabytkowych budynkach jest szczególnie ważna, ponieważ zniszczone przez ciepło, sadzę i wodę gaśniczą dobra kultury mogą być trwale utracone.

Patrząc na problem z punktu widzenia ochrony przeciwpożarowej, w tego typu obiektach zabytkowych mamy do czynienia z następującymi problemami:

- a) wąskie działki z przodu budynku więcej niż trzypiętrowa zabudowa, dostęp dla sił ratowniczych często tylko od strony ulicy;
- b) dziedzińce zabudowane i często zawierające dobudowy stanowiące mostki pożarowe (jako drogi rozprzestrzeniania się pożaru);
- c) ściany działowe zawierające drewno i niespełniające wymagań w zakresie odporności ogniowej;

⁷ L. Lewandowski, *We wspólnym interesie*, wywiad z dolnośląskim wojewódzkim konserwatorem zabytków Barbarą Nowak-Obelindą, „Przegląd Pożarniczy”, 5 (2016), s. 12-14.

- d) otynkowane belki stropowe z palnymi wypełnieniami i elementami;
- e) drewniana więźba dachowa często z uszkodzeniami budowlanymi grozi uszkodzeniem struktury, często naprawiane uszkodzenia zagrażają bezpieczeństwu, zabudowane przestrzenie dachowe bez zapewnienia odpowiednich warunków ewakuacji;
- f) instalacje kominkowe prowadzone przez konstrukcje dachowe lub w pobliżu drewnianych konstrukcji nośnych;
- g) schody drewniane są woskowane lub nasączone olejem, częściowo niedostępne lub wyłączane, a przy tym o znaczeniu historycznym – bez pewności wykorzystania jako droga ewakuacyjna czy droga natarcia dla jednostek ratowniczych;
- h) parter jest zwykle wykorzystywany komercyjnie, często nie ma wydzielenia przeciwpożarowego od strony klatki schodowej;
- i) drzwi do mieszkań wykonane są z drewna i szkła, nie zapewniają szczelnego zamknięcia ani dymoszczelności;
- j) klatka schodowa często oddzielona jest od przestrzeni mieszkalnej otynkowaną ścianą drewnianą, która nie posiada wymaganej odporności ogniowej;
- k) ciasne wąskie uliczki z zaparkowanymi pojazdami, ulice wydzielone dla pieszych.

W przypadku zamków i pałaców dodatkowo należy wziąć pod uwagę:

- a) wysokie konstrukcje dachowe, często zabudowane trudno lub w ogóle niedostępne dla straży pożarnej;
- b) cenne, czułe, bardzo łatwopalne urządzenia i przedmioty wykonane z drewna, tkanin, papieru, skóry i innych materiałów naturalnych;
- c) otwarte klatki schodowe sprzyjające rozprzestrzenianiu się dymu;
- d) rozległe piętra oraz kolejne budynki zbudowane w większości bez odpowiednich oddzielení przeciwpożarowych;
- e) wąskie lub kręte drogi dojazdowe o niewystarczającej nośności, posiadające niskie bramy wjazdowe lub ściany zewnętrzne na zboczu skały – utrudnia to siłom ratowniczym dostęp do ognia;
- f) budynki wysokie i oddalone od siebie – niewystarczające zaopatrzenie w wodę do zewnętrznego gaszenia pożaru.

Niepokojące jest to, że pożary budynków zabytkowych są bardzo często efektem podpalenia. Ich liczba znacznie wzrosła w ostatnich dziesięcioleciach. Jak wynika z danych zebranych w 2014 r. przez Biuro Rozpoznawania Zagrożeń Komendy Głównej PSP, podpalenia stanowiły aż 10 proc. przyczyn wszystkich pożarów w obiektach zabytkowych⁸. Niewątpliwie częstą przyczyną pożarów są instalacje elektryczne. Duże straty powodują także pożary, które powstają w trakcie prowadzonych remontów. Wyniki z przeprowadzonych badań przez KG PSP obrazujące liczbę pożarów w obiektach zabytkowych w latach 2010–2014 zostały przedstawione w publikacji pt. *Pożary obiektów zabytkowych w ostatnich latach – przyczyny i statystyki*⁹.

Statystyki pożarów w muzeach i obiektach zabytkowych potwierdzają, że za większością odnotowanych incydentów, pośrednio lub bezpośrednio, stoi człowiek. Do najczęstszych przyczyn ich powstawania należą:

- podpalenia;
- nieumyślne zaproszenie ognia;
- niewłaściwe użytkowanie odbiorników energii elektrycznej i urządzeń grzewczych;
- niewłaściwe prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich;
- nieostrożne posługiwanie się materiałami łatwopalnymi¹⁰;
- naprawy dachu i inne prace remontowe (spawanie, lutowanie, roztopianie, cięcie);
- wyładowania atmosferyczne.

Pożary w obiektach zabytkowych rozwijają się w zależności od rodzaju i stanu budynku. Na taki stan rzeczy wpływ mają takie elementy jak:

- pożary spowodowane przez instalacje elektryczne, podpalenia lub inne przyczyny pozostają zwykle przez dłuższy czas niezauważone;
- instalacje elektryczne, zabudowane szafy wystawiennicze, umeblowanie, wyposażenie i drewniane schody przyczyniają się do rozwoju pożaru i rozprzestrzeniania się dymu w klatce schodowej;
- klatka schodowa funkcjonuje wtedy jak komin i schody drewniane szybko zostają opanowane przez płomień, przestają być dostępne do ewakuacji;

⁸ E. Przyłuska, *Chronić z głową*, „Przegląd Pożarniczy”, 2016, nr 1, s. 30-31.

⁹ P. Janik, R. Czapla, *Pożary obiektów...*, dz. cyt., s. 8.

¹⁰ M. Barwik., *Zagrożenia pożarowe w muzeach w kontekście poniesionych strat*, w: *Wybrane zagadnienia z zakresu ochrony muzeów i zbiorów przed pożarem*, praca zbiorowa, Wydawnictwo: Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Warszawa 2014 s. 18.

- drewniane drzwi do strefy mieszkalnej i drewniane ściany działowe nie są w stanie dłużej zapobiegać rozprzestrzenianiu się pożaru; ogień i dym szybko rozprzestrzeniają się na wyższe kondygnacje, ludzie znajdujący się w budynku mogą być ratowani tylko przez okna przy wykorzystaniu drabin;
- ogień przedostaje się do przestrzeni poddasza, elementy drewnianej konstrukcji palą się w wielu miejscach i przestają pełnić swoje funkcje nośne;
- kondygnacje są niedostępne dla natarcia wewnętrznego, pożar może się rozprzestrzeniać na sąsiednie zabudowania.

Dodatkowe zagrożenia mogą wynikać z prac renowacyjnych prowadzonych w tych obiektach:

- wykorzystanie nowych łatwopalnych materiałów ma wpływ na powstanie pożaru,
- niezabezpieczone przejścia instalacji nowoczesnej techniki wyposażenia budynku,
- podział kondygnacji na mniejsze jednostki wpływać może niekorzystnie na dojścia i drogi ewakuacyjne,
- niezgodność nowego zagospodarowania pomieszczeń ze stanem obiektu zwiększa zagrożenie pożarowe,
- zabudowa poddaszy i podział budynku może mieć wpływ na zaklasyfikowanie budynku do wyższej kategorii zagrożenia ludzi, a może ograniczać możliwości prowadzenia działań gaśniczych,
- zastosowane rozwiązania budowlane mogą również przyczyniać się do nieprzewidywanego rozprzestrzeniania się pożaru.

Opis systemu ochrony przeciwpożarowej zbiorów muzealnych oraz obiektów zabytkowych i muzealnych w Polsce

Ochrona przeciwpożarowa w muzeach i obiektach zabytkowych

Jednym z podstawowych celów instytucji, jakimi są muzea, jest „gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym”¹¹. Należy tu zwrócić uwagę, że wartość, jaką jest ochrona dóbr dziedzictwa została zestawiona z innymi wartościami, takimi jak:

¹¹ Ustawa z dnia 21 listopada 1997 r. o muzeach (Dz.U. z 2012, poz. 987).

„informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów” oraz „umożliwienie korzystania ze zgromadzonych zbiorów”¹². Oznacza to, że niezależnie od zadań związanych z ochroną, powinny one dbać o udostępnianie zbiorów i umożliwienie korzystania z nich przez obywateli. Ustawa o muzeach¹³ wskazuje metody, jakimi instytucje realizują swoje zadania, wśród których wymienione jest między innymi:

- a) gromadzenie zabytków w statutowo określonym zakresie;
- b) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych zbiorów;
- c) przechowywanie gromadzonych zabytków w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych;
- d) zabezpieczanie i konserwację zbiorów oraz w miarę możliwości zabezpieczanie zabytków archeologicznych nieruchomości oraz innych nieruchomości obiektów kultury materialnej i przyrody;
- e) urządzenie wystaw stałych i czasowych;
- f) organizowanie badań i ekspedycji naukowych, w tym archeologicznych;
- g) prowadzenie działalności edukacyjnej;
- h) popieranie i prowadzenie działalności artystycznej i upowszechniającej kulturę;
- i) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania oraz korzystania ze zbiorów i zgromadzonych informacji;
- j) prowadzenie działalności wydawniczej.

Należy wspomnieć, że „szczególny obowiązek Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów w zakresie ochrony zbiorów wynika z rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 1 grudnia 2008 r. w sprawie zabezpieczenia zbiorów w muzeach przed pożarem, kradzieżą i innym niebezpieczeństwem grożącym zniszczeniem lub utratą zbiorów oraz sposobów przygotowania zbiorów do ewakuacji w razie powstania zagrożenia. Na podstawie tego aktu prawnego wykonywane są kontrole w wybranych muzeach w Polsce. Na ich podstawie badany jest stan zabezpieczeń i potencjalne zagrożenia dla muzeów i eksponatów oraz możliwe jest formułowanie sugestii rozwiązań poprawiających bezpieczeństwo”¹⁴. Zabezpieczenie pożarowe obiektów muzealnych polega przede wszystkim na:

¹² Jw.

¹³ Jw..

¹⁴ *Ochrona zbiorów*, publikacja 2011-2013, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, s. 26.

- zredukowaniu prawdopodobieństwa powstania pożaru do określonego poziomu,
- ograniczeniu możliwości rozprzestrzeniania się ognia i dymu,
- możliwości skutecznego ratowania ludzi i gaszenia pożaru.

Tak określone wymagania w zakresie bezpieczeństwa pożarowego dla obiektów i instalacji budowlanych są sprecyzowane w warunkach technicznych wprowadzonych przez Ministra Infrastruktury¹⁵ i rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji¹⁶.

Natomiast do głównych celów ochronnych dla omawianych obiektów należy zaliczyć:

1. Ochronę osób – cel pierwszoplanowy obejmujący ochronę osób mieszkających, zwiedzających, pracowników i ratowników prowadzących działania ratownicze.
2. Ochronę wartości materialnych.
3. Ochronę sąsiadów – ochronę sąsiadów i ich dóbr.
4. Ochronę środowiska – ochronę zasobów naturalnych.
5. Ochronę dóbr kultury.

Przygotowanie personelu w obiektach muzealnych do zadań w zakresie ochrony przeciwpożarowej

Wpływ zasobów ludzkich na wyniki każdej organizacji, a w szczególności w zakresie szeroko rozumianego bezpieczeństwa, jest nie do przecenienia. Personel zatrudniony w muzeach i obiektach zabytkowych ma decydujące znaczenie nie tylko dla poziomu jakości zabezpieczenia zgromadzonych tam zbiorów, ale także na poziom zabezpieczenia przeciwpożarowego i skutecznego reagowania w razie wystąpienia zdarzeń zagrażających zbiorom, ale przede wszystkim ludziom tam przebywającym. Do zabezpieczenia tego rodzaju obiektów stosuje się coraz nowocześniejsze rozwiązania techniczne, jednak o tym, czy będą wykorzystane możliwości, jakie one posiadają zawsze decydują ludzie i ich przygotowanie.

W związku z powyższym odpowiednie zarządzanie zasobami ludzkimi ma za zadanie ułatwić organizacji osiągnięcie sukcesów, czyli w przypadku muzealnictwa eli-

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz.U. 2015 poz. 1422).

¹⁶ Rozporządzenie MSWiA w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów z dnia 7 czerwca 2010 r. (Dz. U. 2010 Nr 109, poz. 719).

minowanie potencjalnych ryzyk wystąpienia zagrożeń, które mogłyby doprowadzić do powstania pożaru lub innych miejscowych zagrożeń oraz właściwe reagowanie w razie ich wystąpienia tak aby nie doszło do zagrożeń dla ludzi i mienia. Podstawowe elementy tych działań to m.in.:

- a) wzmacnianie motywacji i zaangażowania pracowników;
- b) zarządzanie wiedzą i umiejętnościami pracowników oraz utrzymywanie ich w niezbędnej gotowości przez przeprowadzanie szkoleń doskonalących (w tym ćwiczeń praktycznych);
- c) rozwijanie zasobów ludzkich i staranne dobieranie pracowników na stanowiska związane z realizacją zadań w zakresie szeroko rozumianego bezpieczeństwa pożarowego.

Podstawowym elementem zarządzania wiedzą pracowników jest analiza i opis stanowisk, które powinny obejmować:

- a) analizę zadań przypisanych do określonej funkcji w zespole pracowniczym z uwzględnieniem zadań w zakresie bezpieczeństwa;
- b) analizę ról rozumianą jako szerokie aspekty zachowania, oczekiwane od osób pełniących te role np.: praca z innymi, elastyczność podczas pracy, stosowane style zarządzania.

Analiza roli i analiza stanowiska pracy są często używane zamiennie, ale „warto odróżnić to, co ktoś musi zrobić od roli, jaką odgrywa, gdy to robi”¹⁷.

Analiza stanowiska pracy powinna obejmować m.in.:

1. Cel ogólny – po co dane stanowisko istnieje oraz jaki jest oczekiwany wkład danego pracownika (w tym w przestrzeganie zasad bezpieczeństwa pożarowego).
2. Zakres obowiązków – poziom odpowiedzialności, jakim powinien wykazywać się pracownik na danym stanowisku (pełniący daną funkcję w zespole pracowniczym) w odniesieniu do zakresu zadań i elementów wejściowych; stopień możliwości podejmowania samodzielnych decyzji, trudność, skala, różnorodność i kompleksowość problemów do rozwiązania, wielkość i wartość zasobów pod kontrolą, a także rodzaj i znaczenie relacji interpersonalnych.
3. Czynniki organizacyjne – relacje podległości służbowej osób na danych stanowiskach, (tzn. komu dany pracownik) podlega bezpośrednio lub funkcyjnie (w sprawach dotyczących bezpieczeństwa pożarowego).

---

¹⁷ Tamże.

4. Czynniki motywujące – poszczególne cechy pracy na danym stanowisku, z których jedne mobilizują pracowników, a inne, jeśli nie robi się nic w celu przeciwdziałania im, demobilizują.
5. Czynniki rozwojowe – awans albo perspektywa rozwoju.

Szczegółowy opis stanowisk pracowniczych jest niezbędny do celów organizacyjnych, do wartościowania tych stanowisk oraz do celów szkoleniowych, gdyż bez tych opisów niemożliwe byłoby skuteczne zarządzanie zasobami kadrowymi. Takie opisy stanowią podstawę do skonstruowania skutecznych systemów szkoleń dla poszczególnych grup pracowników¹⁸.

Motywacja zajmuje się czynnikami wpływającymi na ludzi, by zachowywali się w określony sposób. Składniki motywacji to:

- a. kierunek – co stara się zrobić dana osoba;
- b. wysiłek – jak bardzo się stara;
- c. wytrwałość – jak długo trwa w tych staraniach.

Motywacja wewnętrzna to pojawiające się samoczynnie bodźce, sprawiające określone zachowania ludzi. Motywacja zewnętrzna to nagrody, pochwały, odznaczenia, awanse, ale też kary.

Szkolenia doskonalące pracowników zatrudnionych w obiektach muzealnych

Zdarzenia krytyczne typu pożar lub inne miejscowe zagrożenia krytyczne nie zdarzają się w muzeach często. Może to powodować zmniejszenie czujności w tym zakresie personelu i osób zarządzających tymi obiektami. Umiejętności niewykorzystywane przez dłuższy czas zanikają, pracownik staje się mniej pewny w ich wykorzystaniu, a z drugiej strony w razie konieczności muszą one być wykonywane pewnie i szybko. W związku z powyższym istotne jest przeprowadzanie regularnych szkoleń doskonalących zarówno teoretycznych, jak i praktycznych, także z udziałem zewnętrznych służb ratowniczych (ćwiczenia okresowe). W przeprowadzaniu szkoleń dla pracowników zakładów pracy, w tym także muzeów oraz obiektów zażytkowych, powszechnie niedoceniane jest przeprowadzanie ćwiczeń praktycznych z podręcznym sprzętem do gaszenia pożarów w ich początkowym stadium. Wynika to m.in. z braku odpowiednich stanowisk do takich ćwiczeń. Pracownik, który nie wykonywał samodzielnie użycia gaśnicy czy hydrantu wewnętrznego, prawdopodobnie

¹⁸ M. Armstrong, *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, wydanie III, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005, s. 175-197.

w razie potrzeby wykorzystania tych urządzeń będzie się bał podjąć takiego działania lub wykona je nieskutecznie. Proponuje się wprowadzenie zasady w przypadku szkoleń dla pracowników muzeów, aby każdy pracownik odbywający szkolenie doskonalące (uzupełniające) co najmniej raz w roku odbywał wtedy także trening w gaszeniu pożaru gaśnicą oraz przy użyciu hydrantu wewnętrznego. Ćwiczenia takie mogą być także przeprowadzane jako jednostkowe w czasie, gdy pracownik nie jest obciążony pracą i odnotowane przez przełożonego w odpowiedniej dokumentacji.

Zarys metodyki przygotowania i przeprowadzania szkoleń dla pracowników muzeów

Podstawowym zadaniem czynnych pedagogów i nauczycieli zawodu oraz instruktorów, także tych czynnych w ochronie przeciwpożarowej, jest projektowanie systemów kształcenia. Systemy kształcenia mogą być jednostkami zarówno rozległymi jak największy system szkolenia, jak i tak wąskimi, że dotyczą poszczególnego ucznia czy wydzielonego stanowiska do ćwiczeń np. jednostkowe ćwiczenie doskonalące w obsłudze gaśnicy, hydrantu. Granice systemu kształcenia są więc ustalane arbitralnie stosownie do potrzeb przez pracownika odpowiedzialnego za bezpieczeństwo pożarowe w muzeum. W praktyce jest to konspekt dla jednostki dydaktycznej, gdy projektowanie dotyczy tylko konkretnej jednostki programu nauczania czy szkolenia uzupełniającego lub doskonalącego, jak to ma miejsce w przypadku zagadnień z zakresu bezpieczeństwa pożarowego dla pracowników muzeów lub ratowników przewidzianych do działań ratowniczo-gaśniczych w razie wystąpienia zdarzeń zagrażających życiu osób znajdujących się w tych obiektach takich jak pożar czy inne miejscowe zagrożenie. Konstrukcja dobrego systemu zakłada staranne wyszczególnienie wymagań i celów, systematyczną analizę tych celów, która pozwala określić inne ewentualne możliwości ich osiągnięcia, opracowanie systemu realizacji celów i ocenę przebiegu tej realizacji i osiągniętych rezultatów. Przygotowując szkolenie (konstruując taki mini system) musimy uwzględnić cały szereg ograniczeń zarówno ze strony osób (pracowników), które zamierzamy objąć takim szkoleniem, ze strony środowiska, w którym mamy realizować takie szkolenia, jak i własnych ograniczeń, jakie są po stronie tych, którzy będą realizować projektowane szkolenia. Nasz system kształcenia powinien być nastawiony na to, aby pracownik osiągnął jak największe postępy w pożądanym kierunku w możliwie najkrótszym czasie. Treści kształcenia są określone odgórnie programami określonymi rozporządzeniem

Ministra Gospodarki i Pracy¹⁹. Zostały one sformułowane w sposób lakoniczny, natomiast cele szkolenia określone zostały bardzo ogólnie. Uczestnik szkolenia nie jest w stanie dowiedzieć się, co tak dokładnie powinien umieć po odbyciu takiego szkolenia oraz w jaki sposób może sprawdzić, czy osiągnął już niezbędny poziom kompetencji.

Plan konstrukcji systemu szkolenia obejmuje 3 podstawowe fazy:

- a. analizowanie wymagań systemu;
- b. konstruowanie systemu;
- c. ocenianie jego efektywności.

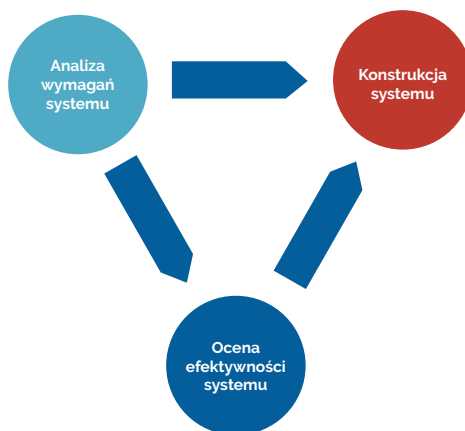
Analizując wymagania systemu realizator szkoleń musi sprecyzować 2 ważne aspekty:

- a. co należy osiągnąć?
- b. jaki jest aktualny stan systemu?

Pierwszy z nich opisuje ogólny cel systemu, drugi dostępne możliwości i ograniczenia mogące utrudniać osiągnięcie tego celu. Rozpatrując łącznie te ogólne cele, możliwe do wykorzystania zasoby oraz ograniczenia, realizator szkoleń jest w stanie ocenić wszystkie możliwe składniki systemu i sposoby ich organizacji. W fazie konstrukcji systemu konstruktor dobiera, organizuje i wypróbowuje poszczególne składniki procedury, które zostaną w tym systemie zastosowane. W fazie oceny porównuje się rzeczywiste funkcjonowanie systemu z zakładanym jego funkcjonowaniem. Może zachodzić konieczność przekonstruowania systemu w zależności od rozmiaru tej rozbieżności między planowanym a faktycznym jego funkcjonowaniem. Fazy strategii konstruowania systemu przedstawione zostały na ryc. 1.

---

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 lipca 2004 r. w sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz.U. 2004 Nr 180, poz. 1860).

Ryc. 1 Podstawowa strategia konstrukcji systemu kształcenia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie R. H. Davis, T. A. Lawrence., S. L. Yelon,
Konstruowanie..., dz. cyt.

Ryc. 2 Elementy projektowania systemu dydaktycznego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie R. H. Davis, T. A. Lawrence., S. L. Yelon,
Konstruowanie..., dz. cyt.

Opis aktualnego stanu systemu kształcenia

Wszelkie prace związane z konstruowaniem jakiegoś systemu muszą zacząć się od opisanego go w istniejącym już kształcie, czyli stanie wejściowym.

Przystępując do projektowania kursu, który ma być wkomponowany w istniejący już system, należy odpowiedzieć sobie na szereg pytań takich jak:

- a. ile osób będzie uczestniczyło w szkoleniu?
- b. jakie jest dotychczasowe przygotowanie tych uczniów/kursantów (ogólne i z zakresu danego kursu)?

- c. pod jakim względem uczestnicy szkolenia różnią się między sobą, a w czym są podobni?
- d. jaki zakres materiału będzie przedmiotem szkolenia?
- e. na jakim etapie ta grupa szkoleniowa znajduje się obecnie?
- f. czy są jakieś szczególne kłopoty, które już są znane i muszą być uwzględnione?

Ustalenie odpowiedzi na wyżej wymienione pytania w oparciu o opis działania systemu jest istotne dla konstrukcji dobrego systemu kształcenia. Opis stanu aktualnego przeprowadzić należy ze świadomością tego, że w rzeczywistości proces konstrukcji nie rozpoczyna się od zera i środowisko, w którym funkcjonuje ów system posiada zasoby, ale zawiera także liczne ograniczenia, dlatego należy je najpierw rozpoznać i zinwentaryzować. Pełny przegląd środowiska dydaktycznego obejmowałby zajęcia nadobowiązkowe, inne kursy przewidziane w programach szkoleń obowiązkowych i doskonalących oraz takie substytuty nauczyciela jak: filmy, książki i materiały programowalne czy materiały edukacyjne e-learningowe udostępniane na platformie edukacyjnej. Opis stanu faktycznego dostarcza informacji i danych potrzebnych do upewnienia się, że w decyzjach konstrukcyjnych zostaną uwzględnione wszystkie istotne zmienne, fakty i problemy jeszcze przed rozpoczęciem projektowania (przygotowania szkolenia). W przypadku konstruowania systemu dotyczącego wąskiego zakresu szkolenia kwalifikacyjnego i doskonalącego jak np. prowadzenie działań ratowniczych podczas pożarów w obiektach muzealnych i zabytkowych należy zebrać informacje, które dotyczą różnych zdarzeń i zostały zgromadzone w różnych dokumentach. Osoby konstruujące taki system powinny przedstawić instytucjom i osobom upoważnionym do podejmowania decyzji, których pomoc w tym zakresie jest tu potrzebna, opis zamierzeń co do konstruowanego systemu. Po dokonaniu opisu aktualnego stanu systemu należy odpowiedzieć sobie na szereg pytań takich jak:

1. jakie są najważniejsze cechy systemu kształcenia, w którym ma być realizowany projektowany kurs?
2. jaki jest cel kursu?
3. jakie środki zostały podjęte lub powinny być podjęte dla wykonania tego celu lub celów?
4. jakimi zasobami dysponujemy lub będziemy dysponować podczas realizacji tego szkolenia? (dotyczy to: pomieszczeń, środków dydaktycznych, książek, artykułów, wyposażenia, materiałów edukacyjnych)

5. kim są uczestnicy szkolenia, jakie są ich umiejętności i oczekiwania? czego powinni się nauczyć?
6. jak liczne będą grupy szkoleniowe?
7. jakie są zadania realizatorów tych szkoleń?
8. jakie są najważniejsze zadania dla kierownika kursu?
9. jakie są najważniejsze zadania konstruktora systemu?

Dodatkowo należy także zinwentaryzować ograniczenia, które należy uwzględnić podczas realizacji procesu kształcenia.

Ponadto należy odpowiedzieć na pytanie, dlaczego nauczyciel (realizator szkoleń) – kierownik kursu powinien znać opis systemu:

- a. jeśli realizator szkolenia będzie świadomy istniejących zasobów, jest bardziej prawdopodobne, że je wykorzysta;
- b. jeśli realizator szkolenia (nauczyciel) posiada dane dotyczące uczniów, zwiększa to prawdopodobieństwo, że pomoże im nauczyć się tego, co powinni wiedzieć, czego mogą się nauczyć i czego powinni się nauczyć, by móc właściwie postępować w realizacji zadań w zakresie ochrony przeciwpożarowej, jakie na nich spoczywają w związku z pełnionymi przez nich funkcjami w zakresie zapobiegania pożarom i zwalczania ich w przypadku wystąpienia;
- c. jeżeli realizator szkolenia dokona sumiennego przeglądu swoich własnych możliwości zwiększy to prawdopodobieństwo, że zrobi on najlepszy użytek ze swoich umiejętności i będzie je dalej rozwijał, zamiast zabierać się do robienia rzeczy, do których nie jest przygotowany;
- d. ludzie w systemach kształcenia to uczniowie, nauczyciele oraz pomocniczy pracownicy dydaktyczni i instruktorzy zajęć praktycznych;
- e. materiały to: książki, slajdy i filmy, taśmy magnetofonowe i telewizyjne, a także materiały wideo oraz e-learningowe materiały edukacyjne;
- f. ułatwienia i wyposażenie to np. klasy szkolne, wydzielone stanowiska do ćwiczeń z gaśnicami, aparatura audiowizualna i komputery;
- g. procedury to zestawienia tabelaryczne i metody porządkowania informacji, sposoby przeprowadzania ćwiczeń, konspekty, sposoby sprawdzania umiejętności i oceniania poziomu uzyskanych umiejętności.

Najważniejszym celem systemu kształcenia jest spowodowanie, aby uczniowie opanowali określone programem kompetencje na zaplanowanym (określonym w szczegółowym programie) poziomie, zatem zadanie projektanta systemu polega

na takiej organizacji ludzi materiałów i procedur, aby nauka uczestników szkolenia przebiegała jak najwydajniej i doprowadziła do tego, aby pracownicy objęci takim szkoleniem byli zdolni do wykonywania zadań przynależnych do zajmowanych stanowisk z zakresu bezpieczeństwa pożarowego w każdych warunkach.

Interakcja w systemie

Jedną z głównych cech efektywnego systemu kształcenia jest to, że jego elementy wzajemnie od siebie zależą i muszą wchodzić ze sobą w interakcje, aby ten system mógł być realizowany. Żaden system kształcenia nie może istnieć w izolacji, każdy jest związany z jakimś innym systemem kształcenia i jest częścią szerszego systemu kształcenia i zarazem zawiera części składowe, które same są systemami kształcenia. Typowy kurs jakiegoś przedmiotu w szkole jest systemem kształcenia i stanowi on składową część programu nauczania czy innego systemu kształcenia. Program nauczania jest z kolei częścią jeszcze szerszego systemu kształcenia mianowicie powszechnego systemu oświaty. Nasz kurs także składa się z systemu kształcenia i jest złożony z jednostek materiału nauczania, które z kolei składają się z jeszcze mniejszych jednostek odpowiadających poszczególnym celom operacyjnym kształcenia. Zgodna interakcja oznacza, że składniki systemu wspierają się wzajemnie na drodze do osiągnięcia ogólnego celu systemu, tak więc projektant systemu kształcenia musi brać pod uwagę wszelkie możliwe interakcje zachodzące między jego elementami i tak go organizować, by zapewnić zgodną interakcję jego składników.

Wprowadzanie i formułowanie celów kształcenia

Sprecyzowanie celów kształcenia jest jednym z pierwszych kroków w procesie jego projektowania. Decyzje dotyczące układu treści, metody nauczania i oceny zależą od dokładnego i jednoznacznego sformułowania celów kształcenia. Proces określania celów kształcenia polega na wyborze tego, co będzie przedmiotem nauczania, spośród wszystkiego czego można nauczać w danej dziedzinie. Nie jest to zadanie łatwe, ponieważ uczeń może opanować zaledwie małą część przedstawionego mu materiału, natomiast większą część zapomni prawie od razu. Zwykle jest łatwiej po prostu przedstawić mniej materiału lub bardziej przypadkowe zestawy zadań i zasypać nimi ucznia, a wybór pozostawić jemu samemu. Jest to jednak błędne, gdyż zwykle uczeń nie jest na tyle przygotowany, aby móc właściwie zakwalifikować informacje, które należy przyswoić. Istotne jest tutaj również, co uczeń chce wiedzieć. Dobrze określony cel musi być jednoznaczny. Oznacza to, że należy wykluczyć możliwość interpretacji celu na więcej niż jeden sposób.

Dlaczego należy wyprowadzać cele i je formułować:

1. Większość decyzji związanych z przygotowaniem kursu zależy od przyjętych celów kształcenia. Treść kursu oraz metody nauczania dobiera się tak, aby pomogły one uczniowi w realizacji tych celów.
2. Cele odgrywają decydującą rolę w ocenie procesu kształcenia. Dostarczają zasadniczych kryteriów, które można stosować zarówno przy szacowaniu postępów ucznia, jak i powodzenia nauczyciela.
3. Jeśli podstawę porozumienia się poszczególnych nauczycieli i instruktorów stanowią cele, pozwala to wyeliminować luki i powtórzenia w programie nauczania.
4. Cele wskazują uczniom, jak mają pokierować swoją nauką i jak oceniać własne postępy.

Kontrola i ocena

Dzięki należytemu programowi oceny nauczyciel i uczniowie będą mogli znaleźć potwierdzenie tego, czy zaszło zjawisko uczenia się czy też nie. Bez programu oceny nie można stwierdzić, czy coś takiego nastąpiło. Przy niewłaściwym programie oceny zachodzi ryzyko dezinformacji. Jeżeli nauczyciel posługuje się danymi, które gromadzi podczas oceniania uczestników kursu, jest bardziej prawdopodobne, że jego efektywność jako nauczyciela poprawi się. Tak więc ocena taka jest równie ważna dla nauczyciela, jak i dla ucznia.

Taksonomia celów kształcenia – doskonalenie

Doskonalenie ma na celu utrzymanie odpowiedniej gotowości do realizacji zadań i uzależnione jest od specyfiki terenu lub specyfiki branży, dla której realizowane jest szkolenie.

Cele szkolenia ustala się jako:

- a. cel całego szkolenia;
- b. cel dla jednostki dydaktycznej;
- c. cel jednostki lekcyjnej lub zagadnienia.

Cele w kategorii **wiedomości** – co uczestnik szkolenia po odbytych szkoleniu będzie wiedział, rozumiał, umiał stosować i oceniać.

Cele w kategorii **umiejętności praktyczne** – jakie umiejętności praktyczne osiągnie uczestnik szkolenia, jak powinien działać lub postępować.

Cele w kategorii **odczucia, przekonania (wartości)** – jakie nastawienie powinni przyjąć uczestnicy.

Cele kształcenia w kategorii wiadomości można osiągnąć na czterech poziomach kompetencji:

- Poziom kompetencji 1 – wiedzieć tzn. umieć nazwać.
- Poziom kompetencji 2 – rozumieć tzn. umieć objaśnić w kilku słowach.
- Poziom kompetencji 3 – stosować tzn. umiejętność zastosowania raz zrozumianej rzeczy w konkretnym przypadku do innych przypadków.
- Poziom kompetencji 4 – oceniać tzn. umieć oceniać wartość materiału, metody i postępowania dla konkretnych sytuacji.

Dla osiągnięcia poszczególnych poziomów kompetencji niezbędne jest stosowanie metod nauczania przedstawionych w tabeli 1.

Tabela 1. Tabela poziomów kompetencji w kategorii wiadomości

PK	Cel	Metoda nauczania	Sformułowania
PK1	Wiedzieć	co najmniej wykład, a także pogadanka w dostatecznym wymiarze czasu	musi umieć nazwać, musi umieć przekazać
PK2	Rozumieć	pogadanka, praca w grupach	musi umieć objaśnić, musi umieć opisać
PK3	Zastosować	praca w grupach, praca partnerska, ćwiczenia, gry dydaktyczne	musi to, czego się nauczył, przenieść i zastosować w innych sytuacjach
PK4	Ocenić	praca w grupach, gry dydaktyczne, ćwiczenia planowane, sprawdziany	musi umieć ocenić to, czego się nauczył, musi umieć uzasadnić przedsięwzięcia (działania)

Źródło: Opracowanie własne

Cele kształcenia w kategorii umiejętności mogą być planowane do osiągnięcia na czterech poziomach kompetencji:

- Poziom kompetencji 1 – naśladować tzn. umieć naśladować czynności pokazywane przez instruktora (nie może to być celem kształcenia pożarniczego, aby jego uczestnicy umieli tylko naśladować czynności).
- Poziom kompetencji 2 – wykonywać samodzielnie tzn. osiąść umiejętność samodzielnego wykonania czynności określonych w celu dydaktycznym.
- Poziom kompetencji 3 – wykonywać dokładnie tzn. umieć nie tylko samodzielnie i właściwie wykonać czynności, ale wykonywać je precyzyjnie i sprawnie.

- Poziom kompetencji 4 – wykonywać automatycznie tzn. osiąść umiejętność wykonywania czynności szybko, bezbłędnie i absolutnie bezpiecznie w każdej sytuacji.

Dla osiągnięcia poszczególnych poziomów kompetencji niezbędne jest stosowanie metod nauczania przedstawionych w tabeli 2.

Tabela 2. Tabela poziomów kompetencji w kategorii umiejętności

PK	Cel	Metoda nauczania	Sformułowania
PK1	Naśladować	zajęcia praktyczne	musi umieć naśladować czynności
PK2	Wykonywać samodzielnie	zajęcia praktyczne, praca stacjonarna	musi umieć wykonywać czynności bez pokazywania
PK3	Wykonywać dokładnie	zajęcia praktyczne, praca stacjonarna	musi fachowo, prawidłowo i samodzielnie wykonywać określone czynności oraz je objaśniać.
PK4	Wykonywać automatycznie	zajęcia praktyczne, praca stacjonarna, ćwiczenia, ćwiczenia wg scenariusza.	musi panować nad wykonywaniem określonych czynności w każdej sytuacji

Źródło: Opracowanie własne

Propozycja celu dydaktycznego szkolenia uzupełniającego dla ratowników przewidzianych do prowadzenia działań w obiektach zabytkowych i muzealnych – cel ogólny umieć wykonywać zadania ratowniczo-gaśnicze podczas pożaru w muzeum (obiekcie muzealnym) na stanowisku pomocnika i przodownika roty – poziom kompetencji 4.

Regulacje prawne dotyczące szkoleń pracowników w zakresie ochrony przeciwpożarowej

Szczegółowe zasady szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy, zakres szkolenia, wymagania dotyczące treści i realizacji programów szkolenia oraz sposób dokumentowania szkolenia określa rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy²⁰.

Zgodnie z rozporządzeniem pracodawca ma obowiązek zapewnić pracownikowi odbycie odpowiedniego szkolenia w zależności do rodzaju wykonywanej pracy.

²⁰ Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 lipca 2004 r. w sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz.U. 2004 Nr 180, poz. 1860).

Ponadto jest zobligowany do przekazania mu informacji i instrukcji dotyczących zajmowanego stanowiska pracy lub wykonywanej pracy. Wśród przeprowadzanych szkoleń można wyróżnić:

1. Szkolenie wstępne – przeprowadzane w formie instruktażu według programów opracowanych dla poszczególnych grup stanowisk, które obejmuje:
  - a. szkolenie wstępne ogólne (instruktaż ogólny)²¹;
  - b. szkolenie wstępne na stanowisku pracy (instruktaż stanowiskowy)²².

Pracodawca, który wykonuje zadania służby bezpieczeństwa i higieny pracy²³, przed podjęciem wykonywania tych zadań odbywa szkolenie przeprowadzone w formie kursu lub seminarium według programu opracowanego w oparciu o ramowy program szkolenia. Potwierdzeniem odbycia szkolenia jest zaświadczenie wydane przez organizatora szkolenia.

2. Szkolenie okresowe – ma na celu aktualizację i ugruntowanie wiedzy i umiejętności w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy oraz zapoznanie uczestników szkolenia z nowymi rozwiązaniami techniczno-organizacyjnymi w tym zakresie. Szkolenie okresowe odbywają:
  - a. osoby będące pracodawcami oraz inne osoby kierujące pracownikami, w szczególności kierownicy, mistrzowie i brygadziści;
  - b. pracownicy zatrudnieni na stanowiskach robotniczych;
  - c. pracownicy inżynieryjno-techniczni, w tym projektanci, konstruktorzy maszyn i innych urządzeń technicznych, technolodzy i organizatorzy produkcji;
  - d. pracownicy służby bezpieczeństwa i higieny pracy i inne osoby wykonujące zadania tej służby;
  - e. pracownicy administracyjno-biurowi i inni niewymienieni w pkt. 1–4 rozporządzenia, których charakter pracy wiąże się z narażeniem na czynniki

²¹ Instruktaż ogólny prowadzi pracownik służby bezpieczeństwa i higieny pracy lub osoba wykonująca u pracodawcy zadania tej służby albo pracownik wyznaczony przez pracodawcę posiadający zasoby wiedzy i umiejętności zapewniające właściwą realizację programu instruktażu.

²² Instruktaż stanowiskowy przeprowadza się przed dopuszczeniem do wykonywania pracy na określonym stanowisku:

- a) pracownika zatrudnianego na stanowisku robotniczym oraz innym, na którym występuje narażenie na działanie czynników szkodliwych dla zdrowia, uciążliwych lub niebezpiecznych;
- b) pracownika przenoszonego na stanowisko;
- c) ucznia odbywającego praktyczną naukę zawodu oraz studenta odbywającego praktykę studencką;
- d) pracownik wykonujący pracę na kilku stanowiskach pracy powinien odbyć instruktaż stanowiskowy na każdym z tych stanowisk.

²³ Zob. art. 237 § 1 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. 1974 Nr 24, poz. 141).

szkodliwe dla zdrowia, uciążliwe lub niebezpieczne albo z odpowiedzialnością w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy.

Ramowe programy szkolenia poszczególnych grup stanowisk zostały zawarte w załączniku nr 1 do rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy²⁴. Wśród nich znajdują się:

1. Ramowy program instruktażu ogólnego

Szkolenie (instruktaż) jest przeznaczone dla wszystkich osób, które rozpoczynają pracę w danym zakładzie pracy. Program przewiduje szkolenie z zakresu ochrony przeciwpożarowej. Ramowy program szkolenia uwzględnia między innymi temat szkolenia: *Podstawowe zasady ochrony przeciwpożarowej oraz postępowania w razie pożaru (1 godzina²⁵)*.

2. Ramowy program instruktażu stanowiskowego

Szkolenie jest przeznaczone dla pracowników nowozatrudnionych na stanowiskach robotniczych i innych, na których występuje narażenie na działanie czynników szkodliwych dla zdrowia, uciążliwych lub niebezpiecznych, dla pracowników przenoszonych na takie stanowiska oraz w przypadku zmiany warunków techniczno-organizacyjnych tj. w razie zmiany procesu technologicznego, zmiany organizacji stanowisk pracy, wprowadzenia do stosowania substancji o działaniu szkodliwym dla zdrowia albo niebezpiecznym oraz nowych lub zmienianych narzędzi, maszyn i innych urządzeń. Szkolenie jest przeznaczone również dla studentów odbywających praktyki studenckie oraz uczniów odbywających praktyczną naukę zawodu. Szkolenie powinno być prowadzone w formie instruktażu na stanowisku, na którym będzie zatrudniony instruowany pracownik, na podstawie szczegółowego programu opracowanego przez organizatora szkolenia i odbywać się wieloetapowo poczynając od rozmowy wstępnej instruktora z instruowanym pracownikiem, pokazaniu i objaśnieniu przez instruktora całego procesu pracy, próbnego wykonywania procesu pracy przez pracownika przy korygowaniu przez instruktora sposobów wykonywania pracy, samodzielnej pracę instruowanego pracownika pod nadzorem instruktora, aż po sprawdzenie i ocenę przez instruktora sposobu wykonywania pracy przez pracownika. Ramowy program szkolenia uwzględnia między innymi temat szkolenia: *Omówienie czynników środowiska pracy występujących przy określonych czynnościach na stanowisku pracy oraz zagrożeń, sposobów ochrony przed zagrożeniami, a także zasad postępowania w razie wypadku lub awarii (2 godziny²⁶)*.

²⁴ Dz.U. Nr 180, poz. 1860.

²⁵ W godzinach lekcyjnych trwających 45 minut.

²⁶ W godzinach lekcyjnych trwających 45 minut.

3. Ramowy program szkolenia okresowego pracodawców i innych osób kierujących pracownikami

Szkolenie aktualizujące i uzupełniające wiedzę i umiejętności z zakresu m.in.: oceny zagrożeń występujących w procesach pracy oraz ryzyka związanego z tymi zagrożeniami, ochrony pracowników przed zagrożeniami związanymi z wykonywaną pracą. Szkolenie w formie kursu jest przeznaczone dla pracodawców, w tym osób kierujących przedsiębiorstwami państwowymi, spółkami, zakładami prywatnymi, urzędami, spółdzielniami, oraz innych osób kierujących pracownikami (mistrzów, brygadzystów, kierowników wydziałów i innych komórek organizacyjnych). Ramowy program szkolenia uwzględnia między innymi temat szkolenia: *Zasady postępowania w razie wypadku w czasie pracy i w sytuacjach zagrożeń (np. pożaru, awarii), w tym zasady udzielania pierwszej pomocy w razie wypadku (1 godzina²⁷)*.

4. Ramowy program szkolenia okresowego pracowników zatrudnionych na stanowiskach robotniczych

Szkolenie aktualizujące i uzupełniające wiedzę i umiejętności z zakresu m.in.: zagrożeń związanych z wykonywaną pracą oraz metod ochrony przed tymi zagrożeniami, postępowania w razie wypadku i w sytuacjach zagrożeń. Szkolenie jest przeznaczone dla osób zatrudnionych na stanowiskach robotniczych. Powinno być ono zorganizowane w formie instruktażu na podstawie szczegółowego programu opracowanego przez organizatora szkolenia. Ramowy program szkolenia uwzględnia między innymi temat szkolenia: *Zasady postępowania w razie wypadku w czasie pracy i w sytuacjach zagrożeń (np. pożaru, awarii), w tym zasady udzielania pierwszej pomocy w razie wypadku (2 godziny²⁸)*.

5. Ramowy program szkolenia²⁹ okresowego pracowników inżynieryjno-technicznych

Szkolenie aktualizujące i uzupełniające wiedzę i umiejętności z zakresu m.in.: identyfikacji i oceny zagrożeń występujących w procesach pracy, metod likwidacji lub ograniczenia zagrożeń czynnikami występującymi w środowisku pracy. Szkolenie jest przeznaczone dla pracowników inżynieryjno-technicznych zakładów pracy, w szczególności projektantów, konstruktorów, technologów, organizatorów produkcji. Przy kompletowaniu grup pracowników do szkolenia, należy brać pod uwagę podobieństwo prac wykonywanych przez uczestników

²⁷ Jw.

²⁸ Jw.

²⁹ Szczegółowy program szkolenia powinien być opracowany odrębnie dla każdej grupy pracowników inżynieryjno-technicznych (projektantów, konstruktorów, technologów).

szkolenia. Szkolenie powinno być zorganizowane w formie kursu lub seminarium albo samokształcenia kierowanego na podstawie szczegółowego programu szkolenia opracowanego przez organizatora szkolenia. Ramowy program szkolenia uwzględnia między innymi temat szkolenia: *Zasady postępowania w razie wypadku w czasie pracy i w sytuacjach zagrożeń (np. pożaru, awarii), w tym zasady udzielania pierwszej pomocy w razie wypadku (1 godzina³⁰).*

6. Ramowy program szkolenia okresowego pracowników administracyjno-biurowych i innych³¹

Szkolenie aktualizujące i uzupełniające wiedzę i umiejętności z zakresu między innymi oceny zagrożeń związanych z wykonywaną pracą, metod ochrony przed zagrożeniami dla zdrowia i bezpieczeństwa pracowników, postępowania w razie wypadku oraz w sytuacjach awaryjnych. Szkolenie jest przeznaczone dla pracowników administracyjno-biurowych, w tym zatrudnionych przy obsłudze monitorów ekranowych, a także pracowników placówek służby zdrowia, szkół i innych placówek oświatowych, jednostek naukowo-badawczych i innych pracowników, których charakter pracy wiąże się z narażeniem na czynniki szkodliwe dla zdrowia, uciążliwe lub niebezpieczne albo z odpowiedzialnością w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy. Szkolenie powinno być zorganizowane w formie seminarium lub kursu albo samokształcenia kierowanego – na podstawie szczegółowego programu opracowanego przez organizatora szkolenia. Ramowy program szkolenia uwzględnia między innymi temat szkolenia: *Postępowanie w razie wypadków i w sytuacjach zagrożeń (np. pożaru, awarii), w tym zasady udzielania pierwszej pomocy w razie wypadku (2 godziny³²).*

Projekty modernizacji programów szkoleń dla pracowników muzeów oraz projekt szkolenia doskonalącego (uzupełniającego) dla ratowników PSP i OSP oraz dowódców tych jednostek

W ramach przeprowadzonych prac projektowych zostały zaproponowane projekty doskonalenia systemu szkolenia w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla pracowników zatrudnionych w obiektach muzealnych i zabytkowych. Dodatkowo opracowane propozycje dedykowanych tematów szkoleń dla jednostek ratowniczych, które są przewidziane do udziału w akcjach ratowniczo-gaśniczych w tych obiektach.

³⁰ W godzinach lekcyjnych trwających 45 minut.

³¹ Zob. § 14 ust. 2 pkt. 5 rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 lipca 2004 r. w sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz.U. 2004 Nr 180, poz. 1860).

³² W godzinach lekcyjnych trwających 45 minut.

tach. Zaproponowane projekty oraz propozycje uwzględniają proponowaną koncepcję szkolenia, formy i szczegółowe cele tych szkoleń, określają kto takie szkolenia powinien odbyć (uzyskać odpowiedni poziom kompetencji). Nie zawierają jednak propozycji dotyczących czasu trwania szkoleń ani miejsca ich przeprowadzania, gdyż decyzja ta powinna należeć do organizatora i osób je realizujących.

Projekt uzupełnień do programów szkolenia w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla pracowników podstawowych zatrudnionych w muzeach

Pracownicy podstawowi (personel techniczny) powinni posiadać co najmniej wykształcenie średnie oraz zostać przeszkoleni w zakresie postępowania w przypadku wystąpienia zagrożenia pożarowego lub pożaru w obrębie swojego stanowiska pracy (wykonywanej pracy) lub na innym stanowisku administracyjno-biurowym. Oznacza to, że powinni potrafić właściwie zareagować w przypadku zauważenia nieprawidłowości lub niewłaściwego postępowania innych pracowników lub zwiedzających albo innych osób przebywających na terenie muzeum, którzy swoim zachowaniem mogliby doprowadzić do powstania pożaru lub innego zagrożenia (np. poprzez stosowanie ognia w miejscach niedozwolonych, zastawianie dostępu do sprzętu i urządzeń przeciwpożarowych, palenie tytoniu w miejscach niedozwolonych, wnoszenie na teren muzeum przedmiotów i materiałów mogących przyczynić się do wzrostu zagrożenia).

Poprzez właściwe reagowanie w razie zauważenia nieprawidłowości lub niewłaściwego postępowania innych pracowników lub zwiedzających albo innych osób przebywających na terenie muzeum należy rozumieć:

1. Zwrócenie uwagi osobom nieprzestrzegającym zakazu palenia tytoniu lub zakazu stosowania ognia otwartego w miejscach, gdzie jest to zabronione, aby dostosowały się do obowiązujących w muzeum zasad. W razie niereagowania tych osób, powinni powiadomić służby ochrony obiektu lub inne osoby zgodnie z procedurą zapisaną w IBP;
2. Usunięcie zauważonej nieprawidłowości (np. zastawiony dostęp do podręcznego sprzętu, używanie podręcznego sprzętu gaśniczego do innych celów niż do których są przeznaczone, zastawianie dróg ewakuacyjnych) lub w razie braku możliwości usunięcia tej nieprawidłowości, powiadomienie przełożonego lub inspektora ochrony przeciwpożarowej w muzeum (należy postępować zgodnie z procedurą określoną na takie sytuacje w IBP);
3. Natychmiastowe powiadomienie przełożonych, służby ochrony lub CPR w razie zauważenia podejrzanego zachowywania się jakiejś osoby na tere-

nie muzeum lub zauważenia pozostawionego bez opieki podejrzanego opakowania lub np. plecaka (albo podobnego), do którego nikt się nie przyznaje – postępowanie zgodnie z IBP.

Poprzez właściwe reagowanie w razie zauważenia pożaru na terenie muzeum należy rozumieć:

1. Umiejętne podejmowanie działania gaśniczego przy użyciu sprzętu podręcznego.
2. Alarmowanie innych pracowników o pożarze oraz zgłaszanie takiego faktu do CPR i przełożonych.
3. Umiejętne udzielenie pierwszej pomocy osobom poszkodowanym bez narażania własnego życia.
4. Wykonanie czynności pomocniczych podczas działań służb ratowniczych (straż pożarna i pogotowie ratunkowe) w zakresie ewakuacji osób i ewakuacji mienia zgodnie z przyjętymi w muzeum procedurami.
5. Kierowanie zwiedzających na drogi ewakuacyjne prowadzące do bezpiecznych wyjść oraz na plac zbiórki. Po ewakuacji udzielanie pomocy w opuszczeniu strefy zagrożenia (z uwzględnieniem osób, które utraciły zdolność do samodzielnego poruszania się).

W tabeli 3 został przedstawiony projekt uzupełnień do programów szkolenia w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla pracowników podstawowych zatrudnionych w muzeach.

Tabela 3. Projekt uzupełnień do programów szkolenia w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla pracowników podstawowych zatrudnionych w muzeach

Projekt uzupełnień do programów szkolenia w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla pracowników podstawowych zatrudnionych w muzeach							
Lp.	Temat	Zagadnienia	Cel ogólny / cel operacyjny	Sposób realizacji zagadnienia	Poziom kompetencji	Test sytuacji odniesienia	Ocena realizacji celu
I	Rodzaje szkoleń, które powinny być realizowane zgodnie z wymaganiami Rozporządzeniu Ministra Pracy dla pracowników podstawowych zatrudnionych w muzeach:						
	1. Instruktaż ogólny; podstawowe zasady ochrony przeciwpożarowej oraz postępowania w razie pożaru - czas 1 godzina.						
	2. Ramowy program instruktażu stanowiskowego - czas 2 godziny.						
	3. Ramowy program szkolenia okresowego pracowników zatrudnionych na stanowiskach robotniczych - czas 2 godziny.						
	4. Ramowy program szkolenia okresowego i innych osób - czas 2 godziny.						
	Tematy szkoleń wraz z celami szczegółowymi, opisem sytuacji odniesienia i zasad weryfikacji poziomu kompetencji pracowników w tym zakresie, które należy uwzględnić w wyżej wymienionych szkoleniach, jako szkolenia uzupełniające, pozwalające na przygotowanie pracowników do skutecznej realizacji ich zadań w zakresie ochrony przeciwpożarowej. Osoby odpowiedzialne za realizację tych szkoleń a także częstotliwość ich odbywania przez poszczególnych pracowników powinny być szczegółowo określone w IBP.						
1a	właściwe reagowanie w razie zauważenia nieprawidłowości lub niewłaściwości postępowania innych pracowników lub zwiedzających albo innych osób przebywających na terenie muzeum	reagowanie na nieprzebieganie zakazu stosowania ognia i palenia tytoniu na terenie muzeum	pracownik będzie umiał egzekwować przestrzeganie zakazu stosowania ognia otwartego w miejscach gdzie jest to zakazane	zagadnienie powinno być realizowane w formie ćwiczeń praktycznych w specjalnie przygotowanych salach lub w muzeum zgodnie z opracowanym scenariuszem	3	pracownik umie zdecydowanie reagować i wyegzekwować przestrzeganie zakazu palenia tytoniu lub stosowania ognia otwartego w rejonie petnienia dyżuru	oceny dokonuje upoważniony pracownik prowadzący szkolenia w oparciu o treningowe wykonywanie tego typu ćwiczeń zgodnie ze scenariuszem ćwiczenia szkoleniowego
1b	reagowanie na zauważone nieprawidłowości w zakresie bezpieczeństwa pożarowego	reagowanie na zauważone nieprawidłowości w zakresie bezpieczeństwa pożarowego	pracownik będzie wiedział jak postępować by doprowadzić do usunięcia stwierdzonej nieprawidłowości samodzielnie lub przy pomocy innych pracowników albo powiadomi o tym fakcie odpowiedzialnego pracownika	pracownik będzie wiedział jak postępować by doprowadzić do usunięcia stwierdzonej nieprawidłowości samodzielnie lub przy pomocy innych pracowników albo powiadomi o tym fakcie odpowiedzialnego pracownika	3	pracownik umie reagować zgodnie z procedurą określoną w IBP w razie stwierdzenia nieprawidłowości w zakresie zabezpieczenia przeciwpożarowego, zastawionego dostępu do sprzętu, uszkodzonego sprzętu podręcznego, zastawionej drogi ewakuacyjnej, braku lub uszkodzenia oznakowania bezpieczeństwa	oceny dokonuje prowadzący szkolenia w oparciu o treningowe wykonywanie tego typu ćwiczenia zgodnie ze scenariuszem zajęć szkoleniowych

Projekt uzupełnień do programów szkolenia w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla pracowników podstawowych muzeów							
Lp.	Temat	Zagadnienia	Cel ogólny / cel operacyjny	Sposób realizacji zagadnienia	Poziom kompetencji	Test sytuacji odniesienia	Ocena realizacji celu
1c		reagowanie w razie zauważenia podejrzanego zachowania się jakiegś osoby na terenie muzeum lub zauważenia podejrzanego opakowania lub np. plecaka, do którego nikt się nie przynaję	pracownik będzie wiedział jak postępować zgodnie z IBP w razie stwierdzenia podejrzanego zachowania się osoby przebywającej na terenie muzeum lub zauważenia pozostawionego pakunku (lub plecaka)	pracownik umie reagować zgodnie z procedurą określoną w IBP w razie stwierdzenia podejrzanego zachowania się osoby przebywającej na terenie muzeum lub zauważenia pozostawionego pakunku (lub plecaka)	3	pracownik umie reagować zgodnie z procedurą określoną w IBP w razie stwierdzenia podejrzanego zachowania się osoby przebywającej na terenie muzeum lub zauważenia pozostawionego pakunku (wzglądnie plecaka)	oceny dokonuje prowadzący szkolenia w oparciu o treningowe wykonywanie tego typu ćwiczenia zgodnie ze scenariuszem zajęć szkoleniowych
2a	reagowanie w przypadku zauważenia pożaru lub innego miejscowego zagrożenia na obsługiwanych terenie	pożar w pomieszczeniu pełnienia dyżuru lub innym miejscu na terenie muzeum	uczestnik szkolenia będzie umiał podjąć działania w celu ugaszenia pożaru przy pomocy dostępnego podręcznego sprzętu gaśniczego	uczestnik szkolenia odczucie praktyczny trening w ustalonym miejscu do ćwiczeń lub na odpowiednim stanowisku i wykaże się umiejętnością obsługi podręcznego sprzętu gaśniczego (gaśnice, hydranty) do gaszenia pożaru w jego fazie początkowej zgodnie z procedurami zawartymi w IBP	3	uczestnik szkolenia odczucie praktyczny trening w ustalonym miejscu do ćwiczeń lub na odpowiednim stanowisku i wykaże się umiejętnością obsługi podręcznego sprzętu gaśniczego (gaśnice, hydranty) do gaszenia pożaru w jego fazie początkowej zgodnie z procedurami zawartymi w IBP	oceny dokonuje prowadzący szkolenia w oparciu o treningowe wykonywanie tego typu ćwiczenia zgodnie ze scenariuszem zajęć szkoleniowych

Projekt uzupełnień do programów szkolenia w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla pracowników podstawowych muzeów							
Lp.	Temat	Zagadnienia	Cel ogólny / cel operacyjny	Sposób realizacji zagadnienia	Poziom kompetencji	Test sytuacji odniesienia	Ocena realizacji celu
2b		wypadek lub nagłe zastąpienie osoby przebywającej na terenie muzeum	uczestnik szkolenia będzie umiał zaalarmować innych pracowników, CPR, i przełożonego w muzeum o zaistniałym zdarzeniu i udzielić niezbędnych informacji, a także udzielić pierwszej pomocy przedmedycznej	uczestnik szkolenia odbędzie praktyczny trening na terenie do ćwiczeń i wykaże się sprawnym alarmowaniem współpracowników, zwiędzających i CPR oraz przelozonych zgodnie z zaleceniami zawartymi w IBP oraz umiejętnościami udzielenia pomocy przedmedycznej osobie jej potrzebującej	3	uczestnik szkolenia odbędzie praktyczny trening na terenie do ćwiczeń i wykaże się sprawnym alarmowaniem współpracowników, zwiędzających i CPR oraz przelozonych zgodnie z zaleceniami zawartymi w IBP oraz umiejętnościami udzielenia pomocy przedmedycznej osobie jej potrzebującej	oceny dokonuje prowadzący szkolenia w oparciu o treningowe wykonywanie tego typu ćwiczenia zgodne ze scenariuszem zajęć szkoleniowych
2c		akt sabotażu, terroru na terenie muzeum, pozostawiony podejrzany pakunek lub np. plecak	uczestnik szkolenia będzie umiał zaalarmować innych pracowników, CPR, i przełożonego w muzeum o zaistniałym zdarzeniu i udzielić niezbędnych informacji	uczestnik szkolenia odbędzie praktyczny trening na terenie do ćwiczeń i wykaże się sprawnym alarmowaniem współpracowników, zwiędzających i CPR oraz przelozonych zgodnie z zaleceniami zawartymi w IBP	3	uczestnik szkolenia odbędzie praktyczny trening na terenie do ćwiczeń i wykaże się sprawnym alarmowaniem współpracowników, zwiędzających i CPR oraz przelozonych a także postępowaniem zgodnie z zaleceniami zawartymi w IBP	

Projekt uzupełnień do programów szkolenia w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla pracowników podstawowych muzeów							
Lp.	Temat	Zagadnienia	Cel ogólny / cel operacyjny	Sposób realizacji zagadnienia	Poziom kompetencji	Test sytuacji odniesienia	Ocena realizacji celu
2d		pożar urządzenia elektrycznego będącego wyposażeniem muzeum	uczestnik szkolenia wybierze odpowiednie gaśnice i zastosuje ją skutecznie do ugaszenia urządzenia elektrycznego które uległo zapaleniu (np. czajnik znajdujący się w pomieszczeniu socjalnym)	uczestnik szkolenia odbędzie praktyczny trening na stanowisku do ćwiczeń w stosowaniu gaśnic proszkowych i śniegowych do skutecznego gaszenia pożaru urządzenia elektrycznego wyposażenia muzeum	3	uczestnik szkolenia odbędzie praktyczny trening na stanowisku do ćwiczeń w stosowaniu gaśnic proszkowych i śniegowych do skutecznego gaszenia pożaru urządzenia elektrycznego stanowiącego wyposażenie muzeum	oceny dokonuje prowadzący szkolenia w oparciu o treningowe wykonywanie tego typu ćwiczenia zgodnie ze scenariuszem zajęć szkoleniowych
2e		eksponat muzealny podpalony przez zwiędzającego (np. obraz) lub palący się z innej przyczyny	uczestnik szkolenia wybierze odpowiednie gaśnice do ugaszenia palącego się obrazu i zastosuje ją skutecznie do ugaszenia palącego obrazu/eksponatu.	uczestnik szkolenia odbędzie praktyczny trening na terenie do ćwiczeń w stosowaniu gaśnic wodnych do skutecznego gaszenia płonącego obrazu lub innego eksponatu	3	uczestnik szkolenia odbędzie praktyczny trening na terenie do ćwiczeń w stosowaniu gaśnic wodnych mglowych do skutecznego gaszenia płonącego obrazu lub innego eksponatu	instruktor prowadzący szkolenie praktyczne oceni czy pracownik potrafi już właściwie uruchamiać i stosować gaśnice do gaszenia pożaru w początkowej fazie; w przypadku negatywnej oceny pracownik musi powtórzyć ćwiczenia aż do uzyskania umiejętności w tym zakresie
2f		zaproszenie ognia w obiekcie muzealnym	uczestnik szkolenia wybierze odpowiednie gaśnice do ugaszenia pożaru	uczestnik szkolenia odbędzie praktyczny trening na terenie do ćwiczeń w stosowaniu środków służących skutecznemu gaszeniu	3	uczestnik szkolenia odbędzie praktyczny trening na terenie do ćwiczeń w stosowaniu środków służących skutecznemu gaszeniu	

Projekt uzupełnień do programów szkolenia w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla pracowników podstawowych muzeów							
Lp.	Temat	Zagadnienia	Cel ogólny / cel operacyjny	Sposób realizacji zagadnienia	Poziom kompetencji	Test sytuacji odniesienia	Ocena realizacji celu
29		pożar w magazynie podręcznym	uczestnik szkolenia wybierze odpowiednią gaśnicę do ugaszenia pożaru i będzie postępował zgodnie z procedurą zawartą w IBP	uczestnik szkolenia odbędzie praktyczny trening na terenie do ćwiczeń w stosowaniu środków służących skutecznemu gaszeniu pożaru w magazynku podręcznym	3	uczestnik szkolenia odbędzie praktyczny trening na terenie do ćwiczeń w stosowaniu środków służących skutecznemu gaszeniu pożaru w magazynku podręcznym	
3	prowadzenie ewakuacji osób przebywających w obiektach i współpraca z przybyłymi jednostkami ratowniczymi	wykonywanie zadań podczas ewakuacji ludzi z pomieszczeń muzealnych przeznaczonych do zwiedzenia mających na celu sprawny przebieg ewakuacji	pomoc osobom znajdującym się w muzeum w wybraniu odpowiedniej drogi ewakuacji – wolnej od dymu i niezagrożonej pożarem	uczestnik szkolenia odbędzie praktyczny trening na terenie do ćwiczeń w stosowaniu środków służących skutecznemu gaszeniu pożaru w magazynku podręcznym	3	uczestnik szkolenia weźmie udział w praktycznym treningu ewakuacji z pomieszczeń muzeum, w udzielaniu pomocy i innym pracownikom, którzy mają problemy z wybraniem odpowiedniego kierunku ewakuacji i pomoc bezpośrednia osobom niemożącym się poruszać z różnych przyczyn (zasiabnięcie, odniesienie obrażeń uniemożliwiających lub utrudniających poruszanie się)	instruktor prowadzący szkolenie praktyczne oceni, czy pracownik potrafi udzielać pomocy osobom zagrożonym w sprawnym ewakuowaniu i udzielaniu pomocy osobom mającym problemy z ewakuacją
4	prowadzenie ewakuacji zbiorów muzealnych i współpraca w tym zakresie z jednostkami ratowniczymi	wykonywanie czynności określonych w IBP dotyczących ewakuacji zagrożonych pożarem eksponatów pamiętając o nienarazaniu swojego życia i zdrowia; umiejętna współpraca z jednostkami ratowniczymi	wykonywanie czynności mających na celu ewakuację cennych eksponatów w celu ich ochrony przed zniszczeniem.	uczestnik szkolenia będzie znał procedury ewakuacji zbiorów i przewidziane do realizacji przez niego zadania	3	uczestnik szkolenia będzie znał procedury ewakuacji zbiorów i przewidziane do realizacji przez niego zadania	instruktor prowadzący szkolenie praktyczne oceni, czy pracownik potrafi udzielać pomocy osobom zagrożonym w sprawnym ewakuowaniu i udzielaniu pomocy osobom mającym problemy z ewakuacją

Projekt uzupełnień do programów szkolenia w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla pracowników podstawowych muzeów							
Lp.	Temat	Zagadnienia	Cel ogólny / cel operacyjny	Sposób realizacji zagadnienia	Poziom kompetencji	Test sytuacji odniesienia	Ocena realizacji celu
5	systemy ewakuacyjne (oświetlenie awaryjne)	zastosowane systemy oświetlenia awaryjnego w poszczególnych strefach pożarowych i miejscach, które wyznaczają drogi ewakuacyjne	zapoznanie się pracowników z funkcjonowaniem oświetlenia awaryjnego w razie pożaru i miejscami, które wyznaczają drogi ewakuacyjne		3	pracownicy będą znać funkcjonowanie systemu oświetlenia awaryjnego w obiekcie, gdzie będą przebiegać drogi ewakuacyjne	instruktor prowadzący szkolenie praktyczne oceni, czy pracownik potrafi udzielać pomocy osobom zagrożonym w sprawnym ewakuowaniu i udzieleniu pomocy osobom mającym problemy z ewakuacją
6	systemy DSO	zastosowany system DSO, który podaje wgrane komunikaty o ewakuacji, jak również umożliwia podawanie ustrzych komunikatów w przypadku pożaru i ewakuacji	zapoznanie się pracowników z funkcjonowaniem systemu DSO w razie pożaru.		3	pracownicy będą znać funkcjonowanie systemu DSO, jakie komunikaty będą podawane i jak reagować na wypadek aktywacji systemu DSO	instruktor prowadzący szkolenie praktyczne oceni, czy pracownik potrafi udzielać pomocy osobom zagrożonym w sprawnym ewakuowaniu i udzieleniu pomocy osobom mającym problemy z ewakuacją
7	systemy sygnalizacji pożarowej	zastosowany systemy sygnalizacji pożarowej w poszczególnych strefach pożarowych i miejsca, w których znajdują się elementy aktywujące alarm I i II stopnia	zapoznanie się pracowników z funkcjonowaniem systemu sygnalizacji pożarowej w razie wykrycia pożaru		3	pracownicy będą wiedzieć, jak będzie funkcjonować system sygnalizacji pożarowej w obiekcie, gdzie będą przebiegać drogi ewakuacyjne oraz gdzie znajdują się elementy aktywujące system	instruktor prowadzący szkolenie praktyczne oceni, czy pracownik potrafi udzielać pomocy osobom zagrożonym w sprawnym ewakuowaniu i udzieleniu pomocy osobom mającym problemy z ewakuacją

Źródło: opracowanie własne

Projekt uzupełnień do programów szkolenia w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla kadry kierowniczej (pracowników nadzoru) muzeum

Kadra kierownicza muzeów powinna posiadać wykształcenie wyższe oraz umiejętność praktycznego wykonania czynności w zakresie bezpieczeństwa pożarowego, które w programie szkolenia zostały przypisane dla personelu obsługowo-technicznego i administracyjnego. Jednocześnie kadra kierownicza powinna potrafić wyjaśnić podległemu personelowi zarówno sposób prawidłowego wykonania tych zadań, jak również umieć koordynować realizację zadań podczas akcji ratowniczo-gaśniczej lub w przypadku wystąpienia zdarzenia krytycznego zagrażającego osobom znajdującym się w muzeum, a także jego zbiorom. Ponadto kadra kierownicza powinna umieć kierować działaniami pracowników w przypadku pojawienia się pożaru jeszcze przed przybyciem służb ratowniczych, a po ich przybyciu udzielać niezbędnych informacji o podjętych dotąd działaniach i ściśle współpracować.

Dlatego w realizowanych szkoleniach, zgodnie z obowiązującymi programami, powinny być uwzględnione propozycje zawarte w projektach uzupełnień do programów tak, aby uczestnicy szkoleń uzyskali i stale utrzymywali poziom kompetencji 4 w tym zakresie.

Istotnym elementem, często pomijanym podczas tradycyjnie realizowanych szkoleń, jest sprawdzanie poziomu uzyskanych kompetencji w zakresie zadań na wypadek wystąpienia zdarzeń krytycznych w muzeum. Pracownicy nadzoru powinni znać zadania przewidziane w zakresie reagowania w sytuacjach zagrożenia dla pracowników podstawowych i umieć nadzorować ich wykonywanie, a także potrafić na bieżąco sprawdzać umiejętności podległym im pracownikom w tym zakresie i umieć wyjaśnić im wątpliwości w wymienionych niżej zagadnieniach:

1. Egzekwowanie zakazu stosowania ognia otwartego i palenia tytoniu (zgodnie z procedurą określona w IBP);
2. Usuwanie zauważonych nieprawidłowości mogących utrudnić przebieg ewakuacji i gaszenia pożaru w początkowym stadium;
3. Powiadamianie przełożonych, służby ochrony lub CPR w razie zauważenia podejrzanego zachowywania się jakiejś osoby na terenie muzeum lub zauważenia podejrzanego opakowania.

Koordynowanie działań podległego personelu w razie zauważenia powstania pożaru na terenie muzeum oznacza:

1. Kierowanie działaniami pracowników w zakresie gaszenia pożaru w fazie początkowej przy użyciu podręcznego sprzętu gaśniczego;

2. Sprawdzanie, czy alarmowanie innych pracowników o pożarze oraz zgłoszenie takiego faktu do CPR oraz przełożonych zostało wykonane prawidłowo i czy wszystkie informacje zostały przekazane;
3. Kierowanie udzieleniem pierwszej pomocy przedmedycznej osobom poszkodowanym (bez narażania własnego życia);
4. Kierowanie wykonywaniem czynności pomocniczych podczas działań służb ratowniczych (straż pożarna i pogotowie ratunkowe), w zakresie ewakuacji osób i mienia zgodnie z przyjętymi w muzeum procedurami;
5. Kierowanie ewakuacją zwiedzających i sprawdzanie, czy wszyscy opuścili strefę zagrożenia i czy nie ma osób, które w trakcie ewakuacji utraciły zdolność do poruszania się.

W tabeli 4 został przedstawiony projekt uzupełnień do programów szkolenia w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla pracowników pełniących funkcje kierownicze.

Tabela 4. Projekt uzupełnień do programów szkolenia w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla pracowników pełniących funkcje kierownicze

Projekt uzupełnień do programów szkolenia w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla pracowników pełniących funkcje kierownicze						
Temat	Zagadnienia	Cel ogólny / cel operacyjny	Sposób realizacji zagadnienia	Poziom kompetencji	Test sytuacji odniesienia	Ocena realizacji celu
<p>Rodzaje szkoleń, który powinny być zrealizowane zgodnie z wymaganiami rozporządzenia Ministra Pracy dla pracowników pełniących funkcje kierownicze (zgodnie z rozporządzeniem Ministra Pracy omówione w pkt. 9.1):</p> <ol style="list-style-type: none"> Instruktaż ogólny; podstawowe zasady ochrony przeciwpożarowej oraz postępowania w razie pożaru - czas 1 godzina. Ramowy program instruktorski stanowiskowego - czas 2 godziny. Ramowy program szkolenia okresowego pracodawców i innych osób kierujących pracownikami - czas 2 godziny. 						
nadzór nad właściwym reagowaniem pracowników w razie zauważenia nieprawidłowości lub niewłaściwego postępowania innych pracowników lub zdarzających albo innych osób przebywających na terenie muzeum	reagowanie na nieprzebieżanie zakazu stosowania ognia i palenia tytoniu na terenie muzeum	pracownik będzie umiał nadzorować egzekwowanie przez podległych zakazu stosowania ognia otwartego w miejscach gdzie jest to zakazane	zagadnienie powinno być realizowane w formie ćwiczeń praktycznych w specjalnie przygotowanych salach lub w muzeum zgodnie z opracowanym scenariuszem	4	pracownik umie zdecydowanie reagować i egzekwować przestrzeganie zakazu palenia tytoniu lub stosowania ognia otwartego w rejonie pełnienia dyżuru oraz nadzorować takie postawy wśród podległych pracowników	oceny dokonuje upoważniony pracownik prowadzący szkolenia w oparciu o treningowe wykonywanie tego typu ćwiczenia zgodnie ze scenariuszem zajęć szkoleniowych
sprawowanie nadzoru nad reagowaniem pracowników na zauważone nieprawidłowości w zakresie bezpieczeństwa pożarowego	sprawowanie nadzoru nad reagowaniem pracowników na zauważone nieprawidłowości w zakresie bezpieczeństwa pożarowego	pracownik będzie wiedział jak postępować by doprowadzić do usunięcia stwierdzonej nieprawidłowości samodzielnie lub przy pomocy podległych pracowników. będzie wiedział kogo należy powiadomić o takim fakcie		4	pracownik umie reagować zgodnie z procedurą określoną w IBP w razie stwierdzenia nieprawidłowości w zakresie zabezpieczenia przeciwpożarowego (zastawiony dostęp do sprzętu, uszkodzony sprzęt podprężny, zastawiona droga ewakuacyjna, brak lub uszkodzone oznakowanie bezpieczeństwa oraz potrafi przygotować do takiego reagowania podległych pracowników)	oceny dokonuje uprawniony prowadzący szkolenia w oparciu o treningowe wykonywanie tego typu ćwiczenia zgodnie ze scenariuszem zajęć szkoleniowych

Projekt uzupełnień do programów szkolenia w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla pracowników pełniących funkcje kierownicze						
Temat	Zagadnienia	Cel ogólny / cel operacyjny	Sposób realizacji zagadnienia	Poziom kompetencji	Test sytuacji odniesienia	Ocena realizacji celu
	reagowanie w razie zauważenia podejrzanego zachowywania się jakiejś osoby na terenie muzeum lub zauważenia podejrzanego opakowania lub plecaka, do którego nikt się nie przynaję - postępowanie	pracownik będzie wiedział jak postępować zgodnie z IBP w razie stwierdzenia zachowania się osoby przebywającej na terenie muzeum lub zauważenia pozostałości wionego pakunku lub plecaka	4	pracownik umie reagować zgodnie z procedurą określoną w IBP w razie stwierdzenia podejrzanego zachowania się osoby przebywającej na terenie muzeum lub zauważenia pozostawionego pakunku (lub plecaka); potrafi nadzorować podległych pracowników w tym zakresie	oceny dokonuje uprawniony prowadzący szkolenia w oparciu o treningowe wykonywanie tego typu ćwiczenia zgodnie ze scenariuszem zajęć szkoleniowych	
reagowanie w przypadku zauważenia pożaru lub innego miejscowego zagrożenia na obsługiwanych terenie	pożar w pomieszczeniu pełnienia dyżuru lub innym miejscu na terenie muzeum	uczestnik szkolenia będzie umiał podjąć działania w celu ugaszczenia pożaru przy pomocy dostępnego podręcznego sprzętu gaśniczego	3	uczestnik szkolenia odczeka praktyczny trening w ustalonym miejscu do ćwiczeń lub na od-powiednim stanowisku i wykaże się umiejętnością obsługi podręcznego sprzętu gaśniczego (gaśnice, hydranty) do gaszenia pożaru w fazie początkowej zgodnie z procedurami zawartymi w IBP	oceny dokonuje uprawniony prowadzący szkolenia w oparciu o treningowe wykonywanie tego typu ćwiczenia zgodnie ze scenariuszem zajęć szkoleniowych	
	wypadek lub nagłe zaskabnięcie osoby przebywającej na terenie muzeum	uczestnik szkolenia będzie umiał zaalarmować innych pracowników, CPR i przełożonego w muzeum o zaistniałym zdarzeniu i udzielić niezbędnych informacji a także udzielić pierwszej pomocy przedmedycznej oraz kierować takimi działaniami podległych pracowników	3	uczestnik szkolenia odczeka praktyczny trening na terenie do ćwiczeń i wykaże się sprawnym alarmowaniem współpracowników, zwiędających i CPR oraz przetożonych zgodnie z zaleceniami zawartymi w IBP oraz umiejętnościami udzielenia pomocy przedmedycznej osobie jej potrzebującej oraz w zakresie kierowania takimi działaniami podległych pracowników	oceny dokonuje uprawniony prowadzący szkolenia w oparciu o treningowe wykonywanie tego typu ćwiczenia zgodnie ze scenariuszem zajęć szkoleniowych	

Projekt uzupełnień do programów szkolenia w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla pracowników pełniących funkcje kierownicze						
Temat	Zagadnienia	Cel ogólny / cel operacyjny	Sposób realizacji zagadnienia	Poziom kompetencji	Test sytuacji odniesienia	Ocena realizacji celu
	akt sabotażu, terroru na terenie muzeum, pozostawiony podrzany pakunek lub np. plecak	uczestnik szkolenia będzie umiał zaalarmować innych pracowników, CPR i przelozonego w muzeum o zaistniałym zdarzeniu i udzielić niezbędnych informacji oraz kierować takimi działaniami podległych pracowników		3	uczestnik szkolenia odbędzie praktyczny trening na terenie do ćwiczeń i wykaże się sprawnym alarmowaniem współpracowników, zwiędzających i CPR oraz przelozonych, a także postępowaniem zgodnie z zaleceniami zawartymi w IBP oraz kierować takimi działaniami podległych pracowników	oceny dokonuje uprawniony prowadzący szkolenia w oparciu o treningowe wykonywanie tego typu ćwiczenia zgodnie ze scenariuszem zajęć szkoleniowych
	pożar urządzenia elektrycznego będącego wyposażeniem muzeum	uczestnik szkolenia wybierze odpowiednią gaśnicę i zastosuje ją skutecznie do ugaszenia urządzenia elektrycznego które uległo zapaleniu np. czajnik, znajdujący się w pomieszczeniu socjalnym oraz nauczy się kierować takimi działaniami podległych pracowników		4	uczestnik szkolenia odbędzie praktyczny trening na stanowisku do ćwiczeń w stosowaniu gaśnic przyszowych i śniegowych do skutecznego gaszenia pożaru urządzenia elektrycznego stanowiącego wyposażenie muzeum oraz będzie umiał kierować działaniami podległych pracowników w trakcie takich działań	oceny dokonuje uprawniony prowadzący szkolenia w oparciu o treningowe wykonywanie tego typu ćwiczenia zgodnie ze scenariuszem zajęć szkoleniowych

Projekt uzupełnień do programów szkolenia w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla pracowników pełniących funkcje kierownicze						
Temat	Zagadnienia	Cel ogólny / cel operacyjny	Sposób realizacji zagadnienia	Poziom kompetencji	Test sytuacji odniesienia	Ocena realizacji celu
	eksponat muzealny podpalony przez zwiędającego (np. obraz) lub palący się z innej przyczyny	uczestnik szkolenia wybierze odpowiednie gaśnicę do ugaszenia palącego się obrazu i zastosuje ją skutecznie do jego ugaszenia oraz nauczy się kierować takimi działaniami podległych pracowników		4	uczestnik szkolenia odbędzie praktyczny trening na terenie do ćwiczeń w stosowaniu gaśnic wodnych mgłowych do skutecznego gaszenia płonącego obrazu lub innego eksponatu oraz będzie umiał kierować takimi działaniami podległych pracowników	uprawniony instruktor prowadzący szkolenie praktyczne oceni czy pracownik potrafi już właściwie uruchamiać i stosować gaśnicę do gaszenia pożaru w fazie początkowej. W przypadku negatywnej oceny pracownik musi powtórzyć ćwiczenie aż do uzyskania umiejętności w tym zakresie
	zaprószenie ognia w obiekcie muzealnym	uczestnik szkolenia wybierze odpowiednie gaśnicę do ugaszenia pożaru oraz będzie umiał kierować grupą pracowników w takich działaniach		4	uczestnik szkolenia odbędzie praktyczny trening na terenie do ćwiczeń w stosowaniu środków służących skutecznemu gaszeniu	oceny dokonuje uprawniony prowadzący szkolenia w oparciu o treningowe wykonywanie tego typu ćwiczenia zgodnie ze scenariuszem zajęć szkoleniowych
	pożar w magazynie podręcznym	uczestnik szkolenia wybierze odpowiednie gaśnicę do ugaszenia pożaru i będzie postępował zgodnie z procedurą zawartą w IBP a także będzie umiał kierować działaniami pracowników podczas gaszenia pożaru w fazie początkowej		4	uczestnik szkolenia odbędzie praktyczny trening na terenie do ćwiczeń w stosowaniu środków służących skutecznemu gaszeniu pożaru w magazynku podręcznym.	oceny dokonuje uprawniony prowadzący szkolenia w oparciu o treningowe wykonywanie tego typu ćwiczenia zgodnie ze scenariuszem zajęć szkoleniowych

Projekt uzupełnień do programów szkolenia w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla pracowników pełniących funkcje kierownicze						
Temat	Zagadnienia	Cel ogólny / cel operacyjny	Sposób realizacji zagadnienia	Poziom kompetencji	Test sytuacji odniesienia	Ocena realizacji celu
<p>prowadzenie ewakuacji osób przebywających w obiektach i współpraca z przybyłymi jednostkami ratowniczymi</p>	<p>wykonywanie zadań podczas ewakuacji ludzi z pomieszczeń muzealnych przeznaczonych do zwiedzania mających na celu sprawny przebieg ewakuacji oraz kierowanie takimi działaniami</p>	<p>pomoc osobom znajdującym się w muzeum w wybraniu odpowiedniej drogi ewakuacji - wolnej od dymu i nie zagrożonej pożarem i kierowanie działaniami pracowników podczas takich działań</p>		4	<p>uczestnik szkolenia weźmie udział w praktycznym treningu ewakuacji z pomieszczeń muzeum w udzieleniu pomocy zwiedzającym i innym pracownikom, którzy mają problemy z wybraniem odpowiedniego kierunku ewakuacji i pomoc bezpośrednia osobom nie mogącym się poruszać z różnych przyczyn (zasłabnięcie, odniesienie obrażeń uniemożliwiających lub utrudniających poruszanie się)</p>	<p>uprawniony instruktor prowadzący szkolenie praktyczne oceni czy pracownik potrafi udzielać pomocy osobom zagrożonym w sprawnym ewakuowaniu i udzieleniu pomocy osobom mającym problemy z ewakuacją oraz czy potrafi kierować takimi działaniami</p>
<p>prowadzenie ewakuacji zbiorów muzealnych i współpraca w tym zakresie z jednostkami ratowniczymi</p>	<p>wykonywanie czynności określonych w IBP dotyczących ewakuacji zagrożonych pożarem eksponatów pamiątek o nienarazaniu swojego życia i zdrowia; umiejężna współpraca z jednostkami ratowniczymi</p>	<p>wykonywanie czynności mających na celu ewakuację cennych eksponatów w celu ich ochrony przed zniszczeniem</p>		4	<p>uczestnik szkolenia będzie znał procedury ewakuacji zbiorów i przewidziane do realizacji przez niego zadania</p>	<p>uprawniony instruktor prowadzący szkolenie praktyczne oceni czy pracownik potrafi udzielać pomocy osobom zagrożonym w sprawnym ewakuowaniu i udzieleniu pomocy osobom mającym problemy z ewakuacją oraz czy potrafi kierować takimi działaniami</p>

Projekt uzupełnień do programów szkolenia w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla pracowników pełniących funkcje kierownicze						
Temat	Zagadnienia	Cel ogólny / cel operacyjny	Sposób realizacji zagadnienia	Poziom kompetencji	Test sytuacji odniesienia	Ocena realizacji celu
systemy ewakuacyjne (oświetlenie awaryjne)	zastosowane systemy oświetlenia awaryjnego w poszczególnych strefach pożarowych, miejsca, które wyznaczają drogi ewakuacyjne	zapoznanie się pracowników z funkcjonowaniem oświetlenia awaryjnego w razie pożaru, miejscami które wyznaczają drogi ewakuacyjne		4	pracownicy będą wiedzieć jak będzie funkcjonować system oświetlenia awaryjnego w obiekcie, gdzie będą przebiegać drogi ewakuacyjne	instruktor prowadzący szkolenie praktyczne oceni, czy pracownik potrafi udzielać pomocy osobom zagrożonym w sprawnym ewakuowaniu i udzieleniu pomocy osobom mającym problemy z ewakuacją
systemy DSO	zastosowany system DSO, który podaje wgrane komunikaty o ewakuacji jak również umożliwia podawanie ustnych komunikatów w przypadku pożaru i ewakuacji	zapoznanie się pracowników z funkcjonowaniem systemu DSO w razie pożaru.		4	pracownicy będą wiedzieć jak będzie funkcjonować system DSO, jakie komunikaty będą podawane i jak reagować na wypadek aktywacji systemu DSO	instruktor prowadzący szkolenie praktyczne oceni, czy pracownik potrafi udzielać pomocy osobom zagrożonym w sprawnym ewakuowaniu i udzieleniu pomocy osobom mającym problemy z ewakuacją
systemy sygnalizacji pożarowej	zastosowane systemy sygnalizacji pożarowej w poszczególnych strefach pożarowych, miejsca, w których znajdują się elementy aktywujące alarm I i II stopnia	zapoznanie się pracowników z funkcjonowaniem systemu sygnalizacji pożarowej w razie wykrycia pożaru.		4	pracownicy będą wiedzieć, jak będzie funkcjonować system sygnalizacji pożarowej w obiekcie, gdzie będą przebiegać drogi ewakuacyjne oraz gdzie znajdują się elementy aktywujące system	instruktor prowadzący szkolenie praktyczne oceni, czy pracownik potrafi odczytywać komunikaty podawane przez urządzenia sterujące systemem jak również czy jest w stanie uruchomić alarm II stopnia w przypadku wykrycia pożaru

Projekt programu szkolenia doskonalącego (uzupełniającego) dla ratowników PSP i OSP biorących udział w akcjach ratowniczo-gaśniczych w muzeach

Po wpłynięciu zgłoszenia do P/MSK (często za pośrednictwem CPR) do zdarzeń krytycznych (pożar, inne miejscowe zagrożenie) kierowane są najbliższe, przewidziane powiatowym/miejskim planem ratowniczym jednostki ratowniczo-gaśnicze. Ze względu na lokalizację w pobliżu danego obiektu są to przeważnie jednostki OSP. Mogą one przybyć do miejsca zdarzenia najszybciej.

Przygotowanie ratowników tych jednostek, a także jednostek PSP, bazuje na odbytym obowiązującym szkoleniu kwalifikacyjnym dla tych grup ratowników. Szkolenia te przygotowują ratowników do prawidłowego prowadzenia działań podczas zdarzeń, jakie mogą mieć miejsce w omawianych obiektach. Istotny wpływ na skuteczność ich działań ma zarówno znajomość topografii terenu, na którym zlokalizowane jest muzeum, jak i struktura obiektu. Informacje te zawarte są w instrukcji bezpieczeństwa pożarowego dla danego obiektu. Z tymi informacjami ratownicy powinni zostać zapoznani podczas ćwiczeń praktycznych przeprowadzanych w tych obiektach.

Podczas przeprowadzania tych ćwiczeń należy zadbać o stosowanie uwag i propozycji zawartych w rekomendowanych programach szkoleń doskonalących dla ratowników biorących udział w akcjach na terenie tych obiektów.

Nowym elementem, który powinien być uwzględniony w planach szkoleń to umiejętność wykorzystania przez ratowników i dowódców tabletów, na których będą dostępne informacje o lokalizacji wartościowych eksponatów.

W poniższej tabeli został przedstawiony projekt programu szkolenia doskonalącego (uzupełniającego) dla ratowników OSP i PSP biorących udział w działaniach ratowniczo-gaśniczych na terenie muzeów.

Tabela 5. Projekt programu szkolenia doskonalącego (uzupełniającego) dla ratowników PSP i OSP biorących udział w akcjach ratowniczo-gaśniczych w muzeach

Projekt programu szkolenia doskonalącego (uzupełniającego) dla ratowników PSP i OSP biorących udział w akcjach ratowniczo-gaśniczych w muzeach						
Lp.	Temat	Zagadnienia	Cel ogólny / cel operacyjny	Poziom kompetencji	Test sytuacji odniesienia	Ocena realizacji celu
Ratownicy jednostek OSP: • Szkolenie podstawowe I i II stopnia dla OSP. Ratownicy jednostek PSP: • Szkolenie podoficerskie PSP - w odniesieniu do ratowników oraz dodatkowe kwalifikacje w zależności od pełnionej funkcji jak: kierowca mechanik, operator drabin i podnośników i innego specjalistycznego sprzętu.						
1	znajomość topografii obiektu muzealnego w którym może mieć miejsce zdarzenie krytyczne	lokalizacja obiektu, drożyzny i źródła zaopatrzenia w wodę, miejsca do ustawienia SD/SH, miejsce PPSiS, miejsce zbiórki osób po ewakuacji z muzeum	pracownik będzie wiedział jak postępować zgodnie z IBP w razie stwierdzenia podejrzanego zachowania się osoby przebywającej na terenie muzeum lub zauważenia pozostawionego pakunku (wzglądnie plecaka)	3	pracownik umie reagować zgodnie z procedurą określona w IBP w razie stwierdzenia podejrzanego zachowania się osoby przebywającej na terenie muzeum lub zauważenia pozostawionego pakunku (wzglądnie plecaka)	oceny dokonuje prowadzący szkolenia w oparciu o treningowe wykonywanie tego typu ćwiczenia zgodnie ze scenariuszem zajęć szkoleniowych
2	ewakuacja osób	sprawdzenie czy z obiektu ewakuowały się wszystkie osoby i czy istnieje potrzeba ewakuowania osób, które jeszcze znajdują się w obiekcie	zapoznanie się ratowników z obiektem, podziałem na strefy, drogami ewakuacyjnymi w poszczególnych strefach	3	ratownicy będą znać rozmieszczenie dróg ewakuacyjnych w obiekcie, podział obiektu na strefy pożarowe, lokalizację pomieszczeń które powinny być przeskakiwane w pierwszej kolejności	kierujący zespołem ratowników oceni, czy ratownicy uczestniczący w ćwiczeniach osiągnęli zakładane cele i sporządził odpowiednia dokumentację potwierdzającą kto i na jakim poziomie kompetencji osiągnął zakładane cele szczegółowe określone w kolumnie 6

Projekt programu szkolenia doskonalącego (uzupełniającego) dla ratowników PSP i OSP biorących udział w akcjach ratowniczo-gaśniczych w muzeach						
Lp.	Temat	Zagadnienia	Cel ogólny / cel operacyjny	Poziom kompetencji	Test sytuacji odniesienia	Ocena realizacji celu
3	oddymianie	zastosowane systemy oddymiania w poszczególnych strefach pożarowych, miejsca (okna) w których można wykonać otwory do odprowadzania dymu	zapoznanie się z funkcjami oddymiania w razie pożaru, miejscami w których możliwe jest wykonanie otworów do odprowadzania dymu	3	ratownicy będą wiedzieć jak będzie funkcjonować system wentylacji w obiekcie, gdzie będzie można wykonać otwory dla odprowadzania dymu na poszczególnych kondygnacjach	kierujący zespołem ratowników oceni, czy ratownicy uczestniczący w ćwiczeniach osiągnęli zakładane cele i sporządził odpowiednią dokumentację potwierdzającą kto i na jakim poziomie kompetencji osiągnął zakładane cele szczegółowe określone w kolumnie 6
4	natarcie wewnętrzne	lokalizacja pomieszczeń w których istnieje wysokie prawdopodobieństwo konieczności prowadzenia natarcia wewnętrznego	zapoznanie się z lokalizacją pomieszczeń w których ze względu na obciążenie ogniowe może zachodzić potrzeba prowadzenia natarcia wewnętrznego i z drogami dojsć do stanowisk z których może być prowadzone takie natarcie	3	ratownicy będą wiedzieć w których pomieszczeniach intensywność przebiegu pożaru będzie duża i będzie potrzebna prowadzenia natarcia wewnętrznego	kierujący zespołem ratowników oceni, czy ratownicy uczestniczący w ćwiczeniach osiągnęli zakładane cele i sporządził odpowiednią dokumentację potwierdzającą kto i na jakim poziomie kompetencji osiągnął zakładane cele szczegółowe określone w kolumnie 6
5	ewakuacja zbiorów - pomoc obsłudze muzeum w ewakuowaniu najważniejszych zagrożonych eksponatów	docieranie do najważniejszych zagrożonych eksponatów i ich ewakuacja do bezpiecznej strefy	zapoznanie się z działaniem systemu lokalizacji eksponatów w muzeum i wykorzystaniem tabletek do szybkiej lokalizacji eksponatów, które powinny być ewakuowane w pierwszej kolejności	3	ratownicy będą umieć wykorzystywać tablety z informacjami o lokalizacji ważnych eksponatów muzealnych	kierujący zespołem ratowników oceni, czy ratownicy uczestniczący w ćwiczeniach osiągnęli zakładane cele i sporządził odpowiednią dokumentację potwierdzającą kto i na jakim poziomie kompetencji osiągnął zakładane cele szczegółowe określone w kolumnie 6

Projekt programu szkolenia doskonalącego (uzupełniającego) dla ratowników PSP i OSP biorących udział w akcjach ratowniczo-gaśniczych w muzeach						
Lp.	Temat	Zagadnienia	Cel ogólny / cel operacyjny	Poziom kompetencji	Test sytuacji odniesienia	Ocena realizacji celu
6	systemy ewakuacyjne (oświetlenie awaryjne)	zastosowane systemy oświetlenia awaryjnego w poszczególnych strefach pożarowych, miejsca, które wyznaczają drogi ewakuacyjne	zapoznanie się ratowników z funkcjonowaniem oświetlenia awaryjnego w razie pożaru, miejscami które wyznaczają drogi ewakuacyjne	3	ratownicy będą wiedzieć jak będzie funkcjonować system oświetlenia awaryjnego w obiektach, gdzie będą przebiegać drogi ewakuacyjne	kierujący zespołem ratowników oceni, czy ratownicy uczestniczący w ćwiczeniach osiągnęli zakładane cele i sporządzi odpowiednią dokumentację potwierdzającą kto i na jakim poziomie kompetencji osiągnął zakładane cele szczegółowe określone w kolumnie 6
7	systemy DSO	zastosowany system DSO, który podaje wgrane komunikaty o ewakuacji jak również umożliwia podawanie ustrzych komunikatów w przypadku pożaru i ewakuacji	zapoznanie się ratowników z funkcjonowaniem systemu DSO w razie pożaru	3	ratownicy będą wiedzieć jak będzie funkcjonować system DSO, jakie komunikaty będą podawane i jak reagować na wypadek aktywacji systemu DSO	kierujący zespołem ratowników oceni, czy ratownicy uczestniczący w ćwiczeniach osiągnęli zakładane cele i sporządzi odpowiednią dokumentację potwierdzającą kto i na jakim poziomie kompetencji osiągnął zakładane cele szczegółowe określone w kolumnie 6
8	systemy sygnalizacji pożarowej	zastosowany system sygnalizacji pożarowej w poszczególnych strefach pożarowych, miejsca, w których znajdują się panele wyniesione, panele straży pożarnej, centrale sygnalizacji pożarowej	zapoznanie się ratowników z funkcjonowaniem systemu sygnalizacji pożarowej w razie wykrycia pożaru	3	ratownicy będą wiedzieć jak będzie funkcjonować system sygnalizacji pożarowej w obiektach, gdzie będą przebiegać drogi ewakuacyjne oraz gdzie znajdują się panele wyniesione, panele straży pożarnej, centrale sygnalizacji pożarowej	kierujący zespołem ratowników oceni, czy ratownicy uczestniczący w ćwiczeniach osiągnęli zakładane cele i sporządzi odpowiednią dokumentację potwierdzającą kto i na jakim poziomie kompetencji osiągnął zakładane cele szczegółowe określone w kolumnie 6

Źródło: Opracowanie własne

Projekt programu szkolenia doskonalącego (uzupełniającego) dla dowódców jednostek biorących udział w akcjach ratowniczo-gaśniczych w muzeach

Przygotowanie dowódców jednostek ratowniczych³³ ma decydujące znaczenie dla efektywności prowadzonych działań ratowniczo-gaśniczych i ewakuacyjnych. Osoby pełniące takie funkcje posiadają odpowiednie kwalifikacje zgodne z obowiązującym systemem szkolenia. Niezbędne jest jednak zapoznanie ich z obiektami muzealnymi, w których możliwe jest wystąpienie zdarzeń krytycznych. Znajomość obiektów pozwoli na szybsze i skuteczniejsze prowadzenie działań, gdyż nie potrzeba będzie wtedy tracić czasu na szczegółowe rozpoznanie.

W tabeli 6 został przedstawiony projekt programu szkolenia doskonalącego (uzupełniającego) dla dowódców jednostek biorących udział w akcjach ratowniczo-gaśniczych w muzeach.

---

³³ Dowódców Jednostek Ratowniczych (JRG i OSP) przewidzianych w powiatowym planie ratowniczym do prowadzenia działań w muzeum.

Tabela 6. Projekt programu szkolenia doskonalącego (uzupełniającego) dla dowódców jednostek biorących udział w akcjach ratowniczo-gaśniczych w muzeach

Projekt programu szkolenia doskonalącego (uzupełniającego) dla dowódców jednostek biorących udział w akcjach ratowniczo-gaśniczych w muzeach						
Lp.	Temat	Zagadnienia	Cel ogólny / cel operacyjny	Poziom kompetencji	Test sytuacji odniesienia	Ocena realizacji celu
1	znajomość topografii obiektu muzealnego w którym może mieć miejsce zdarzenie krytyczne	lokalizacja obiektu, dojazd i źródła zaopatrzenia w wodę, miejsca do ustawienia SD/SH, miejsce zbiórki osób po ewakuacji z muzeum	dowódcy zapoznają się z lokalizacją ważnych dla sprawności działań elementów na terenie muzeum takich jak: drogi dojazdu, hydranty zewnętrzne, źródła zaopatrzenia w wodę do celów przeciwpożarowych, miejsca na PPSiS, miejsce na ewentualne ustawienie SD/SH, lokalizację PPSiS	4	dowódcy (dotyczy to w szczególności kierowców i dowódców) będą znać drogi dojazdu na teren muzeum/ obiektu muzealnego, lokalizację potencjalnych źródeł zaopatrzenia w wodę do zewnętrznego gaszenia pożaru, miejsca do ewentualnego ustawienia SD/SH, miejsce zbiórki osób po ewakuacji z muzeum	kierujący zespołem rozjemców oceni, czy dowódcy uczestniczący w ćwiczeniach osiągnęli zakładane cele i sporządzi odpowiednią dokumentację potwierdzającą kto i na jakim poziomie kompetencji osiągnął zakładane cele szczegółowe określone w kolumnie 6
2	ewakuacja osób	sprawdzenie czy z obiektu ewakuowały się wszystkie osoby i czy istnieje potrzeba ewakuowania osób, które jeszcze znajdują się w obiekcie	zapoznanie się dowódców z obiektem, podziałem na strefy, drogami ewakuacyjnymi w poszczególnych strefach	4	ratownicy będą znać rozmieszczenie dróg ewakuacyjnych w obiekcie, podział obiektu na strefy pożarowe, lokalizację pomieszczeń które powinny być przeskakiwane w pierwszej kolejności	kierujący zespołem rozjemców oceni, czy ratownicy uczestniczący w ćwiczeniach osiągnęli zakładane cele i sporządzi odpowiednią dokumentację potwierdzającą kto i na jakim poziomie kompetencji osiągnął zakładane cele szczegółowe określone w kolumnie 6

Projekt programu szkolenia doskonalącego (uzupełniającego) dla dowódców jednostek biorących udział w akcjach ratowniczo-gaśniczych w muzeach						
Lp.	Temat	Zagadnienia	Cel ogólny / cel operacyjny	Poziom kompetencji	Test sytuacji odniesienia	Ocena realizacji celu
3	oddymianie	zastosowane systemy oddymiania w poszczególnych strefach pożarowych, miejscach (okna) w których można wykonać otwory do odprowadzania dymu	zapoznanie się dowódców z funkcjonowaniem oddymiania w razie pożaru, miejscami w których możliwe jest wykonanie otworów do odprowadzania dymu	4	dowódcy będą wiedzieć jak będzie funkcjonować system wentylacji w obiekcie, gdzie będzie można wykonać otwory dla odprowadzania dymu na poszczególnych kondygnacjach	kierujący zespołem rozjemców oceni, czy ratownicy uczestniczący w ćwiczeniach osiągnęli zakładane cele i sporządzi odpowiednią dokumentacja potwierdzającą kto i na jakim poziomie kompetencji osiągnął zakładane cele szczegółowe określone w kolumnie 6
4	natarcie wewnętrzne	lokalizacja pomieszczeń w których istnieje wysokie prawdopodobieństwo konieczności prowadzenia natarcia wewnętrznego	zapoznanie się dowódców z lokalizacją pomieszczeń w których ze względu na obciążenie ogniwem może zachodzić potrzeba prowadzenia natarcia wewnętrznego i z drogami dojścia do stanowisk z których może być prowadzone takie natarcie	4	dowódcy będą wiedzieć w których pomieszczeniach intensywność przebiegu pożaru będzie duża i będzie potrzeba prowadzenia natarcia wewnętrznego	kierujący zespołem rozjemców oceni, czy ratownicy uczestniczący w ćwiczeniach osiągnęli zakładane cele i sporządzi odpowiednią dokumentacja potwierdzającą kto i na jakim poziomie kompetencji osiągnął zakładane cele szczegółowe określone w kolumnie 6
5	ewakuacja zbiorów - pomoc obsłudze muzeum w ewakuowaniu najważniejszych zagrożonych eksponatów	docieranie do najważniejszych zagrożonych eksponatów i ich ewakuacja do bezpiecznej strefy	zapoznanie się przez dowódców z działaniem systemu lokalizacji eksponatów w muzeum i z wykorzystaniem tabletek do szybkiej lokalizacji eksponatów, które powinny być ewakuowane w pierwszej kolejności	4	dowódcy będą umieć wykorzystać tablety z informacjami o lokalizacji ważnych eksponatów muzealnych	kierujący zespołem rozjemców oceni, czy ratownicy uczestniczący w ćwiczeniach osiągnęli zakładane cele i sporządzi odpowiednią dokumentacja potwierdzającą kto i na jakim poziomie kompetencji osiągnął zakładane cele szczegółowe określone w kolumnie 6

Projekt programu szkolenia doskonalącego (uzupełniającego) dla dowódców jednostek biorących udział w akcjach ratowniczo-gasniczych w muzeach						
Lp.	Temat	Zagadnienia	Cel ogólny / cel operacyjny	Poziom kompetencji	Test sytuacji odniesienia	Ocena realizacji celu
6	systemy ewakuacyjne (oświetlenie awaryjne)	zastosowane systemy oświetlenia awaryjnego w poszczególnych strefach pożarowych, miejscach które wyznaczają drogi ewakuacyjne	zapoznanie się dowódców z funkcjonowaniem oświetlenia awaryjnego w razie pożaru, miejscami które wyznaczają drogi ewakuacyjne	4	dowodzący akcjami będą wiedzieć jak będzie funkcjonować system oświetlenia awaryjnego w obiekcie, gdzie będą przebiegać drogi ewakuacyjne	kierujący zespołem rozjemców oceni, czy ratownicy uczestniczący w ćwiczeniach osiągnęli zakładane cele i sporządzi odpowiednią dokumentację potwierdzającą kto i na jakim poziomie kompetencji osiągnął zakładane cele szczegółowe określone w kolumnie 6
7	systemy DSO	zastosowany system DSO, który podaje wygrane komunikaty o ewakuacji jak również umożliwia podawanie ustnych komunikatów w przypadku pożaru i ewakuacji.	zapoznanie się dowódców z funkcjonowaniem systemu DSO w razie pożaru	4	dowodzący akcjami będą wiedzieć jak będzie funkcjonować system DSO, jakie komunikaty będą podawane i jak reagować na wypadek aktywacji systemu DSO	kierujący zespołem rozjemców oceni, czy ratownicy uczestniczący w ćwiczeniach osiągnęli zakładane cele i sporządzi odpowiednią dokumentację potwierdzającą kto i na jakim poziomie kompetencji osiągnął zakładane cele szczegółowe określone w kolumnie 6.
8	systemy sygnalizacji pożarowej	zastosowany system sygnalizacji pożarowej w poszczególnych strefach pożarowych, miejscach w których znajdują się panele wyniesione, panele straży pożarnej, centrale sygnalizacji pożarowej	zapoznanie się dowódców z funkcjonowaniem systemu sygnalizacji pożarowej w razie wykrycia pożaru	4	dowodzący akcjami będą wiedzieć jak będzie funkcjonować system sygnalizacji pożarowej w obiekcie, gdzie będą przebiegać drogi ewakuacyjne oraz gdzie znajdują się panele wyniesione, panele straży pożarnej, centrale sygnalizacji pożarowej	kierujący zespołem rozjemców oceni, czy ratownicy uczestniczący w ćwiczeniach osiągnęli zakładane cele i sporządzi odpowiednią dokumentację potwierdzającą kto i na jakim poziomie kompetencji osiągnął zakładane cele szczegółowe określone w kolumnie 6

Źródło: Opracowanie własne

Konkluzje

Szczegółowe propozycje szkoleń uzupełniających i aktualizujących wiedzę oraz umiejętności poszczególnych grup pracowniczych i ratowników powinny zostać przygotowane i przedstawione do zatwierdzenia przez osobę projektującą takie szkolenia. Wynika to z faktu, że problematyka w tym obszarze jest bardzo zróżnicowana ze względu na rodzaj obiektów, zastosowane w nich rozwiązania budowlane oraz ich stan techniczny, miejsca w jakich są zlokalizowane, instalacje techniczne i przeciwpożarowe w jakie są wyposażone, rodzaj i ilość zbiorów w nich zgromadzonych, przez co nie jest możliwe przyjęcie jednakowych wymagań dla takich szkoleń we wszystkich muzeach. Jednocześnie nie jest możliwe przyjęcie jednej uniwersalnej długości trwania takich szkoleń.

Rozszerzone programy szkoleń w zakresie ochrony przeciwpożarowej powinny stanowić element IBP, a szkolenia powinny być realizowane na terenie muzeum w miejscach, gdzie są zlokalizowane instalacje i urządzenia techniczne wykorzystywane podczas pożaru. W miarę możliwości powinny być one uruchamiane tak, by pracownicy nie tylko je oglądali ale mieli możliwość ich uruchomienia i stosowania zgodnie z przeznaczeniem, tak jak miałyby to miejsce podczas faktycznego pożaru lub innego miejscowego zagrożenia.

Rekomenduje się, aby w Statucie Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów³⁴ mógł znaleźć się zapis, że Instytut ma się zajmować także problematyką ochrony przeciwpożarowej zbiorów i sprawować nadzór fachowy w tym zakresie nad państwowymi muzeami.

Muzea w ramach przeprowadzanych ćwiczeń praktycznych oraz sprawdzających i poprawiających stan gotowości pracowników, a także jednostek ratowniczych do działań w wypadku wystąpienia pożaru lub innego miejscowego zagrożenia powinny także informować administratorów i użytkowników obiektów zlokalizowanych w ich sąsiedztwie o możliwych zagrożeniach, jakie mogą mieć miejsce w związku z prowadzeniem akcji ratowniczo-gaśniczych na terenie muzeum.

Dlatego też zasadnym jest opracowanie szkoleń, które będą podnosiły kwalifikacje zarówno personelu muzeów, osób nimi zarządzających, jak również ratowników i dowodzących akcjami ratowniczo-gaśniczymi. Dzięki wdrożeniu szkoleń doskonalących możliwe będzie zwiększenie poziomu wiedzy ww. osób, ale również zaangażowanie w szkolenia innych osób np. osób mieszkających w sąsiedztwie obiektów zabytkowych, które zdobędą wiedzę z zakresu sprawnego reagowania na wypadek pożaru lub innego zdarzenia niekorzystnego.

³⁴ Załącznik do zarządzenia nr 6 Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie zmiany nazwy i zakresu działania Ośrodka Ochrony Zbiorów Publicznych.

Wyżej wymienione osoby, a w szczególności pracownicy muzeów i osoby nimi zarządzające, jak również osoby mieszkające w sąsiedztwie obiektów zabytkowych, powinny zostać uświadomione o tym, że kontakt dowodzącego akcją ratowniczą z osobą znającą topografię obiektu jest bardzo ważny. Dzięki prawidłowo przekazywanym, jasnym informacjom akcja ewakuacyjna będzie szybsza i skuteczniejsza.

Wytyczne i certyfikacja rozwiązań organizacyjnych i technicznych obiektów zabytkowych

Jacek Zboina
CENTRUM NAUKOWO-BADAWCZE
OCHRONY PRZECIWOPOŻAROWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY

Piotr Wojtaszewski

W niniejszym rozdziale określono potrzeby systemu opiniowania i potencjalnej certyfikacji rozwiązań organizacyjnych i technicznych w odniesieniu do obiektów zabytkowych oraz założenia i wytyczne do opiniowania i certyfikacji tych rozwiązań. Przedstawione zagadnienie zostało ukierunkowane przede wszystkim na problematykę dotyczącą zabezpieczenia przeciwpożarowego (prewencyjnego) w odniesieniu do warunków techniczno-budowlanych i zabezpieczeń przeciwpożarowych występujących w tych obiektach oraz na rzeczywisty poziom przygotowania tych obiektów do działań ratowniczo-gaśniczych w kontekście opiniowania i certyfikowania rozwiązań organizacyjnych i technicznych występujących w tych obiektach. Wskazanie wymagań, zarówno w zakresie prewencyjnym, jak i operacyjnym stanowiło wstęp do założeń do wytycznych do opiniowania i certyfikacji rozwiązań organizacyjnych i technicznych obiektów zabytkowych. Docelowo wytyczne w omawianym zakresie powinny dotyczyć zarówno obiektów zabytkowych oraz muzealnych, jak i obiektów nowych, w których będą zgromadzone zbiory unikalne i o dużych wartościach historycznych i materialnych. W niniejszym rozdziale przedstawiono również metodykę wyznaczania obiektów budowlanych, które mogą zostać objęte

systemem opiniowania i certyfikacji pod względem organizacyjnym i technicznym w kontekście wymagań ochrony przeciwpożarowej. Na potrzeby niniejszego rozdziału dokonano przeglądu dostępnej literatury oraz przepisów prawa, wytycznych i praktyk w innych państwach w przedmiotowym zakresie oraz wykorzystano dokumenty i informacje uzyskane od przedstawicieli Państwowej Straży Pożarnej oraz Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów. Przeprowadzono także konsultacje i uzgodnienia z zespołem badawczym CNBOP-PIB prowadzącym prace w ramach projektu OZAB.

System opiniowania i potencjalnej certyfikacji rozwiązań organizacyjnych i technicznych obiektów zabytkowych

Proponowany system opiniowania i potencjalnej certyfikacji rozwiązań organizacyjnych i technicznych obiektów zabytkowych, uwzględniający aspekty ochrony przeciwpożarowej, powinien uwzględniać każdorazowo (indywidualnie) specyfikę i charakter pojedynczego obiektu zabytkowego, funkcjonującego na podstawie ustawy o muzeach¹. Wdrożony system ochrony przeciwpożarowej obiektów zabytkowych i muzealnych powinien zapewniać jego bezpieczeństwo pożarowe. W celu określenia odpowiednich przedsięwzięć zabezpieczających przed pożarem – powinno się wymagać przedstawienia indywidualnej analizy i oceny stanu zabezpieczenia przeciwpożarowego obiektu, na podstawie których określony zostanie optymalny sposób zabezpieczenia przed pożarem każdego obiektu, a tym samym zabezpieczenia również zbiorów znajdujących się w tych obiektach. Dopiero w wyniku wnikliwej i fachowej analizy warunków ochrony przeciwpożarowej można w sposób właściwy przyjąć odpowiednie środki ochrony czynnej i biernej zabezpieczenia przeciwpożarowego przedmiotowych obiektów, które powinny być adekwatne do faktycznie występujących w obiekcie zagrożeń i nieprawidłowości. Najczęściej stosowanymi i podejmowanymi działaniami technicznymi i organizacyjnymi w tej grupie obiektów, uwzględniającymi wymagania ochrony przeciwpożarowej, są między innymi:

- a) zabezpieczenie konstrukcji drewnianych środkami chemicznymi nadającymi im właściwości pożarowe jako nierozprzestrzeniających ognia;
- b) obudowa elementów łatwopalnych materiałami niepalnymi;
- c) podział obiektu na strefy pożarowe;

¹ Ustawa z dnia 21.11.2012 r. o muzeach (Dz.U. z 2012 r. poz. 987).

- d) eksploataowanie urządzeń technicznych zgodnie z przeznaczeniem i instrukcją obsługi oraz zapewnienie bieżącej ich konserwacji;
- e) zapewnienie badań okresowych instalacji i urządzeń elektrycznych oraz urządzeń grzewczych;
- f) zapewnienie właściwej ochrony odgromowej;
- g) opracowanie instrukcji bezpieczeństwa pożarowego, wdrożenie jej postanowień i skuteczne egzekwowanie ich postanowień. Szczególnie ważne jest wykorzystanie zawartych w instrukcji warunków ochrony przeciwpożarowej, wynikających z przeznaczenia, sposobu użytkowania, magazynowania (składowania, przechowywania), warunków technicznych obiektu, itp. na potrzeby planowania, organizacji i prowadzenia działań ratowniczych;
- h) zapewnienie bezpiecznych warunków ewakuacji ludzi i mienia, w tym oznakowanie obiektu znakami ewakuacyjnymi; zwrócenie szczególnej uwagi na możliwości i przewidywany sposób ewakuacji zbiorów;
- i) zapewnienie właściwych warunków do prowadzenia akcji gaśniczej przez jednostki straży pożarnej (m.in. wykonanie i utrzymanie drożności dróg pożarowych, zapewnienie wody do zewnętrznego gaszenia pożaru);
- j) przeprowadzanie ćwiczeń w obiekcie w zakresie możliwości ewakuacji ludzi i mienia oraz działań gaśniczo-ratowniczych;
- k) wyposażenie obiektu w:
  - system sygnalizacji pożarowej, system transmisji alarmów pożarowych i sygnałów o uszkodzeniach;
  - stałe urządzenia gaśnicze;
  - gaśnice, hydranty wewnętrzne;
  - inne urządzenia przeciwpożarowe adekwatnie do zagrożeń, zdefiniowanych potrzeb i przyjętych scenariuszy pożarowych.

W związku z powyższym, w odniesieniu do projektowanego systemu opiniowania i potencjalnej certyfikacji rozwiązań organizacyjnych i technicznych obiektówabytkowych, przedmiotowe zagadnienie zostało ukierunkowane przede wszystkim na wskazanie wymaganych w tej grupie obiektów budowlanych elementów prewencyjnego zabezpieczenia przeciwpożarowego, które powinny być spełnione w tych obiektach w myśl obowiązujących w Polsce wymagań przepisów techniczno-budowlanych i przeciwpożarowych wraz z przygotowaniem tych obiektów do działań ratowniczo-gaśniczych. Równie ważne jest także wskazanie działań organizacyj-

nych, koncentrujących się w szczególności na ewakuacji zbiorów muzealnych na wypadek pożaru lub innego miejscowego zagrożenia. Analiza wyżej wymienionych elementów z wykorzystaniem aktualnej wiedzy, wytycznych zaleceń i doświadczeń, powinna stanowić podstawę do oceny warunków ochrony przeciwpożarowej występujących w konkretnym obiekcie. Ocena ta powinna być prowadzona przez niezależną stronę trzecią (jednostkę certyfikującą) o określonych kwalifikacjach i kompetencjach.

Jednocześnie wskazane jest, aby opiniowanie i certyfikacja zarówno rozwiązań organizacyjnych, jak i technicznych występujących w tych obiektach, dotyczyły docelowo spełnienia wszystkich istotnych wymagań z punktu widzenia ochrony przeciwpożarowej, a przede wszystkim konieczności zapewnienia akceptowalnego poziomu bezpieczeństwa osobom znajdującym się w tych obiektach, zwłaszcza w odniesieniu do obiektów będących jednocześnie obiektami użyteczności publicznej. W zakresie stawianych i weryfikowanych wymagań w sposób szczególny należy uwzględniać kwestię ochrony mienia – zbiorów i obiektów zabytkowych.

Wieloletnia praktyka, stosowana powszechnie w krajowych przepisach dotyczących ochrony przeciwpożarowej wskazuje, że większość wymagań w zakresie zabezpieczenia przeciwpożarowego obiektów budowlanych, w tym między innymi wyposażenia ich w techniczne zabezpieczenia przeciwpożarowe, dotyczy co do zasady obiektów objętych obowiązkiem wyposażenia w system sygnalizacji pożarowej (SSP). W grupie obiektów zobligowanych do posiadania SSP znalazły się również obiekty zabytkowe i muzea wyznaczone przez Generalnego Konserwatora Zabytków w porozumieniu z Komendantem Głównym PSP. Sporządzona lista obiektów zabytkowych i muzealnych obejmuje obiekty, które przede wszystkim spełniają szereg kryteriów potwierdzających zasadność ich wyposażenia w SSP, uwzględniających między innymi:

- dużą wartość zabytkową obiektu oraz jego wyposażenia;
- zagrożenie życia ludzi w obiekcie;
- duże prawdopodobieństwo powstania pożaru;
- możliwość bardzo znacznego rozprzestrzeniania się pożaru w razie nieprowadzenia skutecznej akcji gaśniczej;
- inne istotne elementy dotyczące zabezpieczenia przeciwpożarowego obiektu.

W związku z powyższym uzasadnione jest objęcie programem opiniowania i certyfikacji rozwiązań organizacyjnych i technicznych w szczególności obiektów zabytkowych i muzeów, na których spoczywa obowiązek wyposażenia ich w system sygnalizacji pożarowej. Niezależnie od powyższego, wspomnianą grupę obiektów,

proponuje się poszerzyć o obiekty znajdujące się w Państwowym Rejestrze Muzeów (125 obiektów) MKiDN. W tym miejscu warto zwrócić uwagę, że docelowo wykaz obiektów powinien obejmować nie tylko obiekty zabytkowe i muzea, ale również obiekty nowe, w których eksponowane są (również magazynowane i przechowywane) zbiory muzealne o znacznych wartościach historycznych i materialnych. Tak więc łącznie tzw. opiniowaniem i certyfikacją powinno zostać objętych około 860 obiektów muzealnych i zabytkowych w Polsce. Przy tym proponuje się listę tę pozostawić otwartą, dając możliwość dobrowolnego certyfikowania w uzasadnionych przypadkach innym obiektom o tym przeznaczeniu lub obiektów, które wskaże dodatkowo Generalny Konserwator Zabytków.

Według autorów docelowo powinien zostać wskazany odpowiedni podmiot (państwowy instytut kultury np. NIMOSZ), działający na podstawie przepisów prawa, który będzie właściwy do wydawania stosownych opinii i certyfikatów świadczących o odpowiednim przygotowaniu obiektu zabytkowego bądź obiektu, w którym znajdują się cenne zbiory, do działań ratowniczo-gaśniczych, ewakuacji zbiorów oraz zapewnienia akceptowalnych warunków techniczno-budowlanych i zabezpieczeń przeciwpożarowych występujących w tych obiektach. Certyfikacja ta może być prowadzona również przez inny podmiot kompetentny w zakresie ochrony przeciwpożarowej działający w uzgodnieniu lub w ramach współpracy z podmiotem/podmiotami wyspecjalizowanymi i właściwymi w zakresie ochrony dóbr kultury, w tym obiektów zabytkowych, muzealnych i ich zbiorów. Takim kompetentnym i doświadczonym podmiotem w zakresie certyfikacji i ochrony przeciwpożarowej jest CNBOP-PIB. W przypadku zainteresowania tym kierunkiem doskonalenia warunków ochrony przeciwpożarowej w obiektach zabytkowych i muzealnych należy rozważyć fakultatywność czy obligatoryjność takich działań. Obecnie są to działania, które mogą być podejmowane i prowadzone na zasadach dobrowolności. Dla działań obligatoryjnych powinny zostać wypracowane odpowiednie ramy formalnoprawne pozwalające na funkcjonowanie zasad opiniowania i certyfikowania wszystkich podmiotów zainteresowanych udziałem w tym procesie oraz obowiązki i korzyści właścicieli, zarządców i użytkowników tych obiektów, wynikające z udziału w tym procesie. Prowadzone badania w tym zakresie prowadzą do wniosku, że w przyszłości uzasadnione będzie wdrożenie obligatoryjnego systemu opiniowania i potencjalnej certyfikacji rozwiązań organizacyjnych i technicznych obiektów zabytkowych i muzealnych w celu skuteczniejszej ochrony przeciwpożarowej tych obiektów i gromadzonych w nich zbiorów.

Aspekty techniczne i organizacyjne opiniowania i certyfikacji obiektów zabytkowych i muzealnych

Bardzo ważnym elementem bezpieczeństwa pożarowego (w aspekcie ochrony życia i zdrowia ludzi) każdego obiektu budowlanego, a także w odniesieniu do wspomnianych obiektów zabytkowych i muzeów, będących jednocześnie obiektami użyteczności publicznej, jest obowiązek zapewnienia odpowiednich warunków ewakuacji, umożliwiających szybkie i bezpieczne opuszczenie strefy pożarowej objętej pożarem, dostosowanych do liczby i sprawności osób mogących przebywać w obiekcie oraz jego funkcji, konstrukcji i wymiarów, a także zastosowanie odpowiednich technicznych środków zabezpieczenia przeciwpożarowego. Równie ważnym elementem wpływającym na stan bezpieczeństwa pożarowego (w aspekcie ochrony mienia, podejmowania samodzielnych działań ratowniczych i gaśniczych, a także współdziałania z PSP) wspomnianych obiektów jest przygotowanie personelu przebywającego w tych obiektach nie tylko do właściwego reagowania na zaniechania porządkowe, czy lekceważenie wymagań ochrony przeciwpożarowej (np. zastawianie dostępu do urządzeń przeciwpożarowych i gaśnic, palenie tytoniu w miejscach niedozwolonych itp.), ale również do podejmowania działań gaśniczych przy pomocy dostępnych urządzeń przeciwpożarowych i gaśnic oraz udzielania pomocy (w miarę możliwości) osobom poszkodowanym oraz współdziałanie z jednostkami ratowniczo-gaśniczymi. Bardzo ważnym elementem ochrony przeciwpożarowej wspomnianych obiektów (w aspekcie skutecznego prowadzenia działań ratowniczych i gaśniczych, w tym ochrony i ewakuacji zbiorów) jest także przygotowanie jednostek straży pożarnych do prowadzenia w nich działań ratowniczo-gaśniczych. Przepisy ochrony przeciwpożarowej aktualnie obowiązujące w Polsce bardzo precyzyjnie i szczegółowo regulują te zagadnienia w odniesieniu do przedmiotowej grupy obiektów. Specyfika obiektów zabytkowych i muzeów wymaga również konieczności wprowadzenia w nich odpowiednich procedur umożliwiających ewakuację zbiorów w przypadku pożaru, innego miejscowego zagrożenia oraz wojny.

W związku z powyższym za konieczne i niezbędne uważa się potrzebę wyznaczenia (skatalogowania) obiektów zabytkowych i muzealnych oraz innych, w których będą gromadzone zbiory, które powinny zostać objęte systemem certyfikacji występujących rozwiązań organizacyjnych i technicznych, potwierdzającej akceptowalny poziom bezpieczeństwa pożarowego rozpatrywanych obiektów zabytkowych i muzealnych oraz innych obiektów, w których będą znajdowały się cenne zbiory muzealne.

W związku z powyższym, proponowana, potencjalna certyfikacja, w odniesieniu do wyżej wymienionych obiektów, powinna uwzględniać zagadnienia dotyczące w szczególności:

1. Aspektów technicznych dotyczących między innymi:

- a) występujących warunków techniczno-budowlanych, tj. zapewnienia odpowiednich warunków ewakuacji, umożliwiających szybkie i bezpieczne opuszczenie strefy pożarowej lub strefy objętej pożarem, dostosowanych do liczby i sprawności osób przebywających w obiekcie oraz jego funkcji, konstrukcji, wymiarów itp. W związku z powyższym, w rozpatrywanych obiektach poddanych certyfikacji, powinno dokonać się każdorazowo analizy stanu technicznego w szczególności w odniesieniu do oceny pionowych dróg komunikacji ogólnej w odniesieniu do ich obudowy, zamknięcia drzwiami i zabezpieczenia przed zadymieniem, gdyż zagrożenie to, w odniesieniu do niektórych obiektów, najczęściej stanowi podstawę do uznania użytkowanego budynku istniejącego za zagrażający życiu ludzi w rozumieniu przepisów przeciwpożarowych². Jednocześnie zwraca się uwagę, że w rozpatrywanych obiektach ewentualne występowanie takiego zagrożenia dla życia ludzi jest niedopuszczalne;
- b) ewakuacji ludzi – na podstawie danych dla poszczególnych obiektów, pozyskanych między innymi z instrukcji bezpieczeństwa pożarowego, planów ewakuacji, książek obiektów budowlanych lub innych opracowań z zakresu ochrony przeciwpożarowej, jak również wizji lokalnych i projektów budowlanych oraz bieżących ocen funkcjonowania obiektów w zakresie występujących warunków ewakuacji, odnoszących m.in. do:
- zapewnienia dostatecznej liczby, wysokości i szerokości wyjść ewakuacyjnych;
  - zachowania dopuszczalnej długości, wysokości i szerokości przejść oraz dojsć ewakuacyjnych;
  - zapewnienia bezpiecznej pożarowo obudowy i wydzieleni dróg ewakuacyjnych oraz pomieszczeń;
  - zabezpieczenia przed zadymieniem wymienionych w przepisach techniczno-budowlanych dróg ewakuacyjnych, w tym: na stosowaniu urządzeń zapobiegających zadymieniu lub urządzeń i innych rozwiązań techniczno-budowlanych zapewniających usuwanie dymu;
  - zapewnienia oświetlenia awaryjnego (ewakuacyjnego i zapasowego) w pomieszczeniach i na drogach ewakuacyjnych wymienionych w przepisach techniczno-budowlanych;

² § 16 rozporządzenia MSWiA z 7.06.2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz.U. Nr 109, poz. 719).

- zapewnienia możliwości rozgłaszania sygnałów ostrzegawczych i komunikatów głosowych przez dźwiękowy system ostrzegawczy w budynkach, dla których jest on wymagany.

Niedopuszczalne jest występowanie w użytkowanym istniejącym budynku warunków technicznych niezapewniających możliwości ewakuacji ludzi, uznanych za zagrażające życiu ludzi, zgodnie z § 16 rozporządzenia MSWiA z dnia 7.06.2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz. U. Nr 109, poz. 719).

- c) wyposażenia obiektów w techniczne środki zabezpieczeń przeciwpożarowych (urządzenia przeciwpożarowe), wymagane przez przepisy ochrony przeciwpożarowej lub w rozwiązania zamiennie, wynikające z odrębnych przepisów, tj.:
  - instalację wodociągową przeciwpożarową z hydrantami (25 lub 52);
  - instalację systemu sygnalizacji pożarowej (SSP) oraz monitoringu pożarowego do Państwowej Straży Pożarowej;
  - dźwiękowy system ostrzegawczy;
  - awaryjne oświetlenie ewakuacyjne;
  - urządzenia do usuwania dymu lub zapobiegające zadymieniu (stanowiące zabezpieczenie dróg ewakuacyjnych przed zadymieniem);
  - stałe/półstałe urządzenia gaśnicze;
  - stałe/półstałe urządzenia gaśnicze gazowe;
  - przeciwpożarowy wyłącznik prądu.

Konieczność zastosowania urządzeń przeciwpożarowych w obiekcie wynikać może także z przypadków, dla których właściwy komendant wojewódzki Państwowej Straży Pożarnej wyraził zgodę na zastosowanie rozwiązań zamiennych, niekiedy pod warunkiem spełnienia dodatkowych wymagań w trybie wynikającym z przepisów ustawy o ochronie przeciwpożarowej³.

- d) przygotowania obiektów do prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych – w odniesieniu do rozpatrywanych obiektów, dane dotyczące przygotowania obiektu do działań ratowniczo-gaśniczych, sporządzone m.in. na podstawie: instrukcji przygotowania zbiorów do ewakuacji, instrukcji bezpieczeństwa pożarowego sporządzonych dla rozpatrywanych obiektów, książek obiektów budowlanych lub innych opracowań

³ Art. 6c pkt. 2 ustawy z dnia 24.08.1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. z 2016 r. poz. 191).

z zakresu ochrony przeciwpożarowej, jak również projektów budowlanych oraz bieżących ocen funkcjonowania obiektów, powinny jednoznacznie umożliwić dokonanie oceny przygotowania obiektu do prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych. Wyżej wymienione dane powinny dotyczyć w szczególności:

- zapewnienia dróg pożarowych – w tym przypadku należy uwzględnić ewentualne utrudnienia z dojazdem do budynku spowodowane np. blokadą pasa ruchu, zastawieniem drogi przez zaparkowane pojazdy itp.;
- zaopatrzenia w wodę do zewnętrznego gaszenia – najczęstszym źródłem wody do zewnętrznego gaszenia pożaru są hydranty nadziemne, hydranty podziemne, zbiorniki naturalne, zbiorniki sztuczne, lub jednocześnie występowanie kilku ww. źródeł wody;
- wykorzystania (umiejętność) przez PSP urządzeń przeciwpożarowych, w które są wyposażone objekty;
- warunków ochrony przeciwpożarowej wynikających z przeznaczenia, sposobu użytkowania, magazynowania (składowania) i warunków technicznych obiektu oraz planów obiektów, obejmujących także ich usytuowanie, oraz terenu przyległego z uwzględnieniem graficznych danych – przekazanych do właściwego komendanta powiatowego (miejskiego) PSP, zgodnie z § 6 ust. 2 rozporządzenia MSWiA z dnia 7.06.2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz. U nr 109, poz. 719);
- przeprowadzenia ćwiczeń na obiekcie wymaganych dla obiektów użyteczności publicznej, oraz warunków i organizacji ewakuacji ludzi oraz praktycznych sposobów ich sprawdzania [§ 6 ust. 1 w związku z § 17 rozporządzenia MSWiA z dnia 7.06.2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz. U nr 109, poz. 719)], ale także wszystkie inne elementy, które powinny być zawarte w instrukcji bezpieczeństwa pożarowego;
- analizy informacji dotyczących ochrony przeciwpożarowej pozyskanych w czasie tzw. czynności odbiorowych (stanowisko PSP w związku z przekazaniem obiektu budowlanego do użytkowania);
- analizy informacji uzyskanych (protokół, decyzja) w czasie czynności kontrolno-rozpoznawczych prowadzonych przez PSP.

2. Aspektów organizacyjnych dotyczących w szczególności ewakuacji zbiorów.

Zgodnie z § 6 rozporządzenia MKiDN⁴ zachodzi konieczność opracowania instrukcji bezpieczeństwa pożarowego dla obiektów zabytkowych i muzealnych, z uwzględnieniem ich specyfiki oraz konieczności zapewnienia jak najlepszej ochrony zbiorów muzealnych. Instrukcja bezpieczeństwa pożarowego powinna zawierać między innymi wskazanie sposobu postępowania przy zabezpieczeniu najcenniejszych zbiorów. Drugim funkcjonującym w muzeum dokumentem powinien być plan ewakuacji zbiorów stanowiący załącznik do planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Oba wspomniane dokumenty są dokumentami bardzo ważnymi dla ratowania zbiorów, przy czym pierwszy dotyczy przypadków związanych z pożarem, natomiast drugi odnosi się do ratowania zbiorów na wypadek konfliktu zbrojnego lub innych zagrożeń. Przedmiotowe zagadnienie szczegółowo zostało zaprezentowane między innymi w publikacji K. Osiewicza *Instrukcja przygotowania zbiorów do ewakuacji*⁵. Ponadto wymagania rozporządzenia MKiDN obligują muzea także do sporządzania instrukcji przygotowania zbiorów do ewakuacji, rozumianej jako nagłe i nieplanowane przemieszczanie zbiorów. Celem ewakuacji zbiorów jest wykluczenie lub zminimalizowanie strat w zbiorach powstałych podczas nagłego zdarzenia. Wyróżnia się dwa rodzaje ewakuacji zbiorów: ratowniczą i prewencyjną. Z ewakuacją ratowniczą mamy do czynienia wówczas, gdy zostanie zauważone przez pracowników muzeum bezpośrednio niszczycielskie działanie sił na muzealia np. dotyczy to wycieku wody i przypadków zalania zbiorów. W takich przypadkach ewakuacja powinna polegać na natychmiastowym przemieszczeniu muzealiów z miejsca oddziaływania wody. Z ewakuacją prewencyjną (to też jest ewakuacja ratownicza, lecz rozłożona w czasie) będziemy mieć do czynienia wówczas, gdy zagrożenie już wystąpiło. A zniszczenie lub uszkodzenie zbiorów może nastąpić wskutek długiego czasu oddziaływania tego zdarzenia na zbiory.

Niezależnie od wyżej wymienianych dokumentów, tj. instrukcji bezpieczeństwa pożarowego oraz planu ewakuacji – ewakuację zbiorów muzealnych (§ 30) powinno się realizować na podstawie instrukcji przygotowania zbiorów do ewakuacji. Proces sporządzania i opracowania instrukcji przygotowania zbiorów do ewakuacji powinien uwzględniać następujące zagadnienia wynikające z rozporządzenia MKiDN:

⁴ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa narodowego z dnia 2.09.2014 r. w sprawie zabezpieczenia zbiorów muzeum przed pożarem, kradzieżą i innym niebezpieczeństwem grożącym ich zniszczeniem lub utratą (Dz.U. z 2014 r. poz. 1240).

⁵ K. Osiewicz, *Instrukcja przygotowania zbiorów do ewakuacji*, w: *ABC Dokumentacja organizacyjno-ochronna w muzeach i wybrane przepisy prawa. Szkolenia Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów 5/2015*, NIMOZ, s. 74-83.

„§ 28. Przygotowanie zbiorów do ewakuacji w razie powstania zagrożenia polega na:

- 1) określeniu potencjalnych zagrożeń mogących doprowadzić do uszkodzenia, zniszczenia lub utraty zbiorów, wynikających z:
  - a) awarii, uszkodzenia lub zniszczenia infrastruktury technicznej, w szczególności instalacji elektrycznej, gazowej, wodno-kanalizacyjnej, centralnego ogrzewania, wentylacji, klimatyzacji oraz innych urządzeń i instalacji znajdujących się w muzeum oraz jego najbliższym sąsiedztwie,
  - b) zjawisk pogodowych, w szczególności burz, huraganów, powodzi, upałów, silnych mrozów,
  - c) działań osób zwiedzających lub pracowników muzeum;
- 2) określeniu stref zagrożeń;
- 3) wyznaczeniu dróg ewakuacji zbiorów;
- 4) określeniu ilości i rodzaju niezbędnych środków technicznych do przeprowadzenia ewakuacji zbiorów;
- 5) zapewnieniu technicznych środków umożliwiających ewakuację zbiorów;
- 6) określeniu procedur pakowania i przemieszczenia zbiorów;
- 7) wskazaniu miejsca, w którym zbiory będą przechowywane do czasu ustania zagrożenia, z uwzględnieniem miejsca powstania zagrożenia i jego rodzaju oraz niezbędnej ochrony zbiorów w miejscach, w których zbiory będą przechowywane do czasu ustania zagrożenia;
- 8) wyznaczeniu osób tworzących zespoły mające brać udział w ewakuacji zbiorów, ze wskazaniem zakresu ich działania i odpowiedzialności;
- 9) określeniu procedur powiadamiania dyrektora i pracowników muzeum oraz osób tworzących zespoły, o których mowa w pkt 8, o powstaniu zagrożenia;
- 10) określeniu form współpracy w zakresie ewakuacji zbiorów z zewnętrznymi służbami i instytucjami”.**

Zgodnie z § 29 tego rozporządzenia MKiDN, w przypadku powstania zagrożenia zagrożone zbiory powinno się ewakuować do miejsc, w których będą przechowywane do czasu ustania zagrożenia. O kolejności ewakuacji poszczególnych zagrożonych zbiorów decyduje stopień ich zagrożenia.

Podsumowując, zgodnie z przepisami właściwego ministra do spraw kultury i dziedzictwa narodowego, dyrektorzy wyznaczonych obiektów zabytkowych oraz muzeów są zobowiązani do opracowania wskazanych dokumentów dotyczących ewakuacji zbiorów, adekwatnie do przypadków zagrożeń, oraz do aktualizowania ich (nie rzadziej niż raz na 2 lata). W związku z powyższym sugeruje się, aby dokumenty (instrukcje) dotyczące ewakuacji zbiorów w obiektach objętych proponowaną certyfikacją były uzgadniane (opiniowane) przez właściwe państwowe instytucje kultury (np. NIMOS).

Do przeprowadzania certyfikacji powinno się stosować kartę kontrolną zagadnień uwzględniającą aspekty techniczne i organizacyjne, o których mowa powyżej. W załączniku⁶ do niniejszej publikacji przedstawiono w formie tabelarycznej wzorzec karty kontrolnej uwzględniającej aspekty techniczne i organizacyjne, które powinny w przyszłości stanowić podstawę do wydawania oceny końcowej (pozytywnej lub negatywnej) w odniesieniu do występujących warunków ochrony przeciwpożarowej, umożliwiającej (w przypadku oceny pozytywnej) uzyskanie certyfikatu dla obiektu zabytkowego, potwierdzającego akceptowalny poziom bezpieczeństwa w zakresie warunków ochrony przeciwpożarowej.

W przypadku uzyskania wyniku negatywnego wynikającego w szczególności z:

- występowania elementów stanowiących podstawę do uznania użytkowanego budynku istniejącego za zagrażający życiu ludzi, gdy występujące w nim warunki techniczne nie zapewniają możliwości ewakuacji ludzi; podstawę do stwierdzenia, że użytkowany budynek istniejący uznaje się za zagrażający życiu ludzi – określają przepisy przeciwpożarowe⁷;
- niepełnego wyposażenia obiektu w urządzenia przeciwpożarowe i/lub występowania niesprawnych urządzeń przeciwpożarowych oraz niedoprowadzenia drogi pożarowej, których zastosowanie w rozpatrywanym obiekcie jest wymagane;

stanowić to powinno wystarczającą podstawę do odmowy wydania certyfikatu, bez względu na ocenę innych zagadnień. W przypadkach niewyposażenia obiektu w wymagane urządzenia przeciwpożarowe oraz niezapewnienia drogi pożarowej, która dla takiego obiektu jest wymagana – powinno się uwzględnić ewentualne przypadki zastosowania rozwiązań zamiennych, uzgodnionych z właściwym komendantem wojewódzkim PSP, zgodnie z odrębnymi przepisami.

⁶ Zał. 1. Karta kontrolna zagadnień, uwzględniająca występujące aspekty techniczne i organizacyjne w obiektach zabytkowych – do założeń do wytycznych do opiniowania i certyfikacji (wzorzec).

⁷ § 16 rozporządzenia MSWiA z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz.U. Nr 109, poz. 719).

Konkluzje

System opiniowania i certyfikacji rozwiązań organizacyjnych i technicznych obiektów zabytkowych powinien uwzględniać w szczególności konieczność:

1. Wyznaczenia (skatalogowania) obiektów zabytkowych i muzealnych oraz innych, w których będą gromadzone zbiory, które zostaną objęte opiniowaniem i certyfikacją występujących rozwiązań organizacyjnych i technicznych, potwierdzającą akceptowalny poziom bezpieczeństwa. Proponuje się objąć opiniowaniem i certyfikacją w szczególności obiekty zabytkowe i muzea, na których spoczywa obowiązek wyposażenia w system sygnalizacji pożarowej oraz obiekty wymienione w Państwowym Rejestrze Muzeów MKiDN. Niezależnie od powyższego proponuje się powyższą listę pozostawić otwartą, dając możliwość certyfikowania dobrowolnego w uzasadnionych przypadkach innym obiektom o tym przeznaczeniu lub obiektom, które wskaże dodatkowo Generalny Konserwator Zabytków. Ostateczny katalog (rejestr) obiektów zabytkowych i muzealnych, objętych opiniowaniem i certyfikacją, powinien być uzgodniony z właściwym państwowym instytutem kultury (np. Narodowym Instytutem Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów).
2. Wyznaczenia obszaru zagadnień ochrony przeciwpożarowej odnoszących się do zabezpieczenia przeciwpożarowego obiektów, o których mowa w pkt. 1, niezbędnych do opracowania założeń do wytycznych do opiniowania i certyfikacji rozwiązań dotyczących w szczególności aspektów:
  - a) technicznych – dotyczących warunków ochrony przeciwpożarowej rozpatrywanego obiektu w zakresie występujących warunków techniczno-budowlanych, warunków ewakuacji ludzi, wyposażenie obiektu w wymagane techniczne środki zabezpieczeń przeciwpożarowych (urządzenia przeciwpożarowe), wymagane przez przepisy ochrony przeciwpożarowej, oraz przygotowania obiektu do prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych itp.,
  - b) organizacyjnych – dotyczących w szczególności ewakuacji zbiorów oraz przygotowania personelu do realizacji zadań z zakresu ochrony przeciwpożarowej i właściwego postępowania w razie pożaru lub innego zagrożenia. Rekomenduje się, aby dokumenty (instrukcje) dotyczące ewakuacji zbiorów w obiektach objętych certyfikacją były uzgadniane (opiniowane) przez właściwe państwowe instytucje kultury (np. NIMOZ).

- c) miejscowego zagrożenia, które powinny być określone w instrukcji bezpieczeństwa pożarowego.
3. Wskazania podmiotu, właściwego i kompetentnego do prowadzenia procesów oceny i certyfikacji zakresie przygotowania obiektu zabytkowego, bądź obiektu, w którym znajdują się cenne zbiory – do działań ratowniczo-gaśniczych, ewakuacji zbiorów oraz oceny występujących warunków techniczno-budowlanych i zabezpieczeń przeciwpożarowych występujących w tych obiektach.
  4. Wypracowania propozycji odpowiednich ram formalnoprawnych, pozwalających na funkcjonowanie zasad opiniowania i certyfikowania przedmiotowego oraz podmiotów biorących udział w tym procesie.
  5. Przedstawienia „korzyści” dla właścicieli, zarządców i użytkowników obiektów objętych programem opiniowania i certyfikowania, wynikających z udziału w tym procesie (np. uzyskanie tzw. upustów ubezpieczeniowych, wpisanie na listę „obiektów bezpiecznych i przyjaznych dla zwiedzających” itp.).
  6. Do przeprowadzania certyfikacji powinno się stosować kartę kontrolną zagadnień, które powinny być uwzględniane podczas procesu certyfikacji (aspekty techniczne i organizacyjne – vide 2 a) i 2 b). Stwierdzenie występowania elementów stanowiących podstawę do uznania użytkowanego budynku istniejącego za zagrażający życiu ludzi, mogących przebywać w takim obiekcie, byłoby wystarczającą podstawą do odmowy wydania certyfikatu, bez względu na uzyskaną liczbę punktów.
  7. Podstawą do wydania certyfikatu dla obiektu zabytkowego przez uprawniony podmiot powinna być pozytywna ocena końcowa, opracowana na podstawie wypełnionej karty kontrolnej (załącznik), uwzględniająca w szczególności:
    - a) niewystępowanie warunków technicznych, które nie zapewniają możliwości ewakuacji ludzi, stanowiących podstawę do uznania rozpatrywanego obiektu (budynku) istniejącego za zagrażający życiu ludzi;
    - b) pełne wyposażenie rozpatrywanego obiektu w sprawne urządzenia przeciwpożarowe oraz zapewnienie drogi pożarowej, wymagane przez przepisy ochrony przeciwpożarowej lub występowanie rozwiązań zamiennych pozwalających na spełnienie wymagań ochrony przeciwpożarowej dotyczących obiektów budowlanych w sposób inny niż określony w tych

- przepisach, jeżeli proponowane rozwiązania zamiennie ograniczają możliwość powstania pożaru, w trybie odrębnych przepisów⁸;
- c) przygotowanie obiektu do działań ratowniczo-gaśniczych;
  - d) przygotowanie zbiorów do ewakuacji.
8. Certyfikat dla obiektu zabytkowego powinien być wydawany na czas określony, podlegać nadzorowi w okresie jego ważności w przypadku wystąpienia w okresie ważności certyfikatu istotnych zmian w warunkach ochrony przeciwpożarowej być rozszerzany, wydawany ponownie lub cofany.
9. Ewidencję obiektów objętych opiniowaniem i certyfikacją powinien prowadzić uprawniony podmiot. Wykaz powinien być ogólnodostępny.

---

⁸ Art. 6a ust. 1 i 2 ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. z 2016 r. poz. 191 i 298).

Analiza i ocena działań administracji publicznej na rzecz ochrony zabytków

Jarosław Prońko
UNIwersytet JANA KOCHANOWSKIEGO W KIELCACH

Beata Wojtasiak
CENTRUM NAUKOWO-BADAWCZE
OCHRONY PRZECIWPOŻAROWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY

W XVIII wieku za sprawą niemieckiego filozofa Johanna Gottfrieda Herdera pojawiła się idea narodu i państwa narodowego. Przesłaniem do jej powstania była postępująca rewolucja przemysłowa i rozpad tradycyjnych wspólnot wiejskich na rzecz urbanizacji i tworzenia się społeczeństwa przemysłowego. Spowodowała ona erozję dotychczasowych podziałów stanowych i potrzebę zbudowania tożsamości nowo powstających społeczeństw. Szczególnym wyrazem tych przemian była rewolucja francuska z jej głównymi hasłami: wolności, równości i braterstwa. Jej efektem było powstanie współczesnego państwa, którego suwerenem stał się lud, a wszyscy jego członkowie mieli być równi wobec prawa oraz wolni w sferze religii i głoszonych idei. Wszystko to, co dotychczas spajało państwa: władca, religia i klasy społeczne odchodziło do lamusa. Tworzenie nowego społeczeństwa wymagało nowych więzi, które upatrywano we wspólnocie kulturowej. Dla jej podkreślenia pojawia się termin: dziedzictwo kulturowe, obejmujący wszystko co podkreśla historyczną tożsamość narodową i odrębność kulturową danego społeczeństwa (narodu). Staje się ono symbolem ciągłości tożsamości narodowej. Zainteresowanie dziedzictwem kulturowym wzrasta wraz z rozwojem badań naukowych w zakresie eksploracji kulturowych odrębności, a w czasach współczesnych turystyki.

Dziedzictwo kulturowe obejmuje sferę materialną i niematerialną oraz twory natury. Sferę materialną stanowią zabytki – wytwory ludzkiej działalności stanowiące świadectwo epoki (pamiętkę z przeszłości) posiadające wartość historyczną, artystyczną, naukową lub emocjonalną. Przy czym kryterium czasowe choć najważniejsze nie jest kryterium koniecznym do uznania danej rzeczy materialnej za zabytek.

Zgodnie z art. 6 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami¹, zabytkiem jest nieruchomość lub rzecz ruchoma oraz ich części lub zespoły będące dziełem człowieka i stanowiące świadectwo epoki minionej bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na wartość: historyczną, naukową lub artystyczną.

Do zabytków nieruchomych zalicza się w szczególności:

- krajobrazy kulturowe;
- układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowli;
- dzieła architektury i budownictwa;
- obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe;
- cmentarze;
- parki, ogrody, i inne formy zaprojektowanej zieleni;
- miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji².

Do zabytków ruchomych zaliczamy w szczególności:

- dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;
- kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
- numizmaty oraz pamiętki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery;
- wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujące poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego;
- materiały biblioteczne;

¹ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2003 Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).

² Art. 6 ust. 1 pkt 1. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

- instrumenty muzyczne;
- wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne;
- przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji³.

Do zabytków archeologicznych zaliczamy w szczególności:

- pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa;
- cmentarzyska;
- kurhany;
- relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej⁴.

Jak wynika z przedstawionych wykazów zakres pojęciowy zabytku jest bardzo szeroki, jak to zresztą zostało ujęte w poprzedzającej je definicji. Istotnym zatem problemem jest precyzyjne określenie, która z rzeczy materialnych lub ich zespołów jest zabytkiem podlegającym ochronie. Dlatego też główną formą ochrony zabytków jest prowadzenie ich ewidencji. Kolejnym ważnym elementem ochrony zabytków jest ustalenie jej zakresu. Zadania te, ze swej natury, leżą w zakresie kompetencji odpowiednich organów administracji publicznej.

Celem niniejszego artykułu jest opisanie głównych zadań należących do kompetencji administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków oraz wskazanie głównych działań podejmowanych przez nią w tym zakresie.

Opisanie wszystkich działań w tak krótkiej formie piśmienniczej jest oczywiście niemożliwe, dlatego też skupiono się przede wszystkim na działaniach administracji w zakresie ochrony zabytków zgromadzonych w muzeach skansenowskich przed zagrożeniami naturalnymi (pożary, powódzie itp.). Celem wprowadzenia w problematykę zaprezentowano ewolucję ochrony zabytków w prawie międzynarodowym oraz krajowym.

Prawne podstawy ochrony zabytków

Problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków, w wymiarze międzynarodowym podjęto już w okresie międzywojennym. W 1922 roku Liga Narodów ustanowiła Międzynarodowy Komitet do Współpracy Intelktualnej, który miał promować międzynarodową współpracę między naukowcami, nauczycielami, artystami i intelektualistami⁵. W 1926 roku, po otrzymaniu znacznego wsparcia finan-

³ Art. 6 ust. 1 pkt 2. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

⁴ Art. 6 ust. 1 pkt 3. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

⁵ *World Heritage, Challenges for the Millennium*, F. Bandarin (red.), Wydawnictwo UNESCO World Heritage Centre, January, 2007, s. 26.

sowego ze strony Francji organizacja ta przeniesiona została do Paryża i zmieniła swoją nazwę na Międzynarodowy Instytut Współpracy Intelktualnej (International Institute of Intellectual Cooperation – IIIC). Jeden z jego komponentów – Międzynarodowe Biuro Muzeów było organizatorem szeregu konferencji oraz pracowało nad międzynarodową konwencją o ochronie dóbr kultury w czasie konfliktu zbrojnego. Prace nad nią przerwała II wojna światowa.

Jej kontynuatorką jest od 1945 roku Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – UNESCO). W 1972 roku organizacja ta przyjęła Konwencję w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) – do sierpnia 2016 roku ratyfikowały ją 192 państwa. Polska konwencję tę ratyfikowała w 1976 roku. Zobowiązuje ona państwa-sygnatariuszy do identyfikacji, ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i przekazania przyszłym pokoleniom dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Ustanawia ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego o wyjątkowej powszechnej wartości, m.in. przez nadawanie międzynarodowego statusu ochrony i poprzez wpisanie na: listę światowego dziedzictwa UNESCO.

Pierwszym międzynarodowym dokumentem wyznaczającym zasady ochrony zabytków była Ateńska Karta Restauracji Zabytków Historycznych (Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments) uchwalona na konferencji w Atenach w 1931 roku⁶. Jej kontynuatorką jest przyjęta w 1964 roku Karta Wenecka – Międzynarodowa Karta Konserwacji i Restauracji Zabytków i Miejsc Zabytkowych. Określa ona zasady konserwacji i restauracji zabytków architektury.

Pierwszym aktem prawnym dotyczącym ochrony zabytków w Polsce był Dekret Rady Regencyjnej z dnia 31 października 1918 r. o opiece nad zabytkami sztuki i kultury⁷. Akt ten został zastąpiony rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami⁸, który został zastąpiony ustawą z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie zabytków⁹. Aktualnie obowiązującym aktem prawnym jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami¹⁰. Na jego podstawie wydano szereg rozporządzeń uszczegółowiających, do najważniejszych z nich należą:

⁶ Tamże, s. 27.

⁷ Dz.U. 1918 Nr 16, poz. 36.

⁸ Dz.U. 1928 Nr 29, poz. 265.

⁹ Dz.U. 1962 Nr 10, poz. 48.

¹⁰ Dz.U. 2003 Nr 162, poz. 1568.

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków¹¹;
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem¹²;
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych¹³.

Podstawowe procedury stosowane w ochronie zabytków i opiece nad nimi w Polsce

Zgodnie z przytoczonymi powyżej aktami prawnymi głównymi organami odpowiedzialnymi za ochronę zabytków w Polsce są:

- Minister właściwy do spraw kultury i dziedzictwa narodowego – w jego imieniu obowiązki te pełni Generalny Konserwator Zabytków, powierzając wykonanie zadań kierownikom instytucji kultury sprawujących opiekę nad zabytkami;
- Wojewoda, w którego imieniu zadania te pełni wojewódzki konserwator zabytków oraz kierownicy delegatur wojewódzkiego urzędu ochrony zabytków – zadania te powierzają oni kierownikom instytucji kulturalnych sprawujących opiekę nad zabytkami oraz powiatowym, gminnym i miejskim konserwatorom zabytków;
- Dyrektor Urzędu Morskiego – w swoim zakresie odpowiedzialności;
- Dyrektor Biblioteki Narodowej – w zakresie sobie właściwym.

Zgodnie z zapisami ustawy z 2003 roku wyróżnia się cztery formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków – na podstawie decyzji wojewódzkiego konserwatora zabytków;

¹¹ Dz.U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259.

¹² Dz.U. z 2011 Nr 113, poz. 661.

¹³ Dz.U. z 2011 Nr 165, poz. 987.

- uznanie za pomnik historii – na podstawie rozporządzenia Prezydenta RP;
- utworzenie parku kulturowego – na podstawie uchwały rady gminy;
- ustalenie wymogów ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego lub w decyzji lokalizacyjnej – uchwała organu jednostki samorządu terytorialnego i inne decyzje z niej wynikające dotyczące lokalizacji innych obiektów w sąsiedztwie zabytków.

Ustawodawstwo w Polsce, naśladowując rozwiązania niemieckie, odróżnia ochronę zabytków od opieki nad zabytkami. I tak umieszczenie obiektu w rejestrze zabytków jest formą jego ochrony, natomiast wpis do gminnej ewidencji zabytków nie jest formą ochrony, a jedynie opieką nad zabytkami. Ochronę nad zabytkami sprawują organy państwowe wymienione powyżej, natomiast opiekę nad zabytkami sprawują właściciele i użytkownicy obiektów.

Rejestr zabytków prowadzony jest w trzech księgach: zabytków nieruchomych (księga „A”), zabytków ruchomych (księga „B”), zabytków archeologicznych (księga „C”). Wpis do rejestru zabytków nieruchomych może nastąpić z urzędu lub na wniosek właściciela, a także użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się obiekt, natomiast wpis do rejestru zabytków ruchomych na wniosek właściciela.

Po zapisaniu zabytku nieruchomego w rejestrze zabytków właściwy starosta w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków może umieścić na nim stosowny znak informujący o objęciu ochroną danego obiektu.

Uznanie obiektu za pomnik historii może stanowić podstawę do wpisania go na: Listę Dziedzictwa Światowego, a tym samym objęcie go ochroną na podstawie wspomnianej wcześniej Konwencji z 1972 roku. Dokonuje się tego na podstawie wniosku złożonego do Komitetu Dziedzictwa Światowego UNESCO przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Park kulturowy tworzy się w celu ochrony krajobrazu kulturowego – zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Powołuje się go uchwałą rady gminy po uzyskaniu pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Określa się w niej nazwę parku kulturowego, jego granice oraz sposoby ochrony, zakazy i ograniczenia stosowane na jego terenie. Plan ochrony takiego parku sporządza wójt (burmistrz, prezydent miasta). Aktualnie parków takich jest w Polsce 28.

Przykłady parków kulturowych:

- Forteczny Park Kulturowy Twierdza Kłodzka – utworzony 10 stycznia 2006 r. na terenie woj. dolnośląskiego¹⁴;

¹⁴ Uchwała nr XLIII/355/2005 Rady Miejskiej w Kłodzku z dnia 27 października 2005 r., BIP Urzędu Miasta Kłodzko, bip.um.klodzko.pl. [dostęp 25.11.2016].

- Park Kulturowy Miasto Tkaczy w Zgierzu – utworzony 30 grudnia 2003 roku na terenie województwa łódzkiego¹⁵;
- Park Kulturowy Cmentarz Żydowski w Żorach – utworzony 24 czerwca 2004 roku na terenie województwa śląskiego¹⁶;
- Park Kulturowy Miasta Końskie – utworzony 28 lutego 2005 roku na terenie województwa świętokrzyskiego¹⁷;
- Park Kulturowy Kotliny Zakopiańskiej – utworzony w 2006 roku na terenie województwa małopolskiego¹⁸.

Podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami jest ujęcie ich w ewidencji prowadzonej na trzech poziomach: krajowym (Generalny Konserwator Zabytków – Narodowy Instytut Dziedzictwa), wojewódzkim i gminnym. Wpisanie zabytku do takiej ewidencji daje podstawy nie tylko do opracowania programów opieki nad zabytkami, którą prowadzą właściciele lub użytkownicy, ale również pozwala ubiegać się o dotacje z budżetu państwa oraz zwolnienia z niektórych opłat i podatków, a także bonifikat przy nabyciu tych obiektów od Skarbu Państwa.

Dotacja na prace remontowo-konserwatorskie dla użytkowników obiektów może być przyznana przez ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego lub jednostkę samorządu terytorialnego. Jej wysokość może wynosić od 50% do 100% kosztów, w zależności od rangi zabytku.

Właściciele lub użytkownicy obiektów zabytkowych (zaewidencjonowanych) mają obowiązek:

- stosowania się do zaleceń konserwatorskich określających: sposób korzystania z zabytku, jego zabezpieczenie i zakres prac konserwatorskich, jakie należy wykonać, a także zakres zmian, jakich można dokonać w obiekcie;
- zapewnić warunki do prowadzenia badań naukowych i dokumentowania zabytku;
- korzystania z obiektu w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury;

¹⁵ Uchwała nr XV/142/03 Rady Miasta Zgierza z dnia 30 grudnia 2003 r., BIP Urzędu Miasta Zgierza, umz.zgierz.pl/bip/. [dostęp 25.11.2016].

¹⁶ Uchwała nr 267/XXII/04 Rady Miasta Żory z dnia 24.06.2004 r. w sprawie utworzenia parku kulturowego, BIP Urzędu Miasta Żory, www.bip.zory.pl. [dostęp 25.11.2016].

¹⁷ Uchwała nr XXIV/234/05 Rady Miejskiej w Końskich z 28 lutego 2005 r., BIP Urzędu Miasta Końskie, umkonskie.bipgmina.pl. [dostęp 25.11.2016].

¹⁸ Uchwała nr XLIX/496/2006 w sprawie utworzenia parku kulturowego, www.zakopane.eu [dostęp 25.11.2016].

- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- powiadamiać wojewódzkiego konserwatora zabytków o uszkodzeniach, zniszczeniach, zaginięciu lub kradzieży, a także o zagrożeniach oraz zmianach stanu prawnego obiektu.

Jak wynika z zaprezentowanego szkicu procedur ochrony zabytków główny ciężar ochrony zabytków, a właściwie opieki nad nimi, spoczywa na ich właścicielach i użytkownikach. Rola organów administracji publicznej (jeżeli nie są użytkownikami tych obiektów) sprowadza się do:

- ustalania, co jest zabytkiem;
- określania sposobu jego ochrony poprzez przygotowanie wytycznych;
- nadzorowania wszelkich czynności realizowanych na danym obiekcie;
- finansowego wspierania właścicieli i użytkowników tych obiektów w zakresie sprawowanej przez nich opieki nad nimi.

Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowej

Nieco odrębnym zagadnieniem jest ochrona zabytków w czasie konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowej. Plan takiej ochrony sporządza właściwy miejscowo wójt (burmistrz lub prezydent miasta). Podstawą prawną jego opracowania są:

- ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. nr 162, poz. 1568 oraz z 2004 r. nr 96, poz. 959);
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 roku w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. nr 212, poz. 2153 z 2004 roku).

Ponadto we wszystkich aktach prawnych dotyczących problematyki działania administracji publicznej w sytuacjach zagrożeń zawarte są zapisy nakazujące lub wspierające ochronę dóbr kultury. Mamy tu na myśli zarówno akty prawne dotyczące funkcjonowania obrony cywilnej, jak i akty odnoszące się do funkcjonowania administracji publicznej w czasie stanów nadzwyczajnych.

Według wspomnianych aktów prawnych ochrona zabytków w czasie konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowej polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem. Zadania te administracja publiczna wykonuje poprzez:

- zapobieganie i prowadzenie prac przygotowawczych – w czasie poprzedzającym wystąpienie konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej;
- podwyższenie gotowości wprowadzonej w okresie narastania bezpośredniego zagrożenia;
- reagowanie w czasie wystąpienia i trwania konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej;
- zabezpieczenie i dokumentowanie po ustąpieniu konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej.

Zapobieganie zagrożeniom i prowadzenie prac przygotowawczych zwiększających poziom ochrony obiektów zabytkowych obejmuje w szczególności:

1. Opracowanie planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz ich aktualizację;
2. Kontrolę i utrzymanie właściwego stanu technicznego zabytków;
3. Instalowanie i utrzymanie w sprawności urządzeń i systemów zabezpieczenia zabytków, w tym sygnalizacji wykrywania zagrożeń i alarmowania;
4. Prowadzenie ewidencji i dokumentacji zabytków podlegających ochronie;
5. Planowanie i realizację prac inżynieryjno-technicznych zabezpieczających przy zabytkach, takich jak:
  - a) podwyższenie klasy odporności ogniowej i poprawa właściwości konstrukcyjnych,
  - b) zabezpieczenia przed skutkami wybuchów, wichur, śnieżyc, powodzi lub zalania z innych przyczyn, osunięć lub zapadnięć gruntu,
  - c) odbudowa lub osłona fragmentów szczególnie wartościowych i narażonych na destrukcję.

W czasie podwyższania gotowości obronnej należy przede wszystkim:

1. Zdemontować i ukryć najcenniejsze detale architektoniczne i elementy wyposażenia;
2. Rozmieścić znaki zalecane przez Konwencję o ochronie dóbr kulturalnych;
3. Zgromadzić i utrzymywać w gotowości do użycia urządzenia, sprzęt, narzędzia, opakowania, materiały niezbędne do wykonywania prac zabezpieczających i działań ratowniczych;

4. Uruchomić system monitorowania zagrożeń, alarmowania i powiadamiania, przewidziany w takich okolicznościach;
5. Wyznaczyć i przygotować zespoły ludzi do prac zabezpieczających i działań ochronnych;
6. Zorganizować współdziałanie właścicieli, zarządców i użytkowników zabytków oraz organów administracji publicznej i Sił Zbrojnych RP, a także wolontariatu na rzecz działań ochronnych.

Celem reagowania jest zminimalizowanie strat wśród obiektów zabytkowych poprzez prowadzenie działań ratowniczych oraz wzmożoną ich ochronę. Po ustąpieniu zagrożeń (niekiedy również w czasie ich trwania) należy dokonać oceny strat poprzez ich udokumentowanie, zabezpieczyć zabytki przed dalszą destrukcją oraz przekazać informacje o skutkach, podjętych działaniach oraz ewentualnych potrzebach pomocy w zabezpieczeniu zabytków właściwym organom administracji publicznej¹⁹.

Ochrona muzeów skansenowskich

Specyficzną formą prezentowania kultury ludowej oraz tradycji rzemieślniczych i przemysłowych danego regionu są skanseny – czyli muzea na wolnym powietrzu. Forma ta pozwala na prezentację zabytków regionu lub danej branży rzemieślniczo-przemysłowej w jednym miejscu, dając duże możliwości aranżowania różnych wystaw oraz odtworzenia specyficznych warunków z przeszłości. Obecnie wykorzystywana jest również do poprawy atrakcyjności turystycznej regionu oraz organizacji wielu imprez towarzyszących.

Pierwsze tego typu muzeum otwarto w Szwecji na terenie Sztokholmu w 1891 roku. Historia najstarszego skansenu w Polsce: Kaszubskiego Parku Etnograficznego we Wdzydzach Kiszewskich sięga roku 1906, w którym nauczyciel miejscowej szkoły Izidor Gułgowski utworzył prywatne muzeum. Jego losy kształtowały się różnie, ale było ono załącznikiem utworzonego w 1969 r. muzeum Chat Kaszubskich przemianowanego później na Kaszubski Park Etnograficzny. Obecnie na terenie Polski działa prawie czterdzieści tego typu muzeów.

Sieć muzeów skansenowskich obejmuje prawie wszystkie regiony Polski, stanowiąc dobrą reprezentację tradycyjnego budownictwa oraz kultury ludowej. W 40 muzeach tego typu zgromadzono ok. 1500 zabytkowych obiektów tradycyjnego bu-

¹⁹ Opracowano na podstawie treści gminnych planów ochrony zabytków w czasie konfliktów zbrojnych oraz sytuacji kryzysowych udostępnionych w sieci INTERNET oraz wytycznych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, www.mkidn.gov.pl. [dostęp 30.11.2016].

downictwa (z czego jeszcze ok. 500 oczekuje na odbudowę)²⁰. To olbrzymia liczba zabytkowego materiału dokumentująca historię i kulturę polskiej wsi. Ze względu na specyfikę muzeów na wolnym powietrzu należy je zaliczyć do kategorii najwyższego ryzyka pożaru i średniej kategorii zagrożenia przestępczością kryminalną²¹, przy czym najbardziej widoczne są tu kradzieże i akty wandalizmu. Zagrożeniom tym sprzyjają rozległe powierzchnie, na których usytuowano muzea, zgromadzenie w ich obrębie od kilkudziesięciu do kilkuset obiektów architektonicznych (w większości drewnianych), a co za tym idzie, duże nagromadzenie materiałów palnych. Wyposażenie wnętrza poszczególnych obiektów w dobra kultury, w niektórych przypadkach, np. dawnych dworach czy obiektach sakralnych (cerkwie, kościoły), jest niezwykle cenne²².

Największym zagrożeniem dla tego typu muzeów są niewątpliwie pożary ze względu na rodzaj zabudowy oraz znaczne przestrzenie. Badanie ankietowe dotyczące zabezpieczenia muzeów na wolnym powietrzu, w którym wzięło udział 28 placówek, przeprowadzone przez NIMOZ wykazało, że w latach 2001–2012 na terenie siedmiu badanych placówek doszło łącznie do 15 pożarów²³.

Nie istnieje jeden uniwersalny schemat zabezpieczenia przeciwpożarowego obiektów zabytkowych. Każdy z nich jest indywidualny w sferze podatności na tego typu zjawiska, dlatego też ich ochrona przeciwpożarowa wymaga indywidualnego podejścia. Do najczęściej stosowanych działań techniczno-organizacyjnych w zakresie ochrony przeciwpożarowej skansenów i poszczególnych jego obiektów możemy zaliczyć:

- zabezpieczenie konstrukcji drewnianych środkami chemicznymi zapobiegającymi rozprzestrzenianiu się ognia;
- obudowa elementów łatwopalnych materiałami niepalnymi (np. płytami gipsowymi);
- podział obiektu na strefy pożarowe;
- eksploataowanie urządzeń technicznych zgodnie z przeznaczeniem i instrukcją obsługi oraz zapewnienie ich bieżącej konserwacji;
- zapewnienie badań okresowych instalacji i urządzeń elektrycznych oraz urządzeń grzewczych;

²⁰ T. Lasowa, *Ochrona skansenowskich muzeów*, „Cenne, bezcenne, utracone”, nr 1–4 (74–77), 2013, s. 120.

²¹ P. Ogrodzki, W. Jaskulski, *Wybrane zagadnienia z zakresu ochrony zabytków przed pożarem*, Warszawa, 1998, s. 12.

²² M. Barwik, *Zagrożenie przestępczością w muzeach skansenowskich w świetle poniesionych strat*, w: *ABC ochrony muzeów skansenowskich 4/2014*, P. Majewski (red.), Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Warszawa, 2014.

²³ K. Ogrodzka, *Zabezpieczenie muzeów na wolnym powietrzu przed pożarem i przestępczością. Omówienie ankiety, materiał opracowany w Narodowym Instytucie Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów*, 2013.

- zapewnienie właściwej ochrony odgromowej;
- opracowanie instrukcji bezpieczeństwa pożarowego i skuteczne egzekwowanie jej postanowień; szczególnie ważne jest wykorzystanie zawartych w instrukcji warunków ochrony przeciwpożarowej, wynikających z przeznaczenia, sposobu użytkowania, magazynowania (składowania) i warunków technicznych obiektu itp. na potrzeby planowania, organizacji i prowadzenia działań ratowniczych;
- zapewnienie bezpiecznych warunków ewakuacji ludzi i mienia, w tym oznakowania obiektu znakami ewakuacyjnymi;
- zapewnienie właściwych warunków do prowadzenia akcji gaśniczej przez jednostki straży pożarnej (m.in. wykonanie i utrzymanie drożności dróg pożarowych, zapewnienie wody do zewnętrznego gaszenia pożaru);
- przeprowadzenie ćwiczeń na terenie obiektu w zakresie możliwości ewakuacji ludzi i mienia oraz działań gaśniczo-ratowniczych;
- wyposażenia obiektu w:
  - system sygnalizacji pożarowej, w tym podłączenie do jednostki straży pożarnej;
  - stałe urządzenia gaśnicze;
  - gaśnice, hydranty wewnętrzne²⁴.

Istotnym problemem występującym w większości obiektów skansenowskich jest ich niekorzystna lokalizacja w stosunku do najbliższych jednostek ratowniczo-gaśniczych. Badania przeprowadzone w 28 skansenach 10 lat temu wykazały, że tylko 8 z nich znajduje się w odległości mniejszej niż 5 km od najbliższej jednostki ratowniczo-gaśniczej²⁵. Stąd też istotnym elementem jest wyposażenie tych obiektów w sprawny system sygnalizacji pożarowej wraz z włączeniem tych obiektów do monitoringu pożarowego PSP.

W 2012 roku Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów przeprowadził badania ankietowe wśród 28 muzeów skansenowskich. Według tych badań 24 muzea wyposażone były w system sygnalizacji pożarowej (SSP), z czego 16 podłączonych było do systemu Państwowej Straży Pożarnej. Spośród 24 muzeów posiadających system SSP jedynie 9 chronionych było w pełni. W pozostałych zaś muzeach ochronie takiej podlegała jedynie część obiektów. Czas dojazdu strażaków do tych

²⁴ P. Wojtaszewski, *Zagrożenie pożarowe i ochrona przed pożarami obiektów zabytkowych i skansenowskich*, w: *ABC ochrony muzeów...*, dz.cyt., s. 13.

²⁵ Tamże s. 16.

obiektów zawierał się w granicach od 2 do 45 min. Średnia jego wartość wynosiła 10 min²⁶.

Ochronę organizuje się w dwóch skorelowanych ze sobą płaszczyznach: organizatorskiej i technicznej. Pierwsza z nich obejmuje opracowanie odpowiedniej dokumentacji oraz wdrażanie w życie jej postanowień przez pracowników muzeum, pracowników ochrony oraz osoby odwiedzające. Wyróżniamy tu ochronę podstawową i kwalifikowaną. Drugą płaszczyznę stanowią urządzenia i systemy techniczne wspomagające proces ochrony obiektu oraz sygnalizujące stany zagrożeń i alarmujące odpowiednie służby.

Do podstawowej dokumentacji organizacyjno-ochronnej w muzeum skansenowskim zaliczamy:

- Regulamin organizacyjny muzeum;
- Plan ochrony muzeum z załącznikami;
- Plan ewakuacji zbiorów na wypadek powstania zagrożenia;
- Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych;
- Instrukcję bezpieczeństwa pożarowego;
- Pozostałą dokumentację organizacyjno-ochronną²⁷.

Konkluzje

Początki zorganizowanej administracyjnie i prawnie ochrony zabytków sięgają XVIII wieku i związane są z rewolucją społeczną przypadającą na okres intensywnego uprzemysłowienia gospodarki. Zmiany struktur gospodarczych pociągnęły za sobą daleko idące przemiany społeczne. Tworzenie nowych społeczeństw wymagało wyróżnienia warstwy je spajającej – podstaw kulturowych.

Problematykę ochrony zabytków w prawie międzynarodowym podjęto bezpośrednio po pierwszej wojnie światowej. Jej kształt wynikał z doświadczeń poszczególnych państw w ochronie zabytków oraz kształtował narodowe systemy ich ochrony.

Istotą ochrony zabytków jest:

- wskazanie obiektów zabytkowych i określenie ich rangi – wyrazem tego są różnego rodzaju rejestry, listy oraz ewidencje;

²⁶ K. Ogrodzka, *Stan bezpieczeństwa muzeów skansenowskich w ocenie Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów*, w: *ABC ochrony muzeów...*, dz. cyt., s. 50.

²⁷ S. Kocewiak, *Organizacja ochrony muzeów skansenowskich*, w: *ABC ochrony muzeów...*, dz. cyt., s. 21.

- określenie zakresu ochrony i sposobów użytkowania oraz ewentualnej modernizacji tych obiektów;
- finansowe wsparcie właścicieli i użytkowników tych obiektów w zakresie utrzymania właściwej ich struktury i konserwacji.

Stąd też rola administracji w zakresie ochrony zabytków sprowadza się do wskazania zabytków, określenia zakresu ich utrzymania oraz użytkowania i ewentualnego wsparcia finansowego właścicieli tych obiektów. Rola ta wzrasta w obliczu konfliktów zbrojnych oraz sytuacji kryzysowych.

W czasach obecnych zabytki i muzea pełnią również istotną rolę atrakcji turystycznych, co w istotny sposób potęguje występujące zagrożenia. Dostęp do wielu popularnych obszarów z obiektami zabytkowymi jest reglamentowany lub wręcz zamknięty dla zwiedzających.

Należy również pamiętać, że każdy obiekt zabytkowy jest unikatowy i wymaga indywidualnego podejścia do jego ochrony i utrzymania cech użytkowych i historycznych.

Analiza i ocena działań policji na rzecz ochrony zabytków w Polsce

Robert Gwardyński

REGIONALNE CENTRUM BADAŃ NAD BEZPIECZEŃSTWEM
WYŻSZEJ SZKOŁY ADMINISTRACJI W BIELSKU-BIAŁEJ

Człowiek od zawsze zabiegał o swe bezpieczeństwo, stanowiące podstawę jego przetrwania, niezakłóconego funkcjonowania i rozwoju¹. Wpierw czynił to w małych grupach pierwotnych, by wraz ze swym rozwojem cywilizacyjnym szukać wsparcia innych w większych strukturach społecznych, od społeczności lokalnych przez społeczeństwa do narodów. Społeczeństwo, pojęcie tak często dziś występujące w dyskursie publicznym nie jest wbrew temu, co sądzi wielu, pojęciem jednoznacznym. Piotr Sztompka wskazał kilka zróżnicowanych punktów widzenia tego, czym jest społeczeństwo, jak może być rozumiane. W ujęciu demograficznym to po prostu populacja, wielość jednostek. W ujęciu systemowym stanowi układ pozycji i typowych dla nich ról. W strukturalnym jest siecią relacji międzyludzkich. Ujęcie aktywistyczne ujmuje je jako zespół wzajemnie zorientowanych na siebie działań. Społeczeństwo w ujęciu zdarzeniowym to twór niestały, pełny zdarzeń społecznych. Ujęcie kulturolistyczne postrzega społeczeństwo jako matrycę podzielanych przez zbiorowość znaczeń, symboli i reguł wpływających na podejmowane przez zbiorowość działania. Natomiast grupowe widzi w społeczeństwie zintegrowaną całość złożoną z jednostek².

¹ R. Gwardyński, B. Kaczmarczyk, *Zachowanie służb porządkowych w sytuacjach kryzysowych*, w: *Bezpieczeństwo uczestników zgromadzeń religijnych*, B. Wiśniewski, A. Prędecka, J. Bryk, A. Szela (red.), Szkoła Główna Służby Pożarniczej, Warszawa 2016, s. 153.

² P. Sztompka, *Socjologia, Analiza społeczeństwa*, Wydawnictwo ZNAK, Kraków 2012, s. 36.

Biorąc pod uwagę powyższe punkty widzenia, można określić społeczeństwo również poprzez wyodrębnienie jego szczególnie charakterystycznych cech. Wybitny polski socjolog Florian Znaniecki wskazywał na takie rozumienie społeczeństwa, gdzie jest ono zorganizowaną zbiorowością dużej liczby ludzi należących do kolejnych pokoleń zamieszkujących określony obszar, zjednoczonych wspólną kulturą³. Społeczeństwo jako grupa najtrwalsza musi podejmować działania dla zachowania swej ciągłości i tożsamości pomimo ustawicznej wymiany jej składu, pomimo stałej i naturalnej wymiany pokoleń. W jego interesie jest zabieganie o to, by zmiana pokoleniowa w nim zachodząca nie tylko nie przyczyniała się do jego destrukcji, lecz wręcz sprzyjała dalszemu rozwojowi. Stagnacja grupy, w sytuacji rozwoju innych, obcych sprzyja rozpadowi zbiorowości i przejęcia jej członków przez inne.

Ustawicznemu dopływowi wartościowych członków zbiorowości służy wychowanie, które w ramach zamierzonej działalności powoduje u ludzi zmodyfikowanie lub zahamowanie pewnych istotnych społecznie czynności. Jest ono bowiem urabianiem jednostek, by te nie tylko umiały, lecz i chciały brać udział w czynnościach zbiorowych, uznanych przez społeczeństwo za pożądane i ważne⁴. Wychowanie jest działalnością tak ważką społecznie, że troska o nie winna leżeć po stronie państwa. Już Arystoteles pisał bowiem, że: „Nie ulega zatem żadnej wątpliwości, że prawodawca powinien zająć się w pierwszym rzędzie wychowaniem młodzieży”⁵.

Bez wychowania pokoleń nie jest możliwe zachowanie ciągłości i tożsamości społeczeństwa, a ono wspiera się na kulturze. To z niej czerpane są wzorce, wartości i mity integrujące zbiorowość⁶. To ona wywiera przemożny wpływ na społeczne i intelektualne ukształtowania jednostki⁷. Wpływa na edukację stanowiącą konglomerat oddziaływań pedagogicznych różnych od siebie i ściśle powiązanych: nauczania (dotyczy sfery poznawczej i wykonaniowej ucznia⁸) i wychowania (dotyczy sfery afektywnej wychowanka)⁹. Będąc zaplanowanym oddziaływaniem ustawicznym, kierowanym do wszystkich członków grupy przez ich całe ich życie¹⁰.

Kultura jest nieodzownym odniesieniem wychowania. Słownik języka polskiego definiuje ją jako „całością materialnego i duchowego dorobku ludzkości groma-

³ F. Znaniecki, *Relacje społeczne i role społeczne*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2011, s. 7.

⁴ F. Znaniecki, *Socjologia wychowania, tom 1. Wychowujące społeczeństwo*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001, s. 3 i 6.

⁵ Arystoteles, *Polityka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, s. 214.

⁶ F. Znaniecki, dz. cyt., s. 15.

⁷ J. Didier, *Słownik filozofii*, Wydawnictwo Książnica, Katowice, 2006, s. 198.

⁸ R. Gwardyński, *Edukacja dla bezpieczeństwa w wymiarze praktycznym*, w: *Edukacja dla bezpieczeństwa w różnych wymiarach i kontekstach. Formacje militarne i paramilitarne wobec wyzwań edukacyjnych*, B. Wiśniewska-Paź (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, 2015, s. 88-89.

⁹ M. Przetacznik-Gierowska, Z. Włodarski, *Psychologia wychowawcza*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994, s. 22.

¹⁰ B. Suchodolski, *Pedagogika. Podręcznik dla kandydatów na nauczycieli*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1976, s. 299.

dzony, utrwalany i wzbogacany w ciągu jej dziejów, przekazywany z pokolenia na pokolenie¹¹. Jest kompleksowym i specyficznym dla określonych zbiorowości sposobem życia, na który składa się wszystko to, co ich członkowie myślą, robią i posiadają¹². Jest tym, co poprzez niewystępowanie nigdzie indziej wyróżnia ludzi spośród istot żywych, a w ramach nich samych wyróżnia zbiorowości, w których przyszło im żyć¹³.

Kultura nie tylko jest istotna dla całości społeczeństwa, narodu lecz również dla składających się na nie podgrup zwanych społecznościami lokalnymi. Społeczność lokalna to zbiorowość zamieszkująca ograniczone i względnie izolowane terytorium, posiadająca i ceniąca wspólne wartości, symbole i zwyczaje. Społeczność lokalna posiada swe instytucje usługowe i kulturowe, a jej członkowie są świadomi swej odrębności i wyrażają gotowość do współdziałania w ramach kooperacji pozytywnej¹⁴. Kultura integruje społeczność lokalną, czyni ją silniejszą, zdolną do przetrwania, rozwoju i realizacji własnych interesów.

Dbłość o kulturę narodową i jej ochrona leżą w żywotnym interesie każdego społeczeństwa, w tym również społeczeństwa polskiego. W okresie powojennym, rozumiejąc, jaki uszczerbek kultura polska poniosła z powodu zniszczeń i grabieży dokonanych przez agresorów wojennych (warto pamiętać również o stratach wynikających z przymusowego opuszczania terenów wschodniej Rzeczypospolitej), szczególną ochroną objęto dobra kultury. Pojęcie dóbr kultury wynika z definicji zawartej w ustawie z dnia 15 lutego 1962 roku o ochronie dóbr kultury. Dobrem kultury jest „każdy przedmiot ruchomy lub nieruchomy, dawny lub współczesny, mający znaczenie dla dziedzictwa i rozwoju kulturalnego ze względu na jego wartość historyczną, naukową lub artystyczną”¹⁵. Dobra kultury są częścią kultury materialnej, będącej zbiorem obiektów charakterystycznych dla Polaków.

Przepisy prawa obowiązujące w latach 1962–2003 określały, że dobra kultury jako bogactwo narodowe winny być chronione przez wszystkich obywateli. Organy państwowe miały zapewnić warunki prawne, organizacyjne i finansowe, gdy do obowiązków właścicieli i użytkowników dóbr należało utrzymanie ich we właściwym stanie¹⁶. Istota ochrony dóbr kultury w tamtych latach polegała na „zabezpieczeniu ich przed zniszczeniem, uszkodzeniem, dewastacją, zaginięciem lub wywozem za granicę, na zapewnieniu im warunków trwałego zachowania, na opracowaniu do-

¹¹ *Słownik języka polskiego*, tom pierwszy, M. Szymczak (red.), Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1982, s. 1083.

¹² P. Sztompka, dz. cyt., s. 313.

¹³ R. Dunbar, *Nowa historia ewolucji człowieka*, Copernicus Center Press, Kraków 2015, s. 173.

¹⁴ R. Gwardyński, *Dzielnicy w służbie społeczności lokalnej*, w: *Bezpieczeństwo i edukacja w zmieniającej się rzeczywistości*, A. Wawrzusiszyn, J. Grzyb (red.), Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Elk 2015, s. 104.

¹⁵ Art. 2 ustawy z dnia 15 lutego 1962 roku o ochronie dóbr kultury (Dz.U. 1999 r. Nr 98, poz. 1150 z późn. zm.).

¹⁶ Tamże, art. 1.

kumentacji naukowej, ewidencji i rejestracji oraz na ich konserwacji, restauracji lub odbudowie, opartych na zasadach naukowych”¹⁷.

W 2003 roku straciła swoją moc ustawa z dnia 15 lutego 1962 roku o ochronie dóbr kultury. W jej miejsce weszła ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W tym właśnie akcie prawnym dokonano zdefiniowania ustawowego pojęcia zabytek. Uznano za niego „nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”¹⁸. Zabytki podzielono na: zabytki ruchome (rzeczy ruchome, ich części lub zespół rzeczy ruchomych); zabytki nieruchome (nieruchomości, ich części lub zespół nieruchomości); zabytki archeologiczne (zabytki nieruchome, powierzchniowe, podziemne lub podwodne pozostałości egzystencji i działalności człowieka, złożone z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytki ruchome, będące tym wytworem)¹⁹.

Zabytkami ruchomymi są: dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej; kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które je tworzyły; wytwory techniki; numizmaty oraz pamiątki historyczne; materiały biblioteczne; instrumenty muzyczne; wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne; przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji²⁰.

Zabytkami nieruchomymi są: krajobrazy kulturowe; układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane; dzieła architektury i budownictwa; dzieła budownictwa obronnego; obiekty techniki; cmentarze; parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni; miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji²¹.

Zabytkami archeologicznymi są: pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa; cmentarzyska; kurhany; relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej²².

Zabytki są częścią kultury materialnej Polaków, będąc obiektami specyficznymi dla tworzonej przez nich zbiorowości narodowej²³. Stanowią również część dziedzic-

¹⁷ Tamże, art. 3 ust. 2.

¹⁸ Art. 3 pkt 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, (Dz.U. 2003 Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).

¹⁹ Tamże, art. 3 pkt 2-4.

²⁰ Tamże, art. 6 ust. 1 pkt 2.

²¹ Tamże, art. 6 ust. 1 pkt 1.

²² Tamże, art. 6 ust. 1 pkt 3.

²³ P. Sztompka, dz. cyt., s. 313.

stwa narodowego świadczą o korzeniach i rozwoju kulturowym społeczeństwa.

Zgodnie z uchwaloną w 1997 roku Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej to na państwu i jego instytucjach ciąży obowiązek strzeżenia dziedzictwa narodowego²⁴. Ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego jest częścią sfery społeczno-kulturalnej, w ramach której realizowane są funkcje instytucji państwowych i podmiotów pozapaństwowych działających w ramach systemu bezpieczeństwa państwa²⁵.

Zabytki podlegają zarówno ochronie, jak i opiece. Ochrona leży we właściwości organów administracji publicznej, które realizują swe działania w ramach administracji publicznej rozumianej jako „przyjęte przez państwo i realizowane przez jego zawisłe organy, a także przez organy samorządu terytorialnego zaspokajanie zbiorowych i indywidualnych potrzeb obywateli, wynikających ze współżycia ludzi w społecznościach”²⁶. Natomiast opiekę nad zabytkami sprawują ich właściciele lub posiadacze.

Ochrona zabytków polega na podejmowaniu takich działań przez organy administracji publicznej, które zmierzają do:

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględniania zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska²⁷.

Opieka nad zabytkami to w szczególności działalność ich właścicieli lub posiadaczy polegająca na:

- zabezpieczeniu i utrzymaniu zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystaniu z zabytku bez pomniejszenia jego wartości;

²⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku, art. 5.

²⁵ B. Wiśniewski, *System bezpieczeństwa państwa. Konteksty teoretyczne i praktyczne*, WSPoL, Szczytno 2013, s. 124-125.

²⁶ J. Boć, *Pojęcie administracji*, w: *Prawo administracyjne*, tegoż (red.), Kolonia Limited, Wrocław 1997, s. 14-15.

²⁷ Art. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2003 Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).

- prowadzeniu prac konserwatorskich (zmierzących do zabezpieczenia i utrwalenia substancji zabytku oraz powstrzymania procesów niszczących), restauratorskich (zmierzących do wyeksponowania wartości artystycznych i estetycznych zabytku) i robót budowlanych (prowadzonych przy zabytku lub w jego otoczeniu) przy zabytku;
- naukowym badaniu i dokumentowaniu zabytku (Zabytki mogą być poddane między innymi badaniom: konserwatorskim, architektonicznym oraz archeologicznym. Celem badań konserwatorskich jest określenie historii i funkcji zabytku, zidentyfikowanie materiałów i technologii wykorzystanych do jego wytworzenia, oraz określenie stanu jego zachowania. Celem badań architektonicznych jest rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz określenie zakresu jego kolejnych przekształceń. Celem badań archeologicznych jest odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego);
- upowszechnianiu wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury zbiorowości²⁸.

Dbłość o zabytki nie tylko należy do kompetencji organów administracji publicznej oraz ich właścicieli i posiadaczy. Każdy, kto na terenie Polski „przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta)”²⁹. Podobny obowiązek spoczywa na tych, którzy w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych odkryli przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem. Muszą oni bowiem:

- wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;
- zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków zarówno ten przedmiot, jak i miejsce jego odkrycia;
- niezwłocznie zawiadomić o odkryciu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a gdy to nie jest to wykonalne właściwego wójta (wójta, burmistrza, prezydenta miasta). Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiąz-

²⁸ Tamże, art. 5.

²⁹ Tamże, art. 33 ust. 1.

zany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie³⁰.

Do Skarbu Państwa należą wszelkie przedmioty będące zabytkami archeologicznymi odkrytymi, przypadkowo znalezionymi albo pozyskanymi w wyniku badań archeologicznych³¹. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku Kodeks cywilny w art. 187 § 2 stanowi ponadto, że: „Rzecz znaleziona będąca zabytkiem lub materiałem archiwalnym po upływie terminu do jej odebrania przez osobę uprawnioną staje się własnością Skarbu Państwa”³².

Zabytki mogą ulegać uszkodzeniu, zniszczeniu lub zaginięciu. „Zjawisko, które w ocenie podmiotu poznającego, stwarza potencjalną możliwość utraty, lub obniżenia wartości: atrybutów, akcydensów, bytów i relacji między nimi, cennych dla podmiotu ze względu na jego poczucie bezpieczeństwa – pewność istnienia i możliwość kreowania jego treści – zwie się zagrożeniem³³. Zabytki są narażone na różne rodzaje zagrożeń np.: militarne i niemilitarne, przyrodnicze i cywilizacyjne.

W Polsce ochrona zabytków jest prowadzona w ramach systemu ochrony zabytków³⁴. Formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego³⁵.

Dostrzegając konieczność poszerzania obszaru ochrony zabytków, Rada Ministrów poprzez przyjęcie Uchwały nr 218/2016 z dnia 18 grudnia 2006 roku powołała do życia rządowy program ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań

³⁰ Tamże, art. 32 ust. 1.

³¹ Tamże, art. 35 ust. 1.

³² Art. 187 § 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 roku Kodeks cywilny (Dz.U. 1964 Nr 16, poz. 93 z późn. zm.).

³³ B. Wiśniewski, *Zagrożenie*, w: *Wyzwania, szanse, zagrożenie i ryzyko dla bezpieczeństwa narodowego RP o charakterze wewnętrznym*, R. Jakubczak, B. Wiśniewski (red.), WSPol, Szczytno 2016, s. 66.

³⁴ Uchwała nr 125/2014 Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 r. w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”, s. 9 (RM-111-111-14).

³⁵ Art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2003 Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).

„Razem bezpieczniej”. Jednym z jego obszarów współpracy państwowo-społecznej (do udziału w przedsięwzięciach realizowanych przez organy administracji rządowej zaproszono jednostki samorządu terytorialnego, organizacje społeczne, kościoły i związki wyznaniowe) jest „ochrona dziedzictwa narodowego”³⁶. Ten sam obszar działania został również ujęty w „Programie ograniczania przestępczości i społecznych zachowań «Razem bezpieczniej» im. Władysława Stasiaka na lata 2016 i 2017”³⁷.

Z uwagi na ważny interes państwa muzea i inne obiekty, w których zgromadzone są dobra kultury narodowej, należą do obszarów wymagających obowiązkowej ochrony prowadzonej przez specjalistyczne formacje ochronne (tu rozumiane jako uzbrojone i umundurowane zespoły pracowników jednostek organizacyjnych, powołane do ich ochrony) lub z wykorzystaniem odpowiednich zabezpieczeń technicznych (w postaci elektronicznych urządzeń i systemów alarmowych oraz urządzeń i środków mechanicznego zabezpieczenia)³⁸. Takiej obowiązkowej ochrony nie posiadają obiekty, które nie są muzeami, same są zabytkiem (zabytkiem nieruchomości) lub w których nie ma więcej jak jednego zabytku (nie można bowiem mówić o zgromadzeniu dóbr w miejscu występowania jednej sztuki). Do nich można zaliczyć obiekty sakralne: kościoły, cerkwie, cmentarze, przydrożne kapliczki³⁹.

Zagrożenia związane z zabytkami sakralnymi można przyporządkować do kategorii zagrożeń materialnych, a te można podzielić na będące skutkiem procesów zachodzących w przyrodzie (powódzie, wichury, pożary, osuwiska) oraz te, które są wytworem działalności człowieka (umyślna działalność przestępcza lub ludzka lekkomyślność i niedbalstwo)⁴⁰. Zagrożenia godzące w zabytkowe obiekty sakralne można również podzielić na te związane z czasem wojny i konfliktu zbrojnego (zagrożenia militarne) i te istniejące w czasie pokoju (zagrożenia niemilitarne). Straty, jakie może ponieść polska kultura w czasie wojny, nie wymagają tu szczególnego uzasadnienia. Do chwili obecnej Polska odczuwa w tym zakresie skutki barbarzyńskich, celowych działań najeźdźców (zarówno niemieckiego, jak i radzieckiego). Mimo wielu lat życia w pokoju, skoku w rozwoju cywilizacyjnym, groźba zubożenia dóbr kultury w przypadku konfliktu zbrojnego jest ciągle realna⁴¹.

³⁶ § 3, załącznik s. 2 uchwały nr 218/2006 Rady Ministrów z dnia 18 grudnia 2006 roku w sprawie rządowego programu ograniczania przestępczości i społecznych zachowań „Razem bezpieczniej” (RM 111-210-06).

³⁷ Uchwała nr 23/2016 Rady Ministrów z dnia 8 marca 2006 roku w sprawie „Programu ograniczania przestępczości i społecznych zachowań «Razem bezpieczniej» im. Władysława Stasiaka na lata 2016 i 2017”, s. 7. (MP 2016, poz. 293).

³⁸ Art. 5 ust. 1 i 2 pkt 4. lit. c ustawy z dnia 22 sierpnia 1997 r. o ochronie osób i mienia (Dz.U. 1997 Nr 114, poz. 740 z późn. zm.).

³⁹ S. Kocewiak, P. Ogrodzki, J. Rulewicz, *Zabezpieczenia obiektów sakralnych*, JM Stefko, Warszawa 2005, s. 10-16.

⁴⁰ J. Borkowski, *Człowiek zagrożony i niebezpieczny. Socjologia i psychologia zagrożeń*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2011, s. 25.

⁴¹ A. Broda, *Rodzaje i przyczyny zagrożeń zabytków sakralnych*, w: *Zabytki sakralne wobec szczególnych zagrożeń*, Oficyna Wydawnicza Towarzystwa Opieki nad zabytkami, Warszawa 2000, s. 11.

Na wypadek konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej (którą można rozumieć jako „sytuację wpływającą negatywnie na poziom bezpieczeństwa ludzi, mienia w znacznych rozmiarach lub środowiska, wywołującą znaczne ograniczenia w działaniu właściwych organów administracji publicznej ze względu na nieadekwatność posiadanych sił i środków”⁴²) ochrona zabytków polega na:

- planowaniu;
- przygotowaniu;
- realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i zabezpieczających zmierzających do ich uratowania przez zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem⁴³.

Powyższe przedsięwzięcia powinny być realizowane w czterech fazach: zapobiegania i prowadzenia prac przygotowawczych (przed konfliktem i sytuacją kryzysową), podwyższenia gotowości (w okresie narastania bezpośredniego zagrożenia), reagowania (w czasie wystąpienia konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej) oraz zabezpieczenia i dokumentowania (po ustąpieniu zagrożenia)⁴⁴.

Zagrożenia dóbr kultury, zabytków nie wynikają tylko z przyczyn militarnych lub zaistnienia sytuacji kryzysowej. Mogą one również pochodzić, i te chyba są najczęstsze, z lekkomyślności i niedbalstwa osób nimi opiekującymi się (właściciele, posiadacze), a nawet z umyślnego działania przestępczego osób, chcących wzbogacić się na dorobku kulturowym społeczeństwa.

W celu ochrony zabytków polskie prawo określa czyny karalne. Odpowiedzialności karnej podlega między innymi ten, kto:

- niszczy lub uszkadza zabytek;
- bez pozwolenia wywozi zabytek za granicę albo po wywiezieniu go za granicę nie przywozi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w okresie ważności pozwolenia;
- podrabia lub przerabia zabytek w celu użycia go w obrocie zabytkami;
- będąc właścicielem lub posiadaczem zabytku nie zabezpieczył go w należyty sposób przed uszkodzeniem, zniszczeniem, zaginięciem lub kradzieżą;
- bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia poszukuje ukrytych lub porzuconych zabytków, w tym przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania;

⁴² Art. 3 pkt 1 ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz.U. 2007 Nr 89, poz. 590 z późn. zm.).

⁴³ § 1 ust. 1 rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, (Dz.U. 2004 Nr 212, poz. 2153).

⁴⁴ Tamże, § 1 ust. 2.

- kto, będąc właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, nie powiadomił odpowiednio ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego albo wojewódzkiego konserwatora zabytków o: 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia, 2) zagrożeniu dla zabytku niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia, 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego, w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany, 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości;
- uniemożliwia lub utrudnia dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy, podlega karze grzywny;
- niezwłocznie nie powiadomił wojewódzkiego konserwatora zabytków lub wójta (burmistrza, prezydenta miasta) albo dyrektora urzędu morskiego o przypadkowym odkryciu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, a także nie zabezpieczył, przy użyciu dostępnych środków, tego przedmiotu i miejsca jego znalezienia;
- bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia prowadzi: 1) prace konserwatorskie, restauratorskie lub badania konserwatorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa, 2) prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie lub architektoniczne przy zabytku wpisanym do rejestru lub roboty budowlane w jego otoczeniu albo badania archeologiczne;
- bez pozwolenia umieszcza na zabytku wpisanym do rejestru: urządzenie techniczne, tablicę reklamową lub urządzenie reklamowe;
- nie wykonuje zaleceń pokontrolnych, o których mowa w art. 40 ust. 1, podlega karze grzywny⁴⁵.

Ponadto, każdy kto kradnie z włamaniem, kradnie, używając przemocy wobec osoby lub grożąc natychmiastowym jej użyciem albo doprowadzając człowieka do stanu nieprzytomności lub bezbronności lub w stosunku do mienia o znacznej wartości (a za takie mogą być uznane dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury):

⁴⁵ Rozdział 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2003 Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).

- zabiera w celu przywłaszczenia cudzą rzecz ruchomą;
  - przywłaszcza sobie cudzą rzecz ruchomą lub prawo majątkowe;
  - przywłaszcza sobie powierzoną mu rzecz ruchomą;
  - w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, doprowadza inną osobę do niekorzystnego rozporządzenia własnym lub cudzym mieniem za pomocą wprowadzenia jej w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania;
  - cudzą rzecz niszczy, uszkadza lub czyni niezdatną do użytku;
  - rzecz uzyskaną za pomocą czynu zabronionego nabywa lub pomaga do jej zbycia albo tę rzecz przyjmuje lub pomaga do jej ukrycia
- podlega karze pozbawienia wolności⁴⁶.

Analiza danych statystycznych ukazuje, że działania prowadzone przez instytucje państwowe w zakresie ochrony zabytków przynoszą wymierne efekty. Za przykład niech posłużą efekty działań podejmowanych na Dolnym Śląsku w latach 2001-2012. Dolny Śląsk jest obszarem o szczególnie dużym nagromadzeniu zabytków, stanowiących świadectwo kultury zarówno polskiej, czeskiej, niemieckiej, jak i żydowskiej.

Rejon Dolnego Śląska nie był i nadal nie jest wolny od zagrożeń wpływających destrukcyjnie na znajdujące się tu zabytki. Dziś nie wojny stanowią problem, ale działanie sił natury (powódzie, pożary) i działalność człowieka (niedbalstwo, lekkoomyślność, przestępczość).

Według danych zgromadzonych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu w latach 2001-2002 doszło do 41 kradzieży ruchomych dóbr kultury, z czego najwięcej, bo 17 na terenie działania delegatury Wojewódzkiego Oddziału Służby Ochrony Zabytków (WOSOZ) w Wałbrzychu i 14 na terenie działania delegatury WOSOZ w Jeleniej Górze. Inne przypadki kradzieży odnotowano na terenie działania delegatury WOSOZ w Legnicy (9 zdarzeń) i delegatury WOSOZ we Wrocławiu (1 zdarzenie).

W latach 2002-2012 doszło na Dolnym Śląsku do 99 przypadków kradzieży i pożarów dotyczących zabytków⁴⁷. Liczba zdarzeń na obszarze funkcjonowania delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Jeleniej Górze wyniosła 35, w Wałbrzychu wyniosła 29, w Legnicy wyniosła 25, we Wrocławiu 10.

⁴⁶ Rozdział XXXV ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. 1997 Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

⁴⁷ B. Nowak-Obelinda, *Analiza pracy wojewódzkiej i powiatowych grup ds. ochrony zabytków przed pożarem i przestępczością na Dolnym Śląsku w 2012 r.*, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, Wrocław 2013.

W rozbiciu na poszczególne lata liczba zdarzeń (kradzieży i pożarów) w:

- 2002 roku wyniosła 27;
- 2003 roku wyniosła 18 (dynamika w porównaniu do analogicznego okresu roku ubiegłego wyniosła 66,67%);
- 2004 roku wyniosła 14 (dynamika w porównaniu do analogicznego okresu roku ubiegłego wyniosła 77,78%);
- 2005 roku wyniosła 15 (dynamika w porównaniu do analogicznego okresu roku ubiegłego wyniosła 107,14%);
- 2006 roku wyniosła 10 (dynamika w porównaniu do analogicznego okresu roku ubiegłego wyniosła 66,67%);
- 2007 roku wyniosła 5 (dynamika w porównaniu do analogicznego okresu roku ubiegłego wyniosła 50%);
- 2008 roku wyniosła 2 (dynamika w porównaniu do analogicznego okresu roku ubiegłego wyniosła 40%);
- 2009 roku wyniosła 1 (dynamika w porównaniu do analogicznego okresu roku ubiegłego wyniosła 50%);
- 2010 roku wyniosła 1 (dynamika w porównaniu do analogicznego okresu roku ubiegłego wyniosła 100%);
- 2011 roku wyniosła 3 (dynamika w porównaniu do analogicznego okresu roku ubiegłego wyniosła 300%);
- 2012 roku wyniosła 6 (dynamika w porównaniu do analogicznego okresu roku ubiegłego wyniosła 200%).

Pomimo wzrostu w latach 2011-2012 liczby zdarzeń (kradzieży i pożarów) należy ocenić, że nie jest to zwiększenie zatrważające biorąc pod uwagę, że:

- dotyczy to niewielkiego wzrostu w wymiarze liczbowym;
- średnia liczba zdarzeń w każdym roku okresu 2007-2012 wyniosła 3 i była zdecydowanie niższa niż średnia liczba zdarzeń w każdym roku okresu 2002-2007, która wyniosła 14,83 (2007 rok włączono do obu zbiorów 6-elementowych dla zachowania właściwych proporcji porównywanych okresów).

Niepokój może jednak budzić tendencja wzrostowa z 1 zdarzenia w 2010 roku, poprzez 3 w 2011 do 6 w 2012, jednak z uwagi na brak danych wystąpiła niemożność śledzenia trendu liczby zdarzeń po roku 2012.

Na istotne obniżenie zdarzeń związanych z działalnością przestępczą i pożarami zabytków miały wpływ szeroko zakrojone działania Wojewódzkiego Konserwatora

Zabytków we Wrocławiu, policji dolnośląskiej, dolnośląskiej Państwowej Straży Pożarnej, Dolnośląskiego Urzędu Wojewódzkiego, nadzoru budowlanego oraz w zakresie ochrony zabytków sakralnych Archidiecezji Wrocławskiej, Diecezji Legnickiej i Diecezji Świdnickiej.

Nie przeceniając roli innych wyżej wymienionych instytucji, szczególnego omówienia wymaga policja i jej działania podejmowane w celu ochrony zabytków.

Policja jest umundurowaną i uzbrojoną formacją służącą społeczeństwu, której przeznaczeniem jest ochrona bezpieczeństwa ludzi oraz utrzymywanie bezpieczeństwa i porządku publicznego⁴⁸.

Bezpieczeństwo publiczne może być w tym przypadku rozumiane jako „stan gwarantujący niezakłócone i zgodne z wolą obywateli funkcjonowanie instytucji państwowych, samorządowych i społecznych oraz urządzeń publicznych, a także bezpieczeństwo życia, zdrowia i mienia ludności w wyniku przestrzegania akceptowanego przez obywateli porządku prawnego”⁴⁹.

Porządek publiczny jest natomiast opisywany jako „istniejący stan stosunków i urządzeń społecznych zapewniających bezpieczeństwo, spokój oraz ład w miejscach ogólnie dostępnych, regulowany normami prawnymi i zasadami współżycia społecznego”⁵⁰.

Do głównych zadań policji przypisano:

- ochronę życia i zdrowia ludzi oraz mienia (w tym również mieszczą się zabytki) przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra;
- ochronę bezpieczeństwa i porządku publicznego, w tym zapewnienie spokoju w miejscach publicznych oraz w środkach publicznego transportu i komunikacji publicznej, w ruchu drogowym i na wodach przeznaczonych do powszechnego korzystania;
- inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi;
- wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców⁵¹.

⁴⁸ Art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji (Dz.U. 1990 Nr 30, poz. 179).

⁴⁹ T. Serafin, S. Parszowski, *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Programy prewencyjne w systemie bezpieczeństwa*, Difin, Warszawa 2011, s. 33.

⁵⁰ Tamże, s. 34.

⁵¹ Art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji (Dz.U. 1990 Nr 30, poz. 179).

Służba prewencyjna w swej codziennej pracy przyczynia się do ochrony zabytków poprzez między innymi:

- rzetelnie pełnioną, aktywną, właściwie dyslokowaną służbę patrolową w rejonach szczególnie zagrożonych (w tym rejonach, na których znajdują się zagrożone zabytki);
- zaangażowanie dzielnicowych nie tylko w ramach służby obchodowej w rejonie służbowym, ale również poprzez gromadzenie danych o obiektach ważnych dla kultury, wymagających szczególnej ochrony na podległym terenie⁵². Na podstawie prowadzonego rozpoznania dzielnicowy zgłasza propozycje i wnioski dotyczące liczby i rozmieszczenia policjantów służby patrolowej na zagrożonym terenie⁵³;
- profesjonalną, proaktywną służbę dyżurnego jednostki nie tylko reagującego na występujące zagrożenia, ale i przewidującego wystąpienie negatywnych zjawisk na podstawie wstępnie wyglądających niegroźnych sygnałów;
- podnoszenie świadomości w zakresie podstawowej wiedzy prawnej (czyż jest przestępstwo, jakie czyny są karalne) oraz zabezpieczania mienia przez policjantów komórek profilaktyki społecznej.

Służba śledcza zajmuje się między innymi procesowym zabezpieczeniem miejsca zdarzenia, ujawnieniem śladów (wraz z technikami kryminalistyki), ich zabezpieczeniem. To policjanci tej służby prowadzą postępowania przygotowawcze zmierzające do ujawnienia sprawcy przestępstwa oraz odzyskania utraconego mienia.

Funkcjonariusze służby kryminalnej (najogólniej z oczywistych względów rzecz ujmując) poprzez wykorzystanie osobowych źródeł informacji, inwigilację i monitorowanie sieci internetowej doprowadzają do ujęcia przestępców i odzyskania zrabowanego mienia.

Policja prowadzi też szereg działań ściśle dedykowanych ochronie zabytków. Za przykład może posłużyć współpraca policji dolnośląskiej z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków we Wrocławiu w ramach grupy roboczej lustrującej zabytki drewniane i szachulcowe.

W skład grupy wojewódzkiej wchodzi przedstawiciele:

- Konserwatora Zabytków we Wrocławiu;
- policji;
- Państwowej Straży Pożarnej;

⁵² § 11 pkt. 4 zarządzenia Komendanta Głównego Policji nr 528 z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie form i metod wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych.

⁵³ Tamże, § 12.

- Wydziału Zarządzania Kryzysowego Dolnośląskiego Urzędu Wojewódzkiego we Wrocławiu;
- Kościoła Katolickiego (Archidiecezja Wrocławska, Diecezje Legnicka i Świdnicka).

Mniejsze grupy robocze funkcjonują w ramach powiatów.

Z dokumentacji zgromadzonej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu wynika jednoznacznie, że prace grup roboczych w wymierny sposób przyczyniają się do poprawy poziomu ochrony zabytków na Dolnym Śląsku.

Z protokołów lustracyjnych grupy roboczej, w której skład wchodzi policja, wynika, że dostrzegane są nieprawidłowości w zabezpieczeniu obiektów zabytkowych oraz takich, w których znajdują się zabytki jako przedmioty. Grupa wskazuje właścicielom i użytkownikom zabytków, jak należy postępować, aby przeciwdziałać zagrożeniom.

Do najczęściej odnotowywanych nieprawidłowości w zakresie przeciwdziałania przestępczości (kradzieży, zniszczenia itp.) można zaliczyć:

- zły stan drzwi zewnętrznych;
- stosowanie w drzwiach zewnętrznych zamków bez atestów Policji lub Instytutu Mechaniki Precyzyjnej;
- użycie w otworach okiennych krat niespełniających norm oraz wadliwe mocowanie krat;
- brak oświetlenia zewnętrznego;
- brak systemu alarmowego.

Do najczęściej odnotowywanych nieprawidłowości w zakresie przeciwdziałania pożarom można zaliczyć:

- przeterminowaną konserwację podręcznego sprzętu gaśniczego;
- wadliwą instalację elektryczną i odgromową;
- braki w oznakowaniu dróg ewakuacyjnych;
- gromadzenie materiałów łatwopalnych na strychach, emporach i w przejściach ewakuacyjnych;
- niekonserwowane ogniodoporne konstrukcje drewniane.

W wyniku działania podejmowanego przez grupę roboczą ujawniano również niezgodności stanu ewidencyjnego ze stanem faktycznym dóbr kultury zgromadzonych w zabytkach sakralnych. Taka niezgodność może uniemożliwić ujawnienie kradzieży, identyfikację skradzionego zabytku, a w konsekwencji i odnalezienie go.

Policja odgrywa istotną rolę w działalności na rzecz ochrony zabytków. Przez swą codzienną działalność zapobiega przestępstwom, a kiedy one jednak mają miejsce, ujawnia ich sprawców i dąży do odzyskania zrabowanego mienia. Policja przyczynia się również do ochrony zabytków poprzez współdziałanie z innymi istotnymi w tym względzie podmiotami życia społecznego. Grupa robocza zbierająca się pod przewodnictwem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wpływa w stopniu istotnym na poprawę bezpieczeństwa zabytków znajdujących się na terenie województwa dolnośląskiego, a ważnym i niezastępowalnym jej elementem jest właśnie policja.

Zakończenie

W przedmiotowej publikacji przedstawiono wybrane zagadnienia dotyczące bezpieczeństwa pożarowego obiektów zabytkowych, w tym muzeów i gromadzonych w nich zbiorów, opracowane na podstawie prowadzonych badań przez konsorcjum¹ w ramach projektu pt.: „Opracowanie innowacyjnego systemu zarządzania bezpieczeństwem obiektów zabytkowych w zurbanizowanych centrach miast”, a także na podstawie niezależnych badań prowadzonych przez inne jednostki naukowe i zaproszonych do współpracy autorów. Podjęta tematyka w szczególności dotyczy zdefiniowania kontekstu ochrony zabytków, zapewnienia bezpieczeństwa i możliwości doskonalenia ochrony przeciwpożarowej w obiektach muzealnych, ochrony zbiorów, a także zaangażowania różnych podmiotów i służb w ten proces. Ponadto przedstawione zostały założenia i propozycje (będące wynikiem prowadzonych badań) w zakresie systemu szkolenia i doskonalenia zawodowego, a także całkowicie nowej koncepcji certyfikacji tych obiektów.

Wyniki tych badań były prezentowane i poddane naukowej dyskusji, podczas dedykowanej konferencji naukowej pt. „Bezpieczeństwo pożarowe obiektów zabytkowych”, która odbyła się 13.12.2016 roku w CNBOP-PIB. Organizatorzy tej konferencji dostrzegają unikalne korzyści w szczególności w związku z możliwością wymiany poglądów i doświadczeń, nie ograniczając się do wyników własnych badań, ale wzbogacenie ich o wyniki prac innych jednostek naukowych skupionych wokół problematyki bezpieczeństwa. Różnorodność perspektyw postrzegania zagadnień zapewnienia bezpieczeństwa, w tym bezpieczeństwa pożarowego i ochrony zbiorów, zapewnili współorganizatorzy, partnerzy i uczestnicy tej konferencji. Dlatego przewidziano jej ramach, poza częścią prelekcyjną, możliwość dyskusji, prezentacji opinii, doświadczeń, postulatów i formułowania wniosków przez zaproszonych eks-

---

¹ Szkoła Główna Służby Pożarniczej, Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwpożarowej im. Józefa Tuliszkowskiego – Państwowy Instytut Badawczy, Szkoła Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie, firma Dynamic Safety Corporation Spółka z o.o.

pertów: naukowców i praktyków. Sformułowane wnioski wykorzystano w dalszych badaniach, a także przy tworzeniu niniejszej publikacji.

Przedstawione powyżej wybrane wymagania ochrony przeciwpożarowej mają co do zasady zastosowanie odpowiednio do każdego obiektu, w tym do obiektów zabytkowych i muzealnych. Towarzyszące zagrożenia i stawiane przed ochroną przeciwpożarową obiektów zabytkowych i muzealnych cele nie różnią się istotnie od innych, chociaż mają szczególne uwarunkowania. Wymagają one uwzględnienia zarówno na etapie projektowania oraz wznoszenia, jak i eksploatacji tych obiektów. Zagadnienia ochrony przeciwpożarowej nie mogą być analizowane w oderwaniu od innych aspektów bezpieczeństwa tych obiektów.

Rozwiązania w zakresie bezpieczeństwa pożarowego poszukiwane są w aspekcie technicznych rozwiązań budowlanych, technicznych systemów zabezpieczeń, inżynierii bezpieczeństwa pożarowego, a także w organizacji ochrony przeciwpożarowej. Dostępne rozwiązania i wiedza z zakresu inżynierii bezpieczeństwa pożarowego pozwalają na organizację ochrony przeciwpożarowej na właściwym poziomie, tym samym zapewniają bezpieczeństwo pożarowe ludzi i ochronę mienia. Osiągnięcie tego celu jest jednak możliwe tylko poprzez wzajemne powiązanie i synergię, monitorowanie i doskonalenie wszystkich działań w ramach ochrony przeciwpożarowej, tj. prewencyjnych, ratowniczych, profilaktyki i edukacji społecznej. Na Ryc. 1 graficznie przedstawiono powiązanie między działaniami ochrony przeciwpożarowej i realizacją przedsięwzięć mających na celu ochronę życia, zdrowia i mienia lub środowiska zgodnie z art. 1 ustawy o ochronie przeciwpożarowej².

² J. Zboina, M. Iwańska, *Bezpieczeństwo pożarowe*, w: *Certyfikacja usług w ochronie przeciwpożarowej w ujęciu praktycznym i teoretycznym*, J. Zboina, P. Gancarczyk (red.), CNBOP-PIB, Józefów 2016, doi:10.17381/2016.1, s. 26-37.

OCHRONA PRZECIWOPOŻAROWA

polega na realizacji przedsięwzięć mających na celu ochronę życia, zdrowia i mienia lub środowiska przed ZDARZENIEM: pożarem, katastrofą naturalną lub techniczną lub innym miejscowym zagrożeniem

DZIAŁANIA OCHRONY PRZECIWOPOŻAROWEJ

PRZED ZDARZENIEM		ZDARZENIE	PO ZDARZENIU
DZIAŁANIA PREWENCYJNE	PROFILAKTYKA I EDUKACJA SPOŁECZNA		DZIAŁANIA RATOWNICZE
zapobieganie powstaniu i rozprzestrzenianiu się pożaru, katastrof lub innego miejscowego zagrożenia			zapobieganie rozprzestrzenianiu się pożaru, katastrof lub innego miejscowego zagrożenia
skuteczności prowadzenia działań ratowniczych służyć mają środki (przed zdarzeniem) prewencyjne, profilaktyka i edukacja społeczna			prowadzenie działań ratowniczych

zapewnienie sił i środków do zwalczania pożaru, katastrof lub innego miejscowego zagrożenia

PRAWO, ZASOBY, ORGANIZACJA, ...

Ryc. 1 Działania ochrony przeciwpożarowej a realizacja przedsięwzięć mających na celu ochronę życia, zdrowia i mienia lub środowiska zgodnie z art. 1 ustawy o ochronie przeciwpożarowej

Źródło: Opracowanie J. Zboina na podstawie ustawy o ochronie przeciwpożarowej³

Przedstawione powyżej działania ochrony przeciwpożarowej można podzielić na te:

- przed zdarzeniem⁴ – tj. zapobieganie 1/ działania prewencyjne 2/ profilaktyka i edukacja społeczna;
- po zdarzeniu – tj. działania ratownicze, w tym wykorzystanie środków prewencyjnych (tj. np. techniczne systemy zabezpieczeń).

³ Tamże, s. 34.

⁴ Pożarem, katastrofą lub innym miejscowym zagrożeniem.

Przy czym 1/ działania prewencyjne, 2/ profilaktyka i edukacja społeczna mieszczą się w ustawowym⁵ przepisie w brzmieniu: „zapobieganie powstania i rozprzestrzenienia się pożaru, katastrof lub innego miejscowego zagrożenia”. W trakcie lub po zdarzeniu weryfikacji podlega skuteczność działań prewencyjnych (np. zastosowanych technicznych systemów zabezpieczeń, zdolność ludzi do przetrwania wobec zagrożenia, sytuacji, w jakiej się znaleźli) i prowadzone są 3/ działania ratownicze mające na celu ochronę życia, zdrowia, mienia i środowiska – co można odnosić do zapisów przepisu art. 1 ustawy o ochronie przeciwpożarowej w brzmieniu: „zapobieganie rozprzestrzenienia się pożaru, katastrof lub innego miejscowego zagrożenia”. Do realizacji działań ochrony przeciwpożarowej 1/, 2/ i 3/ konieczne jest zapewnienie zasobów do zwalczania pożaru, katastrof lub innego miejscowego zagrożenia.

bryg. dr inż. Jacek Zboina

⁵ Jak przedstawiono powyżej zgodnie z zapisami art. 1 ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. 2016, poz.191).

Karta kontrolna zagadnień uwzględniająca występujące aspekty techniczne i organizacyjne w obiektach zabytkowych – do założeń do wytycznych do opiniowania i certyfikacji (wzorzec)

W przypadku obiektu składającego się z kilku budynków – dla każdego budynku należy opracować odrębną kartę

Nazwa lub funkcja i pełny adres obiektu budowlanego:

Współrzędne geograficzne:

N ° ' ", E ° ' "

Nr telefonu do budynku:

--

Właściciel budynku:

--

Nr telefonu właściciela:

--

Zarządca (użytkownik) budynku:

--

Nr telefonu zarządcy (użytkownika) budynku:

--

OCHRONA PRZECIWOPOŻAROWA**I CHARAKTERYSTYKA POŻAROWA****1. Dane ogólne**

Sekcja dotyczy cech obiektu w ujęciu zagrożenia pożarem. W tej części potrzebne dane należy zaczerpnąć w Instrukcjach bezpieczeństwa pożarowego obiektu, planach ewakuacji, książkach obiektu budowlanego ew. opracowaniach PPOŻ wykonanych dla obiektu (np. ekspertyzach pożarowych), projektach budowlanych, projektach urządzeń przeciwpożarowych, dokumentacji technicznej oraz bieżącej oceny funkcjonowania obiektu (np. wskazanie czy obiekt jest nadzorowany – dyżur).

- Rok budowy /lub data przekazania do użytkowania :

- Wysokość budynku [m]: Powierzchnia całkowita [m²]:

- Kubatura budynku [m³]: Budynek wolnostojący¹: TAK NIE

- Liczba kondygnacji nadziemnych²:

- Liczba kondygnacji podziemnych: Budynek zabytkowy: TAK NIE

- Palne elementy konstrukcji: ściany stropy dach

Informacje o palnych el. konstrukcji należy odnaleźć w istniejących i aktualnych instrukcjach bezpieczeństwa pożarowego lub w projektach budowlanych obiektu.

- Liczba klatek schodowych w budynku: szt.

Obudowana zamykana drzwiami

Otwarta

Wyposażona/e w urządzenia zabezpieczające przed zadymieniem

- Klatka schodowa / klatki schodowe:

- Liczba wejść do budynku:

- Kategoria zagrożenia ludzi (ZL) /magazyn :

- Gęstość obciążenia ogniowego [MJ/m²]
(dotyczy budynku magazynowego lub strefy magazynowej):

- Strefy pożarowe / pomieszczenia zagrożone wybuchem: TAK NIE

- Liczba stref pożarowych występująca w budynku:

- Powierzchnia największej strefy pożarowej [m²]:

- Instalacja gazowa: TAK NIE

- Odległość od sąsiednich budynków [m]:

- Data uzyskania zgody komendanta wojewódzkiego PSP na zastosowanie rozwiązań zamiennych

Należy wskazać w przypadku wydania postanowienia KW PSP; w przypadku braku – należy wstawić znak „-”

- Dyżur (nadzór)³ w budynku: NIE

TAK , w godz. od do

Stosowne informacje można odnaleźć w dokumentacji powykonawczej, protokołach kontroli okresowych, projektach budowlanych, projektach urządzeń przeciwpożarowych, dokumentacji technicznej oraz bieżącej oceny funkcjonowania obiektu, oraz innych dokumentach stwierdzających stan (np. protokołach z przeprowadzonych audytów, analiz). Przy wybranych pozycjach wskazana jest informacja o podstawie prawnej, w której odnaleźć można bliższe informacje o zasadach stosowania / wymagalności.

2. Urządzenia przeciwpożarowe w budynku⁴

RODZAJ URZĄDZENIA	Wymagane ⁵	Zainstalowane	Sprawne	Data ostatniego przeglądu
Hydranty wewnętrzne⁶ 25 / 52 § 19 ust. 1 i 3 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz. U. Nr 109, poz. 719).	TAK ☐ NIE ☐	☐	☐	<input type="text"/>

RODZAJ URZĄDZENIA	Wymagane ⁵	Zainstalowane	Sprawne	Data ostatniego przeglądu
<p>System sygnalizacji pożarowej i lokalizacja centrali CSP⁷</p> <p><i>§ 28 ust. 1 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz. U. Nr 109, poz. 719).</i></p>	TAK ☐ NIE ☐	☐	☐	<input type="text"/>
	----	Ochrona całkowita ☐ Ochrona częściowa ☐		
	----	W przypadku ochrony częściowej podać strefy chronione (np. magazyny, pracownie, ekspozycje etc.): <input type="text"/>		
	----	Lokalizacja centrali: <input type="text"/>		
<p>Monitoring pożarowy do PSP⁸</p>	TAK ☐ NIE ☐	☐	☐	<input type="text"/>
<p>Dźwiękowy System Ostrzegawczy⁹</p> <p><i>§ 29 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz. U. Nr 109, poz. 719).</i></p>	TAK ☐ NIE ☐	☐	☐	<input type="text"/>
<p>Awaryjne oświetlenie ewakuacyjne¹⁰</p> <p><i>§ 181 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. z 2015 r., poz. 1422).</i></p>	TAK ☐ NIE ☐	☐	☐	<input type="text"/>
<p>Urządzenia do usuwania dymu¹¹</p> <p><i>§ 245 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. z 2015 r., poz. 1422).</i></p>	TAK ☐ NIE ☐	☐	☐	<input type="text"/>

RODZAJ URZĄDZENIA	Wymagane ⁵	Zainstalowane	Sprawne	Data ostatniego przeglądu
<p>Urządzenia zapobiegające zadymieniu (nadcisnieniu)¹²</p> <p>§ 245 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. z 2015 r., poz. 1422).</p>	<p>TAK ☐</p> <p>NIE ☐</p>	☐	☐	<input type="text"/>
<p>Pompownia przeciwpożarowa</p> <p>§ 26 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz. U. Nr 109, poz. 719).</p>	<p>TAK ☐</p> <p>NIE ☐</p>	☐	☐	<input type="text"/>
<p>Sieć wodociągowa przeciwpożarowa</p> <p>§ 9 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz. U. Nr 109, poz. 719) oraz § 5 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 24 lipca 2009 r. w sprawie przeciwpożarowego zaopatrzenia w wodę oraz dróg pożarowych (Dz. U. Nr 124, poz. 1030).</p>	<p>TAK ☐</p> <p>NIE ☐</p>	☐	☐	<p><input type="text"/> dm³/s / <input type="text"/> dm³/s</p> <p>Podać rzeczywistą wydajność sieci wodociągowej w stosunku do wydajności wymaganej przez przepisy rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 24 lipca 2009 r. w sprawie przeciwpożarowego zaopatrzenia w wodę oraz dróg pożarowych (Dz. U. Nr 124, poz. 1030).</p>
<p>Zbiornik wody o poj. (m³)</p> <p>§ 24 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz. U. Nr 109, poz. 719) oraz § 5 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 24 lipca 2009 r. w sprawie przeciwpożarowego zaopatrzenia w wodę oraz dróg pożarowych (Dz. U. Nr 124, poz. 1030).</p>	<p>TAK ☐</p> <p>NIE ☐</p>	☐	☐	<p><input type="text"/></p> <p>Należy podać pojemność zbiornika w m³</p>

RODZAJ URZĄDZENIA	Wymagane ⁵	Zainstalowane	Sprawne	Data ostatniego przeglądu
Stale / półstale urządzenia gaśnicze wodne ¹³	TAK ☐	☐	☐	<input type="text"/>
	NIE ☐			
	Instalacja tryskaczowa ☐			
	Instalacja zraszaczowa ☐			
	Instalacja mgły niskociśnieniowej ☐			
	Instalacja mgły wysokociśnieniowej ☐			
	Dodatek środka pianotwórczego: ☐			
	Rodzaj:		<input type="text"/>	
	Inna:		<input type="text"/>	
Stale urządzenia gaśnicze gazowe	TAK ☐	☐	☐	<input type="text"/>
	NIE ☐			
Rodzaj środka gaśniczego (gazu)				
<input type="text"/>				
Przeciwożarowy wyłącznik prądu ¹⁴ i miejsce jego lokalizacji		☐	☐	<input type="text"/>
	TAK ☐			
<i>§ 183 ust. 2, 3 i 4 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. z 2015 r., poz. 1422).</i>	NIE ☐	Lokalizacja ¹⁵ : <input type="text"/>		
Dźwig dla ekip ratowniczych				
	TAK ☐			
<i>§ 253 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. z 2015 r., poz. 1422).</i>	NIE ☐	Lokalizacja: <input type="text"/>		

RODZAJ URZĄDZENIA	Wymagane ⁵	Zainstalowane	Sprawne	Data ostatniego przeglądu
Główny kurek gazu § 159 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (z 2015 r., poz. 1422).	TAK ☐ NIE ☐	Lokalizacja: <input type="text"/>		
Rozwiązania zamiennie W przypadku braku wyposażenia budynku w wymagane urządzenia przeciwpożarowego (vide przypis 5 do objaśnień wskazanych terminów) należy uwzględnić ewentualne przypadki zastosowania rozwiązań zamiennych, uzgodnionych z właściwym komendantem wojewódzkim PSP, zgodnie z odrębnymi przepisami.	TAK ☐ NIE ☐	Postanowienie KWPS (znak i data) <input type="text"/> Podać zastosowanie rozwiązania zamiennie, zgodnie z ww. postanowieniem: 1. .... 2. .... 3.		

3. Ewakuacja

1	Występowanie warunków technicznych, stanowiących podstawę do uznania istniejącego budynku za zagrażający życiu ludzi Podstawą uznania budynku istniejącego za zagrażający życiu ludzi może być występowanie warunków technicznych, o których mowa w § 16 ust. 2 rozporządzenia MSWiA z dnia 7.06.2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz.U. Nr 109, poz. 719) .	TAK ☐ NIE ☐
	W przypadku występowania warunków technicznych, stanowiących podstawę do uznania budynku istniejącego za zagrażający życiu ludzi – należy je wymienić (obok w kolumnie)	<input type="text"/>
2	Zapewniona ochrona pionowych dróg ewakuacyjnych przed zadymieniem	TAK ☐ NIE ☐
3	Zapewniona ochrona poziomych dróg ewakuacyjnych przed zadymieniem	TAK ☐ NIE ☐
4	Awaryjne oświetlenie ewakuacyjne poziomych dróg ewakuacyjnych	TAK ☐ NIE ☐
5	Awaryjne oświetlenie pionowych dróg ewakuacyjnych	TAK ☐ NIE ☐
6	Awaryjne oświetlenie ewakuacyjne pomieszczeń, w których przebywa ponad 50 osób	TAK ☐ NIE ☐
7	Awaryjne oświetlenie ewakuacyjne we wszystkich pomieszczeniach budynku	TAK ☐ NIE ☐

8	Możliwość nadawania komunikatów przez radiowęzeł	TAK ☐ NIE ☐
9	Czy wyznaczono miejsce koncentracji ewakuowanych	TAK ☐ NIE ☐
10	Czy jest opracowana instrukcja bezpieczeństwa pożarowego	TAK ☐ NIE ☐
11	Lokalizacja miejsc koncentracji ewakuowanych	<input type="text"/>
12	Czy jest opracowany plan ewakuacji zbiorów	TAK ☐ NIE ☐
13	Czy wyznaczono miejsce koncentracji oznakowanych zbiorów	TAK ☐ NIE ☐
14	Czy wyznaczono osoby odpowiedzialne w obiekcie za ewakuację ludzi / i zbiorów?	TAK ☐ NIE ☐
15	Czy personel (pracownicy) został zapoznany z instrukcją postępowania na wypadek pożaru lub innego miejscowego zagrożenia?	TAK ☐ NIE ☐
16	Czy personel (pracownicy) został zapoznany z planem ewakuacji zbiorów?	TAK ☐ NIE ☐

4. Przygotowanie obiektu (budynku) do prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych

Przypomnienie: Potrzebne dane należy powinny znajdować się w Instrukcji bezpieczeństwa pożarowego obiektu, planach ewakuacji, książkach obiektu budowlanego ew. w innych opracowaniach lub w projektach budowlanych, projektach urządzeń przeciwpożarowych, dokumentacji technicznej oraz bieżącej oceny funkcjonowania obiektu.

a. drogi pożarowe¹⁶:

<p>Czy jest wymagana droga pożarowa?</p> <p><i>Wykaz obiektów, do których doprowadzenie drogi pożarowej jest wymagane reguluje § 12 ust. 1 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 24 lipca 2009 r. w sprawie przeciwpożarowego zaopatrzenia w wodę oraz dróg pożarowych (Dz. U. Nr 124, poz. 1030).</i></p>	TAK ☐ NIE ☐
<p>Czy jest zapewniona droga pożarowa do obiektu?</p> <p><i>Wymagania dla dróg pożarowych regulują §§ 12 ÷ 14 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 24 lipca 2009 r. w sprawie przeciwpożarowego zaopatrzenia w wodę oraz dróg pożarowych (Dz. U. Nr 124, poz. 1030).</i></p>	TAK ☐ NIE ☐
<p>Czy droga jest zastawiana parkującymi samochodami?</p>	TAK ☐ NIE ☐

<p>Czy w związku z niespełnieniem wymagań dla drogi pożarowej uzyskano zgodę właściwego komendanta wojewódzkiego PSP na zastosowanie rozwiązań zamiennych w trybie przewidzianym w przepisach przeciwpożarowych?</p> <p>§ 13 ust. 4 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 24 lipca 2009 r. w sprawie przeciwpożarowego zaopatrzenia w wodę oraz dróg pożarowych (Dz. U. Nr 124, poz. 1030).</p>	<p>TAK ☐ NIE ☐</p>
<p>W jakiej odległości od budynku przebiega droga [m]?</p>	<input type="text"/>
<p>Opis utrudnień związanych z ruchem i ustawieniem pojazdów gaśniczych i specjalnych straży pożarnej</p>	<input type="text"/>
<p>Liczba dojazdów i wjazdów</p>	<input type="text"/>
<p>Występujące utrudnienia (podać przykłady)</p>	<input type="text"/>

b. zaopatrzenie w wodę do zewnętrznego gaszenia:

	Występuje	Liczba hydrantów w odległości do 75 m	W odległości	Możliwość czerpania wody	Wydajność / Pojemność	Lokalizacja (nazwa ulicy, nr domu, narożnik / strona budynku)
Hydranty nadziemne	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Hydranty podziemne	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Zbiornik naturalny	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Zbiornik sztuczny	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Ciek wodny	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

II OCENA STANU TECHNICZNEGO URZĄDZEŃ PRZECIWPOŻAROWYCH**1. Czy system SSP jest sprawny?**

TAK (w całości)

NIE (w całości)

NIE (w części)

Wymienić niesprawności:

W przypadku funkcjonowania ochrony częściowej SSP budynku wskazać zabezpieczone:

ekspozycje stałe

wszystkie

wybrane

ekspozycje czasowe

wszystkie

wybrane

magazyny

wszystkie

wybrane

wybrane ciągi komunikacyjne

wszystkie

wybrane

pozostałe pomieszczenia (strych, piwnica etc.)

wszystkie

wybrane

2. Czy system DSO jest sprawny?

TAK (w całości)

NIE (w całości)

NIE (w części)

Wymienić niesprawności:

W przypadku funkcjonowania ochrony częściowej DSO budynku wskazać obszar działania:

ekspozycje stałe

wszystkie

wybrane

ekspozycje czasowe

wszystkie

wybrane

magazyny

wszystkie

wybrane

wybrane ciągi komunikacyjne

wszystkie

wybrane

pozostałe pomieszczenia (strych, piwnica etc.)

wszystkie

wybrane

3. Czy awaryjne oświetlenie ewakuacyjne jest sprawne?

TAK (w całości)

NIE (w całości)

NIE (w części)

Wymienić niesprawności:

4. Czy instalacja stałych/półstałych urządzeń gaśniczych wodnych jest sprawna?

TAK (w całości)

NIE (w całości)

NIE (w części)

Wymienić niesprawności:

W przypadku funkcjonowania ochrony stałymi/półstałymi urządzeniami gaśniczymi wodnymi wskazać zabezpieczone:

ekspozycje stałe

wszystkie

wybrane

ekspozycje czasowe

wszystkie

wybrane

magazyny

wszystkie

wybrane

wybrane ciągi komunikacyjne

wszystkie

wybrane

pozostałe pomieszczenia (strych, piwnica etc.)

wszystkie

wybrane

5. Czy instalacja stałych urządzeń gaśniczych gazowych jest sprawna?

TAK (w całości)

NIE (w całości)

NIE (w części)

Wymienić niesprawności:

W przypadku funkcjonowania ochrony stałymi urządzeniami gaśniczymi gazowymi wskazać zabezpieczone:

ekspozycje stałe	wszystkie ☐	wybrane ☐
ekspozycje czasowe	wszystkie ☐	wybrane ☐
magazyny	wszystkie ☐	wybrane ☐
wybrane ciągi komunikacyjne	wszystkie ☐	wybrane ☐
pozostałe pomieszczenia (strych, piwnica etc.)	wszystkie ☐	wybrane ☐

III OCENA KOŃCOWA

Stanowisko właściwego państwowego instytutu kultury w uzgodnieniu z komendantem powiatowych (miejskim) PSP właściwym dla miejsca lokalizacji obiektu	pozytywne /negatywne *) **)
UWAGI:	

*) niepotrzebne skreślić

***) w przypadku:

1. występowania warunków technicznych, stanowiących podstawę do uznania istniejącego budynku za zagrażający życiu ludzi, ocena końcowa powinna być negatywna;
2. braku wyposażenia obiektu w urządzenia przeciwpożarowe i/ lub występowanie niesprawnych urządzeń przeciwpożarowych oraz niedoprowadzenie drogi pożarowej, których zastosowanie w rozpatrywanym obiekcie jest wymagane, ocena końcowa powinna być negatywna;
3. braku wyposażenia obiektu w wymagane urządzenia przeciwpożarowego (vide przypis 5 do objaśnień wskazanych terminów) oraz drogi pożarowej – należy uwzględnić ewentualne przypadki zastosowania rozwiązań zamiennych, uzgodnionych z właściwym komendantem wojewódzkim PSP, zgodnie z odrębnymi przepisami.

Objaśnienie wskazanych terminów:

¹ **Budynek wolnostojący** jest to budynek posiadający własne fundamenty, ściany i dach, który jest oddalony o minimum 8 metrów od innych zabudowań.

² Przez **kondygnację** należy rozumieć ilość piętra lub poziomy wyodrębnione i ponumerowane jako oddzielne. Antresola, posiadająca minimum jedno wydzielone ścianami pomieszczenie winna być traktowana jako kondygnacja.

³ **Dyżur (nadzór) w budynku** – należy przyjąć jako ciągła obecność osób lub osoby w obiekcie w wyznaczonych godzinach, które/która w razie wymagającej tego sytuacji mogą/może przedsięwziąć odpowiednie kroki(np. zawiadomić odpowiednie służby).

⁴ **Urządzenia przeciwpożarowe** są to urządzenia wszelkiego typu (uruchamiane ręcznie lub automatycznie, stałe lub półstałe) mające za zadanie zapobieganie, wykrywanie, zwalczania lub ograniczenia skutków pożaru.

- ⁵ **Wymagane** – należy rozumieć obowiązek wyposażenia obiektu w urządzenie przeciwpożarowe zgodnie z przepisami ochrony przeciwpożarowej
- ⁶ **Hydranty wewnętrzne** – urządzenie przeciwpożarowe umożliwiające bezpośredni pobór wody z sieci wodociągowej, osadzone we wnękach lub natynkowo wewnątrz budynku.
- ⁷ **Instalacja sygnalizacji pożarowej (system sygnalizacji pożarowej)** – zespół współpracujących ze sobą i kompatybilnych urządzeń posiadających przewidziane przepisami certyfikaty i świadectwa, których zadaniem jest wykrywanie, inicjowanie alarmu oraz wykonywanie innych czynności (wysterowanie innych systemów) w przypadku pożaru. Z reguły praca systemu nadzorowana jest przez centralę lub szereg współpracujących central.
- ⁸ **Monitoring pożarowy do PSP** należy rozumieć jako fizyczną możliwość przekazania zgodnie z przyjętymi wytycznymi sygnałów alarmowych oraz uszkodzeniowych z systemu sygnalizacji pożaru do najbliższej jednostki ratowniczo – gaśniczej straży pożarnej bezpośrednio lub z wykorzystaniem centrum odbiorczego sygnałów alarmowych koncesjonowanego przedsiębiorcy.
- ⁹ **Dźwiękowy System Ostrzegawczy** jest w większości przypadków zestawem urządzeń umożliwiających nadania sygnałów i komunikatów ostrzegawczych dla osób przebywających w budynku w przypadku wykrycia pożaru, zarówno w sposób automatyczny jak i na żądanie operatora systemu.
- ¹⁰ **Awaryjne oświetlenie ewakuacyjne** należy rozumieć jako urządzenia wykorzystujące źródło zasilania własne lub inne niż oświetlenia podstawowego i umożliwiające oświetlenie drogi ewakuacyjnej w przypadku awarii oświetlenia podstawowego.
- ¹¹ **Urządzenia do usuwania dymu i miejsce uruchomienia ręcznego** należy rozumieć jako urządzenia uruchamiane ręcznie lub automatycznie i umożliwiające usuwanie zadymienia z pomieszczeń w zaprojektowany sposób (np. oddymianie grawitacyjne – sterowane klapy, sterowane okna, etc.)
- ¹² **Urządzenia zapobiegające zadymieniu (nadcisnienie)** należy rozumieć jako urządzenia kontrolujące sterujące różnicą ciśnień w sposób umożliwiający przedostawanie się dymu do strefy kontrolowanej z innych obszarów.
- ¹³ **Stale/półstałe urządzenia gaśnicze wodne** należy rozumieć jako automatyczne urządzenia wykorzystujące środki gaśnicze, który współdziała z systemem sygnalizacji pożaru. Przez stałe urządzenia tego typu należy rozumieć urządzenia na stałe związane z konstrukcją budynku i posiadające zapas środka gaśniczego.
- ¹⁴ **Przeciwpożarowy wyłącznik prądu** nie jest tożsamy z głównym wyłącznikiem prądu. Umożliwia on odcięcie zasilania do głównych obwodów budynku za wyjątkiem systemów i urządzeń których praca jest niezbędna podczas pożaru.
- ¹⁵ **Lokalizacja** – należy wskazać skrótowo i przyjmując nazwę pomieszczenia, ciągu komunikacyjnego lub innego punktu charakterystycznego w budynku
- ¹⁶ **Drogi pożarowe** należy rozumieć jako drogę o nawierzchni utwardzonej, której konstrukcja umożliwia dojazd jednostek ochrony pożarowej, z uwzględnieniem zmian pór roku.

Literatura

Publikacje zwarte, opracowania naukowe:

Armstrong M., *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, wydanie III, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005.

Arystoteles, *Polityka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2012.

Barwik M., *Zagrożenia pożarowe w muzeach w kontekście poniesionych strat*, w: *Wybrane zagadnienia z zakresu ochrony muzeów i zbiorów przed pożarem*, praca zbiorowa, Wydawnictwo: Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Warszawa 2014.

Barwik M., *Zagrożenie przestępczością w muzeach skansenowskich w świetle poniesionych strat*, w: *ABC ochrony muzeów skansenowskich 4/2014*, P. Majewski (red.), Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Warszawa 2014.

Boć J., *Pojęcie administracji*, w: *Prawo administracyjne*, J. Boć (red.), Kolonia Limited, Wrocław 1997.

Borkowski J., *Człowiek zagrożony i niebezpieczny. Socjologia i psychologia zagrożeń*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2011.

Broda A., *Rodzaje i przyczyny zagrożeń zabytków sakralnych*, w: *Zabytki sakralne wobec szczególnych zagrożeń*, Oficyna Wydawnicza Towarzystwa Opieki nad zabytkami, Warszawa 2000.

Davis R. H., Lawrence T. A., Yelon S. L., *Konstruowanie system kształcenia*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1983.

Didier J., *Słownik filozofii*, Wydawnictwo Książnica, Katowice 2006.

Dunbar R., *Nowa historia ewolucji człowieka*, Copernicus Center Press, Kraków 2015.

Griffin R. W., *Podstawy zarządzania organizacjami*, PWN, Warszawa 2002.

Gwardyński R., *Dzielnicowy w służbie społeczności lokalnej*, w: *Bezpieczeństwo i edukacja w zmieniającej się rzeczywistości*, A. Wawrzusiszyn, J. Grzyb (red.), Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Ełk 2015.

Gwardyński R., *Edukacja dla bezpieczeństwa w wymiarze praktycznym*, w: *Edukacja a bezpieczeństwo w różnych wymiarach i kontekstach. Formacje militarne i paramilitarne*

wobec wyzwań edukacyjnych, B. Wisniewska-Paź (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, 2015.

Gwardyński R., Kaczmarczyk B., *Zachowanie służb porządkowych w sytuacjach kryzysowych*, w: *Bezpieczeństwo uczestników zgromadzeń religijnych*, B. Wiśniewski, A. Prędecka, J. Bryk, A. Szela (red.), Szkoła Główna Służby Pożarniczej, Warszawa 2016.

Hamrol A., *Zarządzanie jakością z przykładami, wydanie drugie zmienione*, PWN, Warszawa 2007.

Kiełbasa T., Zboina J., Gajownik D., *Inżynieria bezpieczeństwa pożarowego*, w: *Ochrona przeciwpożarowa a bezpieczeństwo państwa*, J. Zboina, B. Wiśniewski (red.), CNBOP-PIB, Józefów 2014.

Kocewiak S., *Organizacja ochrony muzeów skansenowskich*, w: *ABC ochrony muzeów skansenowskich 4/2014*, P. Majewski (red.), Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Warszawa 2014.

Kocewiak S., Ogrodzki P., Rulewicz J., *Zabezpieczenia obiektów sakralnych*, JM Stefko, Warszawa 2005.

Kowalczyk P., *Wybrane przepisy z zakresu ochrony muzeów przed pożarem*, w: *Wybrane zagadnienia z zakresu ochrony muzeów i zbiorów przed pożarem*, praca zbiorowa, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Warszawa 2014.

Kuliczkowski M., *Przygotowania obronne w Polsce. Uwarunkowania formalnoprawne, dylematy pojęciowe i próba systematyzacji*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2013.

Mała Encyklopedia Wojskowa, Warszawa 1971.

Praca zbiorowa, *Wybrane zagadnienia z zakresu ochrony muzeów i zbiorów przed pożarem*, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Warszawa 2014.

Ochrona zbiorów, publikacja 2011-2013, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów.

Ogrodzka K., *Stan bezpieczeństwa muzeów skansenowskich w ocenie Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów*, w: *ABC ochrony muzeów skansenowskich 4/2014*, P. Majewski (red.), Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Warszawa 2014.

Ogrodzki P., Jaskulski W., *Wybrane zagadnienia z zakresu ochrony zabytków przed pożarem*, Warszawa 1998.

Praca zbiorowa, *Wybrane zagadnienia z zakresu ochrony muzeów i zbiorów przed pożarem*, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Warszawa, 2014.

Przetacznik-Gierowska M., Włodarski Z., *Psychologia wychowawcza*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994.

Przyborowska-Klimczak A., *Rola muzeów w ochronie dziedzictwa kulturalnego w świetle dokumentów międzynarodowych*, w: *Prawo muzeów*, J. Włodarski, K. Zeidler (red.), Warszawa 2008.

Schermerhorn J. R., *Zarządzanie*, PWE, Warszawa 2008.

Serafin T., Parszowski S., *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Programy prewencyjne w systemie bezpieczeństwa*, Difin, Warszawa 2011.

Słownik języka polskiego, tom pierwszy, M. Szymczak (red.), PWN, Warszawa 1982.

Suchodolski B., *Pedagogika. Podręcznik dla kandydatów na nauczycieli*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1976.

Sztompka P., *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Wydawnictwo ZNAK, Kraków 2012.

Wiśniewski B., *System bezpieczeństwa państwa. Konteksty teoretyczne i praktyczne*, WSPoI, Szczytno 2013.

Wiśniewski B., *Zagrożenie*, w: *Wyzwania, szanse, zagrożenie i ryzyko dla bezpieczeństwa narodowego RP o charakterze wewnętrznym*, R. Jakubczak, B. Wiśniewski (red.), WSPoI, Szczytno 2016.

Wojtaszewski P., *Zagrożenie pożarowe i ochrona przed pożarami obiektów zabytkowych i skansenowskich*, w: *ABC ochrony muzeów skansenowskich 4/2014*, P. Majewski (red.), Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Warszawa 2014.

Wróblewski D. (red.), *Rekomendacje formalno-prawne z zakresu zarządzania kryzysowego*, CNBOP-PIB, Józefów 2015.

Zboina J., *Bezpieczeństwo pożarowe. Zarys teorii problemu*, w: *Ochrona przeciwpożarowa a bezpieczeństwo państwa*, J. Zboina, B. Wiśniewski (red.), CNBOP-PIB, Józefów 2014.

Zboina J., *Miejsce i rola ochrony przeciwpożarowej w systemie bezpieczeństwa państwa*, w: *Ochrona przeciwpożarowa a bezpieczeństwo państwa*, J. Zboina, B. Wiśniewski (red.), CNBOP-PIB, Józefów 2014.

Zboina J., Gancarczyk P., *Certyfikacja usług w ochronie przeciwpożarowej w ujęciu praktycznym i teoretycznym*, CNBOP-PIB, Józefów 2016, doi:10.17381/2016.1.

Znaniński F., *Relacje społeczne i role społeczne*, PWN, Warszawa 2011.

Znaniński F., *Socjologia wychowania, tom 1. Wychowujące społeczeństwo*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.

Publikacje w periodykach naukowych i specjalistycznych:

Buła D., *Zamek Książ inaczej*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie. Ochrona dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń – bezpieczeństwo użytkowania obiektów zabytkowych”, Wydawnictwo SA PSP w Krakowie, Kraków 2015.

Instrukcja Bezpieczeństwa Pożarowego dla Muzeum Archeologicznego mieszczącego się w Krakowie przy ul. Senackiej 3 (wydanie z czerwca 2014 r.).

Janik P., Czaplą R., *Pożary obiektów zabytkowych w ostatnich latach – przyczyny i statystyki*, Zeszyty Naukowe Szkoły Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie. Ochrona dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń – bezpieczeństwo

użytkowania obiektów zabytkowych, materiały z ogólnopolskiej konferencji zorganizowanej w dniach 4-6 listopada 2015 r. w Krakowie, Niepołomicach i Mostowicach.

Janik P., Zajac S., *Instrukcje bezpieczeństwa pożarowego także dla obiektu zabytkowego. Zbytek, czy konieczność?*, Zeszyty Naukowe Szkoły Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie. Ochrona dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń - bezpieczeństwo użytkowania obiektów zabytkowych, materiały z ogólnopolskiej konferencji zorganizowanej w dniach 4-6 listopada 2015 r. w Krakowie, Niepołomicach i Mostowicach.

Lasowa T., *Ochrona skansenowskich muzeów*, „Cenne, bezcenne, utracone”, nr 1–4 (74–77), 2013.

Lewandowski L., *We wspólnym interesie*, wywiad z dolnośląskim wojewódzkim konserwatorem zabytków Barbarą Nowak-Obelindą, „Przegląd Pożarniczy”, 5 (2016).

Lewandowski L., *System sprawdzony w ogniu*, „Przegląd Pożarniczy”, 2 (2015), s. 12-13.

Ławniczak I., Iwanowicz A., Mazurek P., *HERCA – metoda analizy błędów ludzkich*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie”, nr 62, 2014.

Nowak-Obelinda B., *Analiza pracy wojewódzkiej i powiatowych grup ds. ochrony zabytków przed pożarem i przestępczością na Dolnym Śląsku w 2012 r.*, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, Wrocław, 2013.

Ogrodzka K., *Zabezpieczenie muzeów na wolnym powietrzu przed pożarem i przestępczością. Omówienie ankiety*, materiał opracowany w Narodowym Instytucie Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, 2013.

Osiewicz K., *Instrukcja przygotowania zbiorów do ewakuacji*, w: „ABC Dokumentacja organizacyjno-ochronna w muzeach i wybrane przepisy prawa”, Szkolenia Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, 5/2015.

Przyłuska E., *Chronić z głową*, „Przegląd Pożarniczy”, 1 (2016), s. 30-31.

Suski L. (red.), *Zasady organizacji doskonalenia zawodowego w Państwowej Straży Pożarnej*, KG PSP, Warszawa, 2016 [dok. elektr.]

World Heritage, *Challenges for the Millennium*, F. Bandarin (red.), UNESCO World Heritage Centre, January 2007.

Zeszyty naukowe Szkoły Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie. Ochrona dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń. Bezpieczeństwo użytkowania obiektów zabytkowych, Kraków, 2015.

Sprawozdania naukowe:

Kielin J., Wojtasiak B., Zaciera K., Nowak K., Zgorzalski D., *Analiza obecnie funkcjonujących wymagań organizacyjnych i technicznych dotyczących bezpieczeństwa pożarowego obiektów zabytkowych*, opracowanie w ramach realizacji projektu Opracowanie innowacyjnego systemu zarządzania bezpieczeństwem obiektów zabytkowych

w zurbanizowanych centrach miast, projekt finansowany przez NCBiR, numer umowy projektu: DOB-BIO7/08/01/2015.

Kielin J., Wojtasiak B., Zaciera K., Nowak K., Zgorzalski D., *Analiza – przegląd przykładowych działań ratowniczo-gaśniczych w obiektach będących przedmiotem projektu w oparciu o udostępnione dane/informacje przez wytypowane Komendy Wojewódzkie PSP. Adaptacja wyników zadania zrealizowanych przez Partnerów w projekcie, a przydatnych do realizacji zadania*, opracowanie w ramach realizacji projektu Opracowanie innowacyjnego systemu zarządzania bezpieczeństwem obiektów zabytkowych w zurbanizowanych centrach miast, projekt finansowany przez NCBR, nr umowy projektu: DOB-BIO7/08/01/2015.

Kielin J., Wojtasiak B., Zaciera K., Riegert D., *Opracowanie koncepcji szkolenia (formy i metody szkolenia, potencjalni uczestnicy, długość, miejsce szkolenia)*, opracowanie w ramach realizacji projektu Opracowanie innowacyjnego systemu zarządzania bezpieczeństwem obiektów zabytkowych w zurbanizowanych centrach miast, projekt finansowany przez NCBiR, numer umowy projektu: DOB-BIO7/08/01/2015.

Wojtaszewski P., *Określenie potrzeb systemu opiniowania i potencjalnej certyfikacji rozwiązań organizacyjnych i technicznych obiektów zabytkowych*, opracowanie w ramach realizacji projektu Opracowanie innowacyjnego systemu zarządzania bezpieczeństwem obiektów zabytkowych w zurbanizowanych centrach miast, projekt finansowany przez NCBiR, numer umowy projektu: DOB-BIO7/08/01/2015.

Wojtaszewski P., *Określenie potrzeb szkoleniowych, w tym elementów kluczowych dla doskonalenia operacyjnego służb ratowniczych*, opracowanie w ramach realizacji projektu „Opracowanie innowacyjnego systemu zarządzania bezpieczeństwem obiektów zabytkowych w zurbanizowanych centrach miast”, projekt finansowany przez NCBiR, numer umowy projektu: DOB-BIO7/08/01/2015.

Wojtaszewski P., *Opracowanie założeń do wytycznych do opiniowania i certyfikacji rozwiązań organizacyjnych i technicznych obiektów zabytkowych*, opracowanie w ramach realizacji projektu „Opracowanie innowacyjnego systemu zarządzania bezpieczeństwem obiektów zabytkowych w zurbanizowanych centrach miast,” projekt finansowany przez NCBiR, numer umowy projektu: DOB-BIO7/08/01/2015.

Akty prawne:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 Nr 78, poz. 483).

Ustawa z dnia 15 lutego 1962 roku o ochronie dóbr kultury (Dz.U. 1999 r. Nr 98, poz. 1150 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. 1998 Nr 21, poz. 94 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku – Kodeks cywilny. (Dz.U. 1964 Nr 16, poz.

93 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 1983 Nr 38, poz. 173).

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji (Dz.U. 1990 Nr 30, poz. 179).

Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. z 2016 r. poz. 191 i 298).

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. z 2016 r. poz. 290, 961, 1165, 1250).

Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 2012 poz. 987).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. 1997 Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 1997 Nr 85, poz. 539 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 22 sierpnia 1997 r. o ochronie osób i mienia (Dz.U. 1997 Nr 114, poz. 740 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2003 Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz.U. 2007 nr 89 poz. 590 z późn. zm.).

Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz.U. 2015 poz. 1422).

Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 lipca 2004 r. w sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz.U. 2004 nr 180 poz. 1860).

Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. 2004 Nr 212, poz. 2153).

Rozporządzenia Ministra kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 1 grudnia 2008 r. w sprawie zabezpieczenia zbiorów w muzeach przed pożarem, kradzieżą i innym niebezpieczeństwem grożącym zniszczeniem lub utratą zbiorów oraz sposobów przygotowania zbiorów do ewakuacji w razie powstania zagrożenia (Dz.U. 2008 Nr 229, poz. 1528).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz.U. 2010 Nr 109, poz. 719).

Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 września 2014 r. w sprawie zabezpieczania zbiorów muzeum przed pożarem, kradzieżą i innym niebezpieczeństwem grożącym ich zniszczeniem lub utratą (Dz.U. 2014 poz. 1240).

Inne akty i dokumenty:

Uchwała nr XV/142/03 Rady Miasta Zgierza z dnia 30 grudnia 2003 r.

Uchwała nr 267/XXII/04 Rady Miasta Żory z dnia 24.06.2004 r. w sprawie utworzenia parku kulturowego.

Uchwała nr XXIV/234/05 Rady Miejskiej w Końskich z 28 lutego 2005 r.

Uchwała nr XLIII/355/2005 Rady Miejskiej w Kłodzku z dnia 27 października 2005 r.

Uchwała nr 218/2006 Rady Ministrów z dnia 18 grudnia 2006 roku w sprawie rządowego programu ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań "Razem bezpieczniej" (RM 111-210-06).

Uchwała nr 125/2014 Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 r. w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami” (RM-111-111-14).

Uchwała nr 23 Rady Ministrów z dnia 8 marca 2016 roku w sprawie „Programu ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań Razem bezpieczniej im. Władysława Stasiaka na lata 2016 i 2017” (M.P. 2016 poz. 293).

Zarządzenie Komendanta Głównego Policji nr 528 z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie form i metod wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych.

Zasoby internetowe:

<http://biblioteka11lodz.blox.pl>, strona internetowa Biblioteki Publicznej nr 11 Łódź-Śródmieście.

<http://braniewo.wm.pl>, portal z wiadomościami z miasta Braniewa.

<http://www.dzienniklodzki.pl>, strona internetowa łódzkiej gazety „Dziennik Łódzki”.

<http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/zabytek;3999682.html>, definicja słowa zabytek, Encyklopedia PWN.

<http://www.heritprot.com>, strona internetowa projektu HERITPROT.

<http://lodz.naszemiasto.pl>, strona internetowa sieci miejskich serwisów informacyjnych (Łódź).

<http://lodz.wyborcza.pl>, strona internetowa ogólnopolskiego dziennika społeczno-politycznego „Gazeta Wyborcza” wydawanego dla miasta Łodzi.

<http://www.ppoz.pl/roznawanie-zagrozen/1135-chronic-z-glowa>, informacja na temat ochrony dóbr kultury zamieszczony na stronie internetowej polskiego czasopisma branżowego „Przegląd pożarniczy”.

<http://sjp.pwn.pl/sjp/szkolenie;2526708.html>, definicja słowa szkolenie, Słownik Języka Polskiego PWN.

<http://sjp.pwn.pl/sjp/muzeum;2568685.html>, definicja słowa muzeum, Słownik Języka Polskiego PWN.

http://www.straz.gov.pl/panstwowa_straz_pozarna/Doskonalenie_zawodowe, materiały dotyczące doskonalenia zawodowego zamieszczone na stronie internetowej KG PSP.

<http://televizjarepublika.pl/pozar-zamku-ksiaz-duze-zniszczenia-zabytku,14816.html> informacja o pożarze Zamku Książ zamieszczona na stronie internetowej Telewizji Republika

<http://test.straz.slupsk.pl/nowa/index.php/informacje/sluzba-w-psz/system-ksztalcenia>, informacja o systemie kształcenia w Państwowej Straży Pożarnej w Polsce dostępna na stronie internetowej Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Słupsku.

<http://www.tvn24.pl/wroclaw,44/zamek-ksiaz-w-ogniu-plonie-zamek-ksiaz,497401.html>, informacja o pożarze Zamku Książ zamieszczona na stronie internetowej portalu informacyjnego TVN24.

<http://wiadomosci.onet.pl>, portal z najnowszymi i najważniejszymi wiadomościami z kraju i świata.

http://wkz.szczecin.pl/mainjoo/index.php?option=com_content&view=article&id=63&Itemid=83, definicja słowa zabytek, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Szczecinie.

<http://zabytki.um.warszawa.pl>, strona internetowa Biura Stołecznego Konserwatora Zabytków.

<http://www.zamkipolskie.com>, serwis historyczno-krajoznawczy poświęcony zamkom i warowniom, położonych na terenie Polski.

Noty o autorach

mgr inż. Damian Bąk, absolwent Wojskowej Akademii Technicznej na Wydziale Elektroniki, na kierunku elektronika i telekomunikacja. Specjalista inżynierjno-techniczny Jednostki Certyfikującej Centrum Naukowo-Badawczego Ochrony Przeciwpożarowej – Państwowego Instytutu Badawczego.

dr Robert Gwardyński, doktor nauk o kulturze fizycznej, podinspektor policji w stanie spoczynku, były policjant z 25 letnim stażem i Zastępca Naczelnika Wydziału Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji we Wrocławiu, odznaczony Srebrną Odznaką „Zasłużony Policjant”. Wykładowca akademicki m.in. Uniwersytetu Wrocławskiego, autor licznych artykułów naukowych, promotor ponad 50 prac magisterskich i licencjackich z zakresu m.in. zarządzania kryzysowego oraz funkcjonowania i sprawnego działania jednolitych formacji umundurowanych. Absolwent Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie oraz Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu. Ukończył szkolenie „Modern management system of police units – EFFECTIVE POLICE” w Belgii. Prowadzi działalność naukową w ramach Regionalnego Centrum Badań nad Bezpieczeństwem Wyższej Szkoły Administracji w Bielsku-Białej.

st. bryg. w st. spocz. mgr inż. Jan Kielin, w 1986 r. ukończył Szkołę Oficerów Pożarnictwa w Warszawie, a w 1977 r. Wyższą Oficerską Szkołę Pożarniczą w Warszawie. W latach 1981-1983 odbył studia magisterskie w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie. W roku 1975 uzyskał uprawnienia rzeczoznawcy do spraw zabezpieczeń przeciwpożarowych. Autor wielu publikacji z zakresu pożarowego (m.in. Poradnik dla Specjalisty Ochrony Przeciwpożarowej, Materiały szkoleniowe dla pracowników zakładów pracy) oraz tłumaczeń (z j. niemieckiego) z zakresu ochrony przeciwpożarowej.

dr hab. inż. Jarosław Prońko, absolwent Politechniki Świętokrzyskiej i Akademii Obrony Narodowej, pracownik Instytutu Zarządzania Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach oraz Zakładu Ochrony Ludności i Obrony Cywilnej Szkoły

Główniej Służby Pożarniczej w Warszawie. Były oficer Nadwiślańskich Jednostek Wojskowych. Uczestnik akcji przeciwpowodziowej w 1997 r., odznaczony Krzyżem Zasługi za Dzielność. W latach 1998-2001 Główny Specjalista w Biurze Spraw Obronnych MSWiA. Autor i współautor wielu prac z zakresu bezpieczeństwa powszechnego, zarządzania kryzysowego oraz problematyki podejmowania decyzji.

mgr inż. Ewa Sobór, absolwentka studiów I i II stopnia na Wydziale Inżynierii Bezpieczeństwa Cywilnego w Szkole Głównej Służby Pożarniczej w Warszawie (2001-2007). Od 2005 r. pracownik Jednostki Certyfikującej CNBOP-PIB. Aktualnie Z-ca Kierownika Jednostki Certyfikującej. Współautorka kilkunastu publikacji (książek, monografii, artykułów branżowych) z zakresu oceny zgodności, bezpieczeństwa powszechnego, ochrony przeciwpożarowej i zarządzania kryzysowego.

mgr Beata Wojtasiak, absolwentka Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie na Wydziale Nauk Pedagogicznych, specjalizacja Pedagogika Terapeutyczna, studia podyplomowe Menadżer Innowacji, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie. Mł. specjalista inżynieryjno-techniczny Jednostki Certyfikującej Centrum Naukowo-Badawczego Ochrony Przeciwpożarowej – Państwowy Instytut Badawczy.

st. bryg. w st. spocz. mgr inż. Piotr Wojtaszewski, absolwent Szkoły Głównej Służby Pożarniczej oraz Uniwersytetu Warszawskiego w zakresie Administracji na Wydziale Prawa i Administracji. Do czerwca 2015 r. był Zastępcą Dyrektora Biura Rozpoznawania Zagrożeń Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej. Wykładowca na podyplomowych studiach z zakresu bezpieczeństwa pożarowego i bezpieczeństwa budowli w Szkole Głównej Służby Pożarniczej w Warszawie. Wykładowca na szkoleniach dla projektantów różnych branż (SSP, DSO, SUG, wentylacja pożarowa, odbiory obiektów budowlanych, itp.) organizowanych przez Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwpożarowej – Państwowy Instytut Badawczy oraz Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów. Ekspert i prelegent na wielu konferencjach krajowych i międzynarodowych z zakresu bezpieczeństwa pożarowego obiektów budowlanych. Rzecznik do spraw zabezpieczeń przeciwpożarowych (od 1994 roku). Autor wielu publikacji na tematy dotyczące ochrony przeciwpożarowej. Współautor wielu projektów aktów prawnych oraz analiz i ekspertyz technicznych dotyczących zabezpieczenia przeciwpożarowego różnych obiektów budowlanych.

mgr inż. Konrad Zaciera, absolwent Wydziałów Inżynierii Bezpieczeństwa Cywilnego oraz Inżynierii Bezpieczeństwa Pożarowego Szkoły Głównej Służby Pożarniczej. Specjalista ds. certyfikacji urządzeń sygnalizacji alarmu pożarowego i automatyki pożarniczej, od siedmiu lat audytor Jednostki Certyfikującej w zakresie

tych urzędów. Współautor standardów CNBOP-PIB. Członek KT 53 Polskiego Komitetu Normalizacyjnego. Od 2014 roku Kierownik Zakładu Aprobata Technicznych CNBOP-PIB.

bryg. dr inż. Jacek Zboina, pełni służbę w Centrum Naukowo-Badawczym Ochrony Przeciwożarowej – Państwowy Instytut Badawczy na stanowisku Z-cy Dyrektora ds. Certyfikacji i Dopuszczeń oraz pełnomocnika Dyrektora ds. Naukowo-Badawczych. Specjalizuje się w ochronie przeciwpożarowej, technicznych systemach zabezpieczeń przeciwpożarowych oraz ocenie zgodności. Absolwent studiów inżynierskich i magisterskich w Szkole Głównej Służby Pożarnej, ukończył również studia podyplomowe, kierunku Menadżer Innowacji, w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Stopień naukowy doktora nauk społecznych w zakresie nauk o bezpieczeństwie uzyskał w Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich. Oficer PSP. Rzeczoznawca Komendanta Głównego PSP ds. zabezpieczeń przeciwpożarowych.

Każdy naród pragnący zachować ciągłość kulturową ze szczególną troską odnosi się do spuścizny kulturowej. Jednakże wymaga to dużych nakładów finansowych i czasami administrator obiektu ze względu na koszty (co nie usprawiedliwia zaniedbań) zaniedbuje bezpieczeństwo pożarowe. Z drugiej strony należy posiadać świadomość, że ze względu na cechy historyczne obiektu nie zawsze jest możliwe zastosowanie wszystkich norm bezpieczeństwa przeciwpożarowego. Zatem w tym obszarze bezpieczeństwa uwidacznia się specyfika obiektów zabytkowych, ich szczególne cechy i konieczność zastosowania procedur ochrony przeciwpożarowej. Stąd z punktu poznawczego jest to właściwy obszar zainteresowania naukowego, ponieważ wnioski z badań dostarczają nie tylko wiedzy (jakie są przyczyny określonego stanu rzeczy?), ale przede wszystkim pragmatycznych zaleceń (jak przeciwdziałać zagrożeniom?) zmierzających do poprawy jakości bezpieczeństwa obiektów zabytkowych. Jest to problem złożony wymagający nie tylko właściwego przygotowania administratorów do zarządzania bezpieczeństwem obiektów zabytkowych, ale również właściwego przygotowania procedur, zamierzeń profilaktycznych i służb uczestniczących w akcjach ratowniczych. A zatem podjęcie badań w tym obszarze jest zasadne tak z punktu poznawczego, jak i utylitarne, ponieważ wnioski wypracowane w procesie badań dostarczają podstaw do projektowania systemu bezpieczeństwa pożarowego obiektów zabytkowych.

Z recenzji
dr. hab. Andrzeja Czupryńskiego

ISBN: 978-83-61520-95-5
DOI: 10.17381/2017.2

WYDAWNICTWO CNBOP-PIB
www.cnbop.pl

